

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
YÖNETİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN DEVLETE
ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Eren EROĞLU

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
YÖNETİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN DEVLETE
ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Eren EROĞLU

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN

Ankara-2015

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
YÖNETİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN DEVLETE
ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmza

.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../20.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmza

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
TEŞEKKÜR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET VE DEVLETİN ASLİ FONKSİYONU OLARAK SAVUNMA HİZMETİ

I. DEVLET.....	9
A. Modern Devletin Fiziksel Özellikleri.....	20
1. Meşru Şiddet Tekeli	20
2. Egemenlik	21
3. Sınır/ Modern Devletin Ülkeselliği.....	23
B. Modern Devletin Rasyonel Özelliği: Bürokrasi.....	24
C. Modern Devletin Hukuksal Özelliği.....	25
II. MODERN DEVLETİN İDARE ANLAMINDA FONKSİYONLARINDAKİ DEĞİŞİM VE SAVUNMA ALANINA YANSIMASI	26
A. Kamu Hizmeti Olarak Savunma Ve Yaşadığı Dönüşüm	33
1. Kamu Hizmeti Kavramı ve Yaşadığı Dönüşüm.....	34
2. Güvenlik, Savunma ve Ordu	38
3. Bir Kamu Hizmeti Olarak Savunma Hizmeti	43
4. Kamu Ekonomisi Açısından Savunma Hizmeti.....	47
5. Savunma Hizmetinin Özel Sektör Tarafından Sağlanması Yönündeki Görüşler	51
B. Bürokrasinin Düşüşü ve İşletmeciliğin Yükselişi Bağlamında Güvenlik ve Savunma Hizmetleri	58
1. Savunma Alanında Özelleştirme ve Dış Kaynaktan Yararlanma ..	72

a. Özelleştirme.....	73
b. Dış Kaynaklardan Yararlanma.....	78
c. Dış Güvenlikte Özelleştirme ve Dış Kaynaklardan Yararlanma Uygulamaları.....	81
2. Kamu - Özel Ortaklıkları ve Dış Güvenlikteki Uygulamaları	88
III. GÜNÜMÜZDEKİ ÖZEL ASKERİ SEKTÖRÜN OLUŞMA VE YAYGINLAŞMA NEDENLERİ	92
A. Soğuk Savaş Döneminin Sona Ermesi.....	94
B. Özelleştirme Politikaları	98
C. Savaşın Doğasının Değişmesi.....	100
1. Örgütsel Anlamda Değişim.....	100
2. Teknolojik Anlamda Değişim	102
D. Savaşların Gerçek Zamanlı Takip Edilebilirliği ve Kamuoyu Baskısı	105
E. 11 Eylül'ün Etkisi	108

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

I. TARİHTE SAVAŞ ALANINDAKİ ÖZEL AKTÖRLER VE GÜNÜMÜZ ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİ	111
A. Savaş Alanının Özel Aktörlerine Tarihsel Bir Bakış.....	112
B. Günümüzde Özel Askeri Şirketler.....	122
C. Özel Askeri Şirketler Ve Paralı Askerler Ayrımı	124
D. Özel Askeri Şirketlerin Sınıflandırılması.....	128
1. Askeri Hizmet Sağlayıcı Şirketler.....	130
2. Askeri Danışmanlık Şirketleri.....	132
3. Askeri Destek Şirketleri	134

E. Özel Askeri Şirketlerin Müşterileri	135
1. Uluslararası Organizasyonlar ve Sivil Toplum Örgütleri	136
2. Çok Uluslu Şirketler.....	138
3. Devletler	139
4. Devlet Dışı Tehlikeli Aktörler	142
F. Özel Askeri Şirketlerin Personel Profili	143
G. Özel Askeri Şirketlerin Kullanım Alanları ve Verdikleri Hizmetler.....	145
II. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN SEBEP OLDUKLARI SKANDALLAR VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERLE İLGİLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER.....	148
A. Özel Askeri Şirketler ve Sebep Oldukları Skandallar	149
B. Özel Askeri Şirketlere İlişkin Yasal Düzenlemeler	154
1. Uluslararası Düzenlemeler	154
2. Ulusal Düzenlemeler.....	162
3. Sektör İçi Düzenlemeler.....	171
III. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN ASKERİ AÇIDAN ETKİLERİ.....	174
A. Komuta Kontrol ve Koordinasyon	177
B. İstihbarat.....	183
C.Muhariplik (Vurucu Güç)	189
D. Askeri Eğitim	192
E. Lojistik.....	195
F. Personel.....	201
SONUÇ.....	204
KAYNAKÇA	221
ÖZET.....	247
ABSTRACT.....	248

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1: Kamu-Özel Ortaklığı.....	89
ŞEKİL 2: Özel Askeri Şirketlerin ve Özel Güvenlik Şirketlerinin Sınıflandırılması.....	129

TEŞEKKÜR

Tez çalışmasının her aşamasında çalışmalarımın yönlendirilmesi ve sonuçlandırılmasında büyük emeği geçen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN'e, bu yoğun çalışma süresince beni şefkatiyle destekleyen ve her zaman yanımda olup bana moral veren dünyalar tatlısı eşim Tuğçem EROĞLU'na, çalışmalarımda değerli görüş ve eleştirileriyle tez çalışmam süresince bir çok aksaklığı gidermede yardımcı olan sayın Arş. Gör. Ferda KOÇ'a ve değerli mesai arkadaşım Ali Caner SAZAK'a, teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BAPSC	British Association of Private Security Companies
BM	Birleşmiş Milletler
CNN	Cable News Network
DB	Dünya Bankası
DCAF	Democratic Control of Armed Forces (Genova Centre)
DoD	Department of Defense
FM	Field Manual
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması)
IMF	International Money Fon (Uluslararası Para Fonu)
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KÖO	Kamu Özel Ortaklığı
KÖİ	Kamu Özel İnisiyatifi
LOGCAP	US Army's Logistics Civil Augmentation Program
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
PFI	Public Finance Initiative
PMC	Private Military Companies
PPP	Public Private Partnerships
PSCAI	Private Security Company Association of Iraq
SAS	Su Altı Savunma (Komandoları)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
UNDP	United Nations Development Program (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNITA	União Nacional para a Independência Total de Angola (The National Union for the Total Independence of Angola/Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Ulusal Birlik)
US	United States

GİRİŞ

Kamu hizmetleri içerisinde, savunma ve güvenlik önemli bir yer teşkil etmekle birlikte devletin varlığının önemli bir göstergesidir. Savunma ve güvenlik hizmetleri, modern devlet yapılanmasında devletin temel ve asli fonksiyonlarından biridir. Bir ülkede yaşayan herkesin savunma ve güvenlik hizmetlerinden faydalandığı farz edilmektedir. Bu açıdan savunma ve güvenlik hizmetleri tam kamusal mal niteliğinde görülür. Çünkü belirli kişilerin bu hizmetlerden yararlanılmaması söz konusu olamaz.

Geçmişte savunma hizmetleri taşıdıkları özellikler nedeniyle “tam kamusal mallar”ın tipik bir örneğini oluşturmakta olduklarından dolayı bu tür malların faydasının toplumun tümü tarafından görüldüğü ve tüketildiği göz önünde bulundurularak, genel savunma hizmetlerinin özel sektöre verilmesi mümkün görülemezdi. Ancak günümüzde bunun tam tersi olarak hem başarısız devletler (*failed states*)¹ hem de güçlü devletler savunma ve güvenlik hizmetlerinin görülmesinde özel sektörden yararlanmakta ve bu alanda özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) uygulamalarına şahit olunmaktadır.

Bazı teorisyenler kamu harcamaları tasnifinde verimsiz kamu harcamaları arasında yer alan milli savunma giderlerini verimsiz ve israf olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda da bazı ülkeler büyük ordular beslemektense

¹ Başarısız Devletler (*Failed States*), “Geçerli bir siyasi ve ekonomik birim olarak artık varlığını sürdüremeyen sözde egemen bir devlettir. Bu, kontrol edilemez hale gelmiş ve uluslararası toplumun gözünde meşruiyeti olmayan bir devlettir” (Griffits vd., 2013:32). 2002 yılını baz alan Robert I. Rotberg Afganistan, Angola, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Liberya, Sierra Leone ve Sudan gibi ülkeleri başarısız devletler (*failed states*) olarak görmektedir (Rotberg, 2002:133).

küçük çaplı ordular ile yetinmekte ve ihtiyaç duyduğunda her türlü savunma ve güvenlik hizmetini özel askeri şirketlerden satın alabilmektedir.

Günümüzde devlet artık savunma ve güvenlik alanında da tekel olma özelliğini terk ederek bu alanları özel sektöre açmaktadır. Özel askeri şirketler piyasa ekonomisinin işlerliği için gerekli olan güvenli ve istikrarlı ortamı tesis edemeyen bazı zayıf ve güçsüz devletler ile bazı güçlü devletler tarafından savunma ve güvenlik alanlarında kullanılmaktadır.

Tez çalışmasının ele alacağı konu, 1970'ler itibariyle devletin yaşadığı değişim ve dönüşüm doğrultusunda neoliberal ve yeni sağ politikalar ve 1980'lerin sonu itibariyle Yönetişim ve Yeni Kamu İşletmeciliği akımının kamu yönetiminde etkili olması dolayısıyla kamu kesiminde yaşanan özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) uygulamalarına paralel olarak ortaya çıkan yeni aktörler olarak özel askeri şirketlerin incelenmesidir. Ülkemizde son yıllarda yapılmış birkaç çalışma dışında, özel askeri şirketler konusu göz ardı edilmiştir. Yapılan çalışmalar da daha çok siyaset bilimi, güvenlik bilimleri ve uluslararası ilişkiler alanından araştırmacıların kaleme aldığı çalışmalardır.

Devletin asli vazifelerinden biri olan savunma alanında ortaya çıkan yeni aktörler olarak özel askeri şirketlerin yönetim bilimleri açısından incelenmesi eksik bulunmaktadır. Özellikle 1980'lerin sonu itibariyle ağırlığını hissettiren Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı açısından konunun incelenmesi ihmâl edilmiştir.

Araştırmanın amacına ve kapsamına uygun olarak ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. Devletin yaşadığı dönüşümü, 1980'lerde neoliberal politikalara ve 1990'lar ile birlikte Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışına; savunma ve güvenlik

alanındaki dönüşüm olgusu özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma kavramına ve özel askeri şirketler, temel yetenek ve birincil görev yaklaşımına bağlı olarak ele alınmıştır.

Günümüzde devletler savunma ve güvenlik alanında tekel olma özelliklerini yitirmektedir. Modern devlet ortaya çıkışından bu yana çeşitli sebeplerle değişim ve dönüşüme uğramış, 1970'lerin sonlarından itibaren neoliberal politikalara 1990'ların sonrasında da yönetişimci anlayışa uygun olarak şekil almaya başlamıştır. Devletteki değişim ve dönüşüm kamu yönetimini de etkilemiş ve kamu kesimindeki kamu hizmeti anlayışı da Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı doğrultusunda değişmiştir.

Kamu hizmetleri içerisinde, savunma ve güvenlik önemli bir yer teşkil etmektedir. Bir ülkede yaşayan herkes, istese de istemese de savunma ve güvenlik hizmetlerinden faydalanır. Savunma ve güvenlik, modern devlet yapılanmasında devletin temel ve asli fonksiyonlarından biridir. Dolayısıyla devletteki ve kamu yönetimindeki değişim ve dönüşüm savunma ve güvenlik alanını da etkilemiştir. Bu etki doğrultusunda savunma ve güvenlik alanlarında da Yeni Kamu İşletmeciliğine uygun şekilde özel aktörler ortaya çıkmıştır. Yeni Kamu İşletmeciliği, özel sektörle daha çok işbirliği yapılmasını, özel sektör kuruluşlarında uygulanan yönetim tekniklerinin belirli ölçüde kamu yönetiminde de uygulanabileceğini savunmuştur. Bu doğrultuda özellikle 1970'lerin sonu itibariyle de işletmecilik anlayışı kamuya sirayet etmeye başlamış ve minimal devlet söylemi hâkim söylem halini almıştır. Bu süreçte güçlü bir şekilde devletin piyasaya müdahalesinin olmaması savunulmuştur. Ancak zamanla bu yöndeki görüşler haklılık payını yitirmeye başlamış ve 1980'lerin sonu itibariyle de düzenleyici devlet söylemi doğrultusunda kamu yönetiminde Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı ortaya çıkmıştır.

Daha da açmak gerekirse 1970’lerin sonundan itibaren yeni sağ söylemler ve neoliberal politikalar giderek dünyada egemen olmaya başlamıştır. Bu söylemlerden doğal olarak kamu yönetimi önemli ölçüde etkilenmiştir. Bürokrasinin çok büyümüş olmasına yönelik eleştiriler olsa da yeni dönemi inşa etmek yine bürokrasi aracılığıyla olmuştur. Bu iki yönlü etki yapmıştır: Birincisi bürokrasiyi ortadan kaldırma çabasının kendisi bile bir bürokratik örgütlenmeyi ortaya çıkartmış; ikincisi bürokrasiyi yeniden yapılandırmaya çalışan bürokratlar ile eski sistemden kalan bürokratlar arasında da bir gerilim ortaya çıkmıştır. Bu çabaları örgütleyen yapının kuramsal çerçevesi kamu yönetimi alanında “Yeni Kamu İşletmeciliği” yaklaşımı olarak bilinmektedir. Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı verimlilik ve piyasanın etkin işleyişini tesis edebilmek için liberalleştirme, özelleştirme ve kuralsızlaştırma politikalarını hayata geçirmeye çalışmıştır. Ancak sonuç ironiktir: Devletin küçültülmesi süreci bile devlet örgütlenmesine mahkûmdur. Bu bakımdan Yeni Kamu İşletmeciliği’nin devleti küçültme yaklaşımının aslında bir söylemden ibaret olduğu, devletin ne organizasyon olarak ne de bütçe olarak küçülmediğini iddia eden birçok görüş mevcuttur. Bir yandan bazı yapıları ortadan kaldırırken yeni bir takım yapıları tesis etmek mecburiyetinde kalınmaktadır.

Bununla birlikte iki hususun kalıcı olduğu gözlenmektedir:

- 1) Devlet piyasaya temas ettiği noktalardan çekilmeli,
- 2) İşletme teknikleri ile yaklaşımları kamu yönetiminde verimliliği ve etkinliği arttırmak için bir araç olmalıdır.

Bu dönemde, bizim açımızdan önemli olan, serbest piyasa ekonomisine önem verilmiş olmasıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi amaç devletin piyasaya dokunduğu yerlerden çekilmesi ve bu alanları özel sektöre devretmesidir. Genel olarak dünyada doğrudan savaşa giren birimler olmasa bile destek birimlerinin özel sektöre devredileceği gibi bir kanı hâkimdir. Örneklerini Fransa, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada vb. ülkelerde görmek mümkündür. Ülkemizde de bu amaca yönelik olarak Sancak Akademi ve SADAT kurulmuştur. Sonuç olarak serbest piyasa ekonomisinin sorunsuz işlemesi için devletin özellikle ekonomik alandaki müdahaleci kimliğinin tırpanlanması hatta yok edilmesi birinci amaç olmuştur. “Minimal devlet” deyişi de bu süreçte yaygın bir söylem halini almıştır. Hedef devletin küçültülmesinden ziyade devletin piyasaya dokunduğu noktalardaki olumsuz etkilerini bertaraf etmek ve piyasa ajanlarının piyasa kuralları çerçevesinde çalışmalarını tesis etmektir.

1980’li yılların sonlarına doğru minimal devlet söyleminin yerini düzenleyici devlet söylemi almaya başlamıştır. Piyasanın tek başına işleyişine bırakılmasının zannedildiği kadar iyi olmadığı, bir noktada müdahale edilmesi gerektiği söylenmiştir. Bu döneme Post-Washington Konsensüsü damgasını vurmuştur. Post Washington Konsensüsü’ne Washington Uzlaşısı Sonrası da denilmektedir. Post Washington Konsensüsü Washington Konsensüsü’ne bir eleştiri olarak doğmuş ve devlete düzenleyicilik rolü vermiştir. Bu süreçte kamu yönetimine Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı egemen olmuş ve bunun yanında Dünya Bankası aracılığıyla da “Yönetişim” kavramı dünya gündemine girmiştir.

1980’lerin sonu devlet ve kamu yönetimi için bu gelişmeleri barındırırken diğer bir önemli gelişme olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin

yıkılışını da beraberinde getirmiştir. Bu dönem dünya genelinde birçok bölgede küçüklü büyüklü çatışma alanlarının olduğu bir dönemdir. Sovyetlerin yıkılışı birçok bölgedeki çatışmaların artmasına sebep olmuştur. Çünkü bir dönem Sovyet desteğiyle ayakta duran birçok ülkede başıboşluk yaşanmış ve çatışmalar artmıştır. Özellikle komünist rejimin etkisindeki ülkeler ve Afrika'daki üçüncü dünya ülkelerinde birçok istikrarsız bölge oluşmuştur.

Sovyetler Birliği'nin yıkılışı Batı için önemli bir düşmanın yok oluşu ve aynı zamanda soğuk savaşın sonu anlamına geliyordu. Artık büyük ordular beslemek gerekliliği sorgulanmaya başlanmış ve birçok Avrupa ülkesi ve ABD'de ordular küçülmeye (*downsizing*) gitmiştir. Hatta bir dönem ordular tarafından yerine getirilmesine alışılan görevlerin ve hizmetlerin daha etkin ve daha az maliyetle yapılacağı ileri sürülerek dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) yoluyla bu görevler ve hizmetler özel şirketlere devredilmiştir.

Özellikle Güney Afrika kökenli eski askerler (Apartheid dönemi sonrası işsiz kalan) ve Sovyetler Birliği'nin bazı üstün nitelikli ve iyi eğitilmiş askerlerinden oluşan birlikleri savaş alanında birer özel sektör aktörü olarak yer almaya başlamışlardır. Bunların yanında ABD ve İngiltere gibi ülkelerin ordularının özel birimlerinde görev yapmış personelince kurulan özel askeri şirketler birçok Afrika ülkesinde yönetimsizlik ve devlet olamama problemleri nedeniyle ortaya çıkan birçok karışıklığı bastırma görevini üstlenmişlerdir. Bunlar, savaşların özelleşmesi konusunda önemli birer adım atmışlardır. Savaş alanlarında askeri kontratçı firmalar veya özel askeri şirketler sadece bu döneme has yapılar değildir. Genel bir kanı olarak ülkelerin savunma hizmetlerinin bürokratik yapılara sahip ülke orduları tarafından gerçekleştirildiği düşünülür. Ancak günümüzdeki özel askeri şirketlerin

ataları antik çağa kadar dayanmaktadır. Bunlara 18. yüzyıla kadar da rastlamak mümkündür. Sözü kısası savaş alanlarının özel aktörleri olarak bu şirketler bugüne has örgütler değildir.

Günümüzde özel askeri şirketlerle tekrardan karşılaşmamızın ve savaşlara bir anlamda özel sektör aktörlerinin de dâhil olmasının birçok sebebi vardır. Bunlar arasında, SSCB'nin yıkılması ve yeni çatışma alanlarının doğması, neoliberal politikalar ve 1980'lerde yaygınlaşan Kamu İşletmeciliği ile 1990'larda yaygınlaşan Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımlarının doğrultusunda özelleştirme politikaları, orduların küçülme stratejileri, az maliyetle daha etkin ve verimli savunma hizmetinin sağlanması düşüncesi, siyasi aktörlerin savaşlardaki kayıplar konusunda kamuoyuna hesap verme de zorluk yaşamaları vs. sayılabilir.

Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı genel olarak özelleştirme, kamu kurumlarında küçülmeye gidilmesi, esnek örgüt yapılarının katı bürokratik yapılara tercih edilmesi, özel sektörün deneyimlerinden ve tekniklerinden faydalanılması gibi hususları öne çıkartmaktadır. Bu hususlar savunma ve savaş alanlarında da karşılık bulmakta ve dünyada önemli ülkelerin (ABD, İngiltere, Almanya gibi) silahlı kuvvetlerinde bu yaklaşımın önemli yansımaları görülmektedir. Bu ülkelerin yanı sıra özellikle Afrika'da ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan başarısız ülkelerde (*failed states*) de bu yönde uygulamalar yaygın bir şekilde görülmüştür.

Özel askeri şirketler tüzel kişiliğe sahip ticari kuruluşlardır. Bakıldığında “şirket” kelimesi özel sektöre ait bir ifade gibi gözüke de “askeri” ifadesi kamu kesimine ilişkin bir anlamı zihinlerde canlandırmaktadır. Bu sebeple zihinlerde oluşabilecek kavramsal bulanıklığı gidermek maksadıyla “özel” nitelemesi özellikle tercih edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında metin içerisinde oluşabilecek çelişkileri gidermek maksadıyla, çalışmanın içeriğinde değinilen özel askeri şirketler, konunun kapsamına uygun olarak bağımsız tüzel kişiliğe sahip ticari kuruluşlar olup devletin güdümünde faaliyet gösteren şirketlerden ayrı tutulmuştur.

Tezimizde öncelikle birinci bölümde devlet ve devletin asli fonksiyonu olarak savunma ele alınacaktır. Daha sonra savunma alanında ortaya çıkan özel askeri sektörün oluşma ve yaygınlaşma nedenleri incelenecektir. İkinci bölümde de savunma alanındaki özel askeri sektörün aktörleri olarak özel askeri şirketlerin nasıl tanımlandığı, paralı askerlerden farkları, nasıl sınıflandırıldıkları, hukuki boyutunun ne olduğu, hizmet alanlarının nereler olduğu, çalışanlarının profilleri ve askeri açıdan ne gibi etkileri olacağı incelenecektir. Sonuç bölümünde de elde edilen bilgiler ışığında devlete ne gibi etkilerinin olabileceği konusunda değerlendirmeler yapılacaktır.

Araştırmaya ilişkin verilerin toplanması için ilgili yazından faydalanılmıştır. Yabancı ve anadilde kaynaklar, araştırmanın konu kapsamına uygun olarak taranmıştır. Çalışmanın temel aldığı birimlerin gizlilik içeren kaynaklarına ulaşmak mümkün olmaması sebebiyle basına yansıyan ve akademik çevrelerce teorik düzeyde tartışılan verilerden yararlanılmıştır.

Yazın taraması sonucu ulaşılan veriler, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak çözümlenmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Tez çalışmasına ilham olan araştırma sorularının, niçin, nasıl ve ne şekilde gibi soru kelimeleri ile cevaplanıyor olması gerekçesiyle nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesine ışık tutması açısından, konuya ilişkin örneklere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLET VE DEVLETİN ASLİ FONKSİYONU OLARAK SAVUNMA HİZMETİ

I. DEVLET

Bir sosyal olgu olarak devlet yüzyıllardan beri mevcuttur. Birçok siyasal düşünür ve sosyal bilimci yüzyıllardır “Devlet nedir?” sorusunun cevabını bulmaya çalışmışlardır. Ancak bu sorunun cevabı üzerine bir uzlaşma sağlanamamıştır. Devlet hakkında birçok tanım yapılmıştır. Bu kadar fazla tanımlama yapılmış olmasının sebebi de her şeyden önce “devletin mahiyeti hakkındaki temel anlayış farklarında” bulunabilir. Örneğin, Klasik Fransız Kamu Hukuku doktrinin de devlet “milletin hukuki kişilik kazanmış şekli” olarak tanımlanmıştır. Avusturyalı hukukçu Hans Kelsen'e göre “Devlet, etkili olarak yürürlükte bulunan bir hukuki normlar sistemidir”. Alman sosyoloğu Max Weber ise devleti , “belirli bir toprak parçası üzerinde meşru şiddet kullanma tekeli elinde başarıyla bulunduran insan topluluğu” olarak betimlemiştir (Kapani, 1999: 35).

Devletin doğuşunu kuvvet teorisine dayandıran Machiavelli (1469-1527)'ye göre ise kötü olan insanların birbirlerine baskı ve eziyet uygulamamaları için içlerinden en güçlünün hükmetmesiyle devlet adı verilen yapı ortaya çıkar (Aktan, 1995: 22). Machiavelli'ye göre insanlar kötülüğe meyillidir. İnsanlar ancak bir zorlama ile iyilik yapar. Bu yüzden onların kendi başlarına devlet kurmaları imkânsızdır. Bunun içinde “*virtu*” sahibi karizmatik bir önder ancak zor kullanarak insanları bir amaç altında toplayıp onları harekete geçirebilir (Ağaoğulları, 2013: 340). Aynı şekilde Jean Bodin (1530-1596)'de “Devletin Altı Kitabı” adlı eserinde

devletin kuruluşunu kuvvet teorisine dayandırır (Aktan, 1995: 22). Bodin bu yapının ilk cümlesinde devletin tanımını yaparak başlar: “Devlet, birçok ailenin ve bu ailelere ortak olan şeylerin egemen erk tarafından doğrulukla yönetilmesidir”. (Ağaoğulları, 2013: 404-405). Bunun yanı sıra Thomas Hobbes, John Locke (1632-1704), Jean Jacques Rousseau (1712-1778) da devletin kuruluşunu sosyal sözleşme teorilerine bağlarlar.

İngiliz iç savaşının bir daha tekerrür etmemesi için düşünsel çabalar içinde olan Thomas Hobbes siyasal kuramını oluştururken, ilk olarak; doğa durumundan hareket etmiştir. O doğa durumunu her insanın her insanla savaş hâlinde olduğu, kargaşa ve güvensizlik hali olarak sunmuştur. Devletin ortaya çıkması insanların bu savaş halinden kurtulmak için sözleşme yapmasıyla mümkün olmuştur. Barış ve güvenlik ihtiyacı devletin ortaya çıkmasını gerektirmiştir (Tannenbaum ve Schultz, 2008: 266; Arslanel ve Yücel, 2011: 7).

Devletin doğuşu konusunda bir varsayımla yola çıkan Hobbes bu varsayımına “doğa durumu” adını verir. Bu varsayım ile devletin yokluğu durumunda insanların nasıl bir yaşama sahip olacağını ortaya koymuştur. İşte bu varsayım onun teorisinin maksadını oluşturan devletin zorunluluğu amacına ulaşmanın ilk adımıdır.

Hobbes doğa durumu ile insanları bir düzen altına alacak siyasi egemenin olmadığı şartlarda insanların nasıl bir hayat süreceğini ortaya koymak ister. Ancak onun doğa durumu tarihsel değildir. Hobbes’un amacı doğa durumunun tarihselliğini anlatmaktan ziyade, insanların egemen güce, devlete, niçin boyun eğmeleri gerektiğini belirli bir mantık çerçevesinde göstermek istemesidir. Şunu belirtmek gerekir ki, Hobbes’un doğa durumu bir varsayımdır. Bu varsayımı kullanarak insan doğasından ve psikolojisinden faydalanan devletin kaynağını ve amacını

açıklamaya çalışmış, devletle ilgili evrensel ve genel bilgileri açığa çıkarmak için uğraşmıştır (Ağaoğulları, 2013: 434).

Hobbes’a göre güvensizliğin egemen olduğu bu doğa durumunun sürekli olması düşünülemez. Bu olumsuz durumu aşmak için insanlar bir sözleşme yapmak zorundadır. Böylece insanlar bir sözleşme yapmak maksadıyla bir araya toplanacaktır. Sözleşmenin ana ruhunu da “kendine yapılmasını istemediğini başkasına yapma” oluşturacaktır (Arslanel ve Yücel, 2011: 9).

Yapılan sözleşmenin bir anlamı olması, tarafların buna uymasıyla sağlanacaktır. İnsanların egoist, hisli ve arzulu yapısı onların bu sözleşmeye uymasını engelleyebilecektir. İşte bu yüzden sözleşmeye uymayanları hizaya sokacak bir güce ihtiyaç vardır. Bu da devlettir. Devlet sözleşmede taraf değildir. Buna imkân da yoktur zaten. Çünkü o fertlerin kişisel iktidarlarından feragât etmesiyle doğmuştur. Onun zoru olmadıkça sözleşme kâğıt üzerinde kalacak ve güvensizlik tekrar hâkim olacaktır. Bunu da egemen kuvvet olan devlet önleyecektir (Güriz, 1955: 306-307). Bu egemen kuvvet yani devlet toplumdaki bütün insanların tüm yetki ve güçlerini bir kişiye ya da meclise devretmeleriyle kurulacaktır. Böylece devlet doğacaktır. İşte bu da “leviathan”ın doğuşunun ta kendisidir (Hobbes, 2001: 130). Hobbes modern devlet anlayışına sözleşme teorisiyle dayanak oluşturarak onu tanrısal alandan çekerek seküler zemine oturtmuştur.

Aydınlanmanın düşünürlerinden John Locke, devletin doğuşunu anlatmak maksadıyla Hobbes gibi doğa durumundan yola çıkmıştır. Aynı Hobbes gibi o da İngiliz İç Savaşını görmüştür. Fakat çıkardıkları sonuç birbirlerinden farklı olmuştur. (Tannenbaum ve Schultz, 2008: 290).

Siyaset felsefesinin ana hatlarını “Hükümet Üzerine İki İnceleme” eserinde ortaya koymuştur. Locke’da siyasi felsefesini Hobbes gibi doğa durumunu temel olarak ortaya koymuştur. Bu doğa durumu aslında farazidir. Bu durumun tarihsel delilleri mevcut değildir. Locke bunu insanların haklarını ve devletin insanlara karşı yükümlülüklerini açıklamak için bir varsayım olarak kullanmıştır (Akın, 1974: 130).

Locke insanların bir toplum kurmadan evvelki doğa durumlarını Hobbes’tan çok farklı şekilde kurgulamıştır. Locke’a göre doğa durumu bir savaş hali değildir. Locke göre doğa durumu bir barış halidir, karşılıklı yardım ve birbirini esirgeme halidir. Locke insanların toplum kurmadan önceki doğa durumlarının nasıl olduğu meselesine verdiği cevap Hobbes’tan farklılık arz eder. Hobbes’a göre insanların tabiatında egoistlik ve hırs vardır. İnsanların içinde bulundukları doğa durumunda nefret ve savaş hâkimdir. Locke bu noktada Hobbes’a katılmaz. Locke’a göre doğa durumunda ortada bir savaş hali yoktur. Doğa durumunda barış hâkimdir. Karşılıklı yardım ve esirgeme vardır (Eroğlu, 2010).

İnsanların doğa durumundan toplum durumu aşamasına geçişine karar vermelerinin sebebi doğa durumundan kolayca savaş durumuna geçişe sebep olacak olan “yargılama ve cezalandırma” hakkının herkes için geçerli olmasıdır. Locke bütün doğal hakların korunmasını istiyordu, ancak ona göre doğal yaşam halinde uygar toplumu gerçekleştirmek için üç şey yoktur. Bunlar (Sarica, 1973: 93 aktaran Çapar ve Yıldırım, 2012: 18);

- Tüm insanların itaat edeceği ve herkese eşit olarak tabi olan kanunlar yoktur.
- Herkesin cezalandırma hakkını kullanmasını önleyecek bitaraf hâkimler

mevcut değildir.

- Yargıcın kararının uygulanmasını temin edecek toplumsal bir güç yoktur.

Bu durumdan kurtulmak ve yaşama hakkı, hürriyet ve mülkiyet hakkı gibi kendi doğal haklarını korumak maksadıyla sözleşme yapmışlardır. Bunun sonucunda da ortaya devlet çıkmıştır (Ağaoğulları, 2013: 494).

Locke’a göre, insanlar kendi iradeleri ile devleti kurarlar. İnsanların doğal hakları vardır ve devlet bunları görmezden gelemmez. Bu yüzden insanlar devleti kurarken devrettikleri haklarının yanında saklı tuttıkları haklarının da devlet tarafından taciz edilmesini istemezler. Yönetim, vatandaşlarının sözleşme öncesi sahip oldukları yaşama, özgürlük ve mülkiyet haklarına yani doğal haklarına tacizde bulunursa halk direnme hakkını kullanabilir (Tannenbaum ve Schultz, 2008: 309-310).

Locke, yönetimin mutlak gücünü, liberal ve eşitlikçi bir çerçevede ele alarak mutlaka belirli bir düzeye çekilmesi gereği üzerinde durmuştur. Bununda sadece “kuvvetler ayrılığı” prensibiyle hayat bulabileceğini söylemiştir. Mutlak gücün hiç olmazsa kesin bir şekilde yasama ve yürütme olarak ayrılması gerektiğini vurgulamıştır. Kuvvetler ayrılığı prensibi liberal ve laik siyasi felsefenin ürünüdür. Mutlak monarşilerin baskıcı idarelerine karşı, kişi hak ve hürriyetlerini korumayı ve garanti altına almayı hedefler (Eroğlu, 2010: 12). Locke’un ortaya koyduğu bu prensip ilerleyen dönemde Fransız düşünür Montesquieu tarafından geliştirilmiş ve günümüzdeki halini almıştır (Yayla, 1998: 113).

Devlet kuramını doğa durumu varsayımından hareketle kuran Jean Jacques Rousseau doğal yaşamı mutlu yaşamın olduğu, özgürlük ve eşitliğin hâkim olduğu

bir durum olarak tanımlamıştır. Rousseau “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde haklı ve doğru bir toplumun tohumlarını serpmekle meşgul olmuştur. “İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Doğuşu ve Temelleri Üstüne Konuşma” adlı yapıtında da insanların doğal yaşama durumundaki özgürlük hallerinin tekrar hayat bulmasını ister. Doğa yasalarına uygun hayatını sürdüren insanlar özgürdür ve eşittir. Fakat toplum düzenine geçiş özgürlüğü ve eşitliği sekteye uğratmıştır. Mal ve mülk edinme hırsı insanın hayatını mahveden en önemli şey olmuştur. Bunun yanı sıra azınlıkta olan güçlülerin diğerlerini egemenliği altına sokması kölelik ve efendilik münasebetlerini yaratmıştır. Böylece insanın yaradılışıyla çelişen durumlar meydana gelmiştir (Rousseau, 2012: vi-viii).

Özgür ve eşit halin son bulması, mutluluğun ve iyiliğin hâkim olduğu o koşulları da yok etmiştir. İşte Rousseau bunun sebebini toplumun ortaya çıkmasına bağlamıştır. Mülk edinme ve mal elde etme çabasıyla da zayıf – kuvvetli, güçlü – güçsüz, zengin - fakir gibi ayrımlar hayatımıza girmiştir. Rousseau eşitlik üzerinde önemle durmuştur. Tüm kötülüklerin anası olarak da eşitsizliği görmüştür (Rousseau, 2010).

Rousseau'nun toplum sözleşmesinin çözüm yolunu bulduğu ana sorun, üyelerinin her bir tanesinin canını, malını, koruyup kollayan ortak gücün olduğu ve her insanın herkesle birleştiği ancak aynı zamanda başkasının boyunduruğuna girmeden kendi buyruğunu koruyabildiği ve eskisi gibi özgür kalabildiği bir toplum biçiminin nasıl olacağıdır (Rousseau, 2012: 13-14). Rousseau'ya göre, “Toplum üyelerinden her biri, bütün haklarıyla birlikte kendini baştan başa topluluğa bağlar; çünkü bir kez, her kişi kendini tümüyle topluma verdiğinden, durum herkes için birdir; durum herkes için bir olunca da bunu başkalarının zararına çevirmekte

kimsenin bir çıkarı olamaz.” (Rousseau, 2012: 14). Böylece kendini topluma bağlayan insan aslında hiç kimseye bağlanmamıştır. Kendi üzerinde başkasına tanıdığı hakların aynına sahip olmayan hiçbir üye olmadığından da zorbalık olmayacaktır (Rousseau, 2012: 14). Bu sözleşme, “Her birimiz varlığımızı ve tüm haklarımızı genel iradenin emrine verir ve her üyeyi bütünü bölünmez bir parçası olarak kabul ederiz” şeklinde yapılmıştır (Rousseau, 2012: 15). Bu sözleşme vasıtasıyla birleşen sosyal topluluk kendi kişiliklerinin üzerinde bir varlığı ortaya koyarak “devlet”i meydana getirmişlerdir.

Genel iradeyi, toplumu meydana getiren herkes, tüm insanlar oluşturur. Rousseau’ya göre egemen halktır. Halk toplum sözleşmesiyle bir siyasi topluluk halini almıştır. Kısacası Rousseau halk ile egemeni özdeşleştirir (Beriş, 2006: 89). Rousseau’ya göre bu noktada egemenlik bölünmez ve devredilemez olduğundan bizzat yurttaşlarca kullanılmalıdır.

Rousseau devleti, gücü elinde tutan bir tekel olarak tasarlasada, onun devlet kuramının odağında devlet değil, yurttaşlara dönüşen bireyler vardır. O bu bireylerin hakları ve özgürlüklerine önem atfeder. Bu açıdan devlet amaç değil, bireylerin hakları ve özgürlüklerinin muhafazası için bir araçtır (Ağaoğulları, 2013: 596).

Bazı düşünür ve düşünce akımları ana ekseninde “sınıf yapısı” olarak değerlendirdikleri devleti, “Bir sınıfın diğer sınıfları egemenliği altında bulundurduğu bir örgütlenmedir” şeklinde kabul ederler. Bu kabulü sadece marksist eğilimli olanlar yapmazlar. Onların yanında marksist olmayan bazı sosyologlarca da -örneğin Franz Oppenheimer gibi- bu düşünceler kabul edilir. Diğer bir düşünce ise, devlet sınıf kavramının üstünde ve ötesinde bütün toplumu kucaklayan ve birleştiren bir kuruluştur. Bir başka düşünce de, devleti sosyal değerler piramidinin en üstüne

yerleştirir. Onlara göre, en üstün değer devlettir. O başlı başına bir amaçtır. Hegel onu tanrılaştırır. Kimisi için de, devlet bir erek değil, sadece toplum düzenini ve barışı tesis eden bir araçtır. Bunun yanı sıra bazıları da devleti tek ve egemen bir iktidar yapısı şeklinde değerlendirir. Pluralistler de devleti insanlarca ortaya konulan diğer topluluklar gibi bir topluluk, ancak onlardan, daha geniş bir “topluluklar topluluğu” olarak düşünürler. Yine farklı bir yaklaşım olarak devleti “kötülük” sayanlar da mevcuttur. Ancak bu kimine göre katlanılması gerekli “vazgeçilmez bir kötülüktür” ; kimileri de mesela marksist görüş, onun belli bir gelişme süreci sonunda günün birinde kendi kendine yok olup gideceği inancındadırlar. Onlar devletin kendi kendine ortadan kaybolmasını beklemeden hemen ortadan kalkmasını tesis etmek için her türlü adımın atılmasını savunurlar (Kapani, 1999: 36-37).

Hegel sivil toplum ve devlet üzerinden devlete ilişkin düşüncelerini ortaya koyar. Onun için sivil toplum özel çıkarlar, farklılıklar ve çatışma alanları ihtiva eder. Bu sebeple bu çıkarların çatıştığı alanı düzenlemek için tarafsız bir güce ihtiyaç vardır. Tarih de bu hâsıl olan ihtiyacın karşısına devleti koymuş ve devlet ortaya çıkmıştır (Mardin, 1990: 13). Dolayısıyla, Hegel devleti sivil toplumu düzene sokan, çatışmalardan arındıran ve kontrol edici bir yapı olarak görür.

Hegel’e göre devlet, bireylerin gündelik yaşamının üzerinde yer alır. Onların birliğini temsil eder, birliklerinin de temelini oluşturur. Bireylerde bu birlik içerisinde olması gerekenlerdir. Bireylerin üzerindeki bu yapı tüm tikel arzuların ötesinde yasada önceliğe sahip olan bir genel iradedir (Hyppolite, 2010: 152).

Marx için ise, Hegel’in ölümsüzleştirmeye ve ideası aracılığıyla kavramaya giriştiği devlet, sadece geçici bir durumdan ibarettir. Devlet, içeriden çürüyüp yıkılması gereken içsel manada çelişkili bir duraktır (Hyppolite, 2010: 164).

Marksist kurama göre devlet, toplumların gelişimlerinin belirli bir safhasında, toplumun belirli sınıflara bölünmesi ile birlikte, birbirine zıt ekonomik çıkarları olan taraflar olarak bu bölünen sınıfların kendilerini ve toplumu yok etmelerini engellemek maksadıyla ortaya çıkmıştır. Ancak bu çatışmayı giderip düzen kurma peşindeki devlet, ekonomik ve siyasal yönden güçlü olan sınıfın çıkarlarını temel almaktadır (Fişek, 2012: 103).

Colin Hay, Marksist devlet teorisinin dört farklı düşünce altında toplandığını söylemiştir. Bunlar (Hay, 2006: 60-65);

1. Devlet burjuvazinin baskı aracıdır. Lenin “*Devlet ve Devrim*”de bu düşüncesinden bahseder.

2. Devlet egemen sınıfın aracıdır. Miliband “*The State in Capitalist Society*”de bunun üzerinde durur.

3. Devlet ideal bir kolektif kapitalisttir. Bu düşüncenin kökeni Engelsin “*Anti-Dühring*”inde görülebilir. O modern devleti kapitalist bir makine olarak görür.

4. Devlet sosyal oluşum içinde uyumu ve düzeni sağlayan bir faktördür. Poulantzas “*State, Power, Socialism*”de ve Engels’de “*Ailenin Kökeni, Özel Mülkiyet ve Devlet*”te bunun üzerinde durur.”

Liberallerin devlet hakkındaki düşüncelerine baktığımızda Thomas Paine, yönetimin en iyi şartlarda dahi iyi bir şey olmadığını; Thomas Jefferson da “en iyi yönetimin en az yönetim” olduğunu savunmuştur (Berktaş, 2013: 65). John Stuart Mill, yetkileri artmış devletin özgürlüğe zarar verdiğini düşünür. Devlet bireylere keyfi olarak müdahale etmemelidir. Bunun yerine düzenli ve ölçülü müdahalelerde bulunmalıdır. Mill’e göre, birey fiziki varlığının ve aynı zamanda zihni varlığının

üzerinde egemenlik sahibidir. Uygar toplumun içindeki herhangi bir bireye karşı o bireyin isteği dışında iktidarın müdahalede bulunması ancak başkalarına zarar verilmesini önlemek için olabilir. Sonuç olarak, Mill faydacılığı savunan bir felsefeci olarak, devletin faydacı nedenlerle sınırlandırılması üzerinde durur (Eryılmaz, 2010: 31). Liberal düşüncenin yirminci yüzyıldaki önemli isimlerinden biri olan Ludwig von Mises devletin faaliyette bulunduğu sahâların artmasına karşıdır. Ayrıca o devletin tanrılaştırılmamasını savunur. Devletin ekonomik hayata müdahale etmesinin faydadan ziyade zarar getireceğini söyler (Mises, 2010: 63-97).

Çoğulculuk yaklaşımı temsili demokratik değerleri temel alan bir yaklaşım olarak demokratik toplumda siyasi parti ve baskı gruplarının yeri ve rolü üzerine değerlendirmelerde bulunur. Çoğulcu yaklaşıma göre, devlet egemen güç olan ulusun emrinde bulunur. Yani devlet halk için mevcuttur ve halka göre ikincil kademededir. Devlet halkının iyi bir şekilde hayatını idame ettirebilmesi için gerekli hizmetleri sağlamakla mesuldür (Çevik, 2004: 33). Çoğulcu yaklaşımda devlet, tarafsız kamu yönetimi ile kamu politikaları ve sosyal ve siyasal gruplar arasındaki ilişkiler tarafından şekillendirilir. Bu sayede liberal demokratik toplumda bir uzlaşmaya varılır. Ancak seçkinci yaklaşımda ise devlet tam anlamıyla topluma hizmet eden bir araç değildir. Ayrıca devlet sermaye sahiplerinin de bir aracı olarak görülmez. Devlet bünyesindeki organize siyasal güç, kamusal kaynaklar ve bürokrasi ile bir güce haizdir. Devlet topluma hizmet ediyor görüntüsü veriyor olabilir. Aynı zamanda sermaye sahiplerinin de tarafında olarak onların çıkarlarına hizmet ediyor gibi görünebilir. Ancak bu görüntünün gerisinde günümüz devleti kendi özündeki bürokratlarıyla kendi çıkar ve maksatlarını gizler. Seçkinci yaklaşımın bu görüşü modern ve geleneksel tüm yönetim şekilleri için geçerlidir (Çevik, 2004: 37).

Sosyolog Gianfranco Poggi modern devleti, “devlet dairelerindeki memurların sürekli ve talimatlara uygun çalışmaları yoluyla yönetimi sağlamak için oluşturulmuş karmaşık kurumsal düzenlemeler” olarak tanımlar (Poggi, 2012: 15). Devlet konusunda pek çok tanım yapıldığını belirten Gözler, bu tanımlardan en fazla kabul görenin Georg Jellinek’in 1900 yılında yayınlanan “*Allegemeine Staatslehre*” adlı eserinde bahsettiği “üç unsur teorisi”ne göre yapılmış olan tanım olduğunu söyler. Tanım şudur; “Devlet, belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan belirli bir insan topluluğunun oluşturduğu bir varlıktır.” (Gözler, 2007: 4).

Daver'e göre modern devlet , “Belli bir toprak parçası üzerinde yerleşmiş bir insan topluluğuna (halka) dayanan ve bu toprak parçası üzerinde nihai meşru kontrole (otorite) sahip; siyasal bir örgütle (hükümet) donanmış, egemenlikle kuşanmış, sosyal bir organizasyon”dur (Daver, 1993: 166).

Bu tanım, devletin maddi unsurlarını içerir. Bu açıdan baktığımızda coğrafi unsur ülke, demografik unsur ise halk ve egemenlikle donanmış siyasal örgüt hükümettir. Bunların yanında modern devlete ait olan en önemli unsur onun meşru silah (şiddet) kullanma tekeline sahip olmasıdır. Modern toplum karşısında devletin görünen yüzü, somut tarafı Weber’in de belirttiği şekliyle örgütlenmiş üst iktidar olan bürokrasidir. Devleti kavramsal olarak bu unsurlara indirgemek hata olur. O, bu unsurların toplamından daha fazlasını ifade eder. Devletin bunların dışında elle tutulmayan, gözle görülmeyen soyut bir tarafı vardır. Devlet insanlar onu düşündüğü için vardır. (Kapani, 1999: 35-36). Fakat bürokrasinin teknik açıdan üstünlüğü onu modern devletin görünen yüzü yapmaktadır. Modern devletin yapısını anlamak için öncelikle onun fiziksel özelliklerine bakıp daha sonra onun rasyonel özelliğine ve en son hukuksal özelliğine bakmak gerekecektir.

A. Modern Devletin Fiziksel Özellikleri

Modern devletin fiziksel özellikleri onu görünür yapan özellikleridir. Bunlar meşru şiddet tekeli, egemenlik ve bürokrasidir. Şimdi sırasıyla modern devletin fiziksel özellikleri incelenecektir.

1. Meşru Şiddet Tekeli

Modern insan toplumlarının en büyük örgütlenmesi olarak devlet, toplumu oluşturan bütün insanların yaşamında önemli bir yere sahiptir. Doğumdan ölüme kadar olan sürede insanların tüm işleriyle devlet ilgilenmektedir. Bu doğrultuda devlet insanların yaşamında önemli ve etkili bir “koordinatör”dür. Günümüzün modern toplumlarında devlet karmaşık bir yapıya haiz bir örgütlenmedir. Nitekim günümüzde düzen ve asayiş sağlama noktasında bir yeteneğe sahip tek örgütlenme devlettir. O meşru şiddet kullanma tekeline sahiptir. Modern toplumlarda, ilkel gruplara nazaran bireyler ve gruplar arasında muazzam çıkar çatışmaları söz konusudur. Bunlar arasında aracı olabilecek şekli bir otoritenin fiziki şiddet uygulaması ve düzeni sağlaması gerekmektedir (Dönmezer, 1984: 369-370).

Sancar modern devletin omurgası olarak şiddet tekeli görür. Modern devletin özünü oluşturan özelliklere ulaşmak için Hobbes ve Max Weber’e bakılması bu alanda yapılan incelemelerde gelenek olmuştur. Sancar isimlendirmedeki farkları bir tarafa bıraktığımız zaman hemen hemen aynı listelerin ortaya konduğunu belirtir. Ancak o şiddet tekeli “özünde özü” olarak görür (Sancar, 2001: 26-27).

Weber’e göre modern devlet, bütün siyasal birlikler gibi, sosyolojik olarak ancak kendine özgü somut araçları açısından tanımlanabilir. O da fiziksel güç ve

şiddet kullanımıdır. Buna göre modern devlet “belli bir arazi içinde fiziksel şiddetin meşru kullanımını tekelinde bulunduran insan topluluğu”nu ifade eder (Sancar, 2001: 27; Kaygusuz, 2014: 33).

Weberyen geleneğin takipçilerinden Anthony Giddens da güç kullanma tekelinin yönetilenlerin rızasına dayanması ve meşrulaşması sürecini, devleti meydana getiren temellerden biri olarak görür (Kaygusuz, 2014: 33). Giddens meşru şiddet tekelini, modernitenin kurumsal boyutlarından biri olarak değerlendirir. Devlet bu şiddet tekelini elinde tutarak bir güce sahip olur. Devlet bu güçle, “bireylerin bireylere, grupların bireylere ve aslında devletin de belli koşullar dışında bireylere şiddet kullanmasına” el koymuş olur. Bunu da devlet iki güce yetki vererek yapar. Bu güçlerden biri ülke sınırları içinde yetkili polis diğeri sınırlarda yetkili ordudur (Saygılı, 2010: 78).

2. Egemenlik

Modern devletin fiziksel özelliklerinden bir diğeri egemenliktir. Egemenlik modern devletle birlikte doğmuş ve onu somutlaştırmıştır. Egemenliğin kavramlaştırılmasını Jean Bodin yapmıştır. Bodin egemenlik hakkında şunu söyler (Ağaoğulları vd., 1994: 19-28);

Nasıl ki kenarları, pruvayı, pupayı, güverteyi birarada tutan omurgaya sahip olmayan bir gemi biçimsiz bir tahta yığınının başka bir şey değilse, bütün üyeleri ve bunların parçalarını, bütün aileleri ve dernekleri tek bir beden şeklinde birleştiren egemen erki olmayan bir devlet de devlet değildir.

Bodin’e baktığımızda egemenliğin üç özelliğinin üstünde durduğunu görürüz. Bunlar (Ağaoğulları, 1994: 19-28);

1.Egemenlik sınırlanamaz bir gücü olduğundan mutlaklıtır.

2.Egemenlik süreklidir. Fransa'da “kral öldü, yaşasın kral” sözü bunu çok iyi anlatır.

3.Egemenlik bölünemez ve devredilemezdir.

Modern devletin isim babası Hobbes, Bodin'in kavramsallaştırdığı egemenliği toplum sözleşmesine bağlamış ve kuramsal bir temele oturtmuştur. O, öncellerinden farklı olarak devletin kökenini tanrısal iradeye bağlamaz. O kuramını toplum sözleşmesine dayandırır ve devleti laikleştirir. Toplum sözleşmesine de doğa durumunun ortadan kaldırılmasıyla ulaşılır. Hobbes'ta doğa durumu daha öncede belirttiğimiz üzere bir faraziye'dir. Doğa durumunu aşmanın yolu toplum sözleşmesidir. Böylece insanın insanın kurdu olduğu savaş hali sona erecektir. Devlet kurulacak ve barış hâkim olacaktır (Saygılı, 2010: 80-82).

Sonuç olarak, dar anlamıyla egemenlik devletin, sınırları belirlenmiş topraklarında bir başka erk sahibinin güç kullanmaması anlamına gelir. Geniş anlamda egemenlik devlet gücü, devlet otoritesi, kamu gücü gibi kavramlarla ifadesini bulan ve devletin, kamu ve özel yaşama müdahalesine onay veren bir anlayışı anlatmaktadır. Bu açıdan Bodin ve Hobbes gibi yazarlar egemenliği sınırsız, süresiz, tek ve mutlak bir üstün güç olarak ortaya koyarken, liberal görüşün temsilcileri olan Locke, Kant, Mill gibi yazarlar ise bunun sınırlandırılması ve bireysel hakların korunmasına dikkat çekmişlerdir (Ayhan ve Aydınllı, 2004: 67).

3. Sınır/ Modern Devletin Ülkeselliği

Modern devletin en görünür özelliklerinden birisi ülkeselliğidir. Modern devletler coğrafi ve jeopolitik varlıklardır. (Pierson, 2000: 30) Sınırlar modern devletin fiziksel özelliklerinden birisidir. Modern devlete has olan sınır, iki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, huduttur. Geleneksel devletlerde sınırlara rastlanmamakla birlikte onlarda sınır boylarından bahsedilir. (Giddens, 2005: 73).

Modern devletin ülke sınırlarının diğer ülke sınırlarıyla iç içe geçmesi düşünülemez. Bu açıdan modern devlet en başta sınırlarıyla var olur. Bu sınırlar içerisinde kamu otoritesi yükselir ve bu sınırlar içerisinde egemenliğini tesis eder. Bu sınırlar dâhilinde devletten başka hiçbir otorite egemenlik iddia edemez. Devlet bu sınırlar içerisinde, güvenliği tesis eder, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel düzenlemeler yapar. Modern devlet ülkesellik özelliği ile kilisenin sınırsız olduğu iddia edilen dinsel ve siyasal otoritesini sarsarak, devletin seküler bir yapıya kavuşmasında önemli bir rol oynamıştır (Kaygusuz, 2014: 36-37).

Devletler sadece belirli sınırlar dâhilindeki toprakları üzerinde hak ve yetki talep etmezler. Bunun yanı sıra, toprağın üzerindeki havada, toprağı çevreleyen suda, toprağın altındaki yer altı zenginliklerinde de yetkili olduklarını iddia ederler. Hatta devletler en ufak bir kaya parçası için bile hak talep etmektedirler (Pierson, 2000: 31). Sınırlar egemenliğin somutlaşmasında önemli bir araçtır. Çünkü sınırlar egemenliğin görünen yüzüdür. (Saygılı, 2010: 85).

B. Modern Devletin Rasyonel Özelliği: Bürokrasi

Modern devlet bürokratik devlettir. Bir nevi teknik bir devlet olan modern devlet de bürokrasi hâkimdir. Bürokrasi soğuk bir yapıdır. İşler burada rutinleşir ve kişisellikten ve insanilikten uzaklaşır. Bir makine olarak değerlendirebileceğimiz devlet birçok dışının bir araya gelmesiyle ve birbiriyle uyum içinde çalışmasıyla görevini yapar. Bu mekanizmada ancak hukuk sayesinde düzgün çalışır (Saygılı, 2010: 88).

Modern paradigmanın devlet olgusuna olan katkısı iki önemli sonuç ortaya koymuştur. Bunlardan birincisi, kendi içinde hiyerarşik, rasyonel kurallarla işleyen, meşruluğunu karizmatik ya da geleneksel otoriteden değil, yasal - ussal otoriteden alan bir makine yaratmasıdır. Bu makine Weber’e göre insanlığın bulduğu en verimli ve etkin örgütlenme şeklidir. Bunun yanı sıra Weber, modern dünyanın bürokratikleşmesini demokratikleşme ve bireysel özgürlüklerin önünde büyük bir engel olarak değerlendirmektedir. İkincisi, bürokrasinin kendine özgü mantığını kendi dışındaki dünya da egemen kılmaya çabalamasıdır. Modern devletin ekonomik, toplumsal ve politik işlevlerinin artmasıyla bürokrasi birçok alanda ihtiyaçların görülmesi, işlerin halledilmesi, idari faaliyetlerin yapılması, farklı toplumsal taleplerin ortak yarar çerçevesinde uzlaştırılması, siyasi kararların yönlendirilmesi ve mevcut düzenin devamının sağlanması gibi fonksiyonları ile varlığını haklılaştırmıştır. “Kollektif bir özne”ye dönüşen bürokrasi; bürokratlar ile toplumu kendi kurallarına göre şekillendirerek demokrasiyi tehdit eden konuma gelmiştir (Özalp, 2009(a): 5-6).

Bireyi organizasyonların içine hapseden modern toplumda bürokrasi hayatın

büyük bir kısmını kuşatarak modern ulus devletlerin vazgeçilmezi olmuştur. İdeal bürokrasi modeli gayri şahsi, eşitlikçi, rasyonel özelliği ile en iyi örgütlenme şekli olduğunu kabul ettirmiş ancak uygulamada da yaşanan sıkıntılar (bürokrasinin yapısal ve işlevsel özelliklerinden kaynaklanan) ve demokrasiyi tehdit edici eğilimler bürokrasiyi tartışmaya açmıştır. Bürokrasinin bazen siyasal egemenin gücüne bazen de bireyin özgürlük ve eşitlik gibi istekleri aleyhinde rol oynadığı düşünülmüştür (Eryiğit ve Yörükoğlu, 2012: 2).

C. Modern Devletin Hukuksal Özelliği

Modern devlette artık geleneksel, ideolojik, dinsel yasalar anayasa ve kanunlarla yer değiştirmektedir. Kanunlar, kurucu siyasal iktidarın gücünü topluma dayattığı ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hukuk bu şekliyle kurucu, statükoyu koruyan ve toplumu yeniden üretip düzenleyen bir araçtır. Bu araç mutlak egemenlik çizgisinin kendine tanıdığı olağanüstü bir ayrıcalıktır. Geleneksel hukuktan yegâne ayrıldığı nokta, kanun koyucunun kutsanmayarak, kanunların kutsanmasıdır (Çetin, 2002: 13).

Saygılı'nın belirttiği üzere, modern devletin olmasa olmaz koşulu hukuktur. Hukuk, mallar üzerinde denetim kurulmasını sağlar. Bunun yanında anti-sosyal diye görülen davranışların üzerinde bastırma pratiklerinin uygulanmasını sağlar. Ayrıca siyasal iktidarı örgütleme ve bazı uygulama biçimlerini de programlamak gibi işlevleri vardır. Bu şekilde hukuk modern öncesi devletlerdeki güçlü fonksiyonunu daha da güçlendirir. Artık hukuk tanrısal ve irrasyonel olmayacak, yasal - ussal bir temelde yükselen; “örgütleyici, programlayıcı; kendisine itaat edecek kişileri yani yurttaşları ikna ederek kuran bir katalizör” olacaktır (Saygılı, 2010: 88).

II. MODERN DEVLETİN İDARE ANLAMINDA FONKSİYONLARINDAKİ DEĞİŞİM VE SAVUNMA ALANINA YANSIMASI

Devletin idare anlamındaki faaliyetlerinde dönemsel olarak artış ve azalışlar söz konusu olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'na kadar idare genel itibariyle savunma, güvenlik ve adalet konularında görev üstlenmiş ve bu doğrultuda devlete “jandarma devlet” denilmiştir. “Jandarma devlet” savunma, güvenlik ve adalet konularında kendisini yetkili sayarken, diğer alanlara mümkün mertebe karışmamıştır. Fakat devlet Birinci Dünya Savaşı ve özellikle de İkinci Dünya Savaşı itibariyle sosyal devlete (*sozialstaat*, *welfare state*) doğru bir dönüşüm yaşamıştır. Sosyal devlet anlayışı doğrultusunda devlet jandarma devlet anlayışından farklı olarak savunma, güvenlik ve adalet alanlarının yanında sağlık, eğitim, kültür, ekonomi ve hatta ticaret gibi daha çok alanda faaliyette bulunmaya başlamıştır. 1970'lere gelindiğinde ise devletin faaliyet alanlarının sayısında bir azalma söz konusu olmuştur (Gözler ve Kaplan, 2014: 225). Özellikle neoliberal politikaların etkisiyle gündeme gelen devletin faaliyet alanlarının gereğinden fazla arttığı eleştirisi ön plana çıkarak “minimal devlet” söylemi gündeme getirilmiştir. Devlette bahsedilen faaliyet alanlarındaki şişkinlik de “özelleştirme (*privatisation*)” aracılığıyla giderilmeye çalışılmış ve bu yönde politikalar uygulamaya konulmuştur.

1970'li yılların sonundan itibaren yeni sağ iktidarların ön planda olduğu görülmektedir. Bu iktidarı Washington Konsensüsü olarak adlandıranlar ve 1990'lı yılların sonunda ortadan kalktığını ve Post-Washington Konsensüsü'ne geçildiğini söyleyenler de vardır. Ancak şu da belirtilmelidir ki gerek Washington Konsensüs

gerekse Post-Washington Konsensüs her ikisi de yeni sağ anlayışın nüanslarından ibarettir. Bununla birlikte her iki dönemi ayırarak analiz etmek önemlidir.

1970'lerin sonundan itibaren yeni sağ söylemler ve neoliberal politikaların giderek dünyada egemen olmaya başlamıştır. Bu söylemlerden doğal olarak kamu yönetimi önemli ölçüde etkilenmiştir. Bürokrasinin çok büyümüş olmasına yönelik eleştiriler olsa da yeni dönemi inşa etmek yine bürokrasi aracılığıyla olmuştur. Bu iki yönlü etki yapmıştır: Birincisi bürokrasiyi ortadan kaldırma çabasının kendisi bile bir bürokratik örgütlenmeyi ortaya çıkartmış; ikincisi bürokrasiyi yeniden yapılandırmaya çalışan bürokratlar ile eski sistemden kalan bürokratlar arası da bir gerilim ortaya çıkmıştır. Bu çabaları örgütleyen yapının kuramsal çerçevesi kamu yönetimi alanında “Kamu İşletmeciliği” yaklaşımı olarak bilinmektedir. Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı verimlilik ve piyasanın etkin işleyişini tesis edebilmek için liberalleştirme, özelleştirme ve kuralsızlaştırma politikalarını hayata geçirmeye çalışmıştır. Ancak sonuç ironiktir: Devletin küçültülmesi süreci bile devlet örgütlenmesine mahkûmdur. Bu bakımdan Yeni Kamu İşletmeciliğinin devleti küçültme yaklaşımının aslında bir söylemden ibaret olduğu, devletin ne organizasyon olarak ne de bütçe olarak küçülmediğini iddia eden birçok görüş mevcuttur. Bir yandan bazı yapıları ortadan kaldırırken yeni bir takım yapıları tesis etmek mecburiyetinde kalınmaktadır.

Bununla birlikte iki noktanın kalıcı olduğu gözlenmektedir: 1) Devlet piyasaya temas ettiği noktalardan çekilmeli; 2) İşletme teknikleri ile yaklaşımları kamu yönetiminde verimliliği ve etkinliği arttırmak için bir araç olmalıdır. Yukarıdaki paragrafta yazdığımız sorunun temeli de burada yatmaktadır. Kamunun piyasa ile temas ettiği noktaları ortadan kaldırmak bile bir yeni bürokratik yapı

gerektirmektedir ki ülkemiz özelinde bakılacak olursa Özelleştirme İdaresi hem bütçe hem de organizasyon olarak devasa bir yapılanmadır. Ayrıca işletme tekniklerini kamu yönetimine empoze etmek bile ayrı bir uzman ekip ve çalışmanın örgütlenmesini gerektirmektedir. E-devlet yapılanmasından, toplam kalite yönetimine, vizyon-misyon çalışmalarına, yönetim² uygulamalarına, hizmet standartlarının belirlenmesine kadar bir çok çaba örgütlenmeli ve bu çabaları örgütleyecek personel istihdam edilmeli ya da bu hizmet dışarıdan alınmalıdır. Bu nedenlerden dolayı hem kamu harcamalarının arttığı hem de küçültme çabasının bile devlet örgütlenmesini büyüttüğü yönünde bir saptama yapılabilir.

² Güler'in belirttiği üzere, yönetim farklı disiplinlerden beslenerek gelişmiştir. "Kurumcu İktisat Yaklaşımı" yönetim kavramına ekonomik alanda en büyük desteği verirken, kamu yönetimi alanında da destek 1980'lerde ön plana çıkmış olan "Yeni Kamu İşletmeciliği"nden gelmiştir. Yönetişimi destekleyen üçüncü kaynakta örgüt bilimidir. Buna göre yatay, esnek, ağ tipi örgüt kuramları, hiyerarşik weberyen örgüt kuramlarının yerini almıştır. Yönetişim kavramını besleyen bir diğer önemli kaynak ise, küreselleşme döneminde destek alınan uluslararası ilişkiler alanı olmuştur (Güler, 2009: 96). Stoker (1998: 18) yönetim ile ilgili beş önerme ortaya koymaktadır. Buna göre yönetim; 1) Hükümet etmenin dışında birtakım kurumların ve aktörlerin mevcudiyetine dikkat çekmektedir. 2) Ekonomik ve toplumsal problemlerin üstesinden gelinmesi noktasında söz konusu aktörlerin sorumluluklarının ve sınırlılıklarının belirsiz olduğunu vurgulamaktadır. 3) Kollektif faaliyetlerde bulunan aktörlerin ve kurumların birbirine olan bağımlılığına dikkat çekmektedir. 4) Bağımsız ve kendi kendini yönetebilen aktörlerden oluşur. 5) Problemlerin ele alınmasında ve çözülmesinde sorumlu olan tüm aktörlerin yeterli birer kapasiteye sahip olduklarını kabul eder ve bu problemlerin çözümlerinin yalnızca yönetimin (idarenin) güç ve yetkisine bırakmamaktadır. Dünya Bankası'nın raporlarında da üzerinde durduğu gibi, yönetim denilen yeni iktidar şekli, üçlü karar alma yapısının yanında devletin ekonomik ve sosyal hayatta da sınırlı bir rol üstlenmesini anlatır (Övgün, 2010: 97). Yönetişimin temel ilkeleri şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, cevap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, etkinlik ve stratejik vizyona sahip olmadır. (Kavruk, 2013: 190).

Bu dönemde, bizim açımızdan önemli olan, serbest piyasa ekonomisine önem verilmiş olmasıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi amaç devletin piyasaya dokunduğu yerlerden çekilmesi ve bu alanları özel sektöre devretmesidir. Genel olarak dünyada doğrudan savaşa giren birimler olmasa bile destek birimlerinin özel sektöre devredileceği gibi bir kanı hâkimdir. Örneklerini Fransa, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada vb. ülkelerde görmek mümkündür. Ülkemizde de bu amaca yönelik olarak Sancak Akademi ve SADAT kurulmuştur. Sonuç olarak serbest piyasa ekonomisinin sorunsuz işlemesi için devletin özellikle ekonomik alandaki müdahaleci kimliğinin tırpanlanması hatta yok edilmesi birinci amaç olmuştur. “Minimal devlet” deyişi de bu süreçte yaygın bir söylem halini almıştır. Hedef devletin küçültülmesinden ziyade devletin piyasaya dokunduğu noktalardaki olumsuz etkilerini bertaraf etmek ve piyasa ajanlarının piyasa kuralları çerçevesinde çalışmalarını tesis etmektir.

1980’li yılların sonlarına doğru “minimal devlet” söyleminin yerini “düzenleyici devlet” söylemi almaya başlamıştır. Piyasanın tek başına işleyişine bırakılmasının zannedildiği kadar iyi olmadığı, bir noktada müdahale edilmesi gerektiği söylenmiştir. Bu döneme Post-Washington Konsensüsü damgasını vurmuştur. Post Washington Konsensüsü’ne Washington Uzlaşısı Sonrası da denilmektedir. Post Washington Konsensüsü Washington Konsensüsü’ne bir eleştiri olarak doğmuş ve devlete düzenleyicilik rolü vermiştir. Bu süreçte kamu yönetimine Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı egemen olmuş ve bunun yanında Dünya Bankası aracılığıyla da “Yönetişim” kavramı dünya gündemine girmiştir.

1980'lerin sonu devlet ve kamu yönetimi için bu gelişmeleri barındırırken diğer bir önemli gelişme olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'nin yıkılışını da beraberinde getirmiştir. Bu dönem dünya genelinde birçok bölgede küçüklü büyüklü çatışma alanlarının olduğu bir dönemdir. Sovyetlerin yıkılışı birçok bölgedeki çatışmaların artmasına sebep olmuştur. Çünkü bir dönem Sovyet desteğiyle ayakta duran birçok ülkede başıboşluk yaşanmış ve çatışmalar artmıştır. Özellikle komünist rejim altındaki Çeçenistan, Bosna, Tacikistan, Nahçıvan-Karadağ, Arnavutluk, Gürcistan, Afganistan gibi ülkelerde komünist rejimin yıkılmasıyla çatışma bölgeleri ortaya çıkmıştır. Çatışma bölgelerinin olduğu yerler sadece bu ülkeler değildir. Bunların yanında Batı'nın veya Doğu'nun desteğinin kalmadığı Afrika'daki üçüncü dünya ülkelerinde de birçok istikrarsızlıklar ve çatışmalar meydana gelmiştir (Cohen, 1999: 271-272).

Sovyetler Birliği'nin yıkılışı Batı için önemli bir düşmanın yok oluşu ve aynı zamanda soğuk savaşın sonu anlamına geliyordu. Artık büyük ordular beslemek gerekliliği sorgulanmaya başlanmış ve birçok Avrupa ülkesi ve ABD'de ordular küçülmeye (*downsizing*) gitmiştir. Hatta bir dönem ordular tarafından yerine getirilmesine alışılan görevlerin ve hizmetlerin daha etkin ve daha az maliyetle yapılması için dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) yoluyla bu görevler ve hizmetler özel şirketlere devredilmiştir.

Özellikle Güney Afrika kökenli eski askerler (Apartheid dönemi sonrası işsiz kalan) ve Sovyetler Birliği'nin bazı üstün nitelikli ve iyi eğitilmiş askerlerinden oluşan birlikleri savaş alanında birer özel sektör aktörü olarak yer almaya başlamışlardır. Bunların yanında ABD ve İngiltere gibi ülkelerin ordularının özel birimlerinde görev yapmış personelince kurulan özel askeri şirketler birçok Afrika

ülkesinde yönetimsizlik ve devlet olamama problemleri nedeniyle ortaya çıkan birçok karışıklığı bastırma görevini üstlenmişlerdir. Bunlar, savaşların özelleşmesi konusunda önemli birer adım atmışlardır. Savaş alanlarında askeri kontratçı firmalar veya özel askeri şirketler sadece bu döneme has yapılar değildir. Genel bir kanı olarak ülkelerin savunma hizmetlerinin bürokratik yapılara sahip ülke orduları tarafından gerçekleştirildiği düşünülür. Ancak günümüzdeki özel askeri şirketlerin ataları antik çağa kadar dayanmaktadır. Bunlara onsekizinci yüzyıla kadar da rastlamak mümkündür. Sözün kısası savaş alanlarının özel aktörleri olarak bu şirketler bugüne has örgütler değildir. Singer bu konuyla ilgili olarak şöyle söylemektedir (Singer, 2009: 42):

...Bizim genel varsayımımız, savaşın kamu ordusu tarafından, ortak bir amaç için mücadele verilmesi demek olduğudur. Bu bir idealleştirmedir. Tarih boyunca savaşçılar, kâr amacı güden ve tek bir hükümete sadakat beslemeyen özel birliklerdi.

Aslında, devletin şiddet üzerindeki tekeli, dünya tarihinde kuraldan ziyade istisnadır. Jeffrey Herbst'in yazmış olduğu gibi, "kuvvet kullanımının özel sektör tarafından sağlanması, yirminci yüzyıldan önce uluslar arası ilişkilerde rutin bir durumdu." Geçmişte uluslar arası sistemde devlet harici kuvvet kullanımı baskındı. Gerçekten de tarihe şöyle bir göz atılınca, "devlet"in kendisi, yalnızca son dört yüzyılda görülen, nispeten yeni bir yönetim birimidir. Üstelik kamusal alandaki gücünü inşa etmek için bu alanda devlet, özel sektörden faydalandı.

Günümüzde özel askeri şirketlerle tekrardan karşılaşmamızın ve savaşlara bir anlamda özel sektör aktörlerinin de dâhil olmasının birçok sebebi vardır. Bunlar arasında, SSCB'nin yıkılması ve yeni çatışma alanlarının doğması, neoliberal politikalar ve 1980'lerde yaygınlaşan Kamu İşletmeciliği ile 1990'larda yaygınlaşan

Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımlarının doğrultusunda özelleştirme politikaları, orduların küçülme stratejileri, az maliyetle daha etkin ve verimli savunma hizmetinin sağlanması düşüncesi, siyasi aktörlerin savaşlardaki kayıplar konusunda kamuoyuna hesap verme de zorluk yaşamaları vs. sayılabilir.

Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı genel olarak özelleştirme, kamu kurumlarında küçülmeye gidilmesi, esnek örgüt yapılarının katı bürokratik yapılara tercih edilmesi, özel sektörün deneyimlerinden ve tekniklerinden faydalanılması gibi hususları öne çıkartmaktadır. Bu hususlar savunma ve savaş alanlarında da karşılık bulmakta ve dünyada önemli ülkelerin (ABD, İngiltere, Almanya gibi) silahlı kuvvetlerinde bu yaklaşımın önemli yansımaları görülmektedir. Bu ülkelerin yanı sıra özellikle Afrika’da ve Yugoslavya’nın dağılmasıyla ortaya çıkan başarısız ülkelerde (*failed states*)³ de bu yönde uygulamalar yaygın bir şekilde görülmüştür.

Genel olarak toparlarsak 1960’ların sonu ve 1970’lerin başı itibariyle kamu hizmeti anlayışında önemli değişimler olmuştur. Doğal olarak bir kamu hizmeti olan savunma hizmeti de bu değişimden nasibini almıştır. “Jandarma Devlet” döneminde devletin tekelinde kabul edilen savunma hizmeti⁴ 1980 sonrasında (neoliberal ve yeni sağ politikaların egemen olduğu dönemde) özel sektör firmalarınca da yerine getirilir olmuştur. Baktığımızda özellikle ABD, İngiltere, Almanya, Güney Afrika, Sierra Leone, Hırvatistan, Bosna Hersek gibi ülkelere bu şirketler⁵ yoğun olarak

³ Başarısız Devletler (*Failed States*), “Geçerli bir siyasi ve ekonomik birim olarak artık varlığını sürdüremeyen sözde egemen bir devlettir. Bu, kontrol edilemez hale gelmiş ve uluslararası toplumun gözünde meşruiyeti olmayan bir devlettir” (Griffits vd., 2013: 32) 2002 yılını baz alan Robert I. Rotberg Afganistan, Angola, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Liberya, Sierra Leone ve Sudan’ı başarısız devletler (*Failed states*) olarak görmektedir (Rotberg, 2002: 133).

⁴ Burada ABD’nin Irak’taki Doha kışlası örneği verilebilir. Bu kışla askeri bir kışla olmasına rağmen özel askeri şirketlerce yönetilmektedir (Singer, 2004: 4).

⁵ Bu şirketlere örnek olarak, AKE Limited, Airscan, AMTI, Armorgroup, Blacwater USA, BRS (Halliburton), CACI Systems, Erinyes, Executive Outcomes, MPRI, Vinnell, L-3 Communications,

kullanılmıştır. Hatta ülkemizde de 2012 yılında SADAT adında askeri danışmanlık ve eğitim şirketi emekli bir general tarafından kurulmuştur. (İnternet Haber, 2012) Yine Sancak Akademi adı altında bir özel askeri şirket emekli bir general tarafından 2014 yılında kurulmuştur (Sancak Akademi, 2015)⁶.

Biz konuyu ülkemizin mevcut hukuk anlayışından da koparmadan açıklayabilmek için kamu hizmeti kavramı üzerinden konuyu incelemeye başlayacağız.

A. Kamu Hizmeti Olarak Savunma Ve Yaşadığı Dönüşüm

Devletin varlığı “güvenlik” konusuna bağlanarak birçok düşünür tarafından açıklanmıştır. Çünkü bireyler ve bireylerden oluşan toplum, öncelikle varlığını güven altına almayı arzular. En başta canı olmak üzere taşınır taşınmaz her türlü mülkünü güven altında muhafazasını ister. Söz konusu muhafazanın gerçekleştirilmesi de günümüz modern devletlerinin ana görevleri arasında yer almaktadır. Devletin söz konusu bu görevini gerçekleştirirken genel anlamda içeriden ve dışarıdan olmak üzere iki yönden tehlikelerle karşılaşabilir. Birincisi devlet içeriden gelebilecek tehlikelere karşı güvenliği ve asayişi sağlamakla yükümlüdür. İkincisi dışarıdan gelebilecek varlığına ilişkin dış tehditlere karşı gereken tedbirleri almakla yükümlüdür. Bizim konumuzla ilgili olan kısımda burasıdır. Devlet mevcudiyetine, egemenliğine, sınırlarına, bağımsızlığına karşı yönelebilecek her türlü dış tehditi bertaraf etmek için ihtiyaç duyulan korunma ve savunma hizmetini vermek

DynCorp, Gray Security verilebilir. Özel askeri şirketlerin isimleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz.(Singer, 2009: 405-407). Özel askeri şirketler ayrıntılı olarak ikinci bölümde incelenecektir.

⁶ Medyada Sancak Akademi adlı şirketinin TSK’dan onay aldığı üzerine çıkan haberler doğrultusunda T.C. Genelkurmay Başkanlığı bir açıklama yaparak böyle bir onayın söz konusu olmadığını belirtmiştir (Anadolu Ajansı, 2014).

konusunda sorumludur. Bu sorumluluğunu da savunma ile ilgili kuvvetlerin kurulup geliştirilmesiyle ve her durumda hazır hâlde tutulmasıyla yerine getirebilir.

1. Kamu Hizmeti Kavramı ve Yaşadığı Dönüşüm

Kamu hizmeti idare hukukunun ve kamu yönetiminin ana kavramlarından biridir. Kullanılış yerine göre anlamsal farklılıklar barındırabilen bu kavramın tanımı çoğunlukla kamu yararı üzerinden yapılır. Kamu hizmeti kısaca şu şekilde tanımlanır (Parlak, 2011: 425):

Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerin gözetim ve denetimleri altında genel, kolektif ihtiyaçları karşılamak ve kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş sürekli ve düzenli faaliyetlerdir.

Karahanoğulları da kamu hizmetini şu şekilde tanımlar (Karahanoğulları, 2011: 178):

Kamu hizmeti devlet tarafından, piyasanın işleyiş ilkelerinden/kurallardan belli oranda bağımsız kılınarak üstlenilmiş olan, toplumsal ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmet üretimidir. Devlet tarafından üstlenilmiş olma sözü konusu üretimin bizzat devlet tarafından gerçekleştirildiği anlamına gelmez. Devlet tarafından üstlenilmiş mal ve hizmet üretimleri bir kamu hizmeti alanı oluşturur.

Kamu hizmeti, kamu hukukunun en önemli, en zor ve bir o kadar da belirsiz kalmış konularındandır (Derbil, 1950: 28). Çünkü döneme, hâkim ideolojiye, iktidarın anlayışına ve kişilere göre kamu hizmetine bakış değişmiştir.

On dokuzuncu yüzyılda Fransa’da ortaya çıkan ve (Duguit, Jeze, Bonnard, Rolland gibi idare hukukçularının oluşturduğu) Kamu Hizmeti Okulu olarak bilinen

öğreti memurların yükümlülüklerini, grev yasağı gibi yasakları, kamu hizmetinin devamlılığı ilkesi ile anlatmış; kamu mallarının özel bir hukuk düzenine bağlı olmasını, anılan malların kamu hizmetine özgülenmesiyle açıklamış; idari sözleşmelerde, bu sözleşmelerin kamu hizmeti ile yakın ilişkisine değinmiş ve ayrıca, devletin mali sorumluluğu konusunda kamu hizmeti kavramını ön planda tutmuştur. Bahsi geçen öğreti, idare hukukunun konusunu kamu hizmeti etkinlikleri olarak görmektedir. Bu öğreti günümüzde objektif kamu hizmeti anlayışı olarak da bilinmektedir. Ancak bu anlayış eleştirilmiştir. Bu eleştiriler arasında, mutlakıyetçi anlayışın değişen zamana ve yere göre kamu hizmeti kavramının da değişebileceğini kabul etmemesi ve bir etkinliğin kamu hizmeti olup olmamasına yasama organının karar verebileceği gerçeğini öngörmemesi vardır (Giritli vd., 2013: 1015).

Duguit'e göre, "Eğer ortada toplumsal yaşam için mutlaka gerekli bir faaliyet varsa ve bu faaliyet özel girişim tarafından düzenli ve sürekli bir şekilde yürütülemiyorsa, o faaliyet doğası gereği kamu hizmetidir ve idare tarafından üstlenilmesi gerekir" (Yılmaz, 2008: 1219).

Kamu Hizmeti Okulu olarak adlandırılan öğretiyi savunanlardan Gaston Jeze daha sonra sübjektif (göreceli) kamu hizmeti anlayışını savunmuştur. Bu anlayış değişken bir kamu hizmeti kavramını ileri sürmekte, bu kavramın belirlenmesinde maddi ölçütün değil, biçimsel ölçütün kullanılmasını önermektedir. Bu anlayışa göre kamu hizmetleri, yalnızca siyasal erkin (iktidarın-yasama organının) kamu hizmeti olarak kabul ettiği etkinliklerdir. Günümüzde de kısmen bu anlayış hâkimdir (Giritli vd., 2013: 1015-1016).

Kamu hizmeti diye bahsedilen işler hükümet edenlerin idareleri veya kontrolleri altında icra edilir. Kamu hizmetleri denilen işletmeleri düzenleyen,

yürüten veya denetleyen şahısların kanuni durumları özel işletmeleri düzenleyen, yürüten veya denetleyen şahısların hukuki durumlarından farklıdır. Bahsedilenlerden ilki kamu hukuku rejimine bağlı olmakla beraber, diğerleri özel hukuka bağlıdırlar. Bu doğrultuda, birinci grupta yer alanların icrai kararlar almak, kararları derhal uygulamak, kamulaştırmak, maddi vasıtalarla el koymak, vatandaşları mecburi hizmete tâbi tutmak gibi yetkileri vardır. Ancak özel hukuka tabi olanlarda bunlar söz konusu değildir (Derbil, 1950: 36).

Turgut Tan’a göre (Tan, 1991: 236),

Bir hukuki rejimi ifade eden kamu hizmeti kavramının belirlenmesinde, hizmeti görenin “idare” olması koşulu, yani organik unsur zorunlu olarak aranmamakta, faaliyetin kamuya yararlı nitelik taşımasına koşul olarak kamusal ayrıcalık ve yükümlülüklerin varlığı halinde geniş bir kamu hizmeti kavramı benimsenmektedir.

Sonuç olarak, kamu hizmeti kavramının günümüzdeki algılanış şekline baktığımızda, mutlak yani objektif anlayıştan göreceli anlayışa doğru kaydığı görülmektedir. Başka bir ifade ile kamu hizmetini saptama konusunda, siyasi otoritenin yetkili olduğu kabul görmektedir. Kamu hizmetini belirleme konusunda siyasi otoritenin kullanması gereken ölçütlere bakıldığında, yıllarca idare hukukunda kamu hizmeti kıstası olarak kullanılan pek çok ölçütün artık yerini yenilerine bıraktığı görülmektedir. Bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi için “kamu yararı” barındırması gerektiğini ifade eden maddi kıstas yukarıda da belirtildiği üzere artık bir faaliyetin kamu hizmeti olarak adlandırılmasında yeterli olmamaktadır. Kamu hizmetlerinin sadece kamusal usullerle görülebileceğini anlatan şekli kıstastaki çözülme, kamu hizmetlerinin pek çok usul kullanılarak yerine getirilmesi ile açıkça görülmektedir. Kamusal hizmetlerin sadece kamusal organlar eliyle görülebileceğini

ifade eden organik kıstasta da büyük değişim olmuştur. Bugün artık, kamu hizmetinin sadece devlet eliyle görülemeyeceği, özel sektör tarafından da bir kamu hizmetinin gerçekleştirilebileceği konusunda bir uzlaşa söz konusudur (Yılmaz, 2008: 1225-1226).

1980'ler ve 1990'lar itibariyle, neoliberal etkiler, Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışının hâkim olması, devletin küçültülmesi ve piyasa tabanlı hareket etmesi temelinde kamuda özelleştirmeler ve dış kaynaklardan yararlanma uygulamaları artmıştır.

1980'ler boyunca küreselleşme ve neoliberal etkiler söz konusu olmuş, 1990'lı yıllardan itibaren ise düzenleyici devlet anlayışı yine küreselleşme ve neoliberal duyarlılıklara sahip bir biçimde etkisini göstermiştir. Dolayısıyla politika değişikliği söz konusu olmuş olsa bile 1980'li yıllardan itibaren izlenen anlayıştan çokta bir kopuş yaşanmamıştır.

1980'ler itibariyle devletin temel görev alanlarına çekilmesi ve hemen her alanda doğrudan hizmet sunumundan vazgeçmesi öğütlenmektedir. Devletin minimize edilerek, adalet, güvenlik ve dış politika gibi ana-temel işlevlerinde etkinleştirilmesi düşüncesi; serbest piyasa koşullarının egemenliğinin sağlanması önerileri; emeğin esnekleştirilmesi ve kamusal sosyal güvenlik alanının olabildiğince daraltılması çabalarının savunusu yapılmaktadır. Kamusal mal üretim ve hizmet sunumunda merkezîyetçiliğin azaltılarak yerel yönetimlerin, piyasanın ve üçüncü sektörün önünün açılmasının ve desteklenmesinin gereği vurgulanmaya başlanmıştır (Kettle, 1993 aktaran Acar ve Gül 2007).

1980'lerden itibaren hâkim olan bakış açısına göre, kamu hizmetleri ticarileştirilebilir ve sıradan ticari işletmeler tarafından sunulabilir. Bu düşüncenin taraftarlarınca özel girişimciliğin kamusal birçok hizmeti kamu girişimlerinden daha etkin bir şekilde yürütebileceği iddia edilmektedir (İnsel, 2004: 161 aktaran Acar ve Gül, 2007).

2. Güvenlik, Savunma ve Ordu

Türk Dil Kurumu (TDK), güvenliği, “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2014). İnsan gruplarının mevcudiyetini tehdit eden bütün her şey güvenlikle ilgilidir. Bu tehditler, askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel, dinsel veya psikolojik olabilir.

Birçok düşünür devletin ortaya çıkışını güvenlik ve mülkün korunması gibi sebeplere dayandırır. Örneğin Protogoras insanların devlet kurma amacını güvenlik olarak göstermiştir (Aktan, 1995: 19). Toplumsal sözleşme kuramcıları (Thomas Hobbes, John Locke, Jean Jacques Rouessau) devletin ortaya çıkışı ile ilgili olarak güvenlik ve mülkiyetin korunması gibi ihtiyaçları öne sürerler. Bu düşünürler tasvir ettikleri doğa durumu, doğa durumundan çıkış için yapılan sözleşmelerin şekli ve devlete atfedilen görevler açısından birbirlerinden ayrışsalarda devletin ortaya çıkışını güvenlik gereksinimlerine bağlamaktadırlar.

Güvenlik insanların toplu olarak yaşamaya başlamaları ve devlet kurmalarıyla bir ihtiyaç olarak belirmiş ve kavramsal olarak bilimsel çalışmalarda İkinci Dünya Savaşı sonrası yer almıştır. İlk başlarda güvenlik kavramı, yalnız askeri ihtiyaçlar ve düzenlemeler için kullanılırken, günümüzde bir sosyal bilim kavramı olarak

kullanılmaktadır. İnsanların ve toplumların en temel güdüsü ve en ilkel ihtiyacı olan güvenliğin tesis edilememesi durumunda toplumların özgürlük ve refah arayışlarını gerçekleştirmeleri zorlaşacaktır (Çakır, 2013: 49).

Güvenlik kaygısı zamana, mekâna, kültürel şartlara göre farklılık göstererek sürekli olarak yenilenerek ortaya çıkmıştır. Tarihsel gelişimi içerisinde güvenlik olgusuna bakarsak, ilk barış antlaşması olan Kadeş Antlaşması (M.Ö. 1283) dostluk, saldırmazlık ve iyi komşuluk esaslarını düzenlemiştir. Roma İmparatorluğu'nda iktidara baş kaldıran köleler ile tek tanrılı din mensupları tehdit olarak algılanmışlardır. Ortaçağa baktığımızda da din güvenliikle ilişkilendirilmiştir. Onaltıncı yüzyılda ise devletin güvenliği, bir başka gücün egemenliği altına girmemek şeklinde düşünülmüştür. Onyedinci yüzyılda, güvenlik merkantilizm ve kameralizm uygulamaları doğrultusunda, altın ve gümüş gibi madenlere sahip olunması ve hazinenin bollaştırılması olarak görülmüştür. Hobbes da, bir devletin diğer bir devletten üstün olmasıyla kendini güvende hissedeceği şeklinde görüş bildirmiştir. Onsekizinci yüzyılda da güvenlik, savaş durumundan uzak durma ve kaçınma olarak değerlendirilmiştir. Tarihi sosyal sınıfların bir mücadelesi olarak ele almış olan marksizme göre ise en önemli güvenlik sorunu toplum içerisindeki eşitsizliktir. Lenin de, küresel bir olgu şeklinde algıladığı güvenliğı, emperyalizmin varlığı ile açıklayarak, emperyalistler arasındaki mücadelenin uluslararası sistemi güvenliksiz bir ortama sürüklediğini söylemiştir. Yirminci yüzyılda ise güvenlik anlayışları iki dünya savaşının etkileriyle şekil almıştır (Tangör, 2008: 23-24).

Günümüzde güvenlik algılamalarında meydana gelen değişim sonucunda da tehdidin tek boyutlu, devletten devlete olma klasik konumundan çıkarak, asimetrik ve çok boyutlu bir konuma kayması söz konusu olmuştur (Çakır, 2013: 49).

Friedrich von Hayek, güvenlik kavramına çok da iyimser bakmamaktadır. “Kölelik Yolu” kitabında güvenlik kavramının özgürlüğü artırmaktan ziyade özgürlük için en büyük tehlike olduğunu belirtir (Hayek, 2010: 184). Güvenlik uğruna piyasaya müdahale etmenin müdahale edildiği oranda güvensizlik yarattığını söyler (Hayek, 2010: 194). Hayek, H. J. Laski gibi zamanın entelektüellerinin özgürlük için güvenliği övmelerini eleştirir. Hatta Benjamin Franklin’in şu sözünü hatırlatır: “Geçici bir güvenlik uğruna temel özgürlüğünü feda eden insanlar ne özgürlüğe ne de güvenliğe layıktırlar.” (Hayek, 2010: 196-197).

Milton Friedman “Kapitalizm ve Özgürlük” kitabında belirttiği üzere devletin en önemli görevi bireyin özgürlüğünün yurt dâhilinde ve haricinde muhafazasıdır. Bunun yanı sıra devlet adalet ve düzeni sağlamalıdır. Ayrıca Friedman devleti serbest sözleşmenin olanaklı kılınmasından ve piyasalarda rekabetin tesisinden sorumlu kılmıştır (Friedman, 2008).

Foucault’ya göre güvenlik piyasa ilişkilerinin koruyucusu olarak işlevselleştirilmiştir. Dolayısıyla piyasa ilişkilerini tehdit eden, edecek olan ne varsa ona karşı devreye sokulur (Baştürk, 2012: 75-76).

Neocleous’ta “Güvenliğin Eleştirisi”nde, liberal özgürlük projesinin aslında bir güvenlik projesi olduğundan bahsetmektedir. O güvenliği, liberal düzen inşasında kolaylaştırıcı bir etken olarak görür. Ona göre güvenlik adına toplum yeniden biçimlendirilmekte ve siyasi olarak var olan düzen sürekli olarak ve yeniden kendisini yenilemektedir. Bu noktada Neocleous liberalizmin ana kavramının sürekli olarak ortaya atıldığı gibi özgürlük değil, güvenlik olduğunu ve sürekli denetim altında tutulan bir toplumun oluşturulması için güvenliğin sanki bir hediye olarak sunulduğunu savunur (Neocleous, 2014).

Aslan (1998: 34), güvenlik ve savunmanın birbirinin yerine kullanılabildiği gibi bazen de savunmanın sadece askeri anlamda kullanıldığını hatta toplumun büyük bir çoğunluğuna göre de savunmanın sadece askeri bir anlam ihtiva ettiğini ve askeri gücün de savunma konusunda büyük bir öneme sahip olduğunu söylemektedir. Dedeoğlu (2003: 55) savunma ile güvenliğin birbirinden ayrı düşünülmemesi gerektiğini belirtmiştir. Öztürk (2006: 38) ise savunmayı güvenliğin somutlaşmış hali olarak tanımlayarak savunma ve güvenliğin iç içe olduğunu ortaya koymuştur.

Devletten beklenen asgari hizmetlerden birisi güvenliğin tesis edilmesidir. İç güvenlik ve dış güvenlik olmak üzere güvenliğin iki boyutu mevcuttur. Polis teşkilatıyla kolluk hizmetleri, ordu teşkilatıyla da milli savunma hizmetleri yürütülür (Yılmaz, 2005: 375). Bizim konumuz güvenliğin ikinci boyutu olan dış güvenliktir. Bu doğrultuda kısaca dış güvenliği sağlayan yani savunma hizmeti veren ana aktörler olarak ordulara ve askerlik sistemlerine değinmekte fayda vardır.

Ordu, her çeşit devletin çekirdek bir kurumudur. İçeride düzen sağlama ve dışarıda devleti diğer devletlerin yarattığı tehlikelerden ve tehditlerden savunmak ve korumak için savaşıma maksadıyla kurulmuş bir kurumdur. Bu kurum silah teknolojisine ilişkin olarak insan, asker ve silah kaynaklarının nasıl bir kompozisyon ile söz konusu savaşları icra edebileceğini akılda tutarak eğitim yapar ve örgütlenir (Laçiner, 2002).

John Keegan (1995: 345-346), askeri örgütlerin tarih içerisinde altı ana biçimde karşımıza çıktıklarını söyler. Bunlar savaşçılar, paralı askerler, milisler, zorunlu askerler, köleler, muvazzaflardır. Savaşçı olarak samurayları ve batı şövalyeleri gibilerini kastetmektedir. Paralı askerler ile de, hem direkt olarak para için askerlik hizmeti verenleri hem de Fransız Yabancılar Lejyonu ve Roma

ordusundaki gibi vatandaşlık almak veya toprak vb. gibi ayrıcalıklar elde etme karşılığında askerlik hizmeti verenleri kastetmektedir. Milisler ise, sağlıklı olan erkeklerin silâh altına alınmasıyla ortaya çıkar. Bu görevi yapmamak da vatandaşlıktan ihraç edilmeyeyle sonuçlanabilir. Zorunlu askerlik ise erkeklerin belirli bir yaş döneminde belirli bir dönem içerisinde askere çağrılmasıdır. Muvazzaf askerler ise para karşılığı askerlik yapan ve vatandaşlık vb. gibi haklardan yararlananlardır.

Michael S. Neilberg (2011: 6-7) ise genel olarak savunma hizmeti veren askeri örgütlerde ortaya çıkan asker alma sistemlerinin genel olarak üç tür olduğunu söyler. Bunları da ülkesine ya da bölgesine sadakatile bağlı olan “yurttaş-asker”, para için motive olan “profesyonel asker” ve baskı, korku veya yurttaş yükümlülüğü çerçevesinde motive olunan “zorunlu askerlik” olarak sıralar.

Neilberg’e göre “yurttaş-asker”ler hizmet verdikleri toplumdan politik, ekonomik veya sosyal menfaati olan insanlardan oluşan ve çoğu zamanda milis gücü biçiminde örgütlenen kişilerdir. Bunların barış koşullarında eğitim için zamanları yoktur. Yani tam zamanlı askerler değildir. Ancak yurtlarını savunma noktasında topluma karşı olan bağlılıkları onların düşmanlar karşısında moral üstünlük elde etmelerini sağlar. Masrafsız olan bu az tecrübeli kuvvetlere kriz anlarında gerek duyulur. Genel olarak yüksek becerili profesyonel askerler hayatlarının çoğu bölümünde askerlik sanatını öğrenmekle geçirirler. Bunlar gelişmiş silahlarla donatılmışlardır. Hizmet verdikleri toplumun vatandaşı olma zorunlulukları yoktur. Para dışında hizmet ettikleri toplumla hiçbir bağları olmayan paralı askerlerde tarih boyunca önemli bir asker kaynağı olmuşlardır. Bunların teçhiz edilmesi ve idamesi çok para gerektirir ve paraları ödenmediğinde sadakatleri azalabilir. Diğer bir askere

alma sistemi veya ordu kurma sistemi olarak zorunlu askerlik ise mecbur tutma yönü ağır basan bir sistemdir. Ancak bu sistemde eğer insanlar hemfikir oldukları ulusal hedefler için herhangi olumlu bir rol oynadıklarını hissediyorlarsa sisteme direnme ihtimalleri düşer. Bu sistem yurttaş-asgerlerle karıştırılmamalıdır. Çünkü ilkinde katılım gönüllüken, bunda askerlerin tamamı gönüllü değildir (Neilberg, 2011: 7-8).

3. Bir Kamu Hizmeti Olarak Savunma Hizmeti

Kamu hizmeti, devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerinin toplumun genel ve ortak gereksinimlerini karşılamak maksadıyla direkt olarak icra ettiği veya gözetim ve denetimi altında olmak kaydıyla özel şahıslara yaptırdığı faaliyetlerdir. Bu tanım öğretide genel olarak kabul gören tanımdır (Sancakdar,2012: 507; Günday, 2002: 285; Gözübüyük, 2000: 8) ve bu tez çalışmasında da bu tanım üzerinden kamu hizmetine yaklaşılabacaktır.

Bulutoğlu (2008: 237) ve Nemli (1990: 9)'ye göre savunma hizmeti eski çağlardan itibaren ilk örgütlenen kamu hizmeti olarak devletin mevcudiyetinin en önemli göstergesi olmuştur. Devletler birbirlerinden farklı derecelerde olmak üzere farklı farklı sebepler nedeniyle savunma hizmetine gereksinim duyarlar. Bunlar, ülkelerin jeopolitik durumları ve stratejik önemleri, iç ve dış tehdit ve ulusal çıkarların muhafazası gibi sebeplerdir (Karahan, 2014: 6).

Her kamu hizmeti kendine has özelliklere sahip olsa da hepsine hâkim olan temel bir takım ilkeler de söz konusudur. Kamu hizmetine egemen olan ilkeler “süreklilik ve düzenlilik”, “değişkenlik”, “nesnellik ve eşitlik”, “bedelsizlik” şeklinde sıralanabilir. Kısaca bunları açıklarsak;

Süreklilik iki yönlü bir kavramdır. Birinci yönü “kronolojik” yani zaman açısından devamlılık arz etmesi; ikinci yönü ise istikrardır. Örneğin hastaneler ölümcül hastaları kabul etme konusunda doluluk bahanesine sığınmamalı ya da ülke genelinde günün belli saatlerinde su kesintileri olmamalı veya mevcut suyun üst katlara yetişmesinde bir problem yaşanmamalıdır. Özel sektör faaliyetleri için ise durum böyle değildir. Bu açıdan düşünüldüğünde özel sektör faaliyetlerinin sürekli olması beklenemez. Örneğin bir özel okulun faaliyetlerini sürekli olarak sürdürmesi mecburi değildir (Sancakdar, 2012: 509), dolayısıyla özel okullarda verilen eğitimi (günümüzdeki kabulün aksine) kamu hizmeti saymamak gereklidir diye bir tartışma açılabilir. Bu açıdan bir kamu hizmeti olan savunma hizmetine bakarsak, orduların sadece belli saatlerde belli günlerde faal olması beklenemez. Ülke savunmasıyla görevli kurumlar ülkenin bekası için her daim hazır ve tetikte olmalıdır. Ancak bir özel askeri şirketten sürekli olarak görev yapmasını bekleyemezsiniz. O sadece kâr elde edebildiği oranda hizmet verecektir. Özel askeri şirketlerin müşterilerini yarı yolda bırakmasıyla ilgili olarak birçok örnek verilebilir. Örneğin, Kanada Ordusu Balkanlarda lojistik destek sağlamak üzere ATFrontec şirketi ile anlaşmış ancak şirketin personelinin sık sık iş bırakmasına şahit olmuştur⁷ (Singer, 2009: 259). Bu konuda çok daha gerilere gidersek Machiavelli’nin “*condottieri*”leri yani bugünkü özel askeri şirketlerin atası olarak değerlendirebileceğimiz yapıların düşmanla iş birliği yaparak savaşmadığı veya savaş alanından çekildiği konusunda eleştirileri mevcuttur (Machiavelli, 2003).

Sancakdar’ın belirttiği üzere “sürekli olma kamu hizmetinin mutlaka ve her zaman gece-gündüz işlemesi anlamına da gelmez. Faaliyet ihtiyaçla orantılı

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Singer, 2009: 255-260).

olmalıdır.”(Sancakdar, 2012: 509). Örneğin bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin her an, her daim tam kadro hazır olmasını beklemek yanlış olur. Tehdidin seviyesine göre bir hazırlık durumuna geçerek beklmeleri normal olanıdır. Örneğin barış şartlarında, tatil günlerinde veya geceleri yeteri kadar nöbetçi personelle hizmetlerine devam edebilirler. Dolayısıyla önemli olan güvenlik hizmetinin sürekli olması ancak yoğunluğunun tehdit ile orantılı şekilde artırılıp azaltılabilesidir.

Değişkenlik ilkesi, kamu hizmetinin şartlara ve gelişmelere uygun olarak uyarlanmasıdır. Bu doğrultuda kamu hizmetlerini yerine getirirken hem yapısal hem fonksiyonel anlamda dönemin ruhuna ve yeni teknolojik gelişmelere uygun düzenlemeler hayata geçmelidir (Günday, 2002: 287). Örneğin önceden yollar fenerle aydınlatılırken, günümüzde elektrik lambaları ile aydınlatılmaktadır (Sancakdar, 2012: 509). Savunma hizmeti açısından konuya bakarsak, yoğun teknolojik gelişmeler savunma alanında birçok teknolojik yeniliği de beraberinde getirmektedir. Ülkelerin silahlı kuvvetleri caydırıcılıklarını devam ettirebilmek veya rakiplerine üstünlüğünü kabul ettirebilmek için savunma alanındaki teknolojik gelişmelere ayak uydurmak zorundadır. Yoksa ülkelere karşı savunma hizmeti vermekle yükümlü olan silahlı kuvvetler görevlerini yerine getiremeyecekler ve ülkelerinin savunmasını ve bekasını sağlayamayacaklardır.

Günümüzde, teknoloji alanında birçok gelişme olmaktadır. Bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin mevcut gelişmelere kendi başlarına ayak uydurması artık mümkün değildir. Dünyadaki mevcut ekonomik yapının da etkisiyle ordular görevlerini yerine getirirken özel sektörden de faydalanmaktadırlar. İleri teknoloji silah sistemlerini kendilerinin üretmesi ve bunları kullanacak iyi eğitilmiş personel temini artık güç olmaktadır. Birçok az gelişmiş ülke, ileri teknolojiye sahip rakiplerine yetişebilmek

için özel askeri şirketlerden teknoloji ve bu teknolojiyi kullanacak personel temini yapmaktadır. Örneğin gelişen ve değişen dünya beraberinde savaş alanlarını ve savaş konseptlerini de değiştirmektedir. Bir takım ülkeler bu değişimleri tecrübe ederek yani bizzat yaşayarak öğrenmektedir. Örneğin ABD Irak Savaşı boyunca çölde harekât konusunda, meskûn mahallerde muharebe yeteneklerini ve bu konuda yeni silah sistemleriyle uyumlu yeni savaş doktrinlerini geliştirmiştir. Buralarda görev yapan askerler ordudan ayrıldıktan sonra özel askeri şirketler tarafından istihdam edilmekte ve bunların tecrübelerini altyapı olarak kullanmaktadır. Bu konularda tecrübesiz ordulara sahip ülkeler bu şirketlerden eğitim paketleri alarak ordularını değişen savaş konseptine adapte etmeye yani çağın gereklerine uygun bir ordu yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu konuda MPRI şirketinin Hırvatistan ordusunu NATO standartlarında harekât düzenleyebilecek seviyeye ulaştırması güzel bir örnek olarak verilebilir (Singer, 2009: 208).

Kamu hizmetlerinde nesnellik ve eşitlik ilkesine göre toplumsal ihtiyaçların giderilmesinde idarenin tarafsız ve objektif olması beklenir (Günday, 2002: 288). Fakat bu eşitlik mutlak değildir. “Kanunların veya düzenleyici işlemlerin saptadığı vasıf ve şartlara sahip olanların tümüne aynı şekilde uygulama yapılmasıdır.”(Sancakdar, 2012: 510). Bu ilkeye savunma hizmeti açısından bakarsak, bir ülkenin savunmasından sorumlu silahlı kuvvetler o toplumun vatandaşlarının hepsini eşit derecede savunmakla yükümlüdür. Ancak konuyu özel askeri şirketler açısından düşünersek, bu şirketler bir ülkedeki belli bir fikir grubunu, etnik grubu, cemaati vs. korumak için sözleşme imzalayabilir. Bu şirketler için önemli olan eşitlik değildir. Kendilerine ödenen paraya ve elde edecekleri kâra bakarlar. Bu sebeple kim onlara para öderse onlara savunma hizmeti verirler.

Bir başka önemli ilke ise bedelsizlik ilkesidir. Kamu hizmetlerinin bedelsizliği ilkesinin bir bakıma anlamını yitirdiği düşünülmektedir (Sancakdar, 2012: 510; Özay, 1986; 244). Günday (2002: 288-289), idarenin az sayıda kamu hizmeti görevini yerine getirdiği zamanlarda, hizmetten faydalananlardan herhangi bir para alınmadığını ancak hizmet alanlarının genişlemesi ve bundan faydalananların sayısının da artması neticesinde, hizmetlerin mali yükünün hizmetten faydalanmayanlara da yansımaması için faydalananlardan gelirleri ölçüsünde bir pay alınması söz konusu olduğunu belirtmiştir. Ancak bu pay alınırken asıl amaç kâr elde etmek değildir. Amaç kamu yararını sağlamaktır. Savunma hizmeti de bu doğrultuda bedelsizdir. Savunma giderleri vatandaşın gelir seviyesine uygun olarak verdiği vergilerce finanse edilir. Vergi dışında bir ücret alınmaz. Ancak bir devlet savunma hizmetini yerine getirme konusunda kendi ordusunun dışındaki özel sektör aktörlerine de başvurabilir. Bunlara yapılacak harcamaların finansmanı da yine vergilerden karşılanacaktır.

4. Kamu Ekonomisi Açısından Savunma Hizmeti

Kamu ekonomisinde kamu hizmetini, arzı siyasal talep tarafından ortaya konulan ortak tüketime konu olan ve toplumsal ihtiyaçların giderilmesi maksadıyla yapılan hizmetler meydana getirir. Toplumsal ihtiyaçların giderilmesi kamu hizmetinin temel özelliğidir. Ayrıca ihtiva ettikleri birtakım özellikler bu hizmetleri özel nitelikli hizmetlerden ayrı bir konuma oturtur. Aynı zamanda, kamu hizmetlerinin sahip olduğu bu özellikler ilgili hizmetlerin kamu kesimi tarafından sunulmasını mecbur kılan temel özelliklerini de oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, arzın siyasal talep tarafınca belirlendiği, yararlarının pazarlanamadığı, ortak

tüketimin söz konusu olduğu, hizmetten yararlananların birbirine tüketimde rakip olmadığı ve üretim veya tüketiminde yasal sınırlamaların bulunabildiği hizmetler kamu hizmetleridir (Ener ve Demircan, 2008: 63).

Bulutoğlu (2008: 239) ekonomi teorisi içerisinde tam kamusal malların, üretilmesi durumunda tüm bireylerin elde ettiği tatminin diğer bireylerin tatminini düşürmediği ve tüketimden kimsenin mahrum edilemediği mallar olarak tanımlandığını belirtir. Bu doğrultuda savunma hizmeti toplumun hepsini ilgilendirmesi nedeniyle kamusal mal genel tanımı içinde düşünülebilir.

Karaaslan (2012: 5)'da bizzat devlet tarafından üretilmemesi durumunda diğer türlü bir üretim imkânı olmayan mal ve hizmetlere tam kamusal mal ve hizmetler denildiğini belirtir. Ona göre, milli güvenliği sağlamak için ortaya çıkmış olan savunma hizmeti de bu doğrultuda tam kamusal bir hizmettir. Savunma hizmeti çerçevesinde fayda bölünüp birimlere ayrılamaz, yararlanmak üzere ayrı ayrı birimlere sunulamaz, fiyatlandırılmaz ve pazarlanamaz. Bu sebeplerden dolayı savunma hizmeti tam kamusal bir mal ve hizmettir.

Kamu hizmetleri içerisinde savunma ve güvenlik önemli bir yer teşkil etmekte bunun yanı sıra devletin varlığının önemli bir göstergesi olma özelliğini taşımaktadır. Savunma ve güvenlik hizmetleri, modern devlet yapılanmasında devletin temel ve asli fonksiyonlarından. Ülkede yaşayan herkesin istese de istemese de savunma ve güvenlik hizmetlerinden faydalandığı farz edilmektedir. Bu açıdan savunma ve güvenlik hizmetleri tam kamusal mal niteliğinde görülür. Çünkü belirli kişilerin bu hizmetlerden yararlandırılmaması söz konusu olamaz (Evirgen, 2014).

Savunma, bir devletin egemenliği üzerinde diğer devletlerin egemenlik iddialarında bulunmalarına ve müdahalelerine karşı korunma sağlanmasıdır. Belirli bir halk topluluğu ve coğrafya üzerinde egemenlik yaratmanın ilk koşulu diğer devletlerin söz konusu coğrafya ve halk topluluğu üzerinde egemenlik iddiasını reddetmektir (Bulutoğu, 2008: 237). İşte devlet bu reddetme eylemini caydırma veya saldırılara karşı koyma yoluyla yapmak için savunma hizmetini kullanır. Giray’ında belirttiği üzere tam kamusal bir hizmet olarak savunma hizmeti iki taraflıdır. Birinci tarafı caydırma, ikinci tarafı da karşı koymadır (Giray, 2004: 183).

Bulutoğu da savunma hizmetinin, hem ülkeye karşı olabilecek saldırının caydırılması hem de saldırı olması durumunda söz konusu saldırıya karşı konulması olmak üzere iki yönü olduğunu belirtir. Savunmada caydırıcı olunmasının faydası söz konusu ülkenin askeri gücünün hasım ülkelerden fazla olmasıyla veya bu duruma hasım ülkelerin inanmasıyla mümkün olabilir. Söz konusu saldırının başlaması sonrası silahların kullanılması ile savunmanın karşı koyma, püskürtme ve koruma konusundaki faydası sağlanabilir (Bulutoğu, 2008: 239).

Geçmişte savunma hizmetleri taşıdıkları özellikler nedeniyle “tam kamusal mallar”ın tipik bir örneğini oluşturmakta olduklarından dolayı bu tür malların faydasının toplumun tümü tarafından görüldüğu ve tüketildiği göz önünde bulundurularak, genel savunma hizmetlerinin özel sektörce verilmesi mümkün görülemezdi. Ancak günümüzde bunun tam tersi olarak hem zayıf devletler hem de güçlü devletler bir takım savunma ve güvenlik hizmetlerinin görülmesinde özel sektörden yararlanmakta, bu alanda özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma uygulamaları görülmektedir (Ortiz, 2010: 119-120).

Rainey'in belirttiği üzere çoğu çalışma ve gözlem bir zamanlar kamu sektöründe sağlanan hizmetlerin özel sektör tarafından sağlanmasını daha etkin ve verimli bulmaktadır (Rainey, 2009: 87). Özellikle neoliberal politikalar ve kamu yönetimindeki Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı doğrultusunda da, piyasa ekonomilerini geliştirici aktörler olarak özel askeri şirketler ön plana çıkmışlar ve piyasa ekonomisinin içinde yer almaya başlamışlardır. Artık günümüzde savunma ve güvenlik alanında da devlet tekel olma özelliğini terk ederek bu alanları özel sektöre açmaktadır. Özel askeri şirketler piyasa ekonomisinin işlerliği için gerekli olan güvenli ve istikrarlı ortamı tesis edemeyen bazı zayıf, güçsüz devletlere güvenlik alanında yardımcı olmaktadır. Bunun yanında güçlü devletler de daha etkin ve daha az maliyetli olduğu gerekçesiyle askeri harekâtlarında bu şirketleri yaygın bir şekilde kullanmaktadırlar. Ancak Ortiz'in de dikkat çektiği üzere temel sağlık hizmetleri, eğitim veya güvenlik hizmetlerinin kamu sektörü tarafından etkili ve verimli bir şekilde sağlanılacağını düşünenler de vardır (Ortiz, 2010: 120). Bu kesim kamu kesiminin performansının genel olarak daha iyi olduğunu kanıtlamak için memnuniyet anketlerini göstererek özel organizasyonların performanslarının düşüklüğüne dikkat çekmektedirler (Rainey, 2009-87-88).⁸

Ortiz, bizim niçin hükümetlere sahip olduğumuzu ve vergi ödediğimizi açıklamada kamu mallarının esas teşkil ettiğini söyler ve kamu malları tanımının söz konusu malların tedarikinde özel sektörü devre dışı bırakmadığını savunur. Hükümetlerin tarihsel süreçte hep özel sektöre güvendiğini belirterek piyasa ekonomisi içerisinde özel sektörden mal temininde bulunduğu altını çizmiştir.

⁸ Hal G. Rainey ("Understanding and Managing Public Organizations", fourth edition, 2009) kitabında kamu ve özel sektörün karşılaştırılması üzerinde ayrıntılı olarak durmuştur. Özellikle kamu sektörünün başarısı üzerine bkz. s.145-169; 419-456.

Bunun tersi bir durumun da kamu sektörünün sürekli genişlemesinin ve nüfusun artan ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli paranın artmasının söz konusu olacağına dikkat çekerek komünist ulusların bu yüzden yıkıldığını ve zarar gördüğünü belirtmiştir (Ortiz, 2010: 120).

Bu doğrultuda değerlendirildiğinde de Yeni Kamu İşletmeciliği türündeki reformlar, devlet güvenliği ve savunması ile ilgili olan kamu mallarının etkin ve verimli bir şekilde sağlanmasında özel askeri şirketlerin denklemin bir parçası olmasını kolaylaştırmıştır. Çünkü onların katılımı kamunun sağlayacağı mal tedarikinden daha optimal alternatiflerin var oluşuna dayanmaktadır (Ortiz, 2010: 120).

5. Savunma Hizmetinin Özel Sektör Tarafından Sağlanması Yönündeki Görüşler

Bu başlık altında savunma hizmetinin devlet tarafından karşılanmasına karşı çıkan ve onun yerine savunma hizmetinin özel sektör aktörleri tarafından karşılanmasını destekleyen görüşlere yer vereceğiz. Bu doğrultuda da liberter anarşist düşünürlerin fikirlerine değineceğiz.

Liberaller devletin olduğu bir toplum içinde siyasal iktidarın sınırlarının dar bir şekilde belirlenerek devletin asli görevleri olarak güvenlik ve adalet hizmetlerinin sağlanmasını isterler (Beriş, 2010).

Beriş'in belirttiği üzere liberalizmde devletin temel görevi bireylerin içeride ve dışarıda olmak üzere iki alanda da güvenliklerinin tesis edilebilmesidir (Beriş, 2010: 93). Tabi bu noktada liberalizm güvenliği sağlama açısından özgürlüğü de gözden kaçırmak istemez. Özgürlük ve güvenlik arasında bir denge kurmak ister.

Eğer insanların güvenlikleri yoksa yani tehlikede iseler özgürlüklerinin olması da çok mümkün değildir. Bu sebeple de liberal düşünceye göre özgürlüğün temini ve idamesi açısından zorunlu bir kötülük olarak devletin güvenliği sağlaması gerekmektedir. Yani devletin güvenliği sağlaması Beriş'in de deyimiyle liberal düşüncede karşımıza bir "zorunluluk" olarak çıkmaktadır. Liberalizm için ne özgürlük güvenlik uğruna ne de güvenlik özgürlük uğruna feda edilemez. Fakat liberalizm açısından hayati olan özgürlüğün sağlanabilmesi için güvenlik gereklidir ve güvenlik de ancak devlet eliyle sağlanabilecektir (Beriş, 2010: 94-95).

Yukarıda kısaca belirttiğimiz liberal düşünce içerisinde devletin olmadığı bir toplumu savunan yaklaşımlarda mevcuttur. Robert Nozick ve Hans Herman Hoppe gibi liberal düşünürler, insanların tüm ihtiyaçlarını (güvenlik de buna dahil olmak üzere) bedelini vermek kaydıyla piyasadan temin edebileceklerini belirtirler. Bu sayede devlete ihtiyaç kalmayacaktır. Böylece de devletin olmayacağı bir toplumsal düzene ulaşılabilecektir (Beriş, 2010).

Öncelikli olarak güvenlik üretiminin özel aktörler tarafından sağlanması gerektiğini savunan görüşlerin başında Gustave de Molinari'den bahsetmek gerekir. Özellikle Hans-Herman Hoppe bu Fransız ekonomistten çok etkilenmiştir. Ekonomist Molinari 1849 yılında "*Journal des Economistes*"⁹ te ilk kez devletin en önemli olmazsa olmaz tekel fonksiyonunu olarak "güvenlik üretimini" (*security production*) sorgulamıştır (Bassani ve Lottieri, 2003: 45). Molinari klasik liberal Dunoyer'in devletin kanunlar ve düzen üzerindeki tekeli gerekliliğini görmesini eleştirerek işe başlar. Güvenliğin bir ticari mal gibi görülmesi gerektiğini,

⁹ Gustave de Molinari'nin bu çalışması J. Huston McCulloch tarafından "The Production of Security" başlığıyla çevrilerek Occasional Paper Series, no.2 (New York: The Center for Libertarian Studies) de yayınlanmıştır.

güvenliğinde rekabetçi serbest piyasa düzeni içerisinde sağlanması gerektiğini yoksa toplumun bir bütün olarak bundan zarar göreceğini belirtir. Ekonomi biliminin prensiplerinin de bu şekilde olduğunda (güvenliğin devlet tarafından bir tekel olarak karşılanması durumu) geçersiz hale geleceğini savunur (Molinari'den aktaran Bassani ve Lottieri, 2003: 46).

Rothbard, Molinari'nin gençlik yıllarında yazdığı “*The Production of Security*” adlı çalışmasını insanlık tarihinde anarko-kapitalizm veya serbest piyasa anarşizminin ilk takdimi olarak değerlendirir. O, La Boetie, Hodgskin veya genç Fichte'nin aksine argümanlarını devlete karşı bir moral karşıtlığa dayandırmamıştır. Molinari argümanlarını serbest piyasaya ve laissez-faire ekonomisine dayandırmıştır. Koruma hizmetlerinin de tüm diğer mal ve hizmetler gibi serbest piyasa tarafından sağlanabileceğini vurgulamıştır (Mises, 2014).

Yine devletsiz bir toplumu ve savunma ve güvenlik hizmetlerinin serbest piyasa ortamında özel aktörler tarafından sağlanmasını savunan Murray N. Rothbard “Savaş, Barış ve Devlet”te devleti “... belirli bir karasal alan boyunca fiili cebir kullanma tekeli ele geçirmeyi başarmış bir grup insandır” diyerek tanımlamıştır. Devlete karşı olumsuz bir bakış açısı olan Rothbard, devletin gelirlerini bu fiili cebir ile elde eden tek organizasyon olduğunu vurgular. Diğer tüm birey ve organizasyonların devlet ve devlete bağlı diğer kuruluşların aksine gelirlerini barışçı yollardan ve gönüllü mübadele ile yaptıklarını söyler. Devletin topladığı vergilerinde söz konusu fiili cebir sayesinde mümkün olduğunu ve devletin topluma sunduğu hizmetleri de kritik göstererek kendi tekeline has göstermeye çalıştığını belirtir. Bu sayede insanları kendisine bağımlı kılabilen devlet toplum üzerinde önemli bir kontrol sağlar. Devletin sunduğu hizmetlerin ve malların sanki devlet dışında hiç

kimse tarafından sağlanamayacağı mitini yayarak kendi meşruiyetini oluşturur. Tüm bunlar içinde devlet, yol ve cadde mülkiyetini, polis ve adli hizmetleri, eğitimi, para arzını, posta hizmetini, radyo ve televizyonu tekeline almaya çalışır (Rothbard, 2015).

Rothbard *laissez-faire* felsefesini savunan ekonomistlerin istisnasız piyasanın her türlü müdahaleden uzak tutulmasını ve hükümet kurumlarının da piyasa ilişkilerinin dışında kalmasını söylediklerini belirtir. Ancak savunma hizmetleri söz konusu olduğunda ise bu ekonomistlerin devletin savunma hizmeti sağlama hususunda tekel olduğunu ve piyasadan savunma hizmetinin sağlanamayacağını söylemelerini eleştirir. Yine Rothbard’a göre, bu görüşü savunan teorisyenlerin de kendilerini aklamak için piyasanın savunma hizmetini sağlamada yeterli olamayacağını, bireylerin ve mülkiyetlerin korunması için gerekli bir kötülük olarak devletin güvenliği sağlamasının zorunluluk olduğunu savunduklarını söyler (Rothbard, 2006: 2-3).

Rothbard, *laissez-faire* felsefesini savunan teorisyenlerin “serbest piyasa savunması”na (*free-market defense*) olan itirazlarını anlamsız bulur. Örneğin onların savundukları piyasa aktiviteleri için gerekli ön koşulun (*precondition*) yegâne bir statüde olan savunma olduğu ve bunun da devlet tarafından sağlanması gerektiği söylemlerini reddeder. Çünkü ona göre, istedikten sonra siz her şeyi gerekli ön koşul (*precondition*) olarak belirleyebilirsiniz. Örneğin devlet her piyasa katılımcısına arazi, yiyecek, kıyafet, barınak vb. temin etmesi de gerekli ön koşul olarak belirlenebilir (Rothbard, 2006: 4). Bu yüzden ister savunma olsun ister başka bir şey, her şey piyasadan temin edilmelidir. Yoksa her şey ön koşul olarak belirlenebilir ve devletin faaliyet alanları genişleyebilir.

Rothbard, savunmanın serbest piyasa içinde karşılandığı bir düzen önerir. Bu düzende de savunma, polis koruması ve adalet işlemleri de dâhil olmak üzere tüm hizmetler ve mallar devlet dışındaki insanlar ve firmalardan karşılanacaktır. Bunlar gelirlerini cebirle elde edilen vergilerden değil gönüllü mübadelelerden elde edecekler ve kendisini devlet gibi haksız yere zorunlu güvenlik veya adalet tekeli olarak iddia edemeyeceklerdir. İşte ancak bu şekilde olan liberteryen şartlardaki savunma hizmetiyle devamlı bir serbest piyasa ve özgür toplum kurulabilecektir (Rothbard, 2006: 2).

Hans-Herman Hoppe, “*The Private Production of Defence*”de hobbesçu mit olarak da ifade ettiği kolektif güvenlik mitinin yanlış olduğunu ve güvenliğin piyasadaki özel aktörler tarafından sağlanması gerektiğini kanıtlamaya çalışır. Thomas Hobbes doğa durumunu bir hükümetin olmadığı ve insanların birbiriyle sürekli çatışma halinde olduğu, sürekli bir güvensizlik ortamı olarak tasvir eder ve bu durumun üstesinden gelinebilmesi için arabuluculuk işlevi görecektir üçüncü bir varlığa ihtiyaç olduğunu belirtir.¹⁰ Bu üçüncü varlıkta devlettir. Devlet anlaşmazlıkların ve çatışmaların çözümünde bağımsız bir arabulucu olarak var olmalıdır. Tabi devlet kendisine bağlı olanları korurken cebri tekeli de elinde bulundurur. Bu söz konusu korumasının karşılığında da vergi toplar. Ancak Hoppe bu duruma karşı çıkar. Çünkü Hoppe, güvenlik ve koruma konusunda rasyonel bireylere farklı alternatif sunulabilmiş olması durumunda zaten bireylerin böylesine cebri tekel haline gelmiş sömürücü bir koruma durumunu kabul etmeyeceklerini ve bu yüzden de devlete de ihtiyaç kalmayacağını savunur (Hoppe, 1999: 27-30).

¹⁰ Hoppe Hobbes’un bu doğa durumunu reddetir. Ona göre insanın insanın kurdu olduğu bir durum olsaydı eğer zaten insanlık şimdiye yok olurdu.

Hoppe çalışmasında ayrıca, ABD’den örnek vererek Hobbes’un güvenlik ve devlet anlayışını yanlışlamaya çalışır. ABD’nin tam da hobbesvari bir korumacı devlet olarak kurulduğunu belirtir. Thomas Jefferson’un Bağımsızlık Deklarasyonu (*Declaration of Independence*)’na atıf yaparak ABD hükümetinin yalnızca tek bir görevinin olduğunu, bu görevinin de “mülkiyetin ve hayatın korunması” olduğuna dikkat çeker. Bu noktadan hareketle de iki yüzyıllık “koruyucu devletçiliğin” bizleri ne kadar koruyabildiğini, barışçıl bir şekilde insanların işbirliğini ne kadar sağlayabildiğini ve “koruyucu devletçilik”te Amerikan deneyiminin başarılı olup olmadığını sorgulamıştır. Bu konuda da devlet yöneticilerin ve onların entelektüel korumacılığını yapanların “küresel ısınma ve soğuma, hayvanların ve bitkilerin türlerinin tükenmesinden, eş, anne-baba ve işveren tacizinden, fakirlikten, hastalıklardan, afetlerden, cahillikten, önyargıdan, ırkçılıktan, cinsiyet ayrımcılığından, homofobiden ve diğer birçok kamusal tehlikeden” ABD’nin halkını koruduğunu söylediklerini ve bizim de böyle olduğunu zannettiğimizi fakat gerçeğin de böyle olmadığına dikkat çeker. ABD’nin tüm bu koruyuculuk işleri için özel üreticinin her yıl gelirinin yüzde kırkına el koyduğunu belirtir. Hoppe’a göre devlet sosyal güvenliği ve kamu güvenliğini sağlamak üzere yaptığı harcamaların miktarını artırdıkça, insanların özel mülkiyet haklarının da erozyona uğradığını, daha fazla mülkiyete el koyup kamulaştırdığını ve Amerikan halkının bu şekilde giderek ekonomik bağımsızlığından, finansal gücünden ve zenginliğini sağlamaktan mahrum kaldığını söylemektedir (Hoppe, 1999: 30-31).

Hoppe devletin savunma, güvenlik gibi koruyuculuk hizmetlerinde tekeli olmasına karşı çıkar. Hatta devletin varlığına karşı çıkar ve devlet yerine bağımsız arabulucuların olduğu bir piyasa düzenini savunur. Hoppe’da ekonomist Gustave de

Molinari, Morris ve Linda Tannehill ve Murray Rothbard gibi savunma ve korumanın serbest piyasa sistemi içerisinde verilmesini hatta bu iş içinde en uygun adayın sigorta şirketleri olacağını vurgular. Sigorta şirketleri, ulus çapında ve uluslar arası ölçekte iş yaparlar. Bunun yanı sıra onların kendi mal varlıkları geniş alanlara ve tek bir devletin sınırlarını aşacak şekilde yayılmıştır. Bu şirketler etkili koruma sağlamak için yeterli büyüklüğe ve ekonomik güce sahiptirler. Ayrıca, sigorta şirketleri tarafından sigortalanmış bir mülkiyet aynı zamanda sigorta şirketi tarafından korunursa daha iyi olacaktır. Çünkü söz konusu mülkiyetin zarar görmesi sigorta şirketini zarara uğratacaktır. Bu yüzden sigorta şirketleri maliyetlerini azaltmak ve oluşan zararlar için tazminat ödememek uğruna daha iyi bir koruma hizmeti vermek için çaba göstereceklerdir (Hoppe, 1999: 35-36).

Liberter anarşistler, bireysel özgürlük ve fırsat eşitliği gibi liberal değerleri sahiplenmişler, klasik ve neo-klasik liberaller gibi devletin bireysel özgürlük için büyük bir tehdit olduğunu savunmuşlar ve bu kötülüğü zorunlu bir kötülük olarak görmek yerine gereksiz bir kötülük olarak görmüşler ve devletin ortadan kalkmasını savunmuşlardır. Onların düşüncesine göre gerçek liberalizm anarşiyi getirmelidir. Günümüzdeki güvenliğin ve savunmanın özelleştirilmesi noktasında liberter anarşistlerin görüşlerinin temel alındığını düşünmek yanlış olacaktır. Çünkü devlet hâlen devam etmektedir ve önemini korumaktadır. 1970'lerin sonlarında Hayek ve Nozick gibi düşünürlerin fikirleri Thatcher ve Reagan'ın muhafazakâr politikalarına temel oluşturmuştur. Bu dönem minimal devlet söyleminin ön planda olduğu bir dönemdir. Hatta bu dönemde minimal devlet söylemini benimseyen bir Liberter Parti'de ABD'de ortaya çıkmıştır (Berkday, 2013: 99). Ancak dikkat etmek gerekir ki minimal devleti savunanların ortaya attığı özelleştirme anlayışı devletin fazla

yüklerinden kurtulmasını temel alırken liberter anarşistlerinki tamamen devletin ortadan kalkmış olmasını temel almıştır. Bu yüzden günümüzdeki güvenlik ve savunma alanlarındaki özelleştirme, dış kaynaklardan yararlanma gibi uygulamaların teorik kökenlerini Nozick, Hayek, Friedman gibi düşünürlerin etkilediği yeni sağ ve neoliberal politikalarda aramakta fayda vardır. Hatta 1990’larla birlikte devlete biçilen düzenleyicilik rolüyle minimal devlet söylemi de terk edilmiştir. Ancak özel askeri sektör giderek bu yıllarda büyümesini sürdürmeye devam etmiştir. 11 Eylül 2001’den sonra da bu şirketlerin sayılarında patlama yaşanmıştır. Anlaşılacağı üzere devlet hâlâ ayaktadır ve iş başındadır. Sonuç olarak güvenlik ve savunma alanındaki özelleştirme, dış kaynak kullanımı ve özel askeri şirketlerin ortaya çıkışını neoliberal ve yeni sağ politikalar ile kamu yönetimindeki Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımlarında aramakta fayda vardır.

B. Bürokrasinin Düşüşü ve İşletmeciliğin Yükselişi Bağlamında Güvenlik ve Savunma Hizmetleri

Neoliberalizmin özünde kapitalizm ve demokrasi vardır. Neoliberal politikalar ideolojik olarak otoriterliğe ve baskıya karşı ekonomik ve sosyal özgürlüğü savunmuştur. Uygulamada bu politikalar özelleştirmeyi ve piyasa rekabetini teşvik etmektedirler. 1980’lerin sonu ve 1990’larda uygulanan yoğun özelleştirme, küresel politik ekonominin neoliberalizme doğru değişimi komünizmin yıkılmasında tamamlayıcı bir rol oynamıştır. Bu yıllar özelleştirmenin revaçta olduğu yıllardır. Özelleştirme çok geniş kullanım alanına sahip bir terimdir. Bu yüzden net bir şekilde tanımlanmalıdır. Konumuzla ilgili olan tanımı açısından yani özel askeri şirketler açısından tanımının açık bir şekilde ortaya konulması önem teşkil eder. Bu

açından özelleştirme deyince aklımıza, devletin özel sektör firmalarına askeri altyapıları satıp elden çıkarması gelmemelidir. Bir zamanlar devletin imtiyazında olan ve onun tarafından yapılan askeri ve güvenlikle ilgili görevler (bunlar, hükümet yetkililerinin korunması, yüksek riskli bölgelerde mal varlıklarının korunması, asker ve polis eğitimi, lojistik, mayın temizleme ve patlamamış mühimmat imhası, uyuşturucuyla mücadele, istihbarat ve gözetleme desteği gibi muharebe, eğitim, destek, istihbarat ve yeniden inşa alanlarındaki görevleri ihtiva etmektedir) piyasaya ve yasal olarak kurulmuş özel askeri şirketler olarak bilinen ticari firmalara devredilmiştir (Ortiz, 2010: 115-116).

Özelleştirmeye kamu yönetimi teorisi ve pratiği üzerinden bakmanın bize faydalı bir bakış açısı kazandırabileceğini belirten Ortiz'e göre neoliberalizmin gündeminde ideolojik unsurlar bulunsa da "bürokratik yapı ile karakterize edilen devletin" dönüşümünde pragmatik bir karşılığı da bize sunar. İşte bu noktada söz konusu dönüşümün önemini anlamak için ilk önce kamu yönetiminin geçirdiği evrim bağlamında konuya bakılabilir (Ortiz, 2010: 116). Aşağı yukarı otuz sene gibi bir zaman dilimi içerisinde devletin rolü ve kamu yönetimi ve dolayısıyla kamu hizmeti anlayışı büyük bir dönüşüme uğramıştır. Buradan hareketle bir kamu hizmeti olan güvenlik ve savunma alanları da bu dönüşümden nasiplerini almıştır. Biz önceki bölümlerde devletin ve kamu yönetiminin bu dönüşümü üzerinde durmuştuk. Bu dönüşüm 1970'lerin sonu ve 1980'lerde ve Kamu İşletmeciliği 1980'lerin sonu itibariyle de Yeni Kamu İşletmeciliği perspektifinden incelenmektedir. Güvenlik ve savunma alanlarının da Yeni Kamu İşletmeciliği perspektifinden incelemeye tabi tutulması, güvenlik ve savunma alanındaki bu dönüşümü anlamak için faydalı olacaktır. Tarihsel bir temel oluşturmak ve Ortiz'inde tavsiyesine uymak için

öncelikle Kamu İşletmeciliğinin Wilson'dan itibaren geçirdiği evrimi kısaca incelemekte fayda vardır.

Kamu İşletmeciliği'nin (*Public Management*) tarihsel olarak açıklanmasında ve anlamlandırılmasında çeşitli görüşler vardır (Zengin, 2009: 2). Örneğin bu kavramı 1970'lerin sonu ile başlatanlar (Eryılmaz, 2010: 7) olduğu gibi kamu yönetiminin bir disiplin olarak ortaya çıkışı ile birlikte başlatanlarda (Ortiz, 2010: 116) vardır. Ortiz Kamu İşletmeciliği'ni Woodrow Wilson'ın siyaset ve yönetim ayrımını savunduğu “İdarenin İncelenmesi” (*The Study of Administration*) makalesine kadar dayandırır. Wilson, “İdare alanı bir iş alanıdır” ve “Siyasetin telaş ve heyecanından uzaktır.” demiştir. Wilson, kamu yönetiminin hedefini de “devletin neleri ehliyet ve başarı ile yapabileceğini, ikincisi ise bu uygun işleri mümkün olan azami tesirlilik ve asgari para veya enerji sarfı ile nasıl gerçekleştirebileceğini tespit etmektir.” şeklinde belirlemiştir (Wilson, 1961: 63). Wilson'un bu fikirlerini bilimsel yönetim yaklaşımı ileri aşamaya taşımıştır. Bu yaklaşımın taraftarı olanlara göre, iş hayatında uygulanan metotlar bire bir veya kısmen kamu yönetiminde de uygulanırsa verimli sonuçlar elde edilebilecektir (Giritli, 1985: 2). Bilimsel yönetimin ünlü ismi Frederick W. Taylor, her işin en iyi nasıl yapılacağını ve verimin nasıl artırılacağını bulma gayreti içinde olmuş ve 1911 tarihli “Bilimsel Yönetimin İlkeleri” (*The Principles of Scientific Management*) kitabını yazmıştır (Taylor, 2005). Bilimsel yönetim işyerindeki verimliliğin yükseltilebilmesi noktasında bilimsel gözlem ve deneyleri ön plana çıkaran bir yaklaşım olarak birtakım varsayımlar üzerine inşa edilmiştir. Bunlar (Fişek, 2012: 69);

- Bir işi yapmanın en iyi ve tek doğru yolu deneyden ve gözlemden geçer,

- Belirlenen tek ve en iyi doğru yolun gerçek durumlara uygulanması ve bunun yanı sıra çeşitli üretim kesimlerinin uygun bir biçimde düzenlenmesiyle verimlilik en çoklaştırılacaktır.

Leonard D. White doğrudan kamu yönetimi üzerine yazılmış ilk eser olan 1926 tarihli “*Introduction to the Study of Public Administration*” adlı kitabında kamu yönetimini, devletin gayelerine ulaşması için insanların ve malzemelerin yönetimi olarak tanımlamıştır. White bu tanımıyla idarenin (*administration*) işletmeci (*managerial*) yönüne dikkat çekmiştir (Shaftriz ve Hyde, 1991: 58).

Bilimsel yönetim yaklaşımının etkisiyle giderek kamu yönetimi organizasyonların bürokratik yapılarını anlamaya eğildi. Bürokrasi modern dünyanın baskın bir unsuru olarak ortaya çıktı. Neredeyse her yerde gelişmiş ve gelişmekte olan ulusların ekonomik, siyasi ve sosyal hayatları giderek bürokratik organizasyonlar tarafından etkilenmeye başladı (Shaftriz and Hyde, 1991: 40).

Yirminci yüzyılın önemli bir kısmında kamu yönetimi hükümet makinesinin çalışmalarının optimizasyonu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bürokrasilerin teknik olarak üstün olduğunun en önemli savunucusu Max Weber (1864-1920)’dir (Ortiz, 2010: 117). Weber bürokrasi sayesinde “doğruluk, hız, kesinlik, dosya bilgisi, gizlilik, süreklilik, birlik, mutlak itaat, sürtüşmenin azaltılması, malzeme ve personel giderlerinin düşürülmesi”nin sağlandığını belirtmiştir (Weber, 1986: 206).

Genel olarak Wilson, Weber ve Taylor’un düşüncelerine dayanan geleneksel kamu yönetimi anlayışı ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından yirminci yüzyılın son çeyreğine kadar olan döneme egemen olmuştur. Wilson siyaset-yönetim ayrılığını savunarak kamu yönetiminin ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkmasını

sağlarken, Weber’de en rasyonel ve etkili örgütlenme şeklinin “ideal tip bürokrasi” olduğunu belirtmiştir. Wilson ve Weber siyaset ve yönetim ayrılığı temelinde siyasetçilerin kamu politikaları ile ilgilenmesini kamu görevlilerinin de uzmanlık ve teknik bilgileri sayesinde bu politikaları etkin ve tarafsız bir biçimde yerine getirmeleri konusunda görüş bildirmişlerdir. Taylor da bilimsel yönetim yaklaşımı ile en iyi tek yol anlayışını vurgulamış ve geleneksel kamu yönetiminin gelişmesine katkı yapmıştır (Eryılmaz, 2013: 45).

Bürokratik özelliklerdeki geleneksel kamu yönetimi 1920-1970 yılları arasında altın çağını yaşamasına rağmen 1970’ler kamu sektöründe performans, büyüklük ve işleyiş noktalarında yoğun eleştirilerin olduğu bir dönem olmuştur (Hughes, 2014: 118-120). 1930’lardan itibaren uygulanan keynesyen politikalar hükümetlerin ekonomik alanda ve sosyal alanda aktif olarak görülmesine sebep olmuş ve devletin faaliyet alanları giderek genişleyerek refah devleti olgusunu ortaya çıkarmıştır. 1970’lerin ortalarında meydana gelen petrol krizi kamu harcamalarını ve küresel ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Ayrıca bütçe açıklarının artması ve bu açıkların kapatılması çabaları hükümetleri radikal tedbirler almaya zorlamıştır. Bu dönemde özellikle ABD ve İngiltere’de devleti küçültme ve yeniden yapılandırma doğrultusunda politikalar izleyecek “Yeni Sağ” diye adlandırılan partiler iktidara gelmişlerdir. İşte ABD’de Ronald Reagan, İngiltere’de Margaret Thatcher yeni sağ¹¹

¹¹ Yeni sağ Friedrich von Hayek, Milton Friedman gibi liberal iktisatçılara, Robert Nozick gibi siyaset felsefecilerine, A.Niskanen, James M. Buchanan ve Dennis C. Mueller gibi kamu tercihi teorisyenlerine dayanır. Kamu tercihi teorisyenleri bürokratlar, siyasetçiler ve seçmenler arasındaki ilişkiye, kamu kesiminin büyümesiyle kamu harcamalarının rasyonel olmayan bir biçimde artmasına ve kaynakların israf edilmesine dikkatleri çekmişlerdir. Bunlar, bundan kurtuluş yolu olarak da siyasal iktidarın vergi ve borçlanma konularında yetkilenin sınırlandırılması, piyasa mekanizmasına geçilmesi ve devletin küçültülmesi gibi söylemleri ön plana çıkarmışlardır (Eryılmaz, 2013: 51).

politikalar izlemişler ve refah devletini ortadan kaldıracak programları uygulamışlardır (Eryılmaz, 2013: 48-49).

Yetmişli yıllar refah ve sosyal adalet kavramlarının sorgulandığı, müdahaleci devletin eleştirildiği ve karşı çıkıldığı bir dönemdir. Bu dönem itibariyle yeni sağ ve neoliberal politikalar giderek etkin olmuş ve devletin kendisi ve faaliyetleri ile faaliyet alanları sorgulanır hâle gelmiştir. Bu zamana kadar kalkınmanın lokomotifi olarak görülen devlet, piyasa tabanlı mekanizmaları engelleyen, rekabeti ve girişimciliği tesis edemeyen, israfçı bir bürokratik örgüt olarak düşünölmeye başlanmıştır. Box vd. göre, ondokuzuncu yüzyılın sonları ve yirminci yüzyıl boyunca vatandaşlar kamu sektöründe politika yapma ve uygulamanın kontrolünün bürokratik profesyonallizm ile sağlandığını düşünöyorlardı. Bu da savaşların, depresyonların sonrasında büyüyen bir ulusun/nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak idareci bir devlet inşasını gerektiriyordu. Ancak günümüzde insanlar kamu kesimine güvenmemektedirler. Politikacıları da yolsuzlukla, bürokratları da kendine hizmet eden ve verimsiz kişiler olarak görmekteirler (Box vd., 2001: 610).

1970'lerin ortalarından itibaren etkili olan ekonomik krizler karşısında devlet, sorunun ana kaynağı olarak görölmüş ve devletin küçöltölmesi ve işletmeciliğe ilişkin değer, teknik ve uygulamaların kamu sektörüne aktarılması amaçlanmıştır. Bu sayede kamu sektörünün sorunlarının çözümünde işletmecilik yaklaşımı ön plana çıkmıştır (Ömürgönölşen, 2003: 7).

1970'lerin sonunda İngiltere'de Margaret Thatcher, ABD'de Ronald Reagan yönetime gelmişlerdir. Bunlar yeni sağ diye adlandırılan akımında temsilcileri olmuşlardır. Bu dönem devletin küçöltölmeye çalışıldığı, bürokrasinin daraltılmaya uğraşıldığı, özelleştirme programlarının ve deregölasyonun savunulduğu ve bu yönde

uygulamaların olduğu, özel sektör yönetim tekniklerinin en iyi yol olduğu ve bunun içinde kamuda da bu tekniklerin kullanılması düşüncesinin ağır bastığı, Washington Konsensüsü'nün ilkelerinin egemen olduğu bir dönem olmuştur. Bu dönem kamu yönetiminde Kamu İşletmeciliği akımının başrolde olduğu bir dönemdir. Bu dönemde piyasa için piyasa vardır. Eryılmaz'ın (Eryılmaz, 2013: 50) deyiimiyle daha az devlet daha çok piyasa anlayışının olduğu bir dönemdir.

Yetmişli yılların sonlarıyla birlikte yeni sağ devlet aleyhinde yapılan eleştirilere çözüm olarak sunulmuştur. “Yeni sağın devletin doğasına ve varlığına ilişkin eleştiriler bağlamında, Politt'in “işletmecilik”, Rhodes'un “devletin içinin boşaltılması” ve Osborne ve Gaebler'in “devletin yeniden icadı” gibi birçok değişik tanımlarla kamu yönetiminde yeni bir anlayış ortaya konulmuştur. Geleneksel kamu yönetimi bürokrasiyi ön plana çıkartırken yeni anlayış, piyasaları ön plana çıkartarak, devletin küçülmesi, kamu harcamalarının azalması, işlerin daha verimli, ekonomik ve etkili olarak icra edilmesi noktasında siyasal kararlılık gösterilmesinin üstünde durmuştur (Canpolat ve Cangir, 2010: 29). Geleneksel anlayış, daha katı, merkeziyetçi, hiyerarşik bir yapıyı ön plana çıkartırken, yeni anlayış bunlara karşı çıkmıştır. Özel sektörün yönetim tekniklerinin en iyi yol olduğunu savunarak kamuda da bunların kullanılmasını öngörmüştür.

1980'lerin sonu itibariyle de devletin müdahalesi konusu tekrar gündeme gelmiştir. Washington Konsensüsü'nün yarattığı olumsuz hava, Post Washington Konsensüsü'nü doğurmuştur. Bu doğrultuda piyasayı tek başına bırakmanın başarısızlıklara ve krizlere yol açacağı söylenmiştir. Post Washington Konsensüsü ile de devletin yönlendirici ve düzenleyici görevi ön plana çıkarılmıştır. Ancak

unutulmamalıdır ki, burada kesinlikle weberyen veya keynesyen bir devlet anlayışı yoktur (Dikmen, 2013: 299).

1980’ler boyunca, Kamu İşletmeciliği ve işletme paradigmalarındaki değişim sonucu Yeni Kamu İşletmeciliği modeli egemen olmaya başlamıştır. Bunun ile kamudaki verimliliği artıracak organizasyonel pratikler ve kamuda hesap verilebilirlik hedeflenmiştir (Hood, 1995: 93).

Güzelsarı’nın belirttiği üzere, 1990’lı yıllar “devlet piyasa karşıtlığı” söyleminden “devlet-piyasa ortaklığı” söylemine doğru eğilimin arttığı yıllar olsa da önceki dönemden pek bir kopma da söz konusu olmamıştır. Yönetmelik ve örgütsel düzenleme ile ilgili olarak çok da yeni bir şey söylenmemiştir. “Yeniden düzenleme” adı altında ortaya atılan girişimcilik yaklaşımı, özellikle “Yönetişim”e vurgu yaparak Kamu İşletmeciliği’nden kopmayı sağlamışsa da, esas itibarıyla piyasa-odaklı örgüt içi yönetime olan vurgu devam etmektedir. Burada asıl kopuşun “devlet-toplum” ilişkilerinde olduğu gözden kaçmamalıdır (Güzelsarı, 2004: 13).

“Piyasa için etkin devlet” söyleminin ön planda olduğu bu dönemde, kamu yönetimine Yeni Kamu İşletmeciliği akımı egemen olmuştur. Yeni Kamu İşletmeciliği’nin temel özellikleri Hood tarafından şu şekilde belirtilmiştir (Hood, 1991: 4-5):

- Profesyonel yönetim ortamı yaratarak yöneticilerin yönetebilmelerinin sağlanması,
- Hedeflerin, amaçların, başarı göstergelerinin mümkün olduğunca nicel olarak tanımlanarak, performans ölçümünün yapılması,

- Çıktı kontrolüne önem vererek, prosedürlerden ziyade sonuçların üzerinde durulması,
- Büyük yapılarda hizmetlerin daha etkin sunulacağı ve daha küçük yapılara ayrışması,
- Kamu sektöründe rekabetin sağlanarak, daha düşük maliyetle daha iyi standartlarda hizmet verilmesi,
- Kanıtlanmış özel sektör yönetim biçimlerinin kullanılması,
- Kaynakların kullanımında yapılan harcamalara dikkat edilerek ve tutumlu ve disiplinli olunarak, az girdiyle çok çıktı elde edilmesi.

Yukarıdaki maddelere baktığımızda bu yöndeki politikaların soğuk savaş sonrası ordularda yaşanan uygulamalarla paralel gittiğini görebiliriz. Ordularda yaşanan etkinlik-maliyet merkezli küçülme uygulamaları hem örgütsel anlamda hemde fonksiyonel anlamda ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra ordular çekirdek görevlerine odaklanmak için özel sektörle işbirliğine gitmiştir. Devletler kaynakların kullanımında tutumlu olmak ve az girdiyle çok çıktı elde edebilmek maksadıyla ordulara yapılan yatırımları azaltma yönüne gitmiştir. Bir dönem geniş ordu örgütlenmeleriyle yerine getirilen görevler orduların küçülmesiyle özel sektörün desteğiyle yerine getirilir olmuştur.

Devletler, soğuk savaş sonrası ortaya çıkan askeri insan gücü ve askeri silah, araç-gereç fazlası ile özel askeri şirketlerin tekrardan yaygınlaşmasına tanık oldu. 1970'lerin sonu itibariyle Kamu İşletmeciliği ve 1980'lerin sonlarında ortaya çıkan ve git gide yaygınlaşan Yeni Kamu İşletmeciliği uygulamaları sonucu özel askeri şirketler savunma ve güvenlik alanında yeni aktörler olarak karşımıza çıktılar. Devletler artık savunma ve güvenlik politikalarını belirlerlerken bu şirketleri göz ardı

edememektedirler. Yeni Kamu İşletmeciliği uyarınca daha az maliyetle daha fazla çıktıyı elde etmek için ve verimliliği sağlamak için devletler bu şirketlere yönelebilmektedirler. Bunun sonucunda da devletin önceleri hâkim olduğu ve zamanla özel sektöre devrettiği hapisane yönetimi, çöp toplama hizmetleri, telekomünikasyon ve posta işleri gibi alanlar yanında güvenlik ve savunma alanında da kamu özel ortaklıkları ve özel sektörün tek başına hizmet verdiği durumlar ortaya çıkmıştır. Bunlar ile performansın artırılması ve askeri hizmetlerin maliyetlerinin düşürülmesi hedeflenmiştir.

ABD’de özelleştirme Ronald Reagan yönetimiyle birlikte başlamış ve Bill Clinton hükümetiyle Yeni Kamu İşletmeciliği doğrultusunda modernize edilmiştir. (Ortiz, 2010: 120) 1993’teki “Ulusal Performans Değerlendirmesi” (*National Performance Review*)’nde Clinton hükümeti daha az masraflı ve daha etkin ve verimli hale getirmeyi ve bununla birlikte de aymaz ulusal bürokrasi kültürünü değiştirmeyi hedeflemiştir¹² (Clinton, 1993). 1995 tarihli “Savunma İçin Direktifler: Silahlı Kuvvetlerin Misyonları ve Rollerine Üzerine Komisyon Raporu” (*Directions for Defense: Report of the Commission on the Roles and Missions of the Armed Forces*)’nda Savunma Bakanlığı’nın (*Department of Defense, DoD*) destek faaliyetlerinin maliyetlerinin azaltılması ve performansın iyileştirilmesi için özel piyasa rekabetinin daha yaygın bir şekilde kullanılması tavsiye edilmiştir. Raporda maliyetlerin düşürülmesi için de maliyetleri düşürmeye yarayacak tam anlamıyla bir

¹² Bill Clinton’un 3 Mart 1993’teki konuşmasının ilgili paragrafının İngilizcesi: “...Today I am taking what I hope and believe will be a historic step in reforming the Federal Government by announcing the formation of a national performance review. Our goal is to make the entire Federal Government both less expensive and more efficient, and to change the culture of our national bureaucracy away from complacency and entitlement toward initiative and empowerment. We intend to redesign, to reinvent, to reinvigorate the entire National Government.”

(<http://govinfo.library.unt.edu/npr/library/speeches/030393.html>) (13.02.2015)

rekabetin olmasının önemi vurgulanmıştır. Bütün ticari sınıftaki destek faaliyetlerinin¹³ dış kaynaktan faydalanma usulüyle icra edilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur. (US-DoD, 1995: ES-6, 3-1 - 3-6)

ABD'nin müttefiki İngiltere'de de özelleştirme politikaları Margaret Thatcher ile birlikte önem kazanmıştır. Thatcher neoliberal ve muhafazakâr politikaların temsilciliğini yapmış, devletin küçültülmesi söylemini desteklemiştir. Bu doğrultuda İngiltere savunma alanında özel sektör ile işbirliği yapma noktasında önemli adımlar atmıştır. 1998 “Stratejik Savunma Değerlendirmesi Beyaz Kitap” (*Strategic Defence Review White Paper*)’ında da özel sektör ile işbirliğinin gerekliliğinin altı çizilmiştir (UK, 1998: 54-57).

Kanada’da Yeni Kamu İşletmeciliği ve özelleştirme doğrultusunda dönüşümün görüldüğü diğer bir ülkedir. 1994 yılında savunma alanında tasarruf sağlamanın ve çekirdek yetenekleri muhafaza etmek şartıyla etkinliğini kaybetmeden küçülmenin altını çizen “Savunma Üzerine Beyaz Kitap” (*White Paper on Defense*)’da Ulusal Savunma Bakanlığı (*Department of National Defence*)’nın stok maliyetlerini azaltmak için tam zamanında dağıtım sistemleri (*just-in-time delivery systems*), imkânın olduğu her yerde satışa hazır ticari teknolojinin tedariki (*off-the-shelf commercial technology*), destek fonksiyonlarının Kanada endüstrisine devredilerek bu fonksiyonlardan ve aktivitelerden çekilme, özel sektör ile işbirliğini artırma gibi özel sektör iş modellerine (*business model*) adaptasyonun gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Canada- Department of National Defence, 1994: md. 19,26,59).

¹³ Raporda Savunma Bakanlığı’nın (DoD) ticari destek faaliyetleri olarak “sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, üs onarımı, bilgi-işlem, teçhizat bakımı, eğitim-öğretim, taşınmazların bakımı, araştırma-geliştirme-test-değerlendirme, üretim, tesisat hizmetleri ve diğer faaliyetler ” belirtilmiştir. (s. 3-2)

Avustralya’da savunma gücünün en önemli bileşeni olarak Avustralya endüstrisini görmektedir. Birliklerinin desteğinde, yeni yeteneklerin geliştirilmesinde endüstriyi önemli bir aktör olarak görmektedir. Özellikle özel sektörün savunma alanındaki katkısını çok önemseyen Avustralya, devletin kendi savunma endüstrisinin özeleştirilmesiyle, savunma alanındaki destek fonksiyonlarının dış kaynaklardan yararlanma usulüyle (*outsourcing*) karşılanmasının sürdürülmesi noktasında da kararlı adımlar atmaktadır. Bakım ve uçak tamir gibi muharebe desteği yetenekleri özel sektör eliyle karşılanmaktadır. Özellikle “Savunma Beyaz Kitap 2000” (*2000 Defence White Paper*) ve “1998 Savunma ve Endüstri Stratejik Politika Bülteni” (*1998 Defence and Industry Strategic Policy Statement*)’nde savunma alanında sürdürülebilir, rekabetçi, etkili, yenilikçi ve dayanaklı endüstrilerle işbirliğinin önemi vurgulanmıştır (Australia-Department of Defence: 2000: 98-99).

Yeni Kamu İşletmeciliği piyasa odaklı yapıların kurulması, rekabet, özel sektörden yönetim konseptlerini alarak bunları kamu kurumlarına uyarlama, siyaset ve yönetimin birbirinden ayrılması, hedef ve sonuç odaklı yönetim, adem-i merkeziyetçi, yarı otonom örgütsel yapıların yaratılması noktasında yoğunlaşmıştır. Kamu yönetimindeki yeni anlayış ile özel sektör uygulamaları ve stratejileri ile yapıları devlette yoğunlaşmıştır. Devlet artık sorumluluklarını özel sektörle paylaşmaya ve yetkilerini dağıtmaya başlamıştır. Örneğin bu süreç Almanya’da 1980’ler ile birlikte ortaya çıkmıştır. 2002’den beri Kamu-Özel Ortaklıkları (*Public-Private Partnerships* (PPPs))¹⁴ Alman Silahlı Kuvvetleri (*Bundeswerk*) ve Alman şirketleri arasında kurulmaya başlanmış ve askeriyenin/ordunun birincil olmayan

¹⁴ Birleşik Krallık’ta Kamu-Özel Ortaklıkları (*Public-Private Partnerships*) Özel Finans Girişimi (*Private Finance Initiative*) olarak ifade edilmektedir (Ortiz, 2010: 125; Hughes, 2014: 281). İlerleyen sayfalarda Kamu-Özel Ortaklığı hakkında bilgi verilecektir.

görevleri özel sektöre devredilmiştir. Bununla yüksek miktardaki ve değerdeki askeri sözleşmeler ile hem özel sektör kazanmış hem de özel sektör Alman Silahlı Kuvvetleri'nin sorumluluklarını ve iş yükünü paylaşarak, Alman Silahlı Kuvvetleri üzerindeki yoğun iş yükünü ve sorumluluğu azaltmaya çalışmıştır (Portugall ve Richter, 2012: 62).

2014 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'na yayınlanan "Savunma Reformu Raporu"nda¹⁵ da ülkemizde savunma alanında özel sektör ile işbirliği yapma ve dış kaynaklardan yararlanma usulüyle hizmet tedariki teşvik edilmiştir. Raporda özellikle, "TSK'nın muharip güç oranını artırmak ve zorunlu askerlik sistemine olan ihtiyacı azaltmak maksadıyla" dış kaynaktan istifade edilmesinin üzerinde durulmuştur. Ayrıca raporda belirli bir oranda hâlen uygulanan dış kaynaklardan hizmet alımının devam ederek yaygınlaştırılması ile kırsalardaki idari ve lojistik faaliyetlerin icrasında dış kaynaklardan yararlanmanın genişletilebilmesi için yasal, mali ve idari tedbirlerin alınması gibi tavsiyelerde bulunulmuştur (TCCB, 2014: 29).

Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışı giderek savunma ve güvenlik alanında da etkisini artırmaktadır. Kamu mal ve hizmetlerinin tahsisinde market mekanizmalarının kullanılmasını savunan Yeni Kamu İşletmeciliği kamu hizmet ve görevlerinin yerine getirilmesinde özel sektöre büyük rol verilmesini ister. Yapılacak sözleşmeler vasıtasıyla işlerin özel sektöre gördürülmesi, işletmecilik yaklaşımında esastır. Yeni Kamu İşletmeciliği ile birlikte hükümetlerin, kamu hizmetlerini en iyi şekilde sağlayacak firmaları seçebilecek ortamı yarattıkları savunulur. Çünkü

¹⁵ Raporun amacı, "...sürekli değişen, karmaşıklığı ve belirsizliği giderek artan Soğuk Savaş sonrası güvenlik ortamında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) görevlerini sürdürebilir bir "etkinlik ve verimlilikle" yapılabilmesi için gerekli düzenlemelere ilişkin yön gösterici bir rapor hazırlamaktır" şeklinde belirtilmiştir (TCCB, 2014: 7).

firmalar yoğun bir rekabet içerisinde en optimal hizmeti verebilmek için yarışır. Yeni Kamu İşletmeciliği sayesinde artık eskiden devletlere özgü olan (askeri, savunma ve güvenlik gibi alanlardaki) kamu mal ve hizmetleri artık özel sektör ile sağlanmaktadır (Ortiz, 2010: 36).

Yeni Kamu İşletmeciliği'nin mantığı verimliliği artırma üzerine kuruludur. Yeni Kamu İşletmeciliği'nin politikaları doğrultusunda hükümet harcamalarında bir düşüş, azalma hedeflenmektedir. En iyi verimliliğe de en az girdiyle en çok çıktı elde edilebildiğinde ulaşılabileceği düşünülür (Rosenbloom ve Kravchuck 2002:350 aktaran Ortiz, 2010: 37). İngiltere ve Amerikan Savunma Bakanlıkları 1980'lerin sonlarından itibaren Yeni Kamu İşletmeciliği doğrultusunda bir dönüşüme uğramıştır. Soğuk Savaş'ın sonu, özel askeri hizmet sektörü için geniş bir pazar imkânı yaratmıştır. Geleneksel kamu hizmetlerini dönüştürmek için tasarlanmış Yeni Kamu İşletmeciliği teknik ve uygulamaları da devlete özgü fonksiyonlara el atmıştır. Savunma alanında bu konuda çalışmalar ve planlar ortaya konulmuştur. Örneğin Birleşik Krallık'ta hava mürettebatı eğitiminin merkezileştirilmesi için özel sektörle ortaklıklar yaratılmıştır. ABD'de koruma hizmetleri ve diğer birlik görevleri için kontratçı firmalar ile sözleşmeler yapmıştır (Ortiz, 2010: 40).

1980 sonrası kamu güvenliği ve savunma hizmetleri için özel sektörden faydalanılmasının verimliliği ve kaliteyi artıracak doğrultusunda inanış giderek yaygınlaşmıştır.

1. Savunma Alanında Özelleştirme ve Dış Kaynaktan Yararlanma

1980'ler ile birlikte neoliberal politikaların ve 1990'lar ile de Yeni Kamu İşletmeciliği politikalarının yaygınlaşması ile bu politikaların bir aracı olan özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) uygulamaları, devlet kurum ve kuruluşlarında görülmeye başlamıştır. Savunma ve güvenlik alanında da devletlerin bu uygulamaları kullandığını görmekteyiz.

1980'li yıllara ulaşıldığında, yüzyılın başından itibaren yaygın bir biçimde başvuru devletleştirme uygulamaları yerini özelleştirme uygulamalarına bırakmıştır. Piyasa odaklı reformlar ile birlikte insan kaynaklarında ve mali yönetimde yeniden yapılanmayı zorunlu kılan özelleştirme ile birlikte kamu sektöründen özel sektöre kaynak aktarımı olmuştur. Özelleştirme, herhangi bir hizmet veya malın üretiminde ve finansmanında özel sektörün daha fazla rol aldığı bir süreç olarak karşımıza çıkmıştır (Özer, 2012: 493-494).

1980'lerle birlikte hükümetlerin gereksiz yere birçok işle uğraştıkları ileri sürülmüştür. Bunun içinde çözüm yolu olarak, önceden hükümetin sunduğu birçok hizmet özel sektöre devredilmiştir. Birleşik Krallık'ta önceleri devlet işletmesi olarak yer alan pek çok kurumun özelleştirmeleri sürerken, gelişmekte olan ülkelerde ise, bu uygulama yaygın olarak kabul edilen bir strateji halini almıştır. Sözleşme, doğrudan satış gibi uygulamalarla kamu kesiminin bir dönem bizzat kendisinin yaptığı hizmetler özel sağlayıcılara devredilmiştir (Hughes, 2014: 38-39).

Özelleştirmenin felsefi kaynağını yeni sağ oluşturur ve onu oluşturan ilkeler (Özer, 2012: 495),

- Bireycilik,

- Özgürlük,
- Kendiliğinden düzen,
- Serbest piyasa ekonomisi ile sınırlandırılmış devlettir.

Özelleştirme sadece kamu teşebbüslerini satmak değildir. Bunun yanı sıra az sayıda kamusal teşebbüsün bulunduğu Birleşik Devletler gibi ülkelerde, özelleştirme daha önce kamu sektörü tarafından sunulan hizmetlerin sözleşme aracılığıyla dışarıya yaptırılmasını da içerir. Genel anlamda özelleştirme hükümet müdahalesini azaltmanın bir yolu şeklinde görülebilir. Regülasyonu minimize ederek liberalizasyon, özelleştirmenin önemli bir parçası olarak değerlendirilebilir (Hughes, 2014: 289).

Öncelikli olarak dış güvenlik alanındaki özelleştirme, dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) ve Kamu-Özel Ortaklıkları uygulamalarını inceleyebilmek için, genel olarak bu uygulamaların ne anlama geldiğinin üzerinde durmakta fayda vardır.

a. Özelleştirme

Gelişmiş ülkelerde 1929 sonrası vuku bulan ekonomik buhran, o dönem uygulanmakta olan liberal politikalardan sapmalara neden olmuştur. 1930'lara gelindiğinde, Keynesyen İktisat odaklı ekonomik politikalarla, devlet ekonomik hayata daha fazla müdahil olmaya başlamıştır. Ayrıca 1950-1970 arasında yaşanan iktisadi gelişmeler, sosyal devlet anlayışının ekonomik hayata aktarımının maddi imkânlarını yaratmıştır. 1970'li yıllarda petrol krizleri meydana gelmiş, gelişmiş ülkelerde ekonomik krizler yaşanmış ve bunun doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerde uygulanmakta olan ithal ikameci sanayileşmenin, gelişmişlik farkını daha

da açan olumsuz neticeleri olmuştur. Bu durumlar, iktisat teorisinde yeni arayışlarla, Keynesyen politikalar ve kamu girişimciliği ile kamu müdahaleciliğinin ciddi bir biçimde sorgulanmasına sebep olmuştur. Avrupa ve Amerika’da neoliberal politikalar hâkim olmuş ve ekonomide liberalleşme ve serbest rekabet anlayışı kabul görmüştür. Teorik temellerini Chicago Okulu’nun attığı özelleştirme olgusu kapsamlı bir şekilde çeşitli ülkelerde uygulama imkânı bulmuştur. Özelleştirme uygulamalarını ilk hayata geçirenlerde ABD’de Reagan, İngiltere’de ise Thatcher olmuştur (Orkunoglu, 2010: 1-2).

Daha öncede vurguladığımız üzere, 1980’ler sonrası kamu politikaları Keynesyen anlayıştan piyasa ekonomisi anlayışına doğru bir geçiş yaşamıştır. Politik olarak rejimleri ne olursa olsun, bu dönemde sosyo-ekonomik açıdan gelişmelerine bakmaksızın birçok ülke, kamu kesimini minimize etme ve piyasa ekonomisini sağlamlaştırma amaçlı önlemler almıştır. Bu sebeple de özelleştirme günümüzde önemli bir yer tutmuştur ve en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Özelleştirme ile piyasa ekonomisinin mekanizmalarını yerleştirmek amaçlanır. Yani özelleştirme ile piyasa ekonomisinin en mühim koşulları olan özel mülkiyet, serbest girişim, piyasalarda rekabet ve ekonomik etkinlik tesis edilmek istenir (Zengin, 2010: 154). Geçen yüzyılın son çeyreğinde dünya ekonomisinin girdiği kriz sonucu, birçok ülke özelleştirme uygulamalarını da içine alan yapısal uyum programları ile istikrar paketlerini gündemlerine almıştır (Uçukoğlu, 2014: 1).

Boratav’a göre (Boratav ve Türkcan, 1993: 18 aktaran Uçukoğlu, 2014);

Ekonomik istikrar önlemleri kamu sektörünün daraltılmasını, piyasa mekanizmasının serbestçe işlemlerini öngörmüş ve sınıfların üretimini artırılması piyasa koşullarına bırakılmıştır. Bu ilke çerçevesinde mevcut kamu

işletmelerinin zaman içinde özel sektöre devredilmesi amaç olarak benimsenmiş, geçmişte kurumsal düzeyde sanayileşme sürecinde etkin rol oynayan planlama fikrinden vazgeçilmiştir (Boratav ve Türkcan, 1993: 18 aktaran Uçukoğlu, 2014).

Genel olarak zelleştirme, toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında kamudan çok özel sektöre itimat etmek anlamına gelmektedir (zer, 2012: 250). Özelleştirmenin tanımı konusunda tam bir uzlaşı olduğu söylenemez. Ancak literatürde özelleştirmenin tanımlamasıyla ilgili olarak iki tür yaklaşımın hâkim olduğu bilinmektedir. Bunlardan birincisi dar anlamda özelleştirmeyi tanımlar. İkincisi ise özelleştirmeyi geniş anlamda tanımlar.

Özelleştirme dar anlamıyla, “mülkiyeti ve yönetimi kamuya ait olan iktisadi üretim birimlerinin özel sektöre devri” olarak tanımlanır. Geniş anlamda zelleştirme, mülkiyet veya yönetim transferinden daha fazlası anlamına gelir. Yani bir iktisadi organizasyonu serbest piyasa mekanizmasına göre işleyen yapıya kavuşturmayı ve bunun için gerekli uygulamaları yapmayı kapsar (Orkunoğlu, 2010:2).

Özelleştirme piyasa ekonomisine işlerlik katacak bütün uygulamaları içerir. Daha dar manada düşünüldüğünde, devletin müteşebbis olarak ekonomide yer alması sonucu ortaya çıkan kamu girişimciliklerinin yani KİT’lerin yönetim ve mülkiyetinin özel sektöre devredilmesidir. Özelleştirme kavramını geniş anlam da ele almakta fayda vardır. Mesela, devletin ekonomik alandaki düzenleme ve denetimlerinin azaltılması da bir zelleştirme yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu yöntem piyasa ekonomisine işlerlik kazandırmak için önemli bir vasıttır.

Dolayısıyla özelleştirmeyi sadece KİT'lerin satışı olarak tahayyül etmek doğru olmayacaktır (Tandırcıoğlu, 2002: 198).

Özelleştirmenin temel maksadı, devletin asli fonksiyonlarına eğilmesi, ekonominin ise pazar mekanizmalarınca yönlendirilmesidir. Özelleştirme farklı yöntemler ihtiva etsede, temel amaç devletin elindeki hantal kuruluşların özel sektöre devri ile bunların verimli bir şekilde çalıştırılmasının sağlanması sayesinde devlete iyi bir kaynak sağlamaktır (Yanardağ ve Süslü, 2002).

Kemal Bulut'a göre, özelleştirmenin amacı, kapitalist sistemi içinde bulunduğu açmazdan kurtarmak için kamuya ait olan ve kamusal hizmet olarak sunulan eğitim, sağlık, enerji, haberleşme, ulaşım, sosyal güvenlik gibi en temel mal ve hizmet alanlarının kamu hizmeti haricinde ticari bir alan olarak tekrar örgütlenmesi fikridir (Bulut, 2005: 144).

Cevizoğlu'nun George Yarrow'dan aktardığı üzere, özelleştirmenin beş temel amacı bulunur. Bunlar (Cevizoğlu, 1998: 17);

- Rekabetin artırılması ile şirketlerin etkinliklerinin maksimize edilmesi,
- Kamu sektörünün borçlanma ihtiyaçlarını azaltma,
- Yatırım kararı alınması noktasında, hükümete olan bağlılığı azaltma,
- Ekonomik mülkiyeti yayma,
- Gelir dağılımını tekrardan düzenleme ve refahı yaymadır.

Bu noktada son olarak özelleştirmenin fayda ve zararları üzerinde durmakta fayda vardır. Özelleştirmenin iddia edilen yararları şu şekilde sıralanabilir (Cevizoğlu, 1998: 25-27):

a. Ussal ekonomik kararların birçoğu, piyasa rekabet sistemi dahilinde alınabilecektir.

b. KİT'ler daha verimli çalışarak istenilen anonim şirketlere dönüşecek ve ekonomiye daha çok fayda sağlayacaktır.

c. Sermayenin tabana yayılması sağlanacak ve altın ya da taşınmaz mallar üzerine yapılan ölü yatırımlar ekonomiye kanalize edilip aktif yatırımlara dönüşebilecektir.

d. KİT yatırımları ve onların borçlarının ödenmesi için devletin sınırlı olan kaynakları tahsis edilmeyecek, öncelikli olarak halkın ihtiyaçları doğrultusunda altyapı yatırımlarına kaynak ayrılacaktır.

e. Ekonomi canlanacak, durgunluk ve verimsizlik azalacak ve tüketicilere daha kaliteli ürünler ve hizmetler sunulabilecektir.

f. Tüketici tercihlerini anlama ve giderme noktasında başarılı özel kesim kuruluşları kâr sağlama ve büyüme için daha çok imkâna sahip olacaklardır. Bu da itici bir güç olarak ekonomiyi etkileyecektir.

g. Oluşturulacak serbest rekabet ortamı sayesinde KİT'leri kendine rakip görmeyen diğer şirketler bundan etkilenecek ve bu kuruluşlar daha kaliteli ve ucuz üretim ile hizmet sağlama yoluna gideceklerdir.

h. Mevcut sistemde tahvil ve banka mevduatı gibi tasarruf araçları sayesinde borç vererek gelir elde eden veya bir yatırımın gelirine ortak olan halk mülkiyete ortak olabilecektir.

i. KİT'lerin satılacak pay senetlerinden elde edilecek gelir de, yeni yatırımlarda ve hizmet alanlarında kullanılabilecektir. Bu da yaşam standartının yükselmesini sağlayacaktır.

j. Ülkede çağdaş teknoloji aktarımı olacak ve dış rekabet gücü ve dış satım çoğalacaktır.

k. Halkın mülkiyete ortaklığının tesis edilmesiyle birlikte sermaye tabana yayılacak ve güçlü bir demokrasiye ulaşılabilecektir.

Özelleştirmenin doğuracağı problemler üç boyutludur. Birincisi işsizlik, ikincisi tekelleşme, üçüncüsü kamu hizmeti anlayışının zedelenmesidir. Devletin çekildiği iktisadi bir alanda tek başına kalmış olan veya en fazla payı olan özel şirket elde ettiği bu avantajını kötüye kullanabilecektir. Özelleştirme sonucu birçok kamu çalışanının işsiz kalması söz konusu olabilecektir. Eğer tekelleşme tehlikesine bir sınır konmazsa özelleştirme istenen amaca ulaşamayacak, tüketicilerin yararı da gerçekleşmiş olmayacaktır. Özelleştirilen kuruluş kapasiteyi daha etkin kullanabilecek ancak daha fazla kâr elde etmeyi tüketicilerin yararına tercih edebilecektir. KİT'lerin kamu hizmetine yönelik kâr amacı gütmeyen faaliyetleri artık olmayacaktır. Kamu kesiminin özelleştirmeden önce sunduğu toplumsal amaçlı hizmetler olmayacak, kamu hizmeti zarar görecektir (Cevizoğlu, 1998: 27-28).

b. Dış Kaynaklardan Yararlanma

Küreselleşme ve teknolojiadaki hızlı gelişme ve değişimlere paralel olarak şirketler, mevcut sıkı rekabet koşulları altında tutunabilmek için hıza, esnekliğe ve maliyet avantajına sahip olmalıdır. İçinde bulunduğumuz dünyada müşteri artık daha

bilinçlidir. Kendi beklentilerine göre özelleştirilmiş ürünlerin uygun miktar ve hızda teminine önem vermektedir. Aynı zamanda ülke ekonomisinde ve küresel ekonomideki ani dalgalanmalar da şirketler açısından önemli riskler oluşturmaktadır. Tüm bunlara bağlı olarak firmalar yönetim ve üretim yapılarında radikal değişim ve dönüşümlere uğramıştır. Değişime uyum sağlayabilmek, dalgalanmalardan daha az etkilenmek, güncel ve en son teknolojilerden, bilgi birikiminden çabuk bir şekilde yararlanabilmek maksadıyla “dış kaynak kullanımı” yaygın olarak kullanılmaktadır (Güngör, 2007: 1).

Literatüre baktığımızda “dış kaynaktan faydalanma”; “dış kaynak kullanımı”, “dış kaynaklardan yararlanma”, “dışsal tedarik mal ve hizmet satın alınması” şeklinde de ifade edilebilmektedir (Özbay, 2004: 6). Parlak (2011: 175-176) “Kamu Yönetimi Sözlüğü”nde *outsourcing* teriminin karşılığı olarak “dış kaynaklardan yararlanma” ifadesini tercih etmiştir. Çalışmada da *outsourcing* karşılığı olarak bu ifade kullanılacaktır.

İşletmeler ürettikleri ürünleri veya sundukları hizmetleri yerine getirirken beraberinde birçok işlerini de icra etmelidirler. Zaman içerisinde asıl işlerini kapsamayan faaliyetler işletmenin bütçesinin büyümesine ve hantallaşmasına yol açmaktadır. Bu durum işletmelerin esnekliğini yitirmesine, rekabet gücünün kırılmasına neden olabilmektedir. Bu noktada işletmeler asıl yeteneklerini belirleyip, sınırlarını tayin edip bunun haricinde kalan işlerin icrası için bu işlerde uzman olan işletmelerden faydalanması avantajlar sağlayabilmektedir. İşletmelerin asıl işleri, yani temel yeteneklerinin belirlenmesi demek, kendisini diğer rakiplerden ayıran, farklılık yaratan ve işletmeye değer katan yeteneklerin ortaya konmasıdır. İşletmeler temel yeteneğini belirledikten sonra bu yeteneğin dışında kalan faaliyet ve işlerini

dışarıdan konunun uzmanı olan bir işletmeye devrederek, yani dış kaynaklardan faydalanarak beklenen yararları elde edebileceği iddia edilmektedir (Ofloğlu ve Doğan, 2009: 141).

Önceleri dış kaynaklardan yararlanma toplam çalışan sayısını düşürmek ve maliyetleri azaltarak avantaj sağlamak maksadıyla kullanılmıştır. Ancak şimdilerde dış kaynaklardan yararlanma operasyonel etkinliği yükseltebilmek amacıyla da kullanılır olmuştur. Dış kaynaklardan yararlanmanın sağladığı avantajların yanında dezavantajları da bulunur. Dış kaynaklardan yararlanmanın faydaları şunlardır (Yıldız, 2011);

- Sabit maliyetlerin değişken maliyetlere dönüşmesini sağlar.
- İşletmenin asıl işine (temel iş) odaklanmasına yardımcı olur.
- Maliyetlerin önceden bilinmesini sağlar.
- Maliyet ve riskleri azaltır.
- Önceden kararlaştırılmış bir hizmet düzeyi ortaya koyar.
- Bilgi teknolojilerinden etkin ve doğru yararlanmayı sağlar.
- Esneklik (kaynaklarda) sağlar.
- Prosedürleri ve bunlar için gerekli zamanı azaltır.

Dış kaynaklardan yararlanmanın dezavantajları ise şunlardır (Yıldız, 2011);

- Söz konusu organizasyonun özel bilgilerinin sızmasına sebep olabilir.
- Mal ve hizmetin sağlandığı tedarikçiyle ortak kültür yaratılamayabilir.
- Söz konusu dış kaynağa bağımlılık ve kontrolün kaybedilmesine sebep olabilir.

- Sektöre giriş maliyetlerini düşürerek yeni rakiplerin yaratılmasına sebep olabilir.
- İşletmenin birtakım yeteneklerinin kaybedilmesine sebep olabilir.

Dış kaynaklardan yararlanmanın riskleri ise (Özbay, 2004: 7-8);

- Esnekliğin kaybedilmesini,
- Lojistik hizmet sağlayıcı işletme üzerinde kontrolün kaybedilmesini,
- Niteliksiz bir lojistik hizmet sağlayıcı işletmenin seçilmesini,
- İşletmenin yeteneklerini kaybetmesini,
- Personel üzerinde denetimin yitirilmesini,
- Kısa vadeli ekonomik amaçlara odaklanarak, uzun vadede zarar görülmesini,
- Dış kaynağa bağımlı kalınmasını,
- İşletmenin içinin boşaltılmasını,
- Dış kaynakla yapılan anlaşmanın kendi kendini kontrol edeceğini düşünerek hareket etme sonucu, işletmelerin önemli sorunlarla karşı karşıya kalınmasını içermektedir.

c. Dış Güvenlikte Özelleştirme ve Dış Kaynaklardan Yararlanma Uygulamaları

Kamuda işletmecilik yaklaşımının etkin olmaya başlamasıyla birlikte devletin temel vazifelerini yerine getirebilmesi için birincil fonksiyonu dışında kalan ikincil fonksiyonlarını özel sektöre devretmesi söz konusu olmuştur. Bu sayede devletin asli

işlerine odaklanarak daha etkin bir şekilde görevlerini yerine getirebileceği ölçülere gelerek küçülmesi gündeme gelmiştir. Bu anlayış minimal devlet söylemiyle 1980’lerde en üst seviyeye çıkmıştır. Özel sektörün kullandığı bir araç olan dış kaynaklardan yararlanma artık devletler tarafından da kullanılmaktadır. Bu da göstermektedir ki devlet işletmecilik anlayışından büyük ölçüde etkilenmiştir.

Tam kamusal nitelikleri olan savunma, diplomasi, adalet ve yargı gibi hizmetlerin piyasadaki aktörlerce veya başka yöntemlerle sunulması büyük oranda zorluk içerir. Bununla birlikte bu tür hizmetlerin elverdiği ölçüde piyasa mekanizmasına işlerlik katacak yöntemlerle özelleştirilebileceği belirtilmektedir. Örneğin askeri insan gücü temini konusundaki hizmetlerin özelleştirilmesinin mümkün olduğu, zorunlu askerlik yerine gönüllü askerlik (profesyonel ordu) sisteminin uygulamaya konulmasının daha başarılı sonuçlar vereceği iddia edilmektedir. Yine tam kamusal bir nitelik taşıyan savunma hizmetlerinin bazı alt hizmet kategorileri itibariyle piyasa mekanizmasına terk edilmesinin mümkün olduğu konusunda da görüşler vardır. Örneğin askeri birliklerde yiyecek ve giyecek gereksiniminin piyasadan tedarik edilebileceği söylenmektedir (Kılavuz ve Yılmaz, 2005: 293).

Dinucci’ye göre, neoliberalizm ekonomik bir doktrin olmadan önce, politik bir projeydi. Nerede olursa olsun o etkisini artırdı. Hatta ordular özelleştirme uygulamalarıyla karşı karşıya kaldılar. Dinucci’nin açıkladığı üzere, bugünün savaşları devletlerden ziyade giderek özel şirketlerce icra edilmektedir (Dinucci, 2014).

Günümüzde liberal ekonomilerin önemli araçlarından olan dış kaynaklardan yararlanma savaş alanlarında, barışı destekleme operasyonlarında, iç güvenliği

sağlama, karışıklıkları ve isyanları bastırma operasyonlarında devletler tarafından kullanılmaktadır. Devletin savaş aygıtları bu kapsamda dış kaynaklardan yararlanma usulünü kullanarak bazı ikincil görevlerini ve hatta savaşmak gibi temel yeteneklerini bunlara devredebilmektedir. Fakat dış kaynak kullanımı ile ilgili literatürü incelediğimizde, dış kaynaklardan yararlanmanın avantajlarının yanında, devletler ve uluslararası ortam için büyük dezavantajlar içermektedir. Dış kaynaklardan yararlanmanın en önemli dezavantajı kontrolün kaybedilmesi olarak gösterilmektedir. Bunun yanı sıra orduların temel yetenekleri olan savaşmak olgusunun devlet dışı muharip aktörlere devri tedarikçinin sadece kendini düşünen bir güdüyle hareket etmesi sonucunu doğurabilecek ve bazen de bu durum ölümcül hatalara sebep olabilecektir.

Avant'a göre, askeri olmayan endüstrilerde olduğu gibi, askeri alanda özelleştirme, savunma kuruluşları yetkilileri tarafından verimlilikle, maliyet azaltmayla (*cost saving*) ve esneklikle (*flexibility*) eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Avant, 2002).

Batılı orduların silahlı kuvvetleri, etkinliklerini ve verimliliklerini yükseltmek için askeri hizmetlerini giderek artan bir şekilde özel askeri şirketlere gördürtmektedir. Ancak devletlerin silahlı kuvvetler yerine özel askeri şirketleri kullanımı etkinlik ve verimlilik sağlamanın garanti yolu değildir. Orduların kendi görev alanları ile ilgili olarak dış kaynaklardan yararlanma birçok dezavantajı da beraberinde getirdiği için üzerinde tartışmalar devam etmektedir.

Özelleştirmenin destekçileri, dış kaynaklardan yararlanma yeni güvenlik tehditlerine ve değişen politikalara devletlerin daha seri ve etkin cevap verebilmesini sağlayacağını iddia etmektedirler. Bunu en fazla dile getirenlerden biri de Donald

Rumsfeld'dir. Rumsfeld 10 Eylül 2001 tarihinde Pentagon'da ABD'nin güvenlik tehditleri ve buna karşı yapılacaklara ilişkin yaptığı konuşmada, en büyük tehdit olarak Pentagon bürokrasisini işaret etmiştir. Burada kastettiği tabii ki insanlar değil Pentagon'daki işleyiş ve sistemdir. Başarılı modern işletmelerin eskiye oranla daha sade ve hiyerarşik olmayan yapıda olduğunu, bunların innovasyona ve bilgi paylaşımına önem verdiklerini söylemiştir. Ayrıca bu işletmelerin değişime de çabuk ayak uydurabildiklerinin üzerinde durmuştur. Bu noktada da askeriyede bir dönüşüme gidilmesinin gerekliliğini anlatan Rumsfeld, özelleştirmenin savunma alanındaki önemi üzerinde durarak, özel sektörün teknik ve yönetsel yetkinliklerinden savunma departmanının (DoD) da yararlanması gerektiği üzerine vurgu yapmıştır (Rumsfeld, 2001).

Giderek özel askeri şirketlerin sağladıkları hizmet yelpazesi de önemli ölçüde genişlemiştir. Günümüzde bu firmaların verdikleri hizmetler; askeri danışmanlık hizmetleri, koruma görevleri, silah sistemlerinin tamir ve bakım hizmetleri, lojistik ve tedarik zincirinin koruması şeklindedir. Bunun yanı sıra, komutanlar artan bir şekilde hava keşif ve durum analizlerini özel şirketlerden temin etmektedirler. Hatta bazı durumlarda siviller direkt olarak muharebe operasyonlarına katılırlar ve silah sistemlerinin kullanılması hizmetini verirler veya hava saldırıları için koordinatları temin ederler. 1990'lardan itibaren, batılı ülkelerin silahlı kuvvetleri artan bir şekilde askeri görevlerini dış kaynaklardan yararlanma yoluyla özel şirketlere vermektedirler. Amerikan Merkez Komutanlığı (US CENTCOM) sorumluluk sahasında silahlı kuvvetlere hizmet sağlamak maksadıyla 250,000 civarında sivile görev vermektedir. 2005 yılında Amerikan Savunma Departmanı (*US Department of Defense*) ve İç Güvenlik Departmanı (*Department of Homeland Security*) toplamda

390 trilyon Amerikan Dolarını hizmet temin ettiği özel sektör için harcamıştır (Petersohn, 2010: 1).

Özel askeri şirketlere iş imkânı sağlayan sadece ABD, İngiltere, Almanya gibi gelişmiş ülkeler değildir. Bölümün başında bahsettiğimiz “başarısız devletler” (*failed states*)¹⁶ de bu şirketlere iş imkânları sunmaktadır. Başarısız devletler genellikle eski sömürge veya eski komünist ülkelerdir. Bunlar kanunların ve düzenin dağılmış olduğu kronik azgelişmişlik sorunlarının ve birtakım ihtilafların ve çatışmaların hüküm sürdüğü ülkelerdir. Bir yere kadar bu ülkelerdeki güvenliğin özelleştirilmesi, hükümetlerin Soğuk Savaş yılları boyunca alışkın oldukları yardımlara bir ikame olarak ortaya çıkmıştır. Geçmişte bu devletlerin siyasi işlerine doğrudan müdahale eden süper güçler ve süper güçlerin müttefikleri askeri ve güvenlik alanlarında bu devletlerle yetenek ve bilgi paylaşımında bulunmuşlardır. Ancak Soğuk Savaş sona erdikten sonra bu destekte büyük bir düşüş yaşanmıştır. İşte özel askeri şirketler bu ülkelerde oluşan güvenlik desteği alanındaki boşluğu bir ölçüde doldurmak için ön plana çıkmışlardır. Böylece bir zamanlar resmi kanallardan yapılan yardımlar piyasa aracılığıyla ikame edilmeye başlanmıştır. Bu şirketler bu ülkelere güvenlik alanında hizmet satarak destek sağlamışlardır. Bunlara örnek olarak, Dyncorp International ve Pacific Architects & Engineers şirketlerinin Afganistan, Doğu Timor, Kosova ve Irak gibi ülkelerdeki “uluslararası sivil polis görevleri (*international civil police missions/CivPols*)” uygulamaları verilebilir. Bunun yanında yine birçok özel askeri şirket bu ülkelerde eğit-donat programlarına (*Train-and-Equip Program/TEP*) dâhil olmuşlardır (Ortiz, 2010: 132).

¹⁶ Carlos Ortiz, “failed”, “failing”, “fragile”, “quasi” veya “weak” states olarak birçok ifade şekli olan yoksun, mahrum devletler için “weak states” yani “zayıf devletler” terimini kullanmayı tercih ettiğini belirtmektedir. Biz zayıf devlet yerine başarısız devlet (*failed states*) terimini kullanmayı tercih ettik (Ortiz, 2010:131).

Ülkemizde de silahlı kuvvetlerde ve savunma sanayinde dış kaynaklardan yararlanma üzerine uygulamalar görmek mümkündür. Ancak bunları sağlayan örgütler özel askeri şirket kategorisinde olan şirketler değildir. Örneğin, servis hizmetleri, yemek hizmetleri vs. gibi hizmetler dış kaynaklardan tedarik edilebilmektedir (Güngör, 2007). Sunay Kışlası'nın Lojman yapımı için TOKİ'ye devredilmesi sonucu bu kışlanın patlamamış mühimmattan temizlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu alandaki patlamamış ve sayısı konusunda net bir bilginin olmadığı el bombaları, roketler, tank mermileri gibi mühimmatların temizliği, NATO'nun Destek Ajansı NSPA eliyle yapılacaktır. NSPA, NATO Mayın Temizliği Sertifikalı firmaların katılabileceği bir ihale açmıştır. Bu ihale sonrasında da ihaleyi alan firma söz konusu alanın temizliğini yapacaktır (HaberTürk, 2014).

Afrika'nın yanı sıra Latin Amerika, Ortadoğu ve Asya'daki yönetimler benzer çatışma problemleriyle karşı karşıya kalan ülkeler olarak güvenlik çözümlerinde pazar ekonomisine yüzlerini dönmüşlerdir. Başarısız devletler güvenliğin özelleştirilmesinde gayet hızlıdır. Politik ve askeri stabilite özel sektörden temin edilen hizmetlere bağlı hâle gelmiştir. 24 Haziran 1997 yılında kapalı kapılar ardında yapılan “*The Privatization of Security Functions in Sub-Saharan Africa*” adlı bir sempozyum *Defense Intelligence Agency* (Savunma İstihbarat Ajansı) tarafından düzenlenmiştir. Bu sempozyuma hükümet yetkilileri ve güvenlik uzmanları ile özel askeri şirketlerin temsilcileri katılmışlardır. Bu sempozyum bu ülkelerdeki güvenliğin özelleştirilmesi furiasının ne kadar ilerlediğini ve gelişmiş ülkelerin de buna destek verdiğini göstermektedir. Buna katılan şirketler arasında, MPRI, geçmiş yıllarda Angola ve Sierra Leone hükümetlerine paralı asker sağlayan Executive Outcomes, askeri darbeye maruz

kalan ve kendi ordusuna güvenmeyen Papua Yeni Gine hükümeti ile sözleşme imzalayan Sandline International vardır. Ken Silverstein 28 Haziran 1997'deki yazısında bu toplantıya katılan bir yetkilinin kendisine belirttiği üzere, hükümet yetkilileri ve şirketler arasında gelecek yıllarda bu tarz uygulamaların artırılması yönünde bir uzlaşa sağlanmıştır (Ortiz, 2010: 133; Silverstein, 1997).

Askeri alanda dış kaynaklardan yararlanmanın etkinliğin artması, yeni teknolojilere erişim, hızlı yığılma gibi avantajları vardır. Diğer taraftan, muhtemel sakıncaları da bulunmaktadır. Örneğin, askeri görevlerde yoğun bir şekilde dış kaynaklardan yararlanma silahlı kuvvetlerin yeteneklerinin körelmesine, etkinliğinin yitilmesine, özel kontratçı firmaların uygunsuz hareketlerinin sonucu olarak düzenli ordular için yasallığın kaybedilmesine sebep olabilmektedir. İşte bu noktada avantaj ve dezavantajlar düzgün tartılarak, dış kaynaklardan yararlanmaya ordular karar vermelidir (Petersohn, 2010: 1).

Kamuda savunma alanında görevli olanlar ve özel askeri endüstri için lobi faaliyeti yürütenler, askeri dış kaynak kullanımı ile maliyet azalmasının (cost saving) sağlanabilmesine dikkat çekmektedirler. Özelleştirme taraftarları, kamu sektörünün yetersiz, verimsiz, yanlış yönetilen bir yapıda olduklarını iddia etmektedirler. Ayrıca düzenli orduların performanslarının özel askeri şirketlere göre daha düşük olacağını söylemektedirler. Aynı zamanda da özel askeri şirketler kamu için çalıştıkları imajını sistematik olarak yayarak olumlu bir izlenim yaratma amacındadırlar (Leander, 2005: 823).¹⁷

¹⁷ Özel askeri şirketler hem reklamlarını yapmak hem de meşruluklarını ve iyi niyetlerini kanıtlamak için medyayı, web sitelerini kullanırlar ve kendi içlerinde de üst düzey organizasyonlar kurarlar. Bu örgütlere örnek olarak şunlar verilebilir:

- International Peace Operation Association (Uluslararası Barışı Koruma Derneği)

2. Kamu - Özel Ortaklıkları ve Dış Güvenlikteki Uygulamaları

Son zamanlarda kamusal mal ve hizmetlerin sunulmasında Kamu-Özel Ortaklıkları (KÖO) pay sahibi olmaya başlamaktadır. Kamunun faaliyetlerinin birçok aşamasında bu yönde uygulamalar giderek yaygınlaşmaktadır. Bu uygulamalar sadece liberal rejimlerin görüldüğü yerlerden ziyade üçüncü yol olarak tabir edilen sosyal demokrat rejimlerde de görülmektedir. (Uysal ve Şahin, 2012:156) Karasu'nun da belirttiği üzere KÖO sermayenin kendisini yeniden üretebilmesi doğrultusunda özelleştirmeler sonrası üçüncü yol yaklaşımı çerçevesinde giderek uygulama imkânı bulan bir yöntemdir. KÖO, (Karasu, 2012: 219)

Kamu hizmetlerinin örgütlenmesine, inşaat, hizmet ve finans gibi farklı sektörlerden gelen özel örgütlerin (genellikle bir ortak girişim şeklinde) farklı rollerle (mal, hizmet ve yapım işi sağlama) dâhil edildiği, yönetim ilişkisinin sözleşme temelinde kurulduğu, bu yönüyle de sözleşme ilişkisinin kendine özgü özelliklerini içinde barındıran, esnek örgütlenmeyi öngören bir modeldir.

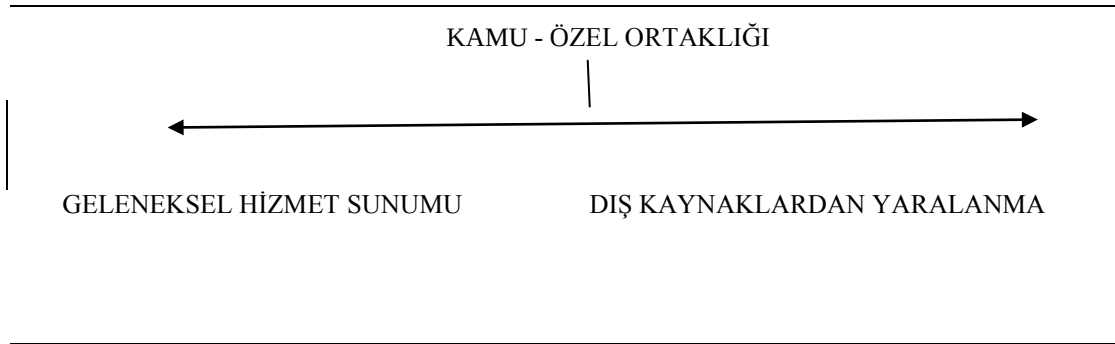
Neoliberal politikalar doğrultusunda hareket eden hükümetler, sermaye ve IMF, OECD, DB gibi uluslararası kuruluşların öncülüğünde 1990'lar ile birlikte KÖO'larına giderek artan bir hızla ülkelerin gündeminde yer almaya başlamış ve çeşitli uygulama imkânları bulmuştur (Karasu, 2012: 221).

KÖO'ları özelleştirme, dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) gibi yöntemlerle karıştırılabilmektedir. Ancak KÖO'ları bu yöntemlerden önemli farklılıklar içermektedir (Uysal ve Şahin, 2012: 157). Askeri hizmetlerin

-
- The British Association of Private Companies (İngiliz Özel Şirketler Derneği)
 - The Private Security Company Association of Iraq (Irak Özel Güvenlik Şirketleri Derneği)
 - Bussiness Executives For National Security (Ulusal Güvenlik için İş Yöneticileri)

özelleştirilmesi noktasında KÖÖ bilinen bir konsepttir. Bu model, özel sektörün askeri hizmetlerin özelleştirilmesinde önemli bir rol oynamasını sağlamaktadır. KÖÖ devletler tarafından bizzat kendilerince yapılan geleneksel hizmet sunumu ile tamamen dış kaynaklardan yararlanma arasında bir yerde yer almaktadır. Marx bunu aşağıdaki şekilde anlatmıştır (Marx, 2007: 8).

Şekil 1: KAMU - ÖZEL ORTAKLIĞI

Grimsey ve Lewis KÖÖ'lerinin birçok farklı tiplerinin ve ülkeden ülkeye değişen modellerinin olduğu belirterek, bu yöntemin temel karakteristiklerini şu şekilde belirtmiştir (Grimsey ve Lewis, 2004: 13-14):

- Katılımcılar (*Participants*): Bir KÖÖ en az iki taraftan oluşmalıdır. Bunlardan en az birisi muhakkak bir kamu kurumu (*public body*) olmalıdır. Tüm taraflar kendi hesabına pazarlık yapabilme ve sözleşme imzalama yeteneğine sahip olmalıdır. Bütün taraflar ortaklık için örgütsel taahhütte bulunmalıdır.
- İlişki (*Relationship*): Ortaklıklar sürekli ve ilişkili olmalıdır. Hükümetler mal ve hizmet satın alırlar, maddi yardımlarda bulunurlar, vergi koyarlar ve para cezası keserler. Bu yaptırımlar sürekli bir uygulama değildir. Hatta kamu

kurumu her yıl aynı hizmet sağlayıcısını kullansa bile bu bir ortaklık (*partnership*) olarak değerlendirilemez.

- **Kaynak Bulma (*Resourcing*):** Her katılımcı söz konusu ortaklığa bir değer katmalıdır. KÖO'ları kamudan veya özelden en uygun becerileri, bilgiyi ve kaynağı araştırma ve kamu altyapı hizmetlerinin tedariki için değeri karşılığında para verme çabası içerisinde. Bunun için her bir ortak para, mal, otorite ve ün gibi kaynakları söz konusu düzenlemeye aktarmalıdır.
- **Paylaşma (*Sharing*):** KÖO'ları bir işbirliği çerçevesinde oluşan finansal, ekonomik, çevresel veya sosyal sonuçların sorumluluğunu ve risklerinin paylaşımını içerir. Bu karşılıklı sorumluluk, özel sektörün tavsiyelerini alması sonrası kamu kurumunun politika kararları üzerindeki kontrolünün devamını sağlama hususunda kamu ve özel sektörler arasındaki ilişkiyle çelişir. Bu ayrıca doğası gereği sözleşmesel olan ve gerekli komuta ilişkisi içeren kamu ve özel sektör arasındaki ilişkilerle de çelişir. Bu durumda gerçek anlamda özel sektör kurumları bu yöntemde ortak değildirler. Karşılıklı çıkar ve birlikte taahhüt olmalıdır.
- **Devamlılık (*Continuity*):** Ortaklığın temelini oluşturacak olan kuralların belirlendiği ve kimin ne yapacağını belli bir kesinlikte anlatacak bir çerçeve anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın varlığı sayesinde katılımcılar rahatlıkla bu süreç içinde karar almada ve geliştirme aşamasında yer almalarını sağlar. KÖO sözleşmesi taahhüdün mimarisinin temelini oluşturur. Bu sözleşme zorunlu olarak yetersizdir. Çünkü ister istemez tüm unsurları içeremez ve bütün sonuçları hesaba katamaz. Bunun için paylaşılan değerler, politika hedefleri

ve öncelikleri anlamada ortak bir anlayış ve sağlam bir güven tesis edilmiş olmalıdır.

KÖO'ları, siyasal amaçları göz ardı edilerek Yeni Kamu İşletmeciliği, Yönetişim gibi iktisadi temele dayanan örgüt kuramları ile gerekçelendirilerek bilimsel bir temele oturtulmaya çalışılmaktadır. 1980'lerden sonra geleneksel yapılar yerine alternatif örgütlenme yapıları olarak sunulan yapıların çoğunluğunda olduğu üzere KÖO “piyasadan mal, hizmet ve yapım işi” tedariki üzerine kuruludur. Geçmişteki kamu hizmetini özel kişilere gördürme yöntemleriyle birtakım benzerlikler ihtiva etse de KÖO bağlı olduğu hukuk rejimi, ihalenin ve sözleşmenin yönetimi, tedarikin olacağı sektörün genişliği, devlet güvenceleri, hizmetlerin finansman şekli, yüklenicinin konumu, siyasi, mali, idari açılardan sorumluluk durumu, örgütlenme ve personel rejimi biçimleri bakımlarından daha “esnek” ve “piyasa dostu bir model”dir. Bu model hizmetlerin merkezi planlama ve kamusal bir yapılanmaya bağlı kalınarak kamunun personeli eliyle idarenin bütünlüğü ilkesi doğrultusunda yürütülen, vergilerle finanse edilen yani genel idare esaslarının hâkim olduğu kamu örgütlenmesinin ve yine önceden olduğu gibi kamu hizmetlerinin özel kişilere gördürülme usulü (emanet gibi) biçimlerinin yerine bir alternatif olarak sunulmuştur (Karasu, 2012: 221, 223, 230).

Son zamanlarda hükümetler tarafından çok sık kullanılan bir sözleşme kategorisi olarak KÖO Skelcher'e göre “toplumsal amaçlara ulaşmak için hükümet kaynaklarının özel birimlerin kaynakları ile birleştirilmesidir” ve “bunun içine hizmet alımı, kamusal tesislerin özel işletmeciliği ve hükümet ile özel birimler arasında risk paylaşımı ve birlikte-üretim için hibrit örgütler tasarlama” girmektedir (Hughes, 2014: 279). Ortiz, savunma alanında da Yeni Kamu İşletmeciliği

uygulamaları doğrultusunda KÖO'larının yaygın olarak kullanıldığını belirtmektedir. Bir tür sözleşme olarak KÖO uygulamaları Irak'ta ve Afganistan'da askeri seferberliklerde (*military mobilizations*) yaygın olarak kullanılmıştır. Genellikle askeri şirketlerle yapılan bu tür sözleşmeler hükümetler tarafından gizli tutulma eğilimindedir. Bu tür sözleşmelere örnek olarak ABD ordusunda sivillerin lojistik alanında katkılarının artırılması ile ilgili bir program olan *U.S Army's Logistics Civil Augmentation Program* (LOGCAP) verilebilir. 1990'ların başlarında birçok müteahhit birliklerin konuşlanmasında hizmet vermiştir. DynCorp International, Fluor Corporation ve KBR gibi özel askeri şirketler bu programın öncülüğünü de yapmışlardır. Yine Birleşik Krallık'ta askeri bilgi üretiminde güvenlik ortaklığı çerçevesinde sistemini yeniden yapılandırmıştır. Babcock International Group ve Carillion KÖO çerçevesinde Birleşik Krallık ile İngiliz askeri mühendislerinin eğitimi konusunda sözleşme yapmışlardır. ABD'nin birçok batılı müttefiki finansal risklerin özel sektör yüklenici firmalarıyla paylaşılması aracılığıyla harcamaların azaltılması için KÖO modelini kullanmışlardır (Ortiz, 2010: 124-125).

III. GÜNÜMÜZDEKİ ÖZEL ASKERİ SEKTÖRÜN OLUŞMA VE YAYGINLAŞMA NEDENLERİ

Özel askeri şirketler hakkında bir otorite olarak kabul edilebilecek birisi olan Peter W. Singer'e göre günümüzdeki özel askeri aktörlerin tekrar ortaya çıkışının tek bir sebebi yoktur. Bu şirketlerin oluşturduğu endüstri, "Yirmibirinci yüzyılın başlarında, değişen küresel güvenlik ve iş çevrelerinin temsilcisidir" (Singer, 2009: 89).

Singer yeniden oluşan bu endüstrinin temelinde Soğuk Savaş'ın bitişini ve bu sebeple oluşan güvenlik boşluğu olduğunu belirtir. Singer'e göre özel askeri endüstrinin tekrar oluşumunda iki önemli etken daha vardır. Bunlar, savaşın doğasındaki dönüşüm ve özelleştirme anlayışıdır (Singer, 2009: 89-124).

Özel askeri şirketleri ve güvenliğin özelleştirilmesini Yeni Kamu İşletmeciliği (NPM) doğrultusunda inceleyen Ortiz'e göre, özel askeri aktörlerin ve endüstrinin oluşmasında soğuk savaş sonrası ordulardaki küçülme (*downsizing*); çok taraflı misyonların azalması ve çatışma bölgelerine batılı devletlerin müdahale etmekteki isteksizlikleri doğrultusunda oluşan güvenlik boşlukları; neoliberal politikalar doğrultusunda ortaya çıkan özelleştirme trendleri ve Yeni Kamu İşletmeciliği doğrultusunda devlete hâkim olan işletmecilik yaklaşımları etkili olmuştur. Bunların yanında 11 Eylül saldırısı da güvenliğin özelleşmesi noktasında katalizör etkisi yapmıştır (Ortiz, 2010: 35-41).

Özel askeri şirketlere ve endüstriye eleştirel bir bakış açısıyla bakan Zabcı, özel askeri endüstriyi doğuran nedenler konusunda Singer'le aynı görüşe sahiptir. Ona göre de soğuk savaşın sona ermesi ve bunun güvenlik alanında yarattığı dönüşümler, savaşın yapısındaki değişimler ve özelleştirmenin yaygınlaşması özel askeri endüstrinin oluşumunda etkili olan faktörlerdir (Zabcı, 2013: 10).

Yalçinkaya da özel askeri sektörün günümüz savaş alanlarında görülmesinin nedenleri konusunda Singer ile paralel görüşlere sahiptir. O, Soğuk Savaş sonrası serbest piyasa ekonomisi doğrultusunda ortaya çıkan özelleştirme süreçlerini, orduların küçülmesi sonucu ortaya çıkan işsiz kalmış askerlerin oluşturduğu işgücü arzı potansiyelini ve büyük güçlerin geliştirmekte olan dünyaya müdahale etme

konusunda isteksiz olmasını bu endüstrinin oluşumundaki nedenler olarak görür (Yalçinkaya, 2006: 256).

Günümüzdeki özel askeri sektörün oluşma ve yaygınlaşma nedenleri çalışmada a) Soğuk Savaş Döneminin Sona Ermesi, b) Özelleştirme politikaları, c) Savaşın Doğasının Değişmesi (bu değişim hem örgütsel hemde teknolojik anlamda ele alınacaktır), d) Savaşların Gerçek Zamanlı Takip Edilebilirliği ve Kamuoyu Baskısı, e) 11 Eylül'ün Etkisi olarak ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda sırasıyla bu nedenler incelenecektir.

A. Soğuk Savaş Döneminin Sona Ermesi

Soğuk Savaş 1947'den 1991 yılına kadar olan süreçte yaşanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin ana aktörler olduğu bu dönemde dünya kutuplaşmıştır. Bu dönemde bir yanda Rusya'nın yönlendirdiği Varşova Paktı ülkeleri, diğer yanda Amerika'nın yönlendirdiği NATO ülkeleri vardır. Berlin duvarının yıkılışı, komünizmin artık takatsiz kalışı Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sonuçlanmıştır. Sonuçta Soğuk Savaş sona ermiş ve dünya tek kutuplu bir yapıya bürünmüştür.

Soğuk Savaş ABD ve müttefiklerinin zaferiyle sonuçlanmıştır. Sovyetler Birliği yaşadığı birçok olumsuzluk sebebiyle çökmüş ve dağılarak içerisinden birçok bağımsız devlet çıkmıştır. İdeolojik olarak ikiye bölünmüş Almanya tekrar birleşmiş, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan ve Arnavutluk gibi ülkeler komünizmi terk etmiştir. Yugoslavya dağılmış ve beş devlete ayrılmıştır (Girgin, 2002: 29).

Bu süreç içerisinde ABD'nin ve NATO'nun güvenlik algılamaları da değişmiştir. Artık konvansiyonel hedeflerin oluşturduğu bir tehdit algısı yoktur. Asimetrik tehditlerin yoğunlukta olduğu, terör örgütlerinin ve serseri devletlerin yaygın olduğu bir tehdit algılaması ön plana çıkmıştır. Bu durum dış güvenlik uygulamalarında geleneksel yöntemlerin geçerliliğini yitirmesine sebep olmuştur.

Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte tüm dünyada çatışma düzeylerinde muazzam bir artış olmuştur. Soğuk Savaş döneminin iki süper gücü çatışmaların yaşandığı bölgelerde düzeni sağlamışlar, ayaklanmaları çatışmalar çıkmadan engellemişler veya hemen bastırmışlar ve buraları kontrol altında bulundurmışlardır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitişi, bir taraftan çatışma düzeyleri üzerindeki denetimin yitirilmesine ve çözülmemiş gerilimlerin ve yeni baskıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sonuç olarak dünyadaki istikrarsızlıklarda artışlar yaşanmıştır. Bu dönemde iç savaşların görülme oranı genel ortalamaya göre beş kat artmıştır. Daha geniş çatışma bölgelerinin sayısı ise yaklaşık iki kat artış göstermiştir (Singer, 2009: 91).

Günümüzde savaş alanlarını ve çatışma bölgelerini kendisi için yeni iş alanları olarak değerlendiren yeni bir sektörün doğduğunu görüyoruz. Sivil müteahhitlerin İkinci Dünya Savaşı'ndan beri askeri birlikleri destekledikleri bilinmektedir. Dünya Soğuk Savaş'ın sebep olduğu değişim rüzgârları sonucu lojistik destek dışındaki ihtiyaçlarını da temin edebileceği şirketleri de kapsayan özel askeri sektörün oluşumuna sahne olmuştur (Yalçınkaya, 2006: 256).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, yetenekli ve kabiliyetli askeri kuvvetlerin arz ve talebinde büyük kesintilerin olması, özel askeri endüstrinin yükselişinde katalizör görevi görmüştür. 1989 sonrası etnik çatışmaları ve iç

savaşları içeren yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Dünyayı potansiyel olarak sıkıntıya sokacak devlet dışı aktörler sayıca ve güç olarak artış göstermişlerdir. Bunların arasında yerel savaş lordları, terörist şebekeler, uluslararası suçlular ve uyuşturucu kartelleri sayılabilir (Singer, 2001/2002: 9).

Soğuk Savaş militarizmin aşırı olduğu bir tarihsel dönemdi. Bu dönemin kapanışı dünya genelinde orduların küçülmeye gitmelerine ön ayak oldu. 1990’larda, ordularda görev yapan altı milyonun üzerinde personel işlerini kaybetti. Sonuç olarak kendine yeni iş arayan bu insanlar özel askeri şirketlerin insan gücünün kaynağını oluşturdular. Bu dönemde birçok birlik dağıtıldı. Ancak Güney Afrika’nın 32. Keşif Bölüğü; Sovyetlerin Alfa Özel Kuvvetler birliği gibi birçok özel birlik yapılarını korudular ve dağılmadan kendi özel şirketlerini kurdular. İşlerini kaybeden sadece sıradan askerler değildi. Eski KGB personelinin yüzde 70’inde bu sektöre adım atmıştı. Bu arada, makineli tüfeklerden tutun da savaş jetlerine kadar varan geniş savaş stokları pazara açıldı. İşte yaşanan küçülme (*downsizing*) uygulamaları bu sektörde arz ve talebi besledi. Sonuç olarak ordulardaki terhisler özel askeri şirketler için insan kaynakları ve malzeme temini konusunda kolaylıklar sağladı (Singer, 2001/2002: 9).

Soğuk Savaş sonrası yaşanan küçülme sürecinden en çok da batılı orduların personeli sıkıntı yaşamıştır. Güney Afrika’da Apartheid döneminin son bulmasıyla özel askeri şirketlerin yetenekli asker bulması kolaylaşmıştır. Dünya genelinde askeri kuvvetlerin miktarı 1990 yılında 6.873.000 iken 1997’de 3.873.000’e düşmüştür (O’Brien, 2000).

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte ABD ve Batılı ülke silahlı kuvvetlerinde yapısal anlamda bir takım farklılıklar görülmüştür. Önceleri her çeşit

işlevi kendi içerisinde barındırdığı unsurları sayesinde yerine getiren ve kendi organik kuruluşu ile her yerde kendi kendine yeterli olarak tasarlanmış olan ordular, küçülmeye gitmişler ve kendi içinde barındırdığı işlevlerin bazılarını dış kaynaktan yararlanarak yerine getirmenin yollarını arar olmuşlardır (Türen ve Sennaroğlu, 2008: 68).

Ayrıca Soğuk Savaş sonrası ortaya birçok askeri, siyasi ve ekonomik olarak kendine yetemeyen birçok devlet ortaya çıktı. Bunların bir kısmı çöktü, bir kısmı ise istikrarsızlık alanı olarak dünyadaki yerini aldı. Buna en güzel örnek olarak Balkanlar'da Yugoslavya'nın dağılması ile ortaya çıkan devletler verilebilir. Ancak bu devletler siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan istikrar sağlayamadılar ve güvenliklerini de temin edemediler. Bu devletler askeri ve polis güçlerini kurmada ve işletmede başarısız oldular. Bu yüzden önceden geleneksel devlet kurumlarınca görülen hizmetler dışarıdan sağlanan güçler ile gördürülmeye başlandı. Bu güçlerin önemli bir kısmını da özel güvenlik ve özel askeri şirketler oluşturuyordu. Bu ülkelerde güvenliğin sağlanması, karışıklıkların bastırılması, orduların ve polis güçlerinin eğitilmesi vs. gibi hizmetler bunlardan satın alınarak gördürülmeye başlandı.

Sonuç olarak özel askeri endüstrinin gelişmesi Soğuk Savaş sonrası dönemdeki askeri alandaki hizmetlerin arz ve taleplerindeki artışla doğru orantılı olmuştur. Hem yoğun çatışma bölgelerinin ortaya çıkması hem de ülkelerin savunma alınındaki bütçelerinin azaltılması ve bunun yanında insan, silah, teçhizat ve araç-gereç yönünden orduların küçültülmesi bu endüstrinin doğuşuna katkıda bulunmuştur. Güçlü ülkelerin çatışma bölgelerine müdahale etmekteki isteksizliği, lağvedilen birliklerdeki askeri personelin işsiz kalması ve bunların üstün askeri

yetenekli işgücü potansiyeli yaratması özel askeri endüstrinin 1990’larda giderek artan bir oranda görülmesine sebep olmuştur (Marx, 2007: 3-4). İlginçtir ki özel askeri şirketler iki yüzyıl önce olduğu gibi tekrardan Soğuk Savaş sonrası yaygınlaşmaya başlamıştır. Geçmiş yüzyıllarda görülen askeri endüstrinin yaygınlaştığı şartlarla Soğuk Savaş sonrası dönemdeki şartlar arasında bir benzerlik olduğuna dikkat çekilmektedir. Özellikle Singer, geçmişle bağlantı kurarak Soğuk Savaş sonrası dönemi karşılaştırmış ve özel askeri şirketlerin günümüzde gelişim gösterdikleri ortamın geçmişle paralellik gösterdiğini şu şekilde belirtmiştir (Singer, 2009: 42):

Özel askeri kuruluşlar zaman içinde sistematik olarak gelişim gösterdi. Hükümetler güçsüz düşürülmüştü, serbest piyasada askeri anlamda büyük imkânlar bulunabiliyordu ve en etkin şekilde örgütlenmiş olan aktörler genellikle çok uluslu şirketlerdi. Kısacası, askerlikte özelleşmenin tarihi çoğunlukla, Soğuk Savaş sonrası günümüz dünyasını andırır.

B. Özelleştirme Politikaları

Devletlerin elinde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarının küçültülmeye başlanması ile birlikte verimliliği artırma endişesiyle bizzat devlet tarafından yürütülen faaliyetler özel sektöre devredilmiştir. Bu süreç 1980’lerde Reagan ve Thatcher ile başlamış, 1990’larda da giderek dünya da yayılmıştır. Bu dönemde devlete ait fonksiyonların özel sektöre devredilmesi, askeri alanda da uygulama imkânı bulmuştur. Bu durum da özel askeri şirketlerin doğuşunda ve yükselişinde önemli bir yer tutmuştur.

Son yıllarda kamu sektöründeki değişim piyasa odaklı olmuştur. Piyasa

odaklı yaklaşımın araçlarından olan özelleştirmenin askeri alanda görülmesi neoliberal anlayışın ulaştığı son nokta olmuştur. “Kamu sektörü ile karşılaştırıldığında özel sektör daha etkin ve daha verimlidir” anlayışı üzerine kurulmuş bir proje olarak özelleştirme, kendine askeri alanda da faaliyet sahası bulmuştur. Burada kamu kesimine yapılan hantal olma, işlemez hale gelmiş olma, yolsuzluklara bulanmış olma gibi ithamlarla kamu kesimini piyasaya açma yönünde çabalar hız kazanmıştır. Bu anlayış, devletin en önemli görevlerinden olan savunma ve güvenlik faaliyetlerinde de kendisini hissettirmiştir. Sonuç olarak kâr maksadı güden askeri bir endüstrinin kısa zamanda ortaya çıkışı ve kendisini sağlam temellere oturtabilmesi, geleneksel devlet anlayışını dönüştüren bir etki yaratmıştır. Yalnız, özel askeri sektördeki şirketlerin sadece devletlere değil özel sektör kuruluşlarına da hizmet verdiği gözden kaçırılmamalıdır. Zabcı’nın bu noktada dikkat çektiği husus özel askeri sektörün günümüzün egemen “ekonomik rasyonalite”si ile devletin küçültülmesi ve özelleştirmenin desteklenmesi anlayışlarıyla doğrudan uyumlu olmasıdır (Zabcı, 2014: 12).

Cohen ve Küpçü’ye göre, özelleştirmenin yaygınlaşması, kamunun sorumluluklarının özel sektöre aktarımına yol açmıştır. Kamu hizmet ve mallarının sağlayıcısı olarak ulus devletlerin rolü, kamu kurumlarına olan güvenin azalması ve serbest piyasaya olan güvenin ise artması sonucu azalmıştır (Cohen ve Küpçü, 2014).

Batılı ülkeler arasında yaygınlaşan tasarruf etme ve işleri daha hızlı ve verimli yönetme arzusu, önemli birer savunma politikası olmuştur. Amerika Birleşik Devletlerinde Bill Clinton ve George W. Bush özelleştirmeyi, silahlı kuvvetlerin küçültülmesinde bir araç olarak görmüştür. Hatta Bush daha da ileri giderek, dış kaynaklardan yararlanmayı (*outsourcing*) hükümetinin en önemli beş önceliği

arasına almıştır (Minow, 2005).

Yeni sektörün arz ettiği işgücüne talep ise başlangıçta Afrika'dan, sonrasında ise Batılı devletlerden gelmiştir. Organize olamamış ve istikrar sağlayamayan başarısız devletlerin orduya sahip olamamaları nedeniyle bu tip taleplerde bulunması aslında şaşırtıcı değildir. Öte yandan özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Kolombiya, Afganistan ve Irak'ta yoğun olarak temel yetenekleri savaşmak olanlar dâhil olmak üzere dış kaynak tedarikçilerini kullanması günümüzün savaşlarının özelleştiğinin göstergesi olmuştur (Yalçınkaya, 2006: 257).

C. Savaşın Doğasının Değişmesi

Savaşın doğasının değişmesi iki açıdan ele alınabilir. Birincisi örgütsel anlamda ikincisi teknolojik anlamdadır.

1. Örgütsel Anlamda Değişim

Orduların görev yelpazeleri geçmişe göre değişim gösterse de hâlâ dünya genelinde çatışma bölgelerindeki yerlerini almaktadırlar. Askeri birer örgüt olarak orduların kendine has özellikleri vardır. Bunlar (Haltiner vd. aktaran Marx, 2007: 4);

- Mutlak itaatin eşlik ettiği yüksek derecede hiyerarşik merkeziyetçilik,
- Yüksek derecede kuralcılık ve ritüelizm,
- Toplum içi bir sosyalizasyon,

- Topluma geri beslemenin azaldığı, çevresel bir ikiliğin olduğu yani barış zamanlarında bürokratik rutinlerin yaygın olduğu, savaş zamanlarında da kuralsızlığın olduğu bir ortamdır.

Modern savaşların yarattığı zorluklar askeri örgütlerdeki söz konusu hiyerarşik yapılara zarar vermeye başlamıştır. Savaşın değişen doğası orduları da örgütsel anlamda zorlamaktadır. Modern, adem-i merkezi, genişletilmiş savaş alanları düşük yoğunluklu çatışmalarda esnekliğe olan ihtiyacı doğurmuştur. Bunun yanında modern teknolojinin kullanımı da beraberinde koordinasyon problemlerini getirmiştir (Marx, 2007: 4-5).

Silahlı kuvvetlerin yönetim anlayışı özel sektör yönetim anlayışından çok farklıdır. Özel sektör kazanç ve çıkar odaklı hareket eder. Özel sektördeki örgütler çevreleriyle sürekli bir ilişki içerisinde. Bu ilişkinin geribildirimi yeri geldiğinde kâr yeri geldiğinde zarar etme ile olur. Ancak silahlı kuvvetlerin geribildirimi sadece savaş alanındaki başarısı veya başarısızlığı ile olur. Silahlı kuvvetlerde bir kâr-zarar durumu söz konusu değildir. Silahlı kuvvetlerin performansı savaş alanındaki başarısıyla ölçülürken, serbest piyasa sistemindeki bir örgütün başarısı finansal performansı ile ölçülür. Silahlı kuvvetlerin başarısı özel sektördeki firmalar gibi etkinlik ve maliyetten tasarruf etme üzerine kurulamaz. Bu açıdan yeni işletme tekniklerinin silahlı kuvvetlere uygulanması çok zordur. Ancak Marx'a göre silahlı kuvvetlerin özel sektördeki firmalar gibi değerlendirilemeyeceği gerçeğine rağmen batılı ülkeler işletme yönetim teknikleriyle silahlı kuvvetlerini yönetmeye çalışmaktadırlar. Çünkü savunma bütçelerindeki kesintiler ve yeni askeri hedeflerin olması bu ülkeleri buna zorlamaktadır. Bu ülkeler yeni işletme teknikleriyle etkinlik ve maliyet tasarrufu temelinde silahlı kuvvetlerini şekillendirmeye son on yıldır

devam etmektedirler. (Marx, 2007: 4-6) Bu doğrultuda daha fazla tasarruf edebilecekleri ve etkinlik sağlayabilecekleri çözümlere odaklanmaya özen göstermektedirler. Böylece özelleştirme, dış kaynaklardan yararlanma veya KÖÖ çerçevesinde askeri görevler salt kamunun verdiği hizmetten arındırılmaktadır. Örneğin Avrupa Birliği ülkelerinde askeri hizmetler veren özel askeri şirketler giderek yaygınlaşmakta ve hükümetler tarafından tercih edilmektedirler. 1990 yılında bu sektörün geliri 55,6 trilyon dolarken bu rakamın ileriki yıllarda yaklaşık 202 trilyon dolara çıkacağı tahmin edilmektedir.¹⁸ (Marx, 2007: 7)

2. Teknolojik Anlamda Değişim

İnsan mevcudunun (*manpower*) daha önemli olduğu, zorunlu askerlik sisteminin nispeten egemen olduğu kitle ordusu konsepti günümüzde hâlâ örnekleri bulunsada, dünya genelinde giderek etkisini kaybetmektedir. Yaşadığımız dönem, niteliksel unsurların niceliksel unsurlara göre daha önemli olduğu, bilgisayarların savaş alanında etkin kullanıldığı, ticari teknolojilerin savunma alanında rollerinin arttığı bir zaman dilimidir. Bu zaman diliminde, teknolojik anlamda üstün olan; uygun silah, araç-gereçlerle teçhiz edilmiş olan; bütünsel bir sistem anlayışı içinde şekillenmiş olan iyi eğitilmiş birliklerin ön planda olması beklenmektedir. Yirminci yüzyılın savaşları üzerinde sanayi devrimi nasıl dönüştürücü bir etki yaratmışsa, yirmibirinci yüzyıldaki dönüşümün tetikleyicisi de “Bilgi Çağı” olmuştur. Clausewitz’in ortaya koyduğu üzere her çağ, kendine özgü bir savaş biçimi ortaya

¹⁸ Avrupa Birliği hükümetlerinin güvenlik ve savunma diplomasileri için Avrupa Birliği’nin dış politikasının şekillendirildiği *Common Foreign and Security Policy* (CFSP) doğrultusunda Maastricht, Amsterdam ve Nice Antlaşmaları’nı imzalamışlardır. Bu anlaşmalarla verilen taahhütler ile güvenlik ve savunma alanında Avrupa Birliği’nde liberalizasyonun artacağı tahmin edilmektedir. (Marx, 2007:7)

koymuştur. Soğuk savaş döneminin savunma konseptinin yerini Bilgi ağı'nın taarruz konsepti almıştır. Bu zaman diliminde silah ve mühimmat alanında farklılıklar görülmeye başlanmıştır. Artık bu dönemde, karadan karaya sistemlerin yerine deniz altında ve üstünde, havada ve uzayda platform kullanımına dayalı sistemler ön plana çıkmıştır. Karmaşık askeri sistemler ortaya çıkmış, ağ sistemi dâhilinde sensörler, komuta-kontrol merkezleri ve silah sistemleri entegrasyonu gündeme gelmiştir. Modern silahlı kuvvetler GPS (küresel yer belirleme sistemi) ve uydular gibi kilit teknolojilere kavuşmuştur. Modern savaşlar karadaki küçük askeri birliklerle hassas güdümlü silahlara sahip gelişmiş performanslı savaş uçaklarının her türlü şekilde birbirleriyle koordine kurabileceğini bize göstermiştir (Yılmaz (a), 2014: 1-3).

Görüldüğü üzere, savaş günümüzde değişen şartlar ve konsept uyarınca farklı bir hâl almaktadır. Yüksek yoğunluklu çatışmalar yerini düşük yoğunluklu çatışmalara bırakmakta ve küçük birlik harekt ön plana çıkmaktadır. Hatta çoğu görevler bilgisayar başındaki bir personelin bir tuşa basmasıyla yerine getirilmektedir. Askeri alanda yoğun teknoloji kullanımının sonucunda bu teknolojileri kullanabilecek personele de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tarz teknolojilerden anlayan personelin de sivil hayatta daha kolay ve rahat ortamlarda çalışma imkn olduğu düşünüldüğünde, orduların bu personeli istihdam etmesi zorlaşmaktadır. Gelişmiş ordular ve gelişmiş ordular seviyesine ulaşmak isteyen ordular çağın gereklerini karşılayabilmek için bu yüksek teknolojiyi ve kullanıcılarını özel askeri şirketlerden temin etme yoluna gitmektedirler.

Her toplum için döneminin askeri teknolojisini sahiplenmek büyük önem arz eder. Çünkü söz konusu teknolojiyi sahiplenememesi halinde bunun faturasını

varlığıyla ödeyebilir.¹⁹ (Parker, 2014: 2) 1990’larda ABD ‘de Askeri Alanda Devrim [*Revolution in Military Affairs* (RMA)] hareketiyle özel askeri sektör canlanmıştır. RMA ile amaçlanan karmaşık silah sistemleri ve özel yetenekler gerektiren görevler için bir yapı kurmaktır. Bunun ile iyi eğitilmiş ve gelişmiş silah teknolojisine sahip askeri personelin daha az eğitilmiş ve daha az silah teknolojisine sahip askeri personele üstün geleceği inancı hâkim olmuştur. Bu açıdan, değişen teknoloji özel askeri şirketlerin kullanımı için uygun şartları yaratmıştır. Çünkü teknoloji değişiklikleri devletin kendi imkânı ile takip etmesinden ziyade bu teknolojileri özel askeri şirketlerden kiralayarak temin etmesi daha ucuz ve kolay bir yol olmaktadır (Fredland, 2004: 215). Bu noktada devletin bu teknolojiler için ar-ge çalışmaları yürütmesi, bu teknolojiyi üretecek, idame ettirecek ve kullanacak personel temin etmesi zor olacaktır. Çünkü ileri teknoloji ve bilgi birikimin gerektiği işlerde çalışanların alacağı ücretler de yüksek olacaktır. Bu açıdan kendi kendine bu teknolojiyi temin ve idame ettirmek maliyetli olacaktır. Ancak burada şu unutulmamalıdır ki, ülke savunmasında planlama yapılırken kâr-zarar hesabı kısa vadeli olarak yapılmamalıdır. İleride çıkabilecek her durum göz önünde bulundurulmalıdır. Sadece dış kaynaklara güvenilerek yapılacak savunma planlaması büyük hata olacak ve kısa vadede kârlı olan bir anlaşma uzun vadede devletin zararına olabilecektir.

¹⁹ Savaş alanında veya askerlik alanında teknoloji önemli bir yer tutmaktadır. Ancak ileri teknolojiye sahip olmanın tek başına başarıyı getireceği kanımca şüphelidir. Özellikle bu konuda tarihçi John Shy tarafından bir anlamda modern stratejinin kurucusu olarak kabul edilebileceği söylenen Antoine-Henri Jomini (Shy, 1986: 144) “Silahların üstünlüğü savaşta başarı şansını artırabilir; ama silahlar savaşları kendi başlarına kazanamazlar” (Parker, 2014: 2) diyerek bu kanımızı desteklemektedir. Karl Justrow’da İkinci Dünya Savaşı başlamadan evvel teknoloji ve savaş ile ilgili olarak şöyle demiştir: “Bir zamanlar bütün teşkilatların üvey evladı olan teknoloji, bugün savaşın sevk ve idaresine ilişkin olarak git gide artan bir ilgi görmektedir” (Justrow’dan aktaran Speier, 2007: 428).

Yüksek teknolojinin egemen olduğu savaş her alanda (lojistik, muharebe, istihbarat, muhabere, komuta ve kontrol vs.) kaçınılmaz olarak özel tecrübe ve yetenek gerektirmektedir. Bu durum iyi eğitilmiş ve üstün nitelikleri olan personele olan ihtiyacı artırmıştır. Bu tarzda personel yetiştirmek de hem uzun zaman hem de maliyet gerektirmektedir. Üstün özellikli ve iyi eğitilmiş askeri personelin temininin en kolay çözüm yolu da özel askeri şirketlerdir. Çünkü bu şirketlerin istihdam ettiği personelin büyük çoğunluğu devletlerin ordularındaki özel birliklerde iyi eğitim almış emekli askerlerden oluşmaktadır.

Amerika dışında diğer gelişmiş ülkeler de önemli konumdaki askeri hizmetlerini özel askeri şirketlere gördürmektedirler. Örneğin, İngiltere son zamanlarda uçak destek üniteleri, tank ulaştırma üniteleri ve havadan ikmal filosu - 1999 yılında Kosova’da hayati rol oynayan- için özel askeri şirketleri kiralamıştır (Sheppard, 1999 aktaran Singer, 2001/2002: 11).

D. Savaşların Gerçek Zamanlı Takip Edilebilirliği ve Kamuoyu Baskısı

Sınır tanımayan küreselleşmenin el atmadığı alan yok gibidir. Kazanç nerede söz konusu ise, orada birden fazla ticari kuruluş var demektir. İletişim alanı da bunlardan en önde gelenidir. Medya çoğu ülkede yasama, yürütme ve yargı organlarından sonra dördüncü bir güç haline gelmiştir (Oğuz, 2008: 73).

Ulusal politikaların oluşturulması işleminde basının önemli ölçüde etkisi vardır. Öldürülmüş bir askerin cansız bedeninin kalabalık bir grup tarafından sürüklenmesini gösteren bir videonun veya fotoğrafın kamuoyunu ve politik-askeri

liderleri etkilemeyeceğini düşünmek yanlış olacaktır. Gerçekten de ulusal politika, basının etkisine ve merhametine bağlıdır. Kamuoyunun bilgilendirilmesi ve oluşturulmasında, gerçeklerin ortaya çıkartılması, saklanması veya çarpıtılmasında medya önemli bir rol üstlenir. Ancak konumuz açısından medyanın önemi, muhabirlerin, savaşan birliklerin içine dâhil olarak muharebe alanında canlı yayın yapabilmesidir. Ayrıca ticari veya diğer uydular kanalıyla da muharebeler gerçek zamanlı olarak izlenebilmektedir. Uluslararası medyanın, hükümetlerin harp planları ve yönetimleri üzerindeki etkisi, batı ülkelerinin askeri planlamalarının önemli ve ayrıntılı bir bölümü haline gelmiştir. ABD Kara Kuvvetleri Talimnamesi FM 100-5’de (Harekât), basit bir televizyon yayınının önemi üzerinde durulmakta ve bunun askeri liderlere, planlara, icra edilen harekâtlara önemli etkiler yapacağı vurgulanmaktadır. Sonuç olarak savaşan birliklerin görüntülerinin dünyanın gözü önüne serilmesi medyanın muharip kuvvetleri kaçınılmaz bir biçimde etkilemesine neden olacaktır (Oğuz, 2008: 73-75).

Muharebe alanlarının gerçek zamanlı olarak evlerimize taşınmasıyla, harbin yıkıcılığı, şiddetin nelere mal olduğu açık olarak görülmekte, bu durum insanların harbin yönetimini doğrudan sorgulamalarına yol açmakta ve kendileriyle ilgili olası bir savaşın geleceklerini nasıl etkileyebileceği konusunda derin endişe içine düşmelerine sebep olmaktadır (Oğuz, 2008: 79).

Medyanın savunma planlaması üzerinde büyük bir etkisi vardır. Medyanın dış ilişkiler ve savunma alanlarındaki etkisi üzerine iki temel yaklaşım mevcuttur. Birincisi hükümetin basın yayın kuruluşlarını ve haberleri kontrol etmesi anlamına gelen “haber yönetimi”; ikincisi “CNN etkisi”dir. (Adamson’dan aktaran Yalçinkaya, 2008: 312-313) “CNN etkisi” “CNN faktörü” olarak da bilinmektedir.

CNN, 1989 Mayıs'ında Pekin'de Tiananmen Meydanı'nda, 1991 Ocak ayında Bağdat'ta Bağdat'ın kuşatma altında olduğu haberiyle, 1991'de Moskova Parlamento Binası'nda olay yerlerinden anında yaptığı haberlerle kamuoyunun güvenini kazanabilmiştir. CNN'in kapsayıcı haber yapma tarzı kanalın yüksek reytinge ulaşmasını sağlamış ve her şeyi ortaya koyan cesur, girişken canlı yayın ve haber politikası "CNN faktörü" denen durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. İşte bu doğrultuda yapılan tartışmalarda CNN'in olayların sonucunu biçimlendirebileceği dile getirilmiştir. Bu açıdan "CNN faktörü" aynı zamanda kamuoyunun tepkisini çekmemek için ABD'nin askeri planlayıcılarının düşman için olmasa da kendi personeli için daha kansız ve kısa operasyonlar planlaması noktasında önemli bir rol oynamıştır (Griffiths, 2013: 61-62). Hatta Körfez Savaşı'nda komutanlık yapmış General Schwarzkopf canlı haber yayıncılığının meteoroloji şartları gibi önceden tahmin edilemeyen bir faktör olarak planlamalarda dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir (Dunsmore'dan aktaran Yalçinkaya, 2008: 314).

Günümüz harplerinin çok pahalıya sebep olması, ulusal savunma sanayileri gelişmemiş olan ülkelerin, altından uzun süre kolaylıkla kalkamayacakları ekonomik ve sosyal yıkımlara neden olmuştur. Özellikle refah düzeyi yükselmiş olan kesimlerin kriz yönetimi ile ilgili hassasiyetlerinin politik ve askeri liderlik tarafından dikkate alınmasını bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu anlatılanlar doğrultusunda, hem medyanın olumsuz etkisini, kamuoyu baskısını ve ulusal orduların artan harcamalara ve zayıflara karşı olan hassasiyetini en aza indirdiği için özel askeri şirketler tercih edilmektedir. Çünkü kamuoyu onların kayıplarıyla çok ilgilenmemekte ve orduların zayıf listelerinde de bu kayıplar yer almamaktadır. Dolayısıyla hükümetler kayıplar konusunda kamuoyunun tepkisinden kaçınabilmek

için iyi eğitimli ve tecrübeli askerlerden oluşan özel askeri şirketleri savaş alanlarında kullanmayı tercih etmektedirler. Cantenar bu konuyla ilgili olarak şu anekdotu aktarmaktadır (2011: 96);

Irak ve Afganistan savaşlarında meydana gelen askeri kayıplar ayrıntılı olarak incelenirken ÖAŞ'lerin vermiş olduğu kayıplar pek dikkate alınmamaktaydı. Irak, Felluce'de 30 Mart 2004'te Blacwater adına çalışan Amerikalı dört özel güvenlik görevlisinin öldürülmesi, kamuoyunun ilgisinin daha yoğun bir biçimde bu şirketlere yönelmesine yol açmıştır. Savaş, doğası gereği yaralanma ve ölüm riskini içinde barındırmaktadır ve savaş bölgelerinde ÖAŞ'lerde çalışanlar bu riski en iyi bilenlerdir. ÖAŞ'lere sıcak bölgelerde duyulan ihtiyaç arttıkça ÖAŞ'lerin verdiği kayıplar da artmaktadır. Askeri birliklerin kayıpları sürekli güncel tutulmakta ve kamuoyu ile paylaşılmaktadır. Ancak ÖAŞ'lerin kayıpları konusunda kesin rakamlar mevcut değildir. Özellikle ÖAŞ'lerde çalışan üçüncü dünya ülke vatandaşlarının kayıpları çok önemsenmemektedir. Bir özel kuvvet mensubunun belirttiğine göre Musul'da ÖAŞ'e ait bir araca açılan ateş neticesinde ölen Fijili sözleşmeci arkadaşları tarafından yol kenarına atılmış ve araç intikaline devam etmiştir. Bu gibi durumların özellikle işgalin ilk yıllarında oldukça fazla yaşandığı belirtilmektedir. Bu nedenle ÖAŞ kayıplarına ilişkin elde edilen rakamların tam olarak gerçeği yansıtmadığı birçok yazar tarafından da ifade edilmektedir.

E. 11 Eylül'ün Etkisi

Güvenlik kavramı ulus devlet anlayışının hâkim olmasından bu yana ulus devlet zemininde tanımlanmıştır. Soğuk Savaş sonrası yaşanan gelişmeler göstermiştir ki güvenlik sorununa artık sadece ulus devlet temelinde yaklaşamayacaktır (Bayar, 2008: 28)

Güvenlik sorununun çözümüne ilişkin olarak ortaya konulan ulus devlet temelli yaklaşımların geçerliliğini yitirmesinin en açık kanıtı 11 Eylül olayları ile olmuştur. Askeri açıdan ve güvenlik teknolojilerinin gelişmişliği bakımından tek süper güç konumunda bulunan ABD, kendi topraklarında vuku bulan terörist faaliyeti önleyememiştir (Bayar, 2008: 29) Yaşanan 11 Eylül olaylarından sonra dünyada güvenlik seviyeleri artırılmıştır. Küresel terör tehdidine karşı işbirlikleri geliştirilmiştir.

11 Eylül saldırısı ile tüm dünya; ciddi bir şok dalgasına maruz kalırken, olayın vehameti yanında, artık bütün ülkelerin terör tehdidi altında ve vurulabilir olduğu gerçeği ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu yaşananlar ve ortaya çıkan yeni durumlar toplamda özel sektörün beklentilerine paralel olarak bir özel askeri sektörün oluşturulmasına çanak tutmuştur. Bu pazarın talipleri ise küresel sermaye sahipleri şirketler, devletler ve uluslararası organizasyonlar ile çeşitli illegal yapılar olmuştur.

1812 Savaşı sonrasında ilk kez ABD'nin kendi topraklarında saldırıya uğraması güvenlik alanında birçok dönüşümünde habercisi olmuştur. Ancak bunun öncesinde 2001 yılında ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in 10 Eylül 2001 yani 11 Eylül saldırısından bir gün önce yaptığı konuşmaya bakmakta fayda vardır. Rumsfeld bu konuşmasında Pentagon bürokrasisini eleştirmiş ve askeri alanda özelleştirmenin ve dış kaynaklardan yararlanmanın önemi üzerinde durmuştur (Rumsfeld, 2001).

11 Eylül'den sonra ABD'nin "terörizm"e ve "serseri devletler"e karşı yürüttüğü mücadele, özel askeri şirketler için önemli bir sıçrama noktası oldu. 11

Eylül saldırılarının küresel seviyede ABD askeri faaliyetlerini artırmasına paralel olarak özel şirketlere olan talepte de büyük oranda arttı. BM'nin güç kaybettiği ve uluslararası hukukun tanınmaz hale geldiği şu zaman diliminde, sadece kâr maksadı güden özel askeri şirketler kendilerine geniş bir çalışma alanı bulmuşlardır. Özellikle terör ile mücadele anlayışı doğrultusunda ABD Savunma Bakanlığı (DoD), deniz aşırı faaliyetleri için giderek artan bir şekilde ÖAŞ'lere başvurmaktadır (Yılmaz, 2014 (b): 7).

Özel askeri endüstrinin şaşırtıcı derecede büyümesi 11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı yapılan saldırı sonrası olmuştur. 1999 yılında ABD'de federal iç güvenlik kontratı olan 9 şirket varken bu sayı 2003'te 3512'ye, 2006'da 33.890'na çıkmıştır. 2000 yılından beri ABD özel askeri şirketlere 130 trilyon ödeme yapmıştır. 2015'te bu sektör üzerinde yıllık federal harcamanın 170 trilyon dolar olması tahmin edilmektedir (Harris, 2006).

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

Bu bölümde günümüzün savunma alanının özel aktörleri olarak özel askeri şirketler (*private military companies*) incelenecektir. Öncelikle tarih boyunca savaş alanlarında ortaya çıkmış özel aktörler ile ilgili bilgi verilecektir. Daha sonra günümüz özel askeri üzerinde durulacaktır. Özellikle söz konusu şirketlerin ve çalışanlarının paralı askerlerden farkı en çok karıştırılan hususların başında gelmektedir. Bu maksatla bu iki yapı arasındaki farklara değinilecektir. Yine özel askeri şirketlerin nerelerde ve kimler tarafından ne maksatla kullanıldığı ortaya konulacaktır. Bunların yanında hakkında birçok soru işareti barındıran bu şirketler ve özel askeri sektörle ilgili yasal düzenlemelerin var olup olmadığı varsa ne gibi düzenlemeler olduğu sorularına cevap aranacak ve son olarak da bu şirketlerin askeri etkileri incelenecektir.

I. TARİHTE SAVAŞ ALANINDAKİ ÖZEL AKTÖRLER VE GÜNÜMÜZ ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİ

Özel askeri şirketler denilince akla ilk olarak paralı askerler gelmektedir. Günümüzde özel askeri şirketler ve çalışanları modern paralı askerler olarak adlandırılmaktadır. Paralı askerler günümüz özel askeri şirketlerinin ataları olarak görülebilir (Topal, 2011: 977). Ancak karıştırılmamalıdır ki; özel askeri şirketler ve paralı askerler aynı şeyler değildir. Organizasyon yapısı ve hukuki durumları bakımından ikisi birbirinden çok farklıdır. Özel askeri şirketlerin günümüzdeki

yapılarının daha net anlaşılabilmesi için öncelikle tarih boyunca savaş alanlarında ortaya çıkmış özel aktörler üzerinde durmakta fayda vardır.

A. Savaş Alanının Özel Aktörlerine Tarihsel Bir Bakış

Yirminci yüzyılda meydana gelen gelişmelerin neticesinde günümüzde orduların ulusal ordu şeklinde olması normal karşılanırken, bunun haricindeki askeri oluşumlar ise normalin dışında bir durum olarak karşılanmaktadır. Fakat ulusal orduların ortaya çıkışları konusunda tarihe bakıldığında çok da geriye gidilemeyeceği görülür. Ulusal orduların ortaya çıkışı Napolyon'un kendi ordularını kurmasına olanak sağlayan “*levee en masse*” (zorunlu askerlik kanunu)²⁰ ile olmuştur. Napolyon'dan günümüze uluslaşma süreciyle eş zamanlı olarak ordular ve savaşlar ulusal kavramlar olarak benimsenmiştir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda savaş alanında görülen özelleştirme yönündeki değişim bu yüzyıla özgüymüş gibi gözükse de geçmişi ulusal ordularinkinden çok daha gerilere gitmektedir. Yedi bin yıllık geçmişe göz attığımız vakit -günümüzdeki özelleştirme süreçlerine benzer bir yapı olmamakla birlikte- paralı askerlik, kiralık yüzbaşılık gibi sıfatlarla savaş meydanlarında para karşılığı yabancı kuvvetlerden faydalanılması olağan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Yalçinkaya, 2006: 252).

Altıncı yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar küresel şiddet demokratikleştirilmiş, piyasalaştırılmış ve uluslararası bir hâl almıştır. Devlet dışı şiddet uluslararası sistemi domine etmiştir. Bireyler ve gruplar kendi şiddet araçlarını kullanarak hedeflerini ele geçirmeye çalışmış, zenginliklerini veya güçlerini korumak için çabalamışlardır. İnsanlar küresel piyasada askeri maksatlı insan gücü (*manpower*) satın almışlar veya

²⁰ Bu kanun 23 Ağustos 1793 Konvansiyonu ile kabul edilmiştir.

satmışlardır. Genel bir varsayım olarak, savaş ortak bir politik sebep için dövüşen ulusal orduların icra ettiği bir olgu olarak algılanıyor olsa da, görüldüğü üzere bu varsayım idealleştirmeden öte bir şey değildir. Tarihe baktığımızda, savaşın katılımcıları çoğunlukla hiçbir devlet ve hükümete sadakat beslemeyen kâr amaçlı kuruluşlar olan özel birlikler olmuştur. Bu açıdan bakıldığında gerçekten devletin şiddet kullanma tekeli tarihte yaygın bir durum olmaktan ziyade istisnadır (Thomson, 1994: 3; Singer, 2001/2002: 5).

Savaş için dış kaynak kullanımı yani dışarıdan savaşacak insanları kiralamak savaş kadar eski bir olgudur. Eski Mısır'dan tutun da Viktoryen İngilteresi'ne kadar hemen hemen tüm imparatorluklar yabancı askerlerle sözleşme yapmışlardır (Singer, 2003: 19). Paralı askerliğin geçmişini Antik Yunan'a kadar dayandıran John Keegan “*A History of Warfare*” adlı kitabında paralı askerleri “ya doğrudan doğruya para karşılığında ya da Fransız Yabancılar Lejyonu ve Roma ordusundaki gibi vatandaşlığa kabul olunmak, toprak sahibi olmak ve birtakım ayrıcalıklar elde etmek için yönetimlere askerlik hizmeti veren kişiler” olarak tanımlamıştır (Keegan, 1994: 228-231).

Antik dönem çeşitli ekonomik, politik ve sosyal çatışmaların vuku bulduğu bir dönemdir. Ancak bu dönemde pek az devlet vatandaşlarından kurulu bir orduyu idame ettirebilmiştir. Bu sebepten dolayı o dönemde devletlerin paralı asker istihdam etme dışında bir şansları da olmamıştır (Singer, 2003: 19-20).

Ur Kralı Shulgi (M.Ö. 2094-2047) ordusunda ilk paralı askerleri kullanan kişi olarak bilinmektedir. Ramses'te Kadeş Savaşı (M.Ö. 1274)'nda Hititlere karşı paralı asker kullanmıştır. Atinalılar da, Atina-Pers savaşlarında paralı asker istihdam etmişlerdir. (Singer, 2009: 43-45)

Kartaca ve Roma da askeri güçlerini paralı asker kiralama üzerine kurmuşlardır. Küçük nüfusu yüzünden Kartaca güvenliği için büyük ölçüde paralı askerlere güvenmiştir (Singer, 2003: 21). O dönemde Roma vatandaş ordusu ile diğer devletlerden ayrılıyordu. Ancak o dahi uzmanlık gerektiren okçuluk ve süvari birliklerini paralı askerlerden kiralama yoluna gitmiştir (Singer, 2009: 45). İmparatorluk büyüdükçe de bu kiralık unsurların ordudaki sayısı artmış, hatta imparatorluğun son dönemine doğru Roma ordusunda Cermenler Romalılardan fazla bir sayıya ulaşmıştır (Uessler, 2008: 96).

Antik dönem tarihi sürekli savaşlar dönemi olarak bilinirken, ortaçağ özelleştirilmiş savaşlar tarihi olarak bilinir. Ortaçağ savaşlarında kullanılan silah ve teçhizat bireysel kabiliyetleri ön plana çıkarttığı için askerlik herkesin yapamayacağı bir meslek durumuna gelmiştir. Paralı askerler öncelikli olarak yaşadıkları yerlerdeki feodal kralların emrinde çalışmışlardır. Savaş bitince de işsiz kaldıkları için yeni işler bulmak için uğraşmışlardır. İş bulma amacındaki paralı askerler feodal bağlarını bir kenara bırakmışlar ve kim onlara yüksek teklif verirse onun emrinde çalışmışlardır (Tilly, 2001: 146). Carafano “*Private Sector, Public Wars*” adlı kitabında şöyle demiştir (2008: 19):

Ortaçağ kralları ve imparatorlarını bir modern devletin başındakilerin karşılığı olarak düşünmek yanlıştır. Bazıları başkentin duvarları veya kalelerinin surlarının az dışında ordularına komuta etmişlerdir. Hükümdarlar silahlara sarılmak istediklerinde, birlikleri ve malzemeleri çoğunlukla kiralamak, ödünç almak, satın almak, tatlı sözlerle kandırmak veya göz yummak ve bir kampanya düzenlemeyi desteklemek zorunda kalmışlardır.

Bizans’ta yedinci yüzyılda *thema* sisteminin kurulmasının ardından dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğine kadar eyaletlerin gönderdiği askerler Bizans

ordusunun asıl gücünü teşkil etmekteydi. Fakat bu tarihten sonra ortaya çıkan gelişmeler neticesinde *thema* sistemiyle oluşturulan kuvvetlerin gücünü yitirmesinin ardından, paralı askerler Bizans ordusunda ön plana çıkmıştır. Onbirinci yüzyılın ikinci yarısında ise paralı askerler Bizans ordusunun en önemli unsurları olarak yerlerini almışlardır. Bizans Ordusu onbirinci yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde İngiliz, Frank, Norman, Alman, Venedikli, Rus, Bulgar, Alan, Sırp, Gürcü, Ermeni, Peçenek, Kıpçak, Uz, Türkopol ve Selçuklu Türkleri gibi çok çeşitli milletlerden paralı askerleri kullanarak ordusunu teşkil etmiştir (Ayönü, 2009: 53).

IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055), devletin giderlerini azaltmak ve gelirlerini artırmak maksadıyla paranın değerini düşürmüştü. Bunun yanında vergi muafiyeti ayrıcalıklarına da son vererek *thema* sistemindeki kuvvetlerinin sayısını düşürdü. Bu da yedinci yüzyıl öncesinde olduğu gibi tekrardan paralı askerleri önemli bir unsur haline getirdi. Paralı askerlerin yerli askerlere göre birtakım üstünlükleri vardı. Örneğin bunlar yerli askerlere nazaran daha tecrübeliydiler. Bunun yanı sıra bu birlikler genelde kendi komutanlarının emir komutasında oldukları için bunların sevk ve idaresi daha kolaydı. Bu avantajlarının yanında bu birliklerin en büyük dezavantajı ise yerli askerler kadar sadakat sahibi değillerdi. Ayrıca onlar kadar da istekli savaşmıyorlardı (Ayönü, 2009: 58).

Roma İmparatorluğu'nda görülen paralı askerler Ortaçağ Avrupası'nda feodal toprak düzeni içerisinde para karşılığında kiralanan şövalyelere doğru bir evrim geçirmiştir. Paralı askerlerin bir araya gelmesi paralı orduları ve paralı orduların kiralınması olgusunu ortaya çıkarmıştır. Ortaçağın sonları ile birlikte İtalya'da görülen *condottieriler* işte bu para karşılığında kiralanan ve askerlik hizmeti veren paralı orduların atasıdır (Yalçınkaya, 2006: 253).

Rönesans İtalya'sının küçük şehir devletlerinde paralı askerler savaş alanlarının en bilinen aktörleriydi. Bu dönemde (1420-1600) *condottiere*ler kendilerine ödeme yapan herkese çekinmeden hizmet ederlerdi. Yine bu dönemde İtalya'da savaşma barbarlara özgü bir iş olarak görülürdü. Zengin ve gelişmiş devletlerin vatandaşları savaşmayı zamanlarının ve hayatlarının kaybı olarak değerlendirdikleri için bu tür işlerde yer almazlardı. Bu durumda *condottieri*'ler için muazzam iş sahâları yaratırdı (Adams, 1999).

Condottiere kelimesi, her bir askerin imzalaması gerektiği “*condotta*” yani kontrattan türemiştir. *Condottieei* de kontratçı demektir. Bu kontrat askerin bireysel olarak yaptığı iş karşılığında ne kadar para alacağını gösteren bir tür sözleşmedir. Bu kontrat ile *condottiere* emrine girdiği sahibinin dışında kimseye hizmet etmeyeceğine yemin ederek bağlılıklarını bildirirdi (Machiavelli, 2003: 23).

Özünde özel bir ordu olan *condottiere* para kazanma hırsı yüzünden kötü adlandırılmalara maruz kalmıştır. Örneğin “kiralık yüzbaşılar” ve “satılık yüzbaşılar” gibi söylemler onların kötü ünleri yüzünden kendilerine yakıştırılmıştır. İçinde bulunulan dönemde askerlik bir meslek olarak tasvip edilmiyordu. Özel paralı orduların para hırsı yüzünden savaşlarda etkili bir yöntem olarak kullanılması sorgulanmaya başlamıştı. (Yalçınkaya, 2006: 254) Söz konusu paralı orduları eleştirenlerin başında da Machiavelli geliyordu.

Machiavelli paralı askerlerin ve orduların İtalya'daki karşılığı olarak *condottriere*leri eleştirmiş ve bunlar yerine vatandaş ordularının kurulmasını önermiştir. Bu maksatla “Savaş Sanatı” kitabını yazmıştır. Çeşitli kişilerin emrindeki paralı askerlere veya sefer için kısa süre içerisinde derlenen birliklere karşı olmuştur. Bir kentin ne ile yönetilirse yönetilsin muhakkak tek bir ordusunun veya milis

gücünün olmasını ve bununda sürekli bir yapıda örgütlenmesi gerektiğini söylemiştir. Machiavelli askerlik alanında özellikle Roma Lejyonu'nu örnek göstermiştir. Paralı askerliğin ordu kurumunu yozlaştırdığını belirtmiştir. Bu dönemde iki düşman ordu savaş meydanında karşılaşılıyor ancak hemen hemen kimsenin burnu kanamadan savaş bitiyordu. Bir nevi söz konusu paralı ordular savaşıyor gibi yapıyorlardı. Bunun yanı sıra bu ordular paralarını alamadıklarında da hiç savaşıyorlardı. Bunların inandığı kutsal, siyasal bir dava vs. yoktu. Tek amaçları para kazanmaktı. *Condottiere*lerin sermayeleri ordularındaki personeli ve teçhizatlarıydı. Doğal olarak bunlara zarar gelmesini istemiyorlardı. Durum böyle olunca savaş meydanında karşı karşıya gelen iki *condottiere* mümkün olan en az seviyede birbirine zarar veriyordu. Machiavelli bu durumu “Floransa Tarihi” kitabında ironik bir şekilde şöyle dile getirmiştir: (Machiavelli, 2003: 21-24)

(Zagonara cenginde) sadece Ludovico delgi Obizzi ile iki adamı öldüler, attan düşüp çamurda boğuldukları için. ...(Anghiari cenginde) sadece bir tek kişi öldü, yaralandığı veya buna benzer soylu bir nedenle değil, attan düşüp ayakaltında ezildiği için. ...(Molinella cenginde) kimse ölmedi, sadece birkaç at yaralandı ve her iki taraftan birkaç tutsak alındı.

Machiavelli'nin önerdiği vatandaş temelli, sürekli ve cumhuriyete veya hükümdara sadık ordu sistemi günümüzdeki birçok ülkenin modern ordularının düşünsel temellerini oluşturmuştur. Diğer bir deyişle Yalçinkaya'nın belirttiği üzere “Machiavelli'nin ‘Savaş Sanatı’ kitabında önerdiği bu ordu sistemi, 1648 Westfalia Antlaşması sonrası kurulan günümüz modern siyasal yapısının temelini oluşturan yeni devletler sisteminin temel unsuru haline gelmiştir.”(Yalçinkaya, 2006: 254)

Modern devlet dört yüzyıl önce ortaya çıkmış ve özel askeri kaynaklarla kendi gücünü birleştirmiştir. Modern devirde dahi, devletler aktif oyuncu olarak

hâlen varlığını sürdüren özel ordularla işbirliği yapmışlardır. Örneğin Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) ve devamındaki savaşlarda yer alan kuvvetlerin ezici bir çoğunluğunu generallerin yönettiği özel ordular oluşturmuştur. Soğuk Savaş sonrasında olduğu gibi onyedinci yüzyıl da hükümetlerin zayıfladığı, askeri hizmetlerin serbest piyasada bulunabildiği bir dönem olmuştur. Sömürgeciliğin yayıldığı dönemde Hollanda'ya ait Doğu Hindistan Şirketi, Batı Hindistan Şirketi ve İngiliz Doğu Hindistan Şirketi gibi ticari organizasyonlar bağımsız birer devlet gibi kendi ordularını ve donanmalarını kurmuşlardır. Ayrıca bunlar kendi anlaşmalarını yapmışlar, kendi bölgelerini yönetmişler ve kendi paralarını basmışlardır. Bu şirketler özellikle Avrupa'nın dışında zayıf ve yönetilebilirlik problemi yaşayan bölgelerde yer almışlardır. Bunlar yerel güçlerden daha etkin ve güçlü oldukları için bu bölgelerde kolay organize olabilmışlerdir. O dönemki bu şirketlerin durumu günümüzle de benzerlik göstermektedir (Singer, 2001/2002: 6). Günümüzde maden çıkarmak için az gelişmiş ülkelerde konuşlanan çok uluslu şirketlerde kendi ordularını gelebilecek tehditler için hazır bulundurmaktadır. Örneğin BP'nin Kolombiya'da kullandığı Defence System Ltd. bunlara bir örnektir. Günümüzdeki özel askeri şirketler sadece güvenlik piyasası içerisinde de sınırlı kalmamaktadır. Örneğin Halliburton Energy Services, enerji ve petrol sektöründe de iş yapan çok uluslu bir şirkettir (Zabcı, 2013: 16).

Bir nevi girişimcilere bağlı olan paralı askerlerin oluşturduğu orduların yerine, ulusun bütününe sadakatle bağlı resmi orduların Avrupa'da kullanılması onyedinci yüzyıldan sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Otuz Yıl Savaşı da bu yönde bir değişim olmasında bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Fakat bu savaşta bile genel olarak her ülkenin ordularında paralı askerlerin çoğunluğu söz konusudur. Otuz

Yıl Savaşları'nda paralı asker kullanımı yaygın olsa da bu savaş ulusal orduların kurulması yönünde de bir dönüm noktasıdır. Bu savaşın en önemli sonucu, egemenlik kavramının imparatorluk kavramına üstün gelmesidir. Savaşın yıkıcılığı ancak ulusal birliklerin kendi iç işlerine kendilerinin karar vermesi ile aşılabilmiştir. Savaşın sonucunda yapılan Westfalia Antlaşması ile barış sağlanmış ve sınırlar içerisindeki olaylarda egemenlik önemli bir yere gelmiştir. Bu antlaşmayla da modern devlet kendisine uluslararası alanda önemli bir yer kazanmıştır (Singer, 2009: 57). Westfalia Antlaşması ile modern uluslararası ilişkiler sisteminin temelleri oluşturulmuştur. Bu barış antlaşması ulusal devletlerin egemenliğini temel bir hak olarak göstermiştir. Bu antlaşma ile birlikte uluslararası arenanın temel aktörleri “devletler” olarak belirmiştir (Habibbeyli, 2013).

Yabancılarla teşkil edilmiş orduların yerine vatandaşların oluşturduğu resmi ve ulusal ordular böyle bir dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. Onyedinci yüzyılda kiralık birlikler varlıklarını hâlâ daha sürdürüyor olsalarda bu dönemde “kraliyet savaşları”ndan “halkın savaşları”na doğru bir evrim söz konusu olmuştur (Singer, 2009: 58).

Savaş alanlarında kiralık ordular yerlerini kitle ordularına bırakmaya başlamışlardır. Bu, devletin örgütlenme biçiminin hem bir nedeni hem de bir sonucudur. Bunun birçok sebebi vardır. Bunlardan en önemlileri sayıca fazla olmanın getirdiği avantajdır. Böylece ülkeler daha geniş alanlara yayılabileceklerdir. Bunu sağlamak da bir takım masrafları ortaya çıkarmıştır. Bu masrafları karşılamak içinde vergiler ortaya konmuştur. Bu da merkezi devlet aygıtının güçlenmesini ve büyümesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra kiralık kuvvetlerin kullanılması kitle ordularına göre daha pahalıya mal olmuştur. Girişimcilere bel bağlandığı içinde

devletler rahat hareket edememişlerdir. Savaş dönemleri dışında da paralı askerler büyük bir sorun kaynağı olmuşlardır (Singer, 2009: 58-59).

Bu dönem devlet ve ulus temelinde bir takım değişimler ortaya çıkarmıştır. Aydınlanma fikirleri, toplumsal sözleşme fikirleri, doğa bilimlerindeki yükseliş, rasyonalizm devlette asker ve vatandaşlık ilişkisi açısından apayrı bir düşünme tarzı ortaya çıkarmıştır. Feodal dönemdeki gibi askeri şirketlerin etkin olduğu dönemlerin aksine bu dönemde insanlar birer vatandaş olarak ülkeleri için savaşılmaya başlamışlardır. Bu yeni düşünme tarzı vatanseverlik olgusunu da ortaya çıkararak kazanç için savaşmanın meşruiyetini ortadan kaldırmıştır (Singer, 2009: 60).

Onsekizinci yüzyıl kiralık orduların kademe kademe azalmasına sahne olmuştur. Ancak bu yüzyılda hâlâ daha eskiye oranla az da olsa bunlar varlıklarını korumuşlardır. Örneğin, Prusya bu dönemde ordusunun yarısından fazlasını paralı askerlerden teşkil etmiştir. Avrupa'daki düzenli orduların yüzde 25 ile yüzde 60 arasında bir kısmı yine kiralık yabancı birliklerden oluşturulmuştur (Thomson, 1994: 28).

1789 Fransız Devrimi kiralık paralı orduların ortadan kalkması için diğer bir dönüm noktası olmuştur. Devrim sonrası Fransız topraklarında paralı askerlerin kullanılması 20 Şubat 1790 Anayasa Meclisi'nin kararıyla yasaklanmıştır. Bunu müteakiben diğer Avrupa ulusları da Fransa'yı takip ederek ordularını millileştirmişlerdir. Artık revaçta olan kiralık paralı askerler değil vatandaşların oluşturduğu ordular olmuştur (Uesseler, 2008: 106).

Vatandaşlardan oluşan ulusal orduların ortaya çıkmasında etkili olan bazı faktörler vardır. Öncelikle eski model tüfekler (*musket*) savaşlarda kullanılmaya

başlamıştır. Bu silahların kullanımını öğrenmek daha kolaydır. Çünkü ayrı bir uzmanlık gerektirmemektedir. Kısa süreli eğitimlerle bu silahlar askerlere öğretilebilmiştir. Bu sayede sayıca daha fazla asker ordularda savaşmak üzere kısa sürede eğitilebilmiştir. Paralı asker kiralamak ise nispeten daha pahalı olduğu için artık tercih edilen bir yöntem olmaktan çıkmaya başlamıştır (Singer, 2003: 29). Artık dönem ulusal orduların dönemi olmuş ve paralı askerlik ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuk mekanizmalarında kısıtlamalar ve yaptırımlar ortaya konmaya başlanmıştır.

Yirminci yüzyıl kiralık paralı orduların büyük oranda ortadan kalktığı bir dönemdir. Devlet sistemi ve egemenlik anlayışı tüm dünyayı sarmıştır. Özel askeri piyasa bu dönemde bireyselleşmiştir. Bu sektörün önde gelen aktörleri kendilerini Latin Amerika, Çin, Afrika gibi bölgelerdeki zayıf devletlere kiralamışlardır. Bunlar artık günümüzün istenmeyen, meşruiyeti olmayan paralı askerlik kurumunu oluşturmuşlardır. Paralı askerler 1950'ler ve 1960'larda altın çağlarını yaşamışlardır. Bu dönemde bunlar eski sömürge bölgelerinde önemli iş imkânları bulmuşlardır.

Kısacası yirminci yüzyılda modern devlet kurumlarının güçlenmesiyle birlikte kiralık paralı birlikler önemini yitirmiş ve özel askeri sektör bireyselleşmiştir. Bireyselleşen özel askeri sektörde eski sömürge bölgelerinde kendilerine yer bulmuşlardır.

Sonuç olarak savaş alanlarındaki özel aktörler olarak özel askeri şirketler yeni bir olgu değildir. Aslında yeni olan vatandaşlardan oluşan ulusal ordulardır. Ancak gözden kaçmamalıdır ki bazı ülkeler hâlâ daha ordularında yabancı asker tutmaya sınırlı sayıda devam etmektedir. Örneğin İngiliz ve Hint hükümetlerine hizmet eden

Nepal vatandaşlarından oluşan Gurka Alayları ve Fransız Yabancı Lejyonu buna örnek olarak verilebilir (Singer, 2009: 87).

B. Günümüzde Özel Askeri Şirketler

Özel askeri şirketler 1980'ler sonrası devlet alanındaki neoliberal dönüşümün ve küreselleşmenin etkisi ile tekrar ortaya çıkan modern *condottieriler*dir. Bunlar son zamanlarda siyaset, iktisat, hukuk, uluslar arası ilişkiler hatta işletme literatüründe yoğun bir şekilde tartışılır hale gelmişlerdir. Ancak ülkemizde özel güvenlik şirketlerinin üzerinde durulurken, özel askeri şirketler yeni yeni gündeme gelmeye başlamıştır. Bu konuda yapılan araştırmalar çok da yeterli değildir.

Özel askeri şirketlerle ilgili resmi verilerin sayısı çok azdır. Bunlar ile ilgili güvenilir bilgi elde etmek çok zordur. Birçok devlette ulusal güvenliklerini bahane ederek bu şirketlerle ilgili net bilgi vermemektedir. Bu şirketlerin faaliyetleri öyle veya böyle bir şekilde kamuoyundan gizli tutulmakta veya sınırlı bilgi verilmektedir.

Bu şirketler askeri alanda, hem muharip hizmetler hem de muharip hizmetlerin ifası için gerekli olan yardımcı hizmetleri vermektedirler. Bunlar birer modern şirket gibi yapılırlar. Savaşta cephe hattında veya gerisinde ve barışta da çeşitli askeri konularda hizmet veren özel aktörlerdir.

Özel askeri şirketler organizasyon yapısı olarak da hukuki olarak da paralı askerlerden ayrılırlar. Bunlar birer şirket yapısında oldukları ve iyi de para kazandıkları için farklı endüstri dallarına da el atabilmektedirler. Örneğin, MPRI, Armgroup ve Vinnell gibi askeri şirketler birçok büyük firmanın yan kuruluşlarıdır (Singer, 2001/2002: 7).

Yaklaşık 25-30 yıldır savaş alanlarında, orduların geri hizmetlerinde yoğun olarak görev alan bu şirketler hakkında bilinenler maalesef çok da yeterli değildir. Bu şirketlerin tanımlanması ile ilgili olarak da farklılıklar olabilmektedir. Çünkü bu şirketlerin kesin bir görev tanımını yapmak çok zordur. Teknoloji ilerledikçe ve konsept değiştikçe bu kâr amaçlı kuruluşlarda hizmet yelpazelerini genişletmektedirler.

Peter W. Singer, özel askeri şirketleri şu şekilde tanımlar (Singer, 2003: 8):

Savaşa girift olarak bağlı olan profesyonel hizmetlerde ticaret yapan iş örgütleridir. Bunlar muharebe operasyonları, stratejik planlama, istihbarat, risk yönetimi, operasyonel destek, eğitim ve teknik yetenekler içeren konularda askeri hizmet sağlamada uzmanlaşmış tüzel kişilerdir.

Ortiz'e göre ise "Özel askeri şirketler, kuvvet kullanımında bilgi sağlama hizmetleri sunan ticari teşebbüslerdir". Bu firmalar Ortiz'in belirttiği üzere, yasal uluslararası firmalardır. Bunlar çatışma yönetimine yardımcı olmadan tutun da sağlık hizmetleri sağlamaya kadar geniş yelpazede hizmet verirler (Ortiz, 2010: 35).

DCAF'e (*Genova Centre For The Democratic Control Of Armed Forces*) göre, özel askeri şirketler savaşma, stratejik planlama, istihbarat toplama, operasyonel ve lojistik destek sağlama, eğitim, bakım gibi savaş ve çatışmalarla ilgili özel hizmetler sunan şirketlerdir. Özel askeri şirketler yasal ve tüzel yapılardır. Bunların motivasyonları politik sebeplerden ziyade kâr elde etmektir. Büyüklü küçüklü birçok özel askeri şirket vardır. İlk örneklerini İkinci Dünya Savaşı'nda gördüğümüz bu şirketler Soğuk Savaş sonrası jeopolitik değişiklikler ve birçok ülkedeki yeniden yapılanmalar sonucu hızlı bir şekilde yaygınlaşmışlar ve özel askeri

endüstri de inanılmaz bir şekilde büyümüştür. Günümüzde ellinin üzerinde ülkede yüzü aşkın özel askeri şirket hizmet sunmaktadır (DCAF, 2006: 1).

Özel askeri şirketler günümüzde en çok paralı askerler ile karıştırılmaktadır. Bu sebeple özel askeri şirketler ve paralı askerler arasındaki ayrım üzerinde durmak bu karışıklığı gidermek için faydalı olacaktır.

C. Özel Askeri Şirketler Ve Paralı Askerler Ayrımı

Paralı askerler (*mercenaries*) ve özel askeri şirketlerin (*private military companies*) birbiri ile karıştırılmakta olduğunu ve ikisinin aynı şey olmadığını daha önce vurgulamıştık. Özel askeri şirketleri paralı askerlerden ayıran özelliklerini kabaca şu şekilde belirtebiliriz (Brayton, 2002: 307);

- Özel askeri şirketler ticari yapılardır.
- Özel askeri şirketler sürekli yapılardır.
- Özel askeri şirketler hiyerarşik yapılardır.
- Özel askeri şirketler uluslararası ticaret araçlarını kullanarak iş yapan yapılardır.
- Özel askeri şirketler meşruluklarına özen gösteren ve bu meşruluklarına zarar verecek hükümetlerle çalışmayan yapılardır. (Bu maddenin istisnaları olabilir. Ancak bu maddeyi bir genelleme olarak kabul etmek gerekir.)

Yirminci yüzyılda paralı askerlik eski sömürge ülkelerinde tekrar gündeme gelmiştir. Bu ülkeler kendi geleceklerini tayin etme ilkesi doğrultusunda bağımsızlıklarını savunmaları sömürgeci devletleri bunlara karşı önlem almaya sevk etmiştir. Bu devletler paralı askerler toplayarak bunları silâh altına almaya

başlamışlar ve paralı askerlik tekrar dünya gündemine girmiştir. Paralı askerliğin altın çağı olarak ön plana çıkan 1960’larda Afrika, Latin Amerika gibi ülkelerde paralı askerlik giderek yaygınlaşmıştır. Paralı askerlerin bağımsızlıkları için mücadele eden eski sömürge ülkelerinde yaptıkları vahşetler dünya kamuoyunda büyük bir tepki toplamıştır. Uluslararası alanda paralı askerliğin yasaklanması yönünde baskılar ortaya çıkmıştır. Paralı askerlik uygulaması söz konusu vahşetler nedeniyle sorgulanmış ve hukuka aykırı bir uygulama olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda bölgesel ve küresel seviyede paralı askerliğin hukuki statüsünü ortaya koyan birtakım düzenlemeler ortaya konulmuştur (Topal, 2011: 978).

1977 yılında ortaya konan Cenevre Sözleşmesi, Ek Protokol 1 paralı asker olarak görülebilecek bir savaşçının bazı kriterleri sağlaması gerektiğini belirtmiştir. Bu kriterler altı tanedir. Bir kişinin paralı asker olarak sayılabilmesi için bunları altısına da sahip olmalıdır. Bir paralı asker (Isenberg, 2009: 6-7);

- Silahlı bir çatışmada savaşmak için yerelden veya yurtdışından özel olarak silâhına alınmıştır.
- Silahlı çatışmalarda doğrudan yer almıştır.
- Özellikle özel kazanç arzusuyla, silahlı çatışmalarda yer almak için motive edilmiş ve aslında, çatışmaya dâhil olan bir tarafça veya bir taraf namına, söz konusu tarafın silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve fonksiyonlar için savaşçılara söz verdiği veya ödemeyi taahhüt ettiği miktarın üstünde maddi tazminat sözü verilen kişidir.
- Ne taraflardan birinin vatandaşıdır ne de bir çatışma tarafınca kontrol edilen bölgede ikamet eder.
- Herhangi çatışan tarafın silahlı kuvvetlerinin bir üyesi değildir.

- Çatışma taraflarından olmayan bir devlet tarafından onun silahlı kuvvetlerinin bir üyesi olarak çatışma için resmi bir görevle görevlendirilmemişlerdir.

Günümüzdeki paralı askerleri düzenli orduların askeri yapılarından farklı kılan paralı askerlere özgü birtakım özellikler söz konusudur. Bir kere bir paralı asker savaş konusunda hizmet ettiği devletin bir vatandaşı değildir. O ülkede yaşayan birisi de değildir. Yani bir paralı asker yabancısıdır. İkinci olarak paralı askerler bağımsızdırlar. Bunlar sadece sözleşme ile belirtilen süre içerisinde hizmet verirler. Üçüncü olarak bir paralı asker savaşma nedeni siyasi ve dini amaçlardan ziyade ekonomik kaygıdır. Dördüncü olarak bunların işe alımı genellikle yasal olmayan dolaylı yollarla olur. Beşinci olarak paralı askeri birlikler geçici olarak belirli bir amaç için toplanan bir örgütlenme yapısına sahiptirler. Altıncı olarak paralı askerler sadece bireysel müşterileri için savaşır. Yani örgütlü hareket etmezler. Kim ile anlaşılırsa ona hizmet ederler (Singer, 2009: 80).

Özel askeri şirketlerin en çok paralı askerlerle karıştırıldığını söylemiştik. Yukarıda paralı askerlerle ilgili belirttiğimiz özellikler ve özel askeri şirketlerle ilgili belirttiğimiz özelliklere baktığımızda ilk bakışta bunlar arasında kesin bir ayrım yapmanın zorluğunu görürüz. Ancak dikkatle bakıldığında özel askeri şirketler paralı asker olarak tanımlanmalarının kendileriyle ilgili problem oluşturabileceklerini bildiklerinden buna göre önlem almaktadırlar.

Örneğin Irak'ta birçok özel askeri şirket vardır. Isenberg'in aktardığına göre, Irak'ta en az 200 civarında yabancı ve yerel özel askeri şirket bulunmaktadır. Bunlar arasında Aegis Defence Services, ArmourGroup, Blackwater USAGroup, DynCorp ve Triple Canopy gibi birçok küçük büyük şirket yer almaktadır. Örneğin Irak'ta

bu şirketler için çalışan özel askeri şirket personeli yukarıdaki kriterlere bakıldığında paralı asker olarak kabul edilmeleri mümkün değildir. Çünkü bu çalışanlar çoğunlukla Iraklıdır (Baktığımızda paralı askerler hizmet verdiği ülkenin vatandaşı değildir. Bu sebeple özel askeri şirketlerin Iraklı çalışanları paralı asker olarak görülememektedir). Ya da bu şirket çalışanları çatışmaya doğrudan taraf olmazlar. Danışmanlık hizmeti veren beyaz yakalıları olarak veya bilgisayar ekranı başına oturarak konvoy hareketlerini gözetleyerek iş görürler (Isenberg, 2009: 7) (Paralı askerler savaşmak için işe alındığı düşünüldüğünde yine özel askeri şirketler eğitim, danışmanlık, teknik destek gibi bahanelerin arkasına sığınarak savaşmak için işe alınmadığını iddia edebilmektedir). Bunun yanı sıra bu şirketler çoğu durumda yasal yollardan belli bir sözleşme dâhilinde işe alınır (Ancak paralı askerler yasal olmayan yollardan işe alınırlar).

Günümüzde özel askeri şirketlerin kullanımı olmadan bir savaş kazanmak, artık imkânsız hale gelmiştir. Örneğin ABD gerek Irak gerekse Afganistan’da Amerikan askerlerinden fazla sayıda özel askeri şirket personeli istihdam etmiştir. Ancak görüldüğü gibi, söz konusu firma ve çalışanlarının durumları paralı askerlerin hukuki statülerine uymamaktadır. Bir de gözden kaçırılmaması gereken husus da, paralı askerlerle ilgili yapılan düzenlemeler Soğuk Savaş dönemine ait bir anlayışla yapılmış olduğu için soğuk savaş sonrası dönemin post modern konseptine uygun özel askeri şirketleri anlamada ve açıklamada yetersiz kalmaktadırlar. Bu açıdan diyebiliriz ki bu şirketler uluslararası ve ulusal anlamda hukuki olarak boşlukların olduğu bir alanda iş yapmaktadırlar.

Özel askeri şirketler ve paralı askerler ayrımı üzerinde durduktan sonra özel askeri şirketlerle ilgili olarak en fazla karmaşanın olduğu diğer bir konu olarak özel askeri şirketlerin sınıflandırılmasının üzerinde duracağız.

D. Özel Askeri Şirketlerin Sınıflandırılması

Özel askeri şirketlerin sınıflandırılması konusunda dikkat edilmesi gereken ilk nokta özel güvenlik şirketleri ile ilgili olan farklılıklarıdır. Özel güvenlik şirketleri ile özel askeri şirketler iki ayrı sektörlere aittirler. Bunları bir ülkenin güvenlik hizmeti sunan polis teşkilatı ile savunma hizmeti veren silahlı kuvvetlerinin özel sektördeki yansıması olarak görebiliriz (Tzifakis, 2012: 9).

Özel güvenlik şirketleri özel askeri şirketler gibi askeri operasyonlarda yer almaktan veya desteklemekten ziyade can ve mal güvenliği üzerine odaklanarak güvenlik hizmeti sunarlar (Abrahamsen ve Williams, 2007: 240). Özel güvenlik şirketleri genellikle yüksek riskli çatışma alanlarında pasif koruma sağlarlar. Özel askeri şirketler ise, daha çok askeri eğitim veya saldırı maksatlı muharebe operasyonlarında genellikle devletlere veya Birleşmiş Milletler gibi uluslararası organizasyonlara aktif hizmet sunarlar (Brooks, 2000: 129-130).

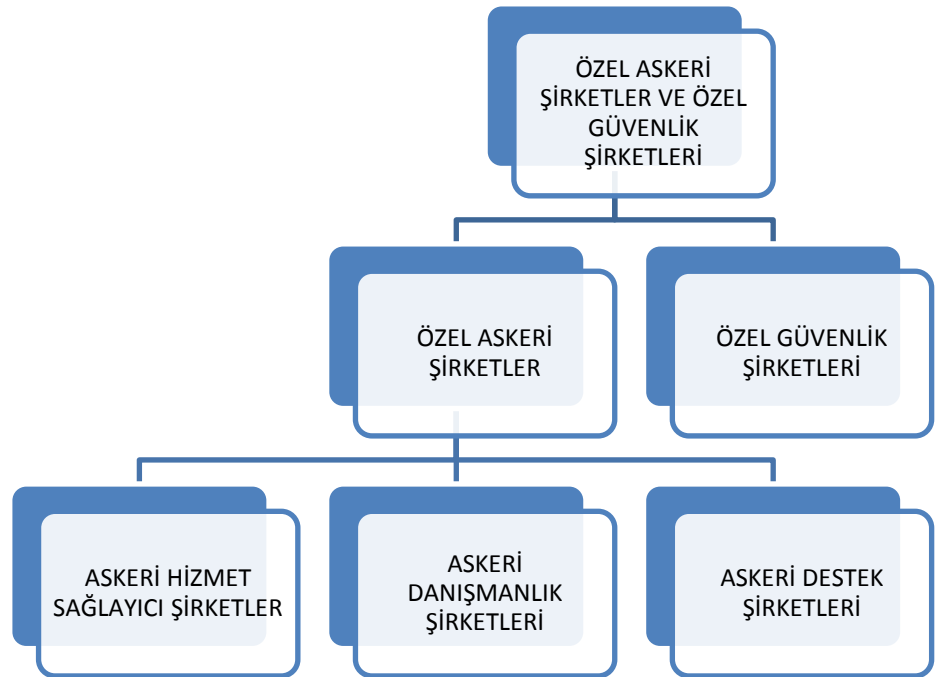
Çalışmamızın konusu itibariyle bizim ilgi alanımız özel askeri şirketler olduğu için biz özel askeri şirketler üzerinde duracağız. Özel askeri şirketlerin sınıflandırılmasında dikkat edilmesi gereken, bu şirketlerin hem ekonomik hem de askeri temelleri olduğu gerçeğidir. Singer'e göre eğer bunlardan biri bile göz ardı edilirse sağlıklı bir tipolojiye ulaşılamaz. Singer özel askeri şirketlerin sınıflandırılmasında “mızrağın ucu” metaforunu kullanır. Geleneksel olarak silahlı

kuvvetlerde, birliklerin ön cepheye yakınlığına göre bir sınıflandırma yapılır. Birliklerde bu ön cepheye yakınlığına göre gruplandırılır, isimlendirilir ve buna uygun olarak eğitim alırlar. İşte bu mantıkla özel askeri şirketlerde savaş alanındaki konumlarına göre üç gruba ayrılırlar (Singer, 2003: 91; Singer, 2001/2002: 201).

- Askeri Hizmet Sağlayıcı Şirketler (*Military Provider Companies*)
- Askeri Danışmanlık Şirketleri (*Military Consulting Companies*)
- Askeri Destek Şirketleri (*Military Support Companies*)

Genel olarak sınıflandırmamızla ilgili özet aşağıdaki şekilde açıkça görülebilir.

Şekil:2 ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN VE ÖZEL GÜVENLİK ŞİRKETLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

(Kaynak: Tzifakis, 2012: 11)

1. Askeri Hizmet Sağlayıcı Şirketler

Askeri hizmet sağlayıcı şirketler, savaş alanlarında çatışmaya doğrudan katılan şirketlerdir. Bunlar direkt olarak tehdit ile karşı karşıya kalırlar ve savaşma taktik ve stratejileri konusunda sınırlı yeteneklere sahip müşterilerine savaş alanlarında her türlü askeri hizmeti sunarlar (Özalp, 2009(b): 65). Bu şirketler gerçek savaşta ya doğrudan yer alarak ya da direkt olarak muharebe alanındaki birlikleri kontrol veya komuta ederek savaş alanına müdahil olurlar (Singer, 2001/2002: 201).

Executives Outcomes, Sandline, SCI ve NFD savaş alanlarına doğrudan katılan ve savaş alanlarında savaşma yetenekleriyle doğrudan hizmet veren şirketlerin klasik örneklerindendir. Bunlar Angola, Sierra Leone, Papua Yeni Gine, Endonezya ve başka yerlerde aktif olarak muharebelerde yer almışlardır. Bu şirketler spesifik nitelikleri ile savaş alanlarında boy gösteren muharip aktörlerdir. Örneğin Airscan ABD, Kolombiya ve Angola hükümetlerine askeri keşif gözetleme hizmetleri sunmuşlardır. Bu tarz şirketler nispeten daha düşük askeri kapasiteye sahip, yakın ve yüksek seviyedeki tehditlerle karşı karşıya olan müşterilere hitap etmektedirler (Singer, 2003: 93).

Askeri hizmet sağlayıcı şirketler, müşterilerine iki tip kontrat sunarlar. Bunlardan ilki, “kapsamlı birlik paketleri” dir. İkincisi de “kuvvet artırıcı” kontratlardır. Birincisinde askeri hizmet sağlayıcı firmalar müşterilerine münferit olarak askeri taktik birlik temin eder. Bunlar küçük muharip takımlardan tutun da farklı silahlarla donatılmış kompleks birliklere varıncaya kadar geniş yelpazede hizmet sunarlar. Bu sınıftaki şirketler bağımsız bir şekilde savaş alanlarında operasyon icra edebilirler (Singer, 2003: 94).

Bu şirketlerin bir örneği olarak Executive Outcomes Sierra Leone’da topçu, ulaştırma, savaş helikopterleri, sabit kanat savaş ve yük uçakları, ulaştırma gemisi ve ilk yardım vs. gibi unsurlarla desteklenmiş tabur seviyesinde bir birliği konuşlandırmıştır. Bu tür şirketler sayı bakımından az gibi gözükseler de etkinlik bakımından fazladır. Düşmanlarına göre daha güçlü olan bu şirketlerin üstünlükleri eğitim seviyelerinin yüksek oluşu ve savaş konusunda tecrübeli oluşlarından kaynaklanır. Bunlar tecrübe ve eğitimleri sayesinde ateş, manevra ve hareket tekniğini kullanarak doğru zamanda olması gereken yerde olurlar ve koordineli hareket ederek hedeflerine ulaşırlar. Bu üstünlükleri sayesinde karşılaşılabilecekleri zorlukların üstesinden gelebilmeleri yüksek bir ihtimaldir. Örneğin Sierra Leone, Liberya, Zaire gibi ülkelerde isyancılara karşı kullanılan askeri hizmet sağlayıcı şirketler kısa sürede savaş müşterilerinin lehine çevirebilmişlerdir (Singer, 2003: 94).

“Kuvvet artırıcı kontrat” olarak bilinen ikinci tip kontrat tipini sunanlar ise savaş alanını yönetme, değerlendirme ve koordine kurmada ön plana çıkan şirketlerdir. Bunlar sayıca azdır. Bu tarz şirketlerin çalışanları müşterilerinin ordularında generallik (üst düzey komutanlık) yapabilirler. Uzmanlıkları ile ilgili olarak bilgi ve tecrübe aktarımında bulunabilirler. Müşterilerinin ordularında komutanlık seviyesinde hizmet vererek emir komutayı sağlarlar. Az eğitilmiş müşterilerinin birliklerinde eğitilmiş subaylarını görevlendirerek bu birliklerin savaş yeteneklerini ve etkinliklerini artırabilirler (Singer, 2003: 95).

Askeri hizmet sağlayıcı şirketler iç düzenini ve güvenliğini kuramayan, ekonomik yönden kalkınamamış Afrika ülkelerinde sık sık yer almışlardır. Örneğin Executive Outcomes ve Sandline bunlara iyi birer örnektir (Yayın, 2006: 121).

Örneğin, Etiyopya savaşıma imkân ve kabiliyetinin düşük olmasına rağmen Eritre’ye karşı özel askeri hizmet sağlayıcı şirketleri kiralarak savaş açabilmiştir (Topal, 2011: 971).

Askeri hizmet sağlayıcı şirketler özel askeri endüstrinin en fazla münakaşaya sebep olan türlerindendir. Bunların hukuki olarak resmi bir yapıları yoktur. Ayrıca kamuoyunu ve uluslararası arenada ilişkileri negatif yönde etkileme ihtimali yüksek hizmetler vermektedirler. Bu sebeple de bu sektördeki şirketler hızlı bir şekilde icra ettikleri faaliyetleri inkâr etmektedirler. Kendilerinin askeri danışman olduklarını ileri sürmektedirler. İngiliz paraşüt birliğinin eski bir çalışanı ve bir özel askeri şirketin de yeni elemanı olan birisinin bu konuyla ilgili olarak şöyle dediğini belirtir: “Eğer biz iç savaşta yer alıyorsak, ‘danışman’ veya ‘eğiticiyiz’ dir. Ama kesinlikle ön saflardayken, bahanemiz eğitimimizin işe yarayıp yaramadığını görmemizdir” (Singer, 2003: 95).

2. Askeri Danışmanlık Şirketleri

Askeri konularda danışmanlık ve eğitim hizmetleri veren askeri danışmanlık şirketleri ikinci grupta bulunur. Bu şirketler, danışmanlık ve eğitim hizmetleriyle müşterilerinin ordularının yeniden yapılanmasında etkin hizmetler sunarlar. Levdan, Vinnell ve MPRI bu şirketlere örnek olarak verilebilir (Singer, 2003: 95).

Askeri danışmanlık firmaları savaş alanlarında çatışmalara direkt olarak katılmazlar. Bunlar stratejik ve operatif seviyelerde danışmanlık hizmeti verirler. Askeri operasyonlar üzerine analiz yapılması, orduların veya polislerin eğitilmesinde ve bunların yeniden örgütlenmesi ve modernizasyonu konularında hizmet sunarlar.

Bu şirketler stratejik, operasyonel ve organizasyonel analizler sağlayarak müşterilerine tavsiyelerde bulunurlar ve eğitim hizmetleri sunarlar (Singer, 2001/2002: 201-202). Askeri danışmanlık şirketleri müşterilerine askeri hizmet sağlayan şirketlere nazaran daha fazla süreyle hizmet verirler. Bunun yanında askeri danışmanlık şirketlerinin hukuki meşruiyetleri askeri hizmet sağlayan şirketlere göre daha fazladır (Topal, 2011: 973).

1990'lar boyunca özel askeri şirketler 42 ülkede askeri örgütleri eğitmişlerdir. Eğitim, bütçe planlama, stratejik iş çözümleri, barışı koruma, anti terörizm gibi dokuz başlık altında hizmet arz eden MPRI (Güç, 2015: 133) Yugoslavya iç savaşının sonlarına doğru Hırvatistan ordusunu eğiterek büyük bir üne kavuşmuştur. Hırvatistan ordusunun en başarılı harekâtı olan “*Operation Storm*”un arkasındaki beyin bu şirkettir. Fakat bu durum şirket tarafından inkâr edilmiştir. Şirketin çalışanları kesinlikle silahlı değildir. Ancak unutulmamalıdır ki, çoğu silahlı çatışmalarda bilgi ve eğitim en az ateş gücü kadar değerlidir (Csmonitor, 2014).

Askeri danışmanlık şirketleri arasında en ünlülerinden bir olan MPRI’da yetenekli eski subaylar ve dört yıldızlı generaller dâhil binlerce kişi çalışmaktadır. Kaliteli ve güçlü beyin gücü her zaman harekât sahasında güçlü bir askeri avantajdır (Singer, 2003: 97). Buradan da anlaşılabilir ki gibi askeri danışmanlık şirketlerini kiralayan devletler buralarda çalışan eski subay ve generallerin tecrübelerinden yararlanarak ordularını gelişmiş orduların seviyesine ulaştıracak beyin takımına da sahip olabilmektedir.

Son olarak bu şirketlerin sunduğu danışmanlık hizmeti ile teorikle uygulama arasında bir karışıklığa sebep olabilmektedir. Bu şirketler bazen danışmanlık işlerinden daha ileriye gidebilmektedirler. Örneğin Körfez Savaşı boyunca askeri

danışmanlık için kiralanan Vinnel şirketi Suudi Ulusal Muhafızı Birlikleri (*Saudi National Guard*)'ne Khafji Savaşı'ndaki çatışmalarda eşlik etmiştir. Bu durumu da onların savaş alanlarındaki hareketlerini yakından gözlemleme ve denetleme olarak açıklamışlardır (Singer, 2003: 97).

3. Askeri Destek Şirketleri

Özel askeri endüstrinin üçüncü sektörünü askeri destek şirketleri oluşturur. Bunlar ek askeri hizmetler sağlarlar. Öldürücü olmayan, lojistik, istihbarat, teknik destek, ikmal, ulaştırma gibi hizmetleri içeren konularda yardım ve destek hizmetleri sunarlar. Bu şirketlerin müşterileri daha çok geri planda kalan ve temel yetenekleri haricindeki ikincil görevlerinde dış kaynak kullanımını tercih ederler. Bu amaçla da askeri destek şirketlerinden hizmet satın alırlar. Genel olarak endüstrinin tedarik yönetimini bu şirketler sağlarlar. Bunların müşterileri eğer kendi imkân ve kabiliyetleriyle daha iyi hizmet sağlayamayacaklarsa bu şirketleri tercih ederler. Bu şirketlere işveren müşteriler ordularının asıl önemli işlerine yani çekirdek görevlerine daha fazla odaklanabilirler (Singer, 2003: 97).

Bu sektördeki firmalar özel askeri endüstrinin içerisinde büyük paya sahiptir. Bunların kazançları da çok yüksektir. Ancak en az keşfedilen sektörde bu sektördür. Çoğu zaman bir yanlış anlama olarak, askeri destek şirketleri kontratçılar (müteahhitler) olarak bilinirler. Bunlar sanki birer askeri şirket değilmiş gibi değerlendirilirler. Daha çok sıradan günlük işler yaptıkları için askeri yönleri göz ardı edilir. Askeri harekâtların planlanmasında ve icrasında yer almazlar. Fakat saldırı ve tehditlere de açıktırlar. Bunlar muharebenin gidişatında etkili olabilecek

hizmetler sunarlar. Muharip birliklerin savaşta ihtiyaç duyacakları hayati gereksinimlerini karşılarlar (Singer, 2003: 97).

Bu şirketler asıl işlerinde belirli bir seviyeye ve olgunluğa eriştikten sonra askeri destek piyasasına adım atarlar. Örneğin BRS ilk olarak geniş ölçekte sivil projeler için yerel yapılar üzerine odaklanmıştır. Ancak askeri konuşlanma destek ve lojistik alanının karlı olmasından dolayı buraya da el atmışlardır. Bu sektördeki şirketler arasında Boeing Services, Holmes ve Narver gibi şirketler vardır. Körfez Savaşı boyunca özel Amerikan şirketleri Suudi ordusunun hemen hemen bütün lojistik ve bakım desteğini sağlamışlardır. Ayrıca, deniz aşırı harekâtlarda ABD, İngiltere, Fransa, Kanada ve Avustralya orduları lojistik ile ilgili tüm gereksinimlerini dış kaynaklardan yararlanarak aşmışlardır. Kanada ordusu son zamanlarda silah bakımı ve ulaştırma gibi bütün tedarik zincirini özelleştirerek İngiliz şirketi Tibbettand Britten'e ihaleyi vermiştir (Singer, 2003: 98). Bunun yanında ABD ordusu da B-2 bombardıman uçağı, U-2 uçağı, Apaçi helikopterleri ve gemilerin üzerinde bulunan hava savunma sistemleri gibi birçok karmaşık silah sistemlerinin bakımını askeri destek şirketlerine ihale etmiştir (Güç, 2015: 138).

E. Özel Askeri Şirketlerin Müşterileri

Günümüzün özel askeri şirketlerinin müşteri portföyü geniştir. İçinde bulunduğumuz çağda, güvenliğin sadece devlet tarafından sağlanabileceği yönünde bir algı bulunsada gerçek böyle değildir. Özellikle son zamanlarda savaşlarda yer alan özel askeri aktörlerin tekrar ortaya çıkmasıyla bu algı da yavaş yavaş silinmektedir.

Afrika’da özel askeri şirketler ulusal ordularla birlikte isyancı birliklere karşı savaşırken, Afganistan ve Irak’ta da teröre karşı verilen savaşta batılı hükümetlerin özel askeri şirketlerle sözleşme imzaladığına şahit olmaktayız. Bunun yanı sıra, özel askeri şirketler dünyanın dört bir yanında sermayenin koruyuculuğunu üstlenmekte ve Birleşmiş Milletler, Uluslararası Kızıl Haç Örgütü gibi çeşitli uluslararası örgütlerin tesislerinin ve personelinin herhangi bir tehdide karşı korunmasında rol üstlenmektedir (Singer, 2003: 180).

1. Uluslararası Organizasyonlar ve Sivil Toplum Örgütleri

İnsani yardım kuruluşları, dünyanın farklı yerlerinde, tehlikeli savaş bölgelerinde çalışmaktadırlar. Bunlar tarafsızlık ilkesi gereğince de savaş lordlarından, çocuk askerlerden ve teröristlerden koruma talep etmemektedirler. Sonuç olarak da sivil toplum örgütlerinin de kayıpları artmaktadır (Singer, 2004: 16). Dünya genelinde görev yapan insani yardım kuruluşları rehine, şiddet ve öldürme olaylarından dolayı özel askeri şirketlere yönelmektedirler. Görev yaptıkları bölgelerdeki yerel isyancılar tarafından bunların personeli, iletişim sistemleri, lojistikleri vs. sürekli olarak ya zarar görmekte ya da kesintiye uğramaktadır. Bu durum 1990’larda ABD ve Birleşmiş Milletler (BM) askerlerinin Somali’ye müdahalesinde etkili olan ana nedendir. Ruanda’da UNHCHR bir personelinin kaybetmiş, Çeçenya’da Uluslararası Kızıl Haç Örgütü delegeleri öldürülmüş ve Somali ve Sudan’da da CARE USA çalışanları öldürülmüştü (Adams, 2003: 59-60). İlginçtir ki 1998 yılında yapılan bir araştırmaya göre, 1990’larda Uluslararası Kızıl Haç Örgütü’nün faaliyetlerinde meydana gelen personel kayıpları Amerikan ordusunun o süre zarfında oluşan zayıflarından daha fazladır. Bu da bize

göstermektedir ki uluslararası örgütler de en az devletler kadar tehdit altındadır ve korunmaya ihtiyaçları vardır (Greenway ve Harris, 1998: 5).

Uluslararası örgütler genellikle tehdidin yüksek olduğu çatışma bölgelerinde çalışmaktadırlar. Bunun yanı sıra bu örgütlerin güvenlik zafiyetleri vardır. Bu örgütlerin korunması içinde çoğu devlet personelini göndermekte isteksizdir. Çünkü bu örgütler çok riskli bölgelerde çalışmakta olduklarından hiçbir devlette kendi personelini tehlikeye atmak istememektedir. Bunun yanında devletler olası bir çatışmaya ne şekilde olursa olsun dâhil olmak istememektedirler. Özellikle devletler bu gibi örgütlerin çalıştıkları riskli bölgelerdeki kayıplara karşı kamuoyu baskısından çekinmektedirler. Devletlerden aradığı desteği bulamayan ve özellikle etik olmayan yollarla kendi güvenliklerini sağlamak istemeyen örgütler özel askeri şirketlere yönelebilmektedirler. Tabi bunun yanında riskli bölgelerde görev yapan bazı sivil toplum örgütleri kendi güvenliklerini sağlayacak özel askeri şirketlerle çalışmaktan hâlâ daha kaçınabilmektedirler. Çünkü bunlar kendi ünlerini, isimlerini koruma düşüncesiyle hareket etmektedirler. Ancak her ne kadar kimisi bundan kaçınırsa kimisinin de bundan başka bir seçeneği olmadığı için özel askeri şirketlerden hizmet satın almaktadırlar (Uessler, 2008: 66).

Son dönemlerde yukarıda da bahsettiğimiz üzere devletlerin çatışma alanlarına müdahil olma noktasındaki isteksizleri bulunmaktadır. Bunun yanında devletlerin ani gelişen bir durum üzerine herhangi bir uluslararası örgütü desteklemek maksadıyla yapacağı harekât için yasama organlarından ve bürokratik mekanizmalardan sayısız işlem yapması gerekecektir. Bu da çok fazla zaman kaybına neden olacaktır. Bu sebeple Birleşmiş Milletler gibi örgütler özel askeri şirketleri ani gelişen durumlar için seri ve etkin bir güç olarak görmektedir (Yayım,

2006: 98). BM Genel Sekreteri Kofi Annan 1998’de Ruanda’daki iç savaş sırasında teröristleri ve mültecileri ayırt edebilmek için özel askeri şirketlerle sözleşme imzalamak istediğini belirtmiş ancak dünyanın barışı sağlama hususunda bu şirketlere daha hazır olmadığını belirtmiştir (Fidler ve Catan, 2003).

Sonuç olarak artık Kızıl Haç gibi örgütler Kongo ve Afganistan’daki görevlerinde silahlı koruma için özel askeri şirketlerle anlaşılmaktadır. Defence System Limited (DSL) gibi özel askeri şirketler krizin hüküm sürdüğü ülkelerde, insani kuruluşlara silahlı koruma hizmeti sunmaktadırlar (Uessler, 2008: 66). Yine Singer’in yaptığı bir araştırmaya göre, insani yardım kuruluşları Afganistan, Bosna, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Doğu Timur, Haiti, Irak, Kosova, Mozambik, Sierra Leone, Somali ve Sudan gibi çatışma bölgelerinde özel askeri şirketler sözleşmeler yapmaktadır. Singer çalışmasında bu bölgelerde insani yardım kuruluşları ile özel askeri şirketler arasında kırktan fazla sözleşmenin olduğunu belirtmiştir (Singer, 2009: 397).

Özel askeri şirketlerin uluslararası yardım örgütleri dışındaki diğer bir müşterisi de çok uluslu şirketlerdir. Özel askeri şirketler en az uluslararası yardım örgütleri kadar bu şirketlerle de iş yapmaktadırlar.

2. Çok Uluslu Şirketler

Çok uluslu şirketler dünyanın dört bir yanında kâr peşinde koşmaktadırlar. Özellikle dünyada krizlerin hâkim olduğu bölgelerde bu şirketler kârını maksimum yapabileceği imkânlarla sahiptir. Bundan dolayı da bu şirketler bu bölgelere girerek buralardan pay kapma amacındadırlar. Irak’ta, Afganistan’da, Afrika’da

Balkanlar'da, Latin Amerika'da vs. bu şirketler pastadan pay kapma mücadelesi içindedirler. Tehdidin yoğun olduğu bölgelerde iş yapan özel sektörde buralarda kendi personelinin, mallarının ve tesislerinin emniyetini ve bekasını sağlamak için özel askeri şirketlerle çalışma yoluna gitmektedirler.

Örneğin Executive Outcomes petrol kaynakları bakımından güçlü devletlerin ve çok uluslu şirketlerin gözünün olduğu Angola'da petrol şirketleri adına 1992 yılında yaptığı bir sözleşme uyarınca o bölgedeki güvenliği üstlenmiştir (Zabcı, 2013: 14). Yine British Petroleum (BP), Exxon, DeBeers gibi küresel çok uluslu şirketler tesislerin korunması ve güvenliğin sağlanması için özel askeri şirketlerle anlaşmışlardır. Kolombiya'da bulunan boru hatlarının korunması için yerel kuvvetlerin eğitilmesi maksadıyla BP, DSL şirketi ile sözleşme imzalamıştır (Avant, 2004: 154).

3. Devletler

Soğuk savaş sonrası, özel askeri şirketlerin hizmet sundukları alanlar coğrafi bakımdan genişlemektedir. Bunun yanı sıra bu şirketlerin yarattığı arz kendi talebini de çeşitli coğrafyalarda yaratmaktadır. Bu talebi artıranların başında da devletler gelmektedir.

Askeri açıdan güçlü ülkeler olarak ABD ve İngiltere özel askeri sektörü besleyen önemli ülkelerdendir. Bu ülkeler hem yapılacak harekâtlara karşı kamuoyunun desteğini alamadıklarında hem de savunma harcamalarına karşı olan tepkileri azaltmak maksadıyla barışı destekleme harekâtlarında ve insani yardım operasyonlarında kendi ordularını kullanmak yerine özel askeri şirketleri kiralayabilmektedir. Tabi ABD ve İngiltere gibi güçlü devletler sadece bu sebeplerle

bu sektörü tercih etmemektedir. Bunların yanında bu devletler orduların çekirdek görevlerine (*core tasks*) odaklanması için ikincil nitelikteki görevlerini yani destek hizmetlerini bu şirketlerden sağlamaktadır. Böylece ordu asıl işine odaklanırken hem daha az personel kullanılmakta hem de riskler özel sektörle paylaşılmış olmaktadır.

Pentagon yetkililerinin 2007 Eylül'ünde kongreye verdiği bilgiye göre, Güneybatı Asya'da 196.000 müteahhit Amerikan ordusunun operasyonlarını desteklemiştir. 2006 mali yılında Pentagon 300 trilyon dolar değerinde kontratçı firmalardan mal ve hizmet satın almıştır. Amerika bu açıdan özel askeri şirketlerinin en fazla para harcayan müşterisidir (Latham, 2009: 40).

2007 yılında Kongreye sunulan bir rapora göre, özel askeri şirketleri kullanmanın ABD'ye büyük faydaları olacağı iddia edilmiştir. Amerika'nın Irak'taki operasyonlarında onu destekleyen çok sayıda yerel şirket ve çalışan vardır. Bu sayede de ekonomik yönden kötü durumda olan Irak'ta iş imkânı ve istihdam yaratılmıştır. Bu uygulama da ayaklanmaları bastırma prensibinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü isyancılara iş, aş sağlanırsa ayaklanmalarında önlenebileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda Amerikan ordusu inşaat, askeri eğitim, bilgisayar ağ destek, çamaşır, banyo ve posta hizmetleri gibi konularda büyük ölçüde kontratçı firmalarla çalışmaktadır (Latham, 2009: 40). Bu firmalarda önemli oranda yerel insanları istihdam etmektedirler. Böylece de bölge halkına iş imkânı yaratılarak bu insanların terörist faaliyetlerden uzak tutulması ve dolayısıyla ayaklanmaların azaltılması hedeflenmektedir.

ABD barışı destekleme operasyonlarında da bu şirketlerden faydalanmıştır. Örneğin MPRI Dayton Antlaşması sonrası Bosna Federasyonu ordusunun eğitim donatı programının işletimini üstlenmiştir. Bu sözleşme elli milyon dolar değerinde büyük

bir projedir. Yine ABD Bosna'da lojistik alanında destek sağlamak üzere BRS şirketiyle sözleşme imzalamıştır (Singer, 2009: 212).

ABD Körfez Krizi sonrasında 320 petrol kuyusundaki yangınları kontrol altına alma maksadıyla Halliburton şirketiyle anlaşmıştır. Halliburton ayrıca ABD ordusunu lojistik alanında da desteklemiştir. Bu şirket kısa zamanda yaptığı lojistik faaliyetlerle ülkenin en büyük beşinci askeri şirketi olmuştur (Singer, 2009: 227).

Özel askeri şirketlerle sözleşme yapan sadece ABD gibi güçlü devletler değildir. Gelişmekte olan ve zayıf devletlerde bu şirketlere yönelebilmektedirler. Örneğin Macaristan ordusunun NATO standartlarına uygun olarak yeniden yapılanması için Macaristan hükümeti Cubic'i kiralamıştır (Yılmaz, 2015(b): 6).

Diğer yandan zayıf devletlerde devletin temel fonksiyonlarını yerine getirmedeki zaaflar, sürekli askeri darbeler ve iç çatışmalar yüzünden hükümetler özel askeri şirketlere yönelebilmektedirler. Yine uyuşturucu kartellerinin yasadışı faaliyetleriyle mücadele etmek için Latin Amerika ülkeleri de bu şirketlere yönelebilmektedir. Örneğin Hırvatlar ve Boşnaklar ordularının profesyonelleşmesi, eğitimi ve teçhiz edilmesi için MPRI ile anlaşmışlardır. Kolombiya uyuşturucu ile mücadele etmek maksadıyla MPRI, Dyncorp ve diğer başka özel askeri şirketleri kiralamıştır. Afrika'daki çeşitli ülkeler ordularının askeri eğitimleri için SAIC, MPRI, DFI International, Legicon gibi şirketlerle sözleşme imzalamışlardır (Yılmaz, 2015(b): 6).

Zayıf bir devlet olan Sierra Leone 1995'te isyancılarla başa çıkamayınca Executive Outcomes ile anlaşmış ve bu şirketin askeri kadrosu yardımıyla isyanı bastırabilmiştir. Bu şirket Sierra Leone hükümetiyle 22 aylık görevleri için 35

milyon dolar değerinde sözleşme yapmışlardır (Keishi, 2008: 2). Diğer bir zayıf devlet olarak Angola’da Soya şehrindeki petrol tesislerini ele geçiren UNITA (Angola’nın Tam Bağımsızlığı İçin Ulusal Birlik)’ya karşı başarılı olamayan Angola hükümeti Executive Outcomes ile anlaşmıştır. Soya Muharebeleri diye anılan çatışmalar sonucu UNITA kısa süre içerisinde Executive Outcomes tarafından ülkeden çıkarılmıştır (Yalçinkaya, 2006: 261).

Görüldüğü gibi özel askeri şirketlerin en önemli müşterileri olarak devletler yoğun olarak özel askeri sektörle iş birliği yapmaktadır.

4. Devlet Dışı Tehlikeli Aktörler

Özel askeri şirketlerin diğer bir müşterisi de devlet dışı tehlikeli aktörlerdir. Rolf Uessler’e göre şiddet kullanan devlet dışı aktörler olarak isyancı gruplar, savaş lordları, özgürlük hareketleri vs. hepsi silah temini, modern savaş teknolojisi, stratejisi ve eğitimi alma konularında istekli ve ilgilidirler (Uessler, 2008: 62).

Özel askeri şirketlerin sundukları hizmetler günümüzde hâlihazırda herhangi bir sınırlama olmaması sebebiyle çeşitli suç örgütleri, ayrılıkçı gruplar ve otokratik rejimler tarafından kolaylıkla satın alınabilmektedir. 11 Eylül sonrası prestijlerinin ve ünlerinin zarar görmemesi için şirketler kendi çaplarında bazı düzenlemeler yapmaktadırlar. Fakat El Kaide gibi radikal örgütler özel askeri şirketlerden hizmet satın almak isterlerse buna karşılık şu an herhangi bir yasal sınırlama bulunmamaktadır (Yayın, 2006: 98).

Meksika’da ve Kolombiya’da uyuşturucu kartellerinin özel askeri şirketleri kiraladığı zaman zaman rapor edilmektedir. Artık günümüzde bunların, istihbarata

karşı koyma, elektronik savaş yardımı ve karmaşık silah sistemlerinin kullanımı için bu şirketlerden hizmet satın aldığı bilinen bir gerçektir (Singer, 2009: 180).

F. Özel Askeri Şirketlerin Personel Profili

Özel askeri şirketlerin çalışanları dünyanın çeşitli bölgelerinden ve ülkelerinden gelen eski askerlerdir. Angola, Kanada, İsrail, Nepal, Ukrayna, ABD, İngiltere ve Zimbabwe gibi ülkelerden gelen özel askeri şirketlerin çalışanları keşif gözetleme operasyonlarından, lojistik desteğine, mayın arama köpeklerinin yetiştirilmesinden kullanılmasına kadar farklı konularda uzmanlık kazanmış kişilerdir (Singer, 2009: 130).

Özel askeri şirketler genelde ulusal orduların eski personelini kadrosuna katmaya çalışır. Böylece bu personele ayrıca eğitim vermek için para harcamasına ve kaynak ayırmasına gerek kalmaz. Bu personelin eski ordularında edindikleri tecrübelerini yani bir nevi sermayelerini şirket bünyelerine katarlar. Örneğin MPRI generallerden, en alt rütbedeki askerlere kadar farklı kademelerde personel çalıştırmaktadır. Bu eski askerler özellikle MPRI’da eski ABD askerleri arasından seçilir. Başka uluslardan personel çalıştırılmaz. MPRI bu askerleri bünyesine katarak hem iş yapma kapasitesini hem de prestijini artırmaya çalışır (Singer, 2009: 130-133).

Özel askeri şirketlerin kimisi sadece kendi ülkelerinin ordularında görev yapmış askerleri istihdam ederken, kimisi de farklı ülkelerden hatta devlet dışı örgütlerden personel istihdam eder. Örneğin Executive Outcomes, “*African National*

Congress” örgütünün üyelerinden bazılarını kadrosuna dâhil etmiştir (Singer, 2009: 130).

Dünya kamuoyunda en fazla bilinen özel askeri şirketlerden biri olan Blackwater ABD dâhil olmak üzere dokuz ülkede konuşlanmış 2.300 askere sahiptir. Ayrıca bu şirketin özel kuvvetlerden ve başka branşlardan ayrılmış, emekli olmuş vs. eski askerleri ve kolluk gücü personelinin içeren ve her an göreve çağırabileceği 21.000 kişinin ayrıntılı bilgilerinin olduğu veritabanı mevcuttur (Scahill, 2010: 16).

Özel askeri şirketlerin genellikle istihdam ettiği personel asker kökenlidir. Fakat özellikle teknoloji yoğun alanlarda ve elektronik savaş konularında istihdam edecekleri personelin askeri geçmişinden ziyade bu alandaki becerilerine bakarlar (Singer, 2009: 130). Özellikle bu alanlarda hem personel yetiştirme hem de yetişmiş personeli elde tutma açısından zorluk yaşayan ordular bu şirketlerden ihtiyaçları olduğunda hem teçhizat hem personel tedarik edebilmektedir.

Özel askeri endüstride işgücünü oluşturan eski askerler genellikle emekli olduktan sonra iyi para kazanabilecekleri başka işler için genellikle yeterli eğitime sahip değildirler. Bu askerler ulusal ordularındaki görevleri boyunca edindikleri tecrübe ve becerilerini kullanabilecekleri özel askeri şirketlerde işe girerler.²¹ Bunun yanı sıra elit birliklerde görev yapan iyi eğitilmiş askerler daha fazla para kazanabilecekleri bu endüstriye emekli olmadan genç yaşta da girebilmektedirler. Özellikle çoğu ülkede askerler memnuniyetsizlik veya siyasi sebeplerden kaynaklı olarak ortaya konulan küçülme politikaları nedeniyle ordularından

²¹ Scahill’in 26 Temmuz 2004 tarihli Fortune Magazine dergisinde çıkan bir haberden aktardığı üzere özel askeri şirketlerin çalışanlarının kazançları düzenli ordu personeline çok yüksektir. Habere göre, “Özel Güvenlik Müfrezesi (PSD) profesyonellerine ödenen günlük standart ücret önceden 300 dolar civarındaydı. Blackwater ilk büyük işi olan Paul Bremer’i koruma görevi için adam toplamaya başladığındaysa bu rakam 600 dolara fırladı.” (Scahill, 2010: 18)

ayrılabilirler. Bu durumda olan askerler de bu endüstri için önemli birer iş gücü potansiyeli oluşturmaktadır (Singer, 2009: 131: 133).

G. Özel Askeri Şirketlerin Kullanım Alanları ve Verdikleri Hizmetler

Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyomu'nun (ICIJ) aktardığına göre dünya genelinde 90 tane özel askeri şirket bulunmaktadır. Bu şirketler 110 ülkede faaliyet göstermektedirler. Bu şirketlerden 7 adedi artık aktif olarak çalışmamaktadır. 18 adedinin de operasyonel faaliyetleri bulunmamaktadır. 52 özel askeri şirketin öncülüğünde de Uluslararası Barış Operasyonları Birliği (*IPOA-International Peace Operations Association*) kurulmuştur. Özel askeri şirketlerin merkez karargâhları da genelde ABD, Britanya ve Güney Afrika'dadır (Özgüven, 2011: 59). Özel askeri şirketlerin kullanımının had safhaya ulaştığı yer olarak Irak, Afrika ve Afganistan göze çarpmaktadır. Bu şirketler günümüzde ayrıca Ortadoğu'da pastadan pay almak için büyük mücadeleler vermektedir.

The Guardian'ın araştırmasına göre, Irak'ta Pentagon'dan sonra en büyük gücü bu özel şirketler elinde bulundurmaktadır. Resmi koalisyon güçlerinin kayıtlarına göre, İngiltere'nin askeri gücü 9.900 personel civarındayken özel askeri şirketlerinin güçlerinin toplamı 10.000 personeli bulmaktadır. Savaşın özelleşmesinin geldiği noktaya bakacak olursak, ABD'nin askeri harcamalarının üçte birinin bu şirketlere aktarıldığı bilgisi öne çıkmaktadır. Wikileaks, ABD'nin 2003 yılında Irak'ın işgali sonrası Blackwater'ın paralı askerlerinin Suriyeli muhalifleri eğitmek üzere Irak'tan Suriye'ye geçtiğini belgeleriyle yayınlamıştır. (Aktuel, 2013) Ayrıca Afganistan, Balkanlar, Irak, Afrika, Latin Amerika ve Suriye'de vs. yoğun olarak

özel askeri şirketler görev alarak iyi paralar kazanmışlardır. Bunun yanı sıra Afrika'da geniş kullanım alanları bulan şirketler, çok uluslu şirketlerin gittikleri ülkelerde bunların kârlarını güvenlik altına alabilmek için yoğun olarak hizmet sunmaktadırlar. Bunlar, Afrika'daki zengin madenlerin korunması ve rahat sömürülebilmesi için hükümetlere ve çok uluslu şirketlere koruma hizmetleri vermektedirler (Zabcı, 2013; Singer, 2003).

Üs koruma, kişi koruma, diplomatların korunması, etrafı sınırlarla belirlenmiş bir alanın, bir konvoyun güzergâh kontrolünün sağlanarak korunması gibi hizmetler özel askeri şirketlerin fiziki güvenlik sağlama ve koruma hizmetleri kapsamındadır. Hamit Karzai'nin korunması, Irak'ta yeşil bölgenin (*green zone*) ve ABD çalışanlarına yiyecek ve erzak taşıyan konvoyların güvenliğinin sağlanması, Irak'ta İngiliz çalışanlarının korunması için güvenlik danışmanları ve eskortların çalıştırılması, ABD'nin Katar'daki ordu üssünde güvenlik tesisi, Irak'ta petrol tesisleri ve boru hatlarının korunması gibi faaliyetler özel askeri şirketlerin koruma hizmetlerine örnek olarak verilebilir.

Koruma faaliyetlerinin yanında eğitim hizmetleri de bu şirketler tarafından sağlanabilmektedir. Örneğin, Afganistan polisinin eğitim faaliyetleri, Irak'ta polis güçlerinin ve askeri personelin yetiştirilmesi, Kuveyt ordusunun eğitimi, Suudi Arabistan Ulusal Muhafızları'nın ikmal ve eğitimi, Kuzey Irak'taki Kerkük-Ceyhan boru hattının kimliği belirsiz kişilerce vurulmasından sonra 6.500 Iraklı'nın petrol boru hatlarını, rafinerileri, su ve elektrik sistemlerini korumak için eğitilmesi bunun yanında yine Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde ordu veya polis kuvvetlerine eğitim verilmesi özel askeri şirketlerin eğitim faaliyetlerindendir (Tekek, 2012).

Özel askeri şirketlerin bu hizmetlerinin yanında lojistik ve destek hizmetleri alanlarında da faaliyetleri bulunmaktadır. Harekât bölgesine asker sevkiyatından giderek birlikleri karşılamak ve tüm birlikler bölgeden ayrılincaya kadar harekât desteği sağlamak, inşaat, bakım-onarım, ulaştırma, su ve yemek gibi hizmetleri tedarik etmek bu şirketlerin faaliyetleri içerisinde (Tekek, 2012).

Sonuç olarak özel askeri şirketlerin verdiği hizmetleri ayrıntısıyla belirtmek istersek şu hizmetleri sayabiliriz;

- Operasyonel faaliyetlerde destek(silahlı çatışmalar vs.),
- Eğitim hizmeti,
- Danışmanlık hizmeti,
- Lojistik destek sağlama hizmeti,
- Mayın temizleme,
- Bakım, onarım hizmetleri,
- Kamu düzeni sağlama amaçlı hizmetler,
- Muhafızlık hizmetleri,
- Yakın koruma hizmetleri,
- Konvoy eskort hizmetleri,
- İstihbarat hizmetleri,
- Keşif gözetleme hizmetleri,
- Gözetim ve kontrol hizmetleri,
- Teknoloji yoğun askeri alanlarda eğitimli personel desteği,

- Havacılık hizmetleri (savaş uçakları dâhil),
- Savaş sonrası hizmetler,
- Şirketlerin yatırımı için risk analizi (güvenlik açısından),
- Korsanlık faaliyetlerinde koruma hizmeti,
- Uyuşturucu ticaretini önleme operasyonlarına destek hizmeti(özellikle Güney Afrika'da),
- Göçmen denetimi hizmeti.

Yukarıda belirtilen kullanım alanları ve hizmet çeşitleri zaman ilerledikçe yüksek bir hızla artan özel askeri şirketler iyice kompleks bir hâli almaktadırlar. Kendi içerisinde şirket birleşmeleri ve evlilikleri ile tekel haline gelen günümüz savaş alanının bu aktörleri sağladıkları avantajlar yanında, ekonomik, sosyal, siyasi, hukuki problemlerinde kaynağı durumuna gelmişlerdir. Bu sebeple göz ardı edilmemesi gereken bu aktörler üzerinde devletlerin ve uluslararası kamuoyunun bu konu üzerine kâr-zarar mantığı ile değil, insan hakları, demokrasi ve etik çerçevesinde eğilmesi gerekmektedir.

II. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN SEBEP OLDUKLARI SKANDALLAR VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERLE İLGİLİ HUKUKİ DÜZENLEMELER

Özel askeri şirketlerin günümüzde kullanım alanları ve faaliyetleri giderek artmaktadır. Bu şirketlerin dâhil olduğu işler ile ilgili de basına ve medyaya yansıyan birçok skandal söz konusu olmuştur. Bu gelişmeler de bu şirketlerle ilgili herhangi

yasal bir düzenlemenin olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir. Dolayısıyla bu konuyu açıklığa kavuşturmak için öncelikle bu şirketlerin isimlerinin karıştığı birtakım skandallar ortaya konacak ve sonrasında da özel askeri şirketlerle ve özel askeri sektörle ilgili ne gibi düzenlemelerin olup olmadığı tartışılacaktır.

A. Özel Askeri Şirketler ve Sebep Oldukları Skandallar

Blackwater USA 1997 yılında Erik Prince ve Al Clark tarafından kurulmuş bir özel askeri şirket ve güvenlik firmasıdır. Merkezi ABD’de Kuzey Karolina’dadır. İddia edildiğine göre de dünyanın en büyük eğitim arazisine sahiptir. Çeşitli askeri birliklerden ve ajanslardan gelen yılda 40.000’den fazla insanı bu eğitim alanında eğitmektedir. Askeri ve güvenlik alanında çeşitli hizmetler sunmaktadır (Corpwatch, 2014; Scahill, 2010).

Blackawater’in dünya genelinde sayısı binlerle ifade edilen çalışanı olduğu söylenmektedir. Gelirinin yüzde doksanını da hükümet anlaşmalarından kazanmaktadır. Şirket paralı asker kiralamanın yanında ordu birimlerine, istihbarat servislerine, polis ve özel güvenlik firmalarına takviye ve personel eğitim hizmetleri de sunmaktadır. 11 Eylül sonrası şirket iş dünyasında büyük bir atılım yapmıştır. ABD’nin Afganistan ve Irak işgali şirketin işine yaramıştır. İlk bilinen işini 2003’te ABD’nin Irak Valisi Paul Bremer’in özel korumalığını yaparak almıştır. Bu işten 11 aylığına 27 milyon dolarlık bir meblağ kazanmıştır. Bunun yanında şirket Irak dışında Afganistan ve Pakistan’da da iş yapmaktadır. Çalışanlarının çoğunu başta Şili olmak üzere Latin Amerika, Filipinler ve eski Yugoslav ülkelerinden temin etmektedir (Yeniaktüel, 2014).

Şirketin dünya gündemine oturması da 16 Eylül 2007 de Bağdat'ta Nisour Meydanı'nda onyedici sivilin ölmesi ve yirmisinin de yaralanması ile olmuştur. Blackwater çalışanlarının bu meydana açtığı ateş sonucu meydana gelen olayda ilk önce onbir kişinin öldüğü bildirilmiş, daha sonra sayının onyedici olduğu söylenmiştir. Blackwater çalışanları da meşru müdafaa için ateş attıklarını iddia etmişlerdir. Görgü tanıkları ise bunun aksi yönünde ifade vermişlerdir (Haberlink, 2014).

Onyedici kişinin öldüğü 16 Eylül 2007'deki olaydan sonra Blackwater soruşturulmaya ve yargılanmaya başlanmıştır. Bu süreçte de olayın kapanması ve şirketin daha fazla eleştirilmesini engelleme maksatlı bir milyon doların Iraklı yetkililere rüşvet olarak şirket tarafından verildiği iddia edilmiştir (Nytimes, 2009).

1946 yılında kurulmuş olan ve CEO'luğunu Steven F. Gaffney'in yaptığı DynCorp International adı skandallarda geçen diğer bir özel askeri şirkettir. Hava bakım, hava operasyonları, uyuşturucu ile mücadele, kolluk güçlerinin eğitimi, lojistik, güvenlik hizmetleri, kara araçları için bakım, savaş uçakları için bakım, destek malzemesi ve silah sistemleri ile istihbarat eğitimi ve çözümleri verdikleri hizmetler arasındadır (Dyn-intl, 2014).

1999 yılında DynCorp'un ismi Bosna'da seks skandalına karışmıştır. Çalışanları oniki yaşındaki bir kız çocuğunu satma ve tecavüz etmekle suçlanmıştır. DynCorp, Birleşmiş Milletler tarafından polis görevi için ABD ordusu tarafından da savaş uçaklarının bakımı için kiralanmıştır. Ancak şirket bu olaydan dolayı hiçbir yaptırımla karşılaşmamıştır. Ayrıca şirketin eğlence için seks kölesi erkek dansçıları kiraladığı iddiası 24 Haziran 2009 tarihli Guardian gazetesinde yayınlanmıştır (Huffingpost, 2014).

Halliburton Enerji hizmetleri şirketi 1919 yılında Oklohoma’da kurulmuştur. Şirketin, Amerikan Silahlı Kuvvetleri ile ve devletiyle olan münasabetleri Vietnam Savaşı sırasında Vietnam’da askeri üs, hava alanları, yol vb. inşaatına kadar uzanmaktadır. George Bush seçimleri Bill Clinton karşısında kaybettiğinde, başkan yardımcısı Dick Cheney muhafazakârların Clinton’u iki seçimde de yenemeyeceğini söyleyerek siyaset perdesinden ayrılmış ve Halliburton şirketine 1995 yılında yönetim kurulu başkanı olmuştur. 2000 yılında Dick Cheney başkan yardımcısı olarak tekrardan siyaset sahnesine dönmüştür. Dick Cheney’in Halliburton’da çalıştığı beş yıllık sürede 100 milyon dolar civarında maaş ve prim aldığı ortaya çıkmıştır. İşin ilginç yanı da Dick Cheney’in 2001 yılında hâlâ Halliburton’dan maaş alıyor olması olmuştur (Singer, 2009: 223, 227, 229).

Halliburton’un adı Nijerya’da rüşvet skandalına karışmıştır. Şirketin 4 milyar dolarlık doğalgaz santralı inşaatı ihalesini kazanmak için 180 milyon dolar rüşvet verdiği iddia edilmiştir. Ancak şirket bu iddiaları reddetmiştir. Ayrıca ABD Savunma Bakanlığı, Irak’a Kuveyt üzerinden akaryakıt taşıyan Halliburton’un normalin iki katı fiyatla taşıma yaptığını ve haksız kazanç sağladığını da iddia etmiştir. Bunun yanı sıra, Halliburton’un Irak’taki ortağı Kellogg Brown&Root’ta çalışan iki kişinin Kuveytli bir şirkete alt müteahhitlik işi vermek için 6,3 milyon dolar rüşvet aldığını kamuoyuna duyurmuş ve bu miktarı Pentagon’a geri ödemiştir. Tabii ki Halliburton’un yolsuzlukları bunlarla da sınırlı kalmamıştır. Bu şirket Irak’ta ABD ordusunun gıda ile ilgili lojistiğini karşılamak için yapılan işte 27 milyon dolarlık haksız kazanç sağladığını da kabul etmiştir. Hatırlanacağı üzere ABD’de demokratlar özellikle de John Kerry seçim vaatlerinde Halliburton’un yargılanması ve soruşturulması konusu üzerinde durmuştur (Hürriyet, 2014(a)).

Adı skandallara karışan bir başka özel askeri şirket Eriny's kendisini, “Eriny's 2002 yılında yüksek saygı duyulan ve tecrübeli güvenlik endüstrisi profesyonellerince teşkil edilmiş bir uluslararası güvenlik şirkettir” şeklinde tanımlamıştır. Şirketin başlıca operasyonel izleri Aşağı Sahra Afrikası'ndadır. Bu şirket, planlama, dizayn etme ve kapsamlı uygulama, anahtar teslimi iş, zor çevrelerde güvenlik çözümleri, gibi geniş kapsamlı hizmetler sunar (Erinys, 2014).

ABD yönetimi, Kuzey Irak'taki Kerkük-Ceyhan boru hattının kimliği belirsiz kişiler tarafından sabote edilmesinden sonra Erinys adındaki şirketin 6.500 Iraklıyı, petrol boru hatlarını, rafinerileri, su ve elektrik sistemlerini korumak için eğiteceğini açıklamıştır. Güney Afrikalı bir şirket olan Erinys 14.500 çalışanı ile 140 Irak petrol yerleşim biriminin korunması amacıyla bir yıllık süre için 39,5 milyon dolarlık bir anlaşma yapmıştır (Yılmaz, 2014: 9).

Eriny's şirketinin adı 2004 yılında kablo çalmakla suçladıkları bir gence kötü muamele yaptıklarına dair iddialara karıştı. Kerkük'te bir garajda lastiklerle çevrilmiş bir alanda korku dolu gözlerle bakan Iraklı gencin fotosunu The Observer ilk olarak yayınlamıştı. Gazetenin dediğine göre de muhtemelen genç yirmi dört saat boyunca aç ve susuz bir şekilde tutulmuştu. Eriny's'in söylediğine göre de bu olay sadece üç dakika sürmüştü. Genç ağlamaya başladıktan hemen sonra salıverilmişti (The Guardian, 2004).

Dünya 2004 yılında Abu Garip'teki işkence skandallarıyla sarsılmıştı. Bu olayda askerler tarafından çekilen fotoğrafların basına sızdırılması ile ortaya çıkmıştı. Çıplak ve parmaklıklara zincirlenmiş olarak duran işkence görmüş mahkûmların fotoğrafları herkesi şok etmişti. 2008 yılında Maryland'daki Greenbelt'te bulunan federal mahkemede dava açan Iraklı tutuklular, ABD ordusu ile

yıllık 450 milyon dolarlık sözleşme imzalayan Virginia merkezli Engility Holding’e bağlı L-3 firmasını elemanlarının işkence ve kötü muamelesine göz yummakla suçlamıştı. Davacılarından biri, kafasına tetiği çekilmiş bir silahın dayandığını, bir başkası da ellerinin ve ayaklarının zincirlendiğini ve tecavüze uğradığını söylemişti. Şirkette bu iddiaları yalanlamıştı. Aynı şekilde bir başka şirket olan CACI da benzer iddialarla suçlanmıştı. Bu şirketler cezaevinde ABD ordusu için çevirmen ve sorgucu tahsis etmişti (Yenişafak, 2011).

The Special Operations Consulting-Security Management Group (SOC-MG) şirketi Nambiyalılarından ve üçüncü dünya ülkelerinden ayda 500 Euro kadar az bir paraya eleman temin etmekteydi. Bu miktar İngiliz, Amerikan ve diğer batılı paralı askerlere ödenen maaşların yüzde beşine tekabül etmekteydi. Ayrıca bu şirketin 1.500 Ugandalı çalışanı da Irak’ta gaddarlıkla ve uyuşturucu kaçakçılığı ile suçlanmıştı. 2009 Eylül’ünde de kamuoyuna yansıyan şikâyetlere göre, ArmorGroup North America yıllardır yetersiz personelle ve işini savsaklayarak ABD Afganistan Büyükelçiliği’ni koruduğu iddia edilmişti. Ayrıca personelinin hayat kadını kiraladığı da kamuoyuna yansımıştı. Bu yaşananlar üzerine şirket 16 koruma görevlisini ve amirini işten çıkardı (Dam, 2014).

Görüldüğü özel askeri şirketlerle ilgili birçok etik problem, meşruiyet sorunu ve skandallar söz konusudur. Bu sebeple özellikle uluslararası bir konu olarak özel askeri şirketler konusunda yasal zeminde düzenlemeler yapılması çok önemlidir. Bu şirketlere ilişkin tatmin edici olmasa da bir takım düzenlemeler mevcuttur. Şimdi bunlar üzerinde durulacaktır.

B. Özel Askeri Şirketlere İlişkin Yasal Düzenlemeler

Özel askeri şirketler ve özel askeri sektör ile ilgili olarak bir takım yasal düzenlemelerin olmasının gerekliliğini yukarıda bahsettiğimiz skandalları incelediğimizde anlayabiliriz. Ancak maalesef bunlarla ilgili ulusal, uluslararası ve sektörel bazda aşağıda da belirttiğimiz üzere bazı düzenlemeler mevcut olsa da bu sektörle ilgili hesapverebilirliği ve saydamlığı sağlayacak yeterli hukuksal düzenlemeler mevcut değildir.

1. Uluslararası Düzenlemeler

Özel askeri şirketlerin hem barışın tesisi ve idamesi için hem de savaş maksadı ile kullanılması uluslararası hukuk açısından üzerinde pek durulmamış bir konudur. Uluslararası alanda özel askeri aktörlerle ilgili düzenlemeler daha çok paralı askerlik üzerine odaklanmıştır. Ancak bunlar da özel askeri şirketler için bir bağlayıcılık içermemektedir. Bunu ortaya koymak üzere önce paralı askerliğe ilişkin uluslararası düzenlemelere bakmak gerekecektir.

Paralı askerliğe ilişkin uluslararası düzeyde hali hazırda üç hukuki düzenleme vardır. Bunlar,

- 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek 1977 tarihli I No'lu Protokol,
- 1977 tarihli Paralı Askerliğin Kaldırılmasına Dair Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi,

- 1989 tarihli Paralı Askerlerin Toplanması, Kullanılması, Finanse Edilmesi ve Eğitilmesine Karşı BM Uluslararası Konvansiyonu (2001 yılında uygulamaya geçmiştir.).

1977 I. No'lu Protokol'ün 47. maddesinde paralı asker tanımı yapılmıştır.

Tanıma göre (Pazarcı, 2009: 577),

Paralı asker, bir devletçe bu devletin silahlı kuvvetleri mensubu sıfatıyla resmi olarak çatışan bir tarafa gönderilmeyen, çatışan tarafların silahlı kuvvetler mensubu, uyruğu ya da oradaki yerleşik bir kişi olmayan, katıldığı çatışan taraf silahlı kuvvetlerinde aynı rütbe ve görev için ödenen miktardan belirgin bir biçimde çok daha büyük kişisel kazanç sağlamak amacıyla bir çatışan taraf silahlı kuvvetlerine katılan ve çatışmalarda doğrudan yer alan kişidir.

Buna göre paralı asker olarak görülebilecek bir savaşçının bazı kriterleri sağlaması gerekmektedir. Bu kriterler altı tanedir. Bir kişinin paralı asker olarak sayılabilmesi için bunları altısına da sahip olmalıdır. Bir paralı asker (Isenberg, 2009: 6-7) ;

- Silahlı bir çatışmada savaşmak için yerelden veya yurtdışından özel olarak silâh altına alınmıştır.
- Silahlı çatışmalarda doğrudan yer almıştır.
- Özellikle özel kazanç arzusuyla, silahlı çatışmalarda yer almak için motive edilmiş ve aslında, çatışmaya dâhil olan bir tarafça veya bir taraf namına, söz konusu tarafın silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve fonksiyonlar için savaşçılara söz verdiği veya ödemeyi taahhüt ettiği miktarın üstünde maddi tazminat sözü verilen kişidir.

- Ne taraflardan birinin vatandaşıdır ne de bir çatışma tarafınca kontrol edilen bölge de ikamet eder.
- Herhangi çatışan tarafın silahlı kuvvetlerinin bir üyesi değildir.
- Çatışma taraflarından olmayan bir devlet tarafından onun silahlı kuvvetlerinin bir üyesi olarak çatışma için resmi bir görevle görevlendirilmemişlerdir.

I No'lu Ek Protokol, paralı askerlik konusunu ele almış ilk uluslararası düzenlemedir. Ancak bu düzenlemenin birçok eksikliği vardır. Protokolün öngördüğü şartların ve bu şartların tümünün birlikte sağlanması zorunluluğu başlı başına bir sorundur. Çünkü bu sebepten ötürü bir kişiyi paralı asker olarak değerlendirmek hemen hemen olanak dışı bir durum almaktadır. Diğer yandan bu maddede geçen tanım paralı askerleri harp esiri statüsünden mahrum bırakma üzerine kuruludur. Burada paralı askerlik yasaklanmamakta ve bu şekil faaliyetleri cezalandırma konusunda da bir hüküm getirilmemektedir. Paralı askerlikle ilgili nelerin yasak olduğu belli değildir. Ayrıca protokolde paralı askerlerin kullanımı ve finansmanı üzerine de herhangi bir yasağın izine rastlanmamaktadır (Topal, 2011: 981-982).

Bu düzenleme savaş alanlarının özel aktörleri olarak özel askeri şirketlerin paralı askerlik kapsamında değerlendirilmesi açısından da yetersizdir. Topal'ın belirttiği üzere (Topal, 2011: 983-984);

Özel askerî şirketler açısından bakılacak olursa, silâhlı bir çatışmada savaşmak üzere işe alınmış olma şartının daha baştan sınırlandırıcı bir nitelik taşıdığı görülür. Bu şirketlerin faaliyet sahası içerisinde, eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin önemli bir yer tuttuğu dikkate alındığında, bu

düzenlemenin özel askerî şirket çalışanlarının paralı askerlik kapsamında değerlendirilmesini engelleyici bir role sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca belirli kişilerin veya kuruluş ya da tesislerin güvenliğini sağlamak üzere anlaşma imzalanan özel askerî şirketlerin, bu kapsamda değerlendirilemeyeceği açıktır. Bu şirketler, anlaşma çerçevesinde görevlerini yerine getirirken bir çatışmaya dâhil olsalar da durum yine değişmez. Çünkü başlangıç itibarıyla savaşmak üzere işe alınmamışlardır. Son olarak 47. maddede yer verilen paralı askerlik tanımının karşılanabilmesi için, bu şahısların çatışma taraflarından birinin vatandaşı olmaması veya çatışma tarafınca kontrol edilen topraklar üzerinde ikamet etmemesi gerekmektedir. Bu hüküm, söz konusu şahısların büyük bir kısmını paralı asker statüsünde değerlendirmeye engeldir. Kaldı ki özel askerî şirketlerde istihdam edilen şahıslar arasında eşitsiz bir uygulamanın yapılmasına zemin hazırlamaktadır. Mesela Irak'ta bu şirketlerde çalışan Amerikan ve İngiliz vatandaşı şahıslar, madde 47(2)(d) uyarınca vatandaşı oldukları ülkeler dikkate alınarak paralı asker şeklinde nitelendirilmekten kurtulmakta, ancak bu durumda olmayan diğerleri paralı asker şeklinde değerlendirilebilmektedir. Öte taraftan, madde 47(2)(c) hükmü dikkate alındığında ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki metinde de görüldüğü üzere, üçüncü taraf konumundaki ülkelerin vatandaşı olan şahısların, çatışma tarafının silâhlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve işlevler için muhariplere öngördüğü veya ödediği miktarın üstünde bir kazanç sağlaması şartı aranmaktadır. Hâlbuki bu şahıslar, diğerleriyle mukayese edildiğinde daha az kazanç elde etmektedirler. Mesela, *Triple Canopy* isimli şirkette çalışan Amerikalı bir personel, günlük 500–600 Amerikan Doları kazanmaktayken, aynı işi yapan Fijili bir personel günlük sadece 70 dolar kazanmaktadır.

I No'lu Ek Protokol'ün yetersizlikleri sonucu BM, “BM Sözleşmesi” için çalışmaya başlamıştır. 1980 yılında BM'nin oluşturduğu bir ekip paralı askerlik

konusunda çalışmaya başlamıştır. Amaçları, paralı askerlik kapsamında söz konusu olabilecek suçları tespit ederek sorumluluklarını ortaya koymaktır (Topal, 2011: 984). Dokuz yıl süren çalışmanın sonunda BM Genel Kurulu tarafından 4 Aralık 1989'da 44/34 Numaralı "Paralı Askerlerin Askere Alınması, Kullanımı, Finansmanı ve Eğitimine Karşı Uluslararası Konvansiyonu" ortaya konmuştur. Bu konvansiyonun birinci maddesinde paralı askerliğin tanımına yer verilmiştir. I Ek Protokol'ün 47. maddesinde yer alan tanıma, özellikle bir hükümeti devirmek ya da bir devletin anayasal düzenine veya toprak bütünlüğüne zarar vermek amacıyla özel olarak toplu şiddet eylemlerine katılmak üzere kullanılan kişiler de dâhil edilmiştir (Güç, 2015: 121). Fakat bu düzenlemelerde özel askeri şirketleri bağlayıcı bir hukuksal düzen yaratamamıştır.

Zarate'nin de belirttiği üzere paralı askerliğe dair yapılan uluslararası düzenlemeler göz önünde bulundurulduğunda, özel askeri şirket çalışanlarının bir bütün olarak bu kategoriye dâhil edilip bu doğrultuda değerlendirilmesi mümkün değildir. Paralı askerlik ile özel askeri şirketler farklı oluşumlardır. Bunları birbirinden ayıran temel farklar vardır. Bu şirketler kâr peşinde koşan illegal yapılardan değildirler. Kayıtlı olarak faaliyet gösterirler. Süreklilikleri olan, hiyerarşik bir yapıda olan, kâr amaçlı ticari nitelikli tüzel kişilerden meydana gelmektedirler. Ancak dikkat etmek gerekir ki, 47. madde yalnızca gerçek kişiler içindir. Yani kayıtlı olduğu devletin çizdiği kurallar çerçevesinde hukuki bir varlığı olan tüzel kişiler için uygulama imkânı yoktur. Diğer bir konu ise, bu şirketler uluslararası piyasada ticari yolları kullanarak birbirleriyle rekabet ederler. Ayrıca bunlar, kendi meşruiyetlerine zarar vermemek için ekseriyetle uluslararası roplumun tanıdığı meşru hükümetlerle iş yaparlar. Paralı askerlik para kazanma motifli bir iştir.

Bu sebeple de maddi kazanç uğruna işverenler arasında ayrımda bulunmazlar. Çünkü temel gayeleri maddiyattır. İşte genel olarak burada bahsettiklerimiz özel askeri şirketlerle paralı askerleri birbirlerinden farklılaştırır (Topal, 2011: 987).

Savaşların özelleşmesi ve özel askeri aktörlerin ortaya çıkması hukuksal açıdan birçok boşluğun olduğu bu endüstride hayati problemlere yol açabilmektedir. MPRI'nın Balkanlar'da karıştığı fuhuş skandalı, Blackwater'in 2007 yılında 17 sivilin ölmesiyle sonuçlanan operasyonu, Abu Garip Hapishanesi'ndeki skandallar, bazı özel askeri şirketler mensuplarının Irak'ta sivillere rastgele ateş açmaları vs. gibi yaşananlar bu konuda acil olarak ulusal, uluslararası ve sektör içinde düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Özelleşen savaşın özel askeri aktörlerinin silahlı çatışmalar hukuku başta olmak üzere uluslararası hukuk kapsamında hangi statüye uyacağı konusunda hâlâ belli bir şey olmadığı için bunlar icraatlarından sorumlu tutulamamaktadır. Bu konuyla ilgili tabi olunacak statü ortaya konarak bunların hak ve yükümlülükleri tespit edilmelidir. Bu sayede ilgili olan devletin bu kişilerin eylem ve davranışlarından ötürü oluşan sorumlulukları ve bu kişileri ele geçiren tarafın hak ve yükümlülükleri ortaya konabilecektir (Topal, 2011: 976). Özel askeri aktörlerin faaliyetleri ile ilgili sorumlu tutulamamalarına örnek olarak Abu Garip olayı verilebilir. Abu Garip Hapishanesi'nde görevli tercümanların tümü ve sorgucuların yarısı Titan ve CACI şirketlerinin elemanlarıydı. ABD ordusu tarafından yapılan tahkikatta altı asker suçlu bulunmuştu. Bu askerler işledikleri suçlar sebebiyle askeri mahkemede yargılanmışlardı. Ancak özel askeri şirket çalışanlarının hiçbirisini ABD ordusu yargılama hakkına sahip olmadığına karar vermiş ve bundan dolayı onları suçlamamışlar, yargılamamışlar ve cezalandırmamışlardır (Singer, 2009: 390).

Özel askeri şirketlerle ilgili yaşanan birçok sıkıntılar ve hukuksuzluklar üzerine BM İnsan Hakları Komisyonu 2005 yılında “BM Paralı Askerlerin Kullanımı Çalışma Grubu”nu oluşturmuştur. Bunlar özel askeri endüstrinin gözetimi ve düzenlenmesi için tartışmalarda bulunmuş ve şu üç temel konuya dikkat çekmiştir (Cantenar, 2011: 121);

- Özel askeri şirketlere personel alımının kontrol edilmesi,
- Özel askeri şirketler için etkin bir lisanslama sisteminin tesis edilmesi,
- Ulusal, bölgesel ve uluslararası kontrol ve gözetime ihtiyaç duyulması.

Son zamanlarda uluslararası arenada askeri ve güvenlik şirketleri için insan hakları doğrultusunda etik kurallar, davranış normları oluşturmak ve belli sınırlar içerisinde meşru bir şekilde hareket etmelerini sağlamak için belirli düzenlemeler ve girişimler yapma çabaları vardır. ABD ve İngiltere hükümetlerinin öncülüğünde birtakım sivil toplum kuruluşları ve BM organlarının desteği ile 2000 yılında kurulan “Gönüllü İnsan Hakları Prensipleri” platformu bunlardan birisidir. Bu oluşumun ana gayesi, şirketlerin ticari faaliyetleri esnasında kendi güvenliklerini sağlarken, iş yaptıkları bölgelerde insan haklarına uygun bir ortam yaratmalarını teşvik etmek, onlara karşı oluşabilecek herhangi bir insan hakları ile ilgili suçlamalardan onları korumaktır. Bu platform gönüllülük temellidir. Platformun üyeleri üyelik müddetinde belirtilen kurallara uymayı ve diğer üyelerle bilgi ve tecrübe aktarımında bulunmayı taahhüt eder. Bu alanda diğer bir girişimde, Afganistan ve Irak gibi özel güvenlik ve özel askeri şirketlerin yoğun olarak kullanıldığı bölgelerde yaşanan insan hakları ile ilgili olumsuz gelişmeler sonucu İsviçre Dışişleri Bakanlığı ve Uluslararası Kızıl Haç Komitesi tarafından yapılmıştır. 2006 yılının ocak ayında bu iki kuruluşun başlattığı girişimler sonucu 17 Eylül 2008 yılında “Uluslararası Hukuki

Gereklilikler ve İyi Uygulamalar” adlı “Montrö Dokümanı” ortaya çıkmıştır. Özel askeri ve güvenlik şirketlerinin uymasının lüzumlu olduğu normları ortaya koyan Montrö Dokümanı’na ilk olarak Afganistan, Angola, Avustralya, Avusturya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Irak, Polonya, Sierra Leone, Güney Afrika, İsveç, İsviçre, İngiltere, Kuzey İrlanda ve Amerika Birleşik Devletleri imza atmıştır. Bu doküman uluslararası hukuk kurallarına bir yenilik getirmemektedir. Ancak bu kurallara gönüllü olarak uyulması hususunda bir anlayış ortamının oluşturulmasını amaçlamaktadır. Doküman özel güvenlik şirketlerinin ihtiyaç duyacağı hukuki konularda kılavuz niteliğindedir. Montrö Dokümanı, BM insan haklarına saygı ortamının geliştirilmesini amaçlayan bir resmi belgedir. Latin Amerika, Asya ve Afrika’da eğitimleri verilmektedir (Özel Güvenlik Dünyası, 2014).

İki bölümden oluşan Montrö Dokümanı’nın ilk bölümünde, yetkilendirerek kullanan devletler, konuşlanılan devletler ve şirketlerin ticari kaydının olduğu devletler, üçüncü devletler, özel askeri ve güvenlik şirketlerinin kendisi, özel askeri ve güvenlik şirketlerinin personeli ve amirleri hakkında hukuki sorumluluklar anlatılmaktadır. İkinci bölümde de “*Best Practice*” adı altında 73 tavsiyede bulunmaktadır. Bu doküman özel askeri ve güvenlik şirketlerinin devletlerle olan ilişkisi bağlamında devletleri üç kategoriye ayırmaktadır. Bunlar, özel askeri ve güvenlik şirketlerini vekâlet vererek kullanan devletler, şirketlerin davetli olduğu yani konuşlandırıldığı devletler ve son olarak şirketlerin ticari olarak kayıtlı olduğu devletlerdir. Dokümanda özellikle vurgulanan husus, ihale verilmesi ve şirketlerin yetkilendirilmesi durumlarında, çalışanlara ait bir hizmetin doğrudan düşmanlığa sebep olabilecek bir probleme gebe olup olmadığının dikkat edilmesidir. Ayrıca, ihale sürecinin şeffaf olması, şiddet kullanım şekli ve hangi silahların kullanılacağı,

şiddet kullanımına sadece kendini savunma ya da üçüncü kişilerin korunması gerektiğinde yönelmesi, her faaliyet sonrası ilgili yerlere rapor sunulması bu dokümanda istenmektedir. Bu doküman ayrıca devletlerin özel askeri ve güvenlik şirketleri ile ilgili düzenleme yapmasını tavsiye etmektedir (Özalp, 2009(b): 71-72).

Görüldüğü üzere, paralı askerliğe ve özel askeri şirketlere ilişkin geniş kapsamlı ve yeterli bir düzenleme mevcut değildir. Sonuç olarak, özel askeri şirketler için acil olarak uluslararası ve ulusal düzenlemeler yapılmalıdır. Ancak ulusal düzeyde yapılacak düzenlemelere dayanak olması bakımından uluslararası düzenlemelere öncelik verilmesi önem arz etmektedir. Yoksa hayati önem arz eden alanlarda görev alan ve hizmet sunan bunu da kâr-zarar mantığıyla yapan bu şirketlerin dünya barışı içinde, insan hakları içinde büyük bir sorun kaynağı olarak kalacağı değerlendirilmektedir.

2. Ulusal Düzenlemeler

Özel askeri şirketlerle ilgili olarak yasal boşluk uluslararası alanda olduğu gibi ulusal seviyede de mevcuttur. Güney Afrika, ABD, Almanya vb. gibi sadece birkaç ülkede paralı askerlik ile ilgili yapılmış düzenlemeler haricinde yasal bir çalışma bulunmamaktadır. Tabi mevcut düzenlemelerde doğru düzgün uygulanmamaktadır. Paralı askerlik bilindiği üzere çoğu devlet tarafından yasaklanmıştır. Ancak özel askeri şirketlerle ilgili olarak düzenlemesi olan ülke sayısı da çok azdır. Düzenleme yapmış ülkeler arasında, ABD, İngiltere, Almanya, Güney Afrika sayılabilir. Bakıldığında bu ülkeler hem özel askeri şirketlerin yoğun olarak lisans aldıkları ülkelerdir hem de bunları yoğun olarak kullanan ülkelerdir. Bu

sebeple özellikle bu ülkelerin yetersiz de olsa bir takım düzenlemelere sahip olması şaşırtıcı değildir.

Özel askeri sektörle ilgili olarak yapılmış hukuki düzenlemeler, genellikle ulusal ceza kanunlarında mevcut olan paralı askerliğe dair düzenlemelerdir. Paralı askerliği, Avustralya, Belçika, Yunanistan, Finlandiya, Danimarka, İtalya, Hollanda, Portekiz, Rusya, İsviçre ve Ukrayna yasaklarken, Almanya, Avusturya, Kanada, Japonya, Yeni Zelanda ve İspanya bu konuya ilişkin herhangi bir düzenleme yapmamıştır (The House Of Commons, 2002: Annex B aktaran Yalçinkaya, 2006: 269).

Özel askeri şirketler, paralı askerlerden farklıdırlar. Özel askeri şirketler yasal bir yapıya sahip olup müşterilerine sözleşme yoluyla bağlıdırlar. Yasalar ve sözleşmeler için alınacak lisanslar vasıtasıyla kendi devletlerine ismen bağlıdırlar. Bunlar paralı askerlerden farklı olarak, eğitim, istihbarat, danışmanlık, lojistik destek ve çatışma sonrası gereksinimler için hizmet sunmaktadırlar (Aktüel, 2013).

Özel askeri şirketlerin yoğun olarak lisans aldığı ülkeler ABD, İngiltere ve Güney Afrika'dır. Bu sebeple bu ülkelerde yapılan düzenlemeler bizim için aydınlatıcı olacaktır. İngiltere'de konuyla ilgili yasalar üzerinde hâlen kafa yorulmaktadır. ABD ve Güney Afrika'da mevcut yasalar olmakla birlikte uygulama açısından zayıftır. Yani özel askeri şirketlerin faaliyetleri halen tartışmalı ve bazı konularda meşruluğu sorunludur. Abu Garip'te yaşanan insan hakları ihlalleri ve işkenceler ve tacizler ve sonrasındaki uygulamalar ülkesel bazda yapılan düzenlemelerin ne kadar yetersiz olduğunu dünya kamuoyunun gözleri önüne sermiştir.

Güney Afrika özel askeri şirketlerin faaliyetleri ile ilgili düzenlemeler konusunda en açık duruş sergileyen ve adım atan ülkedir. 1998 yılında uygulamaya giren “*The South African Regulation of Foreign Military Assistance Act (FMA)*”, paralı askerliğe, özel askeri şirketlere ve özel güvenlik şirketlerine ilişkin yapılan en geniş kapsamlı ulusal mevzuattır. Bu düzenlemede amaçlanan, tavsiye ve eğitim, personel, finansal, lojistik, istihbarat ve operasyonel destek, personel istihdamı, tıp ve sağlık hizmetleri, malzeme tedariki konularını kapsayan dış askeri desteğin düzenlenmesidir. Bu kanun ayrıca bölge dışı uygulamayı ve yasa hükümlerine uymayanları cezalandırmayı da içermektedir (Schreier ve Caparini, 2005: 107). Singer, Afrika’da özellikle Executive Outcomes ile yaşanan sıkıntıların ve diğer şirketlerden kaynaklanan problemlerin ortaya çıkmasıyla bu yasal girişimin yapıldığını belirtmektedir. Ayrıca Güney Afrika’da Apartheid sonrası işsiz kalan birçok asker özel askeri şirketler için potansiyel kaynaktır. Aslında bu ülke de birçok özel askeri şirketin ortaya çıkmasının temel sebebi de budur. Bunların çoğalması beraberinde birçok problemi de beraberinde getirmiş ve Güney Afrika’yı düzenleme yapmaya itmiştir (Singer, 2003(a): 539).

Bu yasa ile paralı askerlik, “özel kazanç için silahlı çatışmalara savaşçı olarak direkt katılım” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Güney Afrika’da konuşlu özel askeri şirketlerin imzalayacağı her bir kontrat için (ister yerel olsun ister bölge dışı) hükümetten izin alma zorunluluğu getirmiştir. Güney Afrika bölgesi alanı dışında devletten onay almaksızın iş yapanlara 10 yıldan az olmamak şartıyla hapis, 1 milyon rand (Güney Afrika para birimi)’tan az olmamak kaydıyla para cezası öngörmektedir. Dikkat edileceği üzere bu yasa yasaklamamaktadır, düzenleme yapmaktadır. Ancak iş uygulamaya geldiğinde bu yasalar ile ilgili sıkıntılar vardır.

Güney Afrikalı bir şirket olan Meteoric Tactical Solutions Irak'ta Irak polis ve güvenlik gücü için koruma ve eğitim hizmetleri vermektedir. Birleşik Krallık ve Güney Afrika ortak iştiraki olan Eriny's Irak'ın petrol endüstrisini korumak için geniş kapsamlı sözleşmeler yapmıştır. Ancak bunlardan hiçbiri faaliyetleri için yetki ve izin almamıştır. Bu da göstermektedir ki Güney Afrika yasayı denetleyebilecek ve yasayı uygulayabilecek kudrette değildir (Schreier ve Caparini, 2005: 107-108).

Kamuoyunda faaliyetleri dolayısıyla kötü bir şöhrete sahip Executive Outcomes, Güney Afrika'da bu yasanın yürürlüğe girmesinden sonra şirketin merkezini başka bir ülkeye taşımıştır. Buda bize göstermektedir ki, küresel ve çok uluslu bir yapı hâlini almış bu şirketler için ülkesel bazda yapılan düzenlemeler ister istemez etkisiz kalacaktır. Bunu önlemek için de öncelikli olarak uluslararası alanda düzenlemeler yapmak gerekecektir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1968 tarihli "Amerika Birleşik Devletleri Silahların İhracının Kontrolü Yasası" (*The US Arms Export Control Act*) hem silah satışını hem de askeri hizmetlerin ihracını düzenlemektedir. 1980 yılında da Amerikan menşeli özel askeri şirketlerin ABD'nin iyi ilişkiler içinde olmadığı devletlere askeri eğitim verdiği tespit edilince bu yasada bazı düzeltmeler yapılmıştır. Bu düzenleme şu anda ABD'nin askeri malzeme ve hizmet ihracında birincil yasadır. Askeri malzeme ve hizmet ihracı için ABD'nin yakın ilişkiler içinde olduğu müttefik ülkeler ve NATO ülkeleri sınırlamalara maruz kalmazken, ABD'nin ambargo uyguladığı ülkelerde ulusal güvenlik sebebiyle özel düzenlemeler mevcuttur (Schreier ve Caparini, 2005: 105). Yasaya göre dış ülkelere askeri hizmet ve mal ihraç edecek özel askeri şirketler Dışişleri Bakanlığı'na başvurarak lisans almalı ve faaliyetlerini kongreye onaylatmalıdır. Uygulamada hesap verilebilirlik ve saydamlık

konularında yetersizlikler mevcuttur. Yalnızca 50 milyon doları aşan kontratlar kongrenin onayına sunulması gerekirken 50 milyon dolar altında bir meblağ için böyle bir şart yoktur. Bunun yanında özel askeri şirketler “Dış Askeri Satışlar Programı” (*US Department of Defense Foreign Military Sales (FMS) Program*) ile hizmetlerini satabilmektedirler. Bu program ile bu şirketler hiçbir lisansa gerek duymadan faaliyetlerini icra edebilmektedirler. Vinnell’in Suudi Ulusal Muhafızları’nı eğitmesi ile ilgili yapılan sözleşme ve MPRI’nın Makedon ve Bulgar askeriyelerini eğitmesi için yapılan sözleşmeler FMS programı altında gerçekleştirilmiştir (Singer, 2009: 372; Singer, 2003(a): 539).

ABD’de özellikle dış ülkelerde görevlendirilen özel askeri şirketlerle ilgili insan hakları, etik, hesap verebilirlik konularında bir takım problemler yaşanmaktadır. Bunların tabi olduğu yasal düzenlemeler belirsiz bir konu olarak uzun bir süre varlığını korumuştur. Fakat yaşanan birçok skandaldan sonra bu konu üzerine düzenleme yapılması ihtiyacı artmıştır. Örneğin Bosna’da görev yapan DynCorp adlı özel askeri şirkete bağlı çalışanların, kadınları ve genç kızları fuhuşa teşvik ettikleri iddiaları ortaya atılmıştı. İddiaların doğrulanması üzerine olaya karışan özel askeri şirket çalışanlarının işlerine son verildi. Bu olaydan sonra Amerikan Kongresi, yabancı ülkelerde orduya bağlı sivillerin işledikleri suçlar nedeniyle yargılamalarını öngören bir yasayı kabul etti. Ama bu yasanın etkin bir şekilde uygulandığını söylemek zordur. Hatta bu olaya rağmen DynCorp hâlâ Amerikan ihalelerine katılabilmektedir (Ntvmsnbc, 2014).

ABD Kongresi 2007 yılında hazırlanan ve “*Lindsay Graham Yasası*” olarak bilinen bir düzenleme ile savaş alanındaki kontratçı firmalar ve ABD ordusuna eşlik eden diğer şahısları Amerikan Ordusu’nun “Amerikan Askeri Ceza Kanunu” (*United*

States Criminal Military Justice)’na tabi kılınıştır. Ordu ve güvenlik sözleşmelerinde “Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Kanunu” 2007’de tasarı olarak sunulmuş ve bu sektörde ve alanda şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması hedeflenmiştir (Singer, 2009: 401-403). 2009 yılının temmuz ayında da ABD Savunma Bakanlığı özel askeri şirketlerin kullanılmasına dair çerçeveyi çizen “Birlik Harekâtlarında Özel Güvenlik Kontratçıları Kullanımı” (*Private Security Contractors Operating in Contingency Operations*) talimatını ortaya koymuştur. Ayrıca Irak ve Afganistan’da özel askeri şirketlerin karıştığı tüm olayları bildirmek, olayların rapor edilmesini, takibini ve araştırılmasını sağlamak için içinde “Silahlı Kontratçı Gözetim Tümeni” (*Armed Contractor Oversight Division*) adında ekipler kurulmuştur. Bunun yanında ABD Savunma Bakanlığı savaş bölgelerindeki özel askeri şirketlerin kullanımı hakkında politikaları düzenleyen “*Code Of Federal Regulations*”ı modifiye ederek ara bir kanun çıkarmıştır. Bu ara kanun kontratçı özel askeri şirketleri denetleme, teçhizatlandırma, eğitime ve seçme için politika ve prosedürleri içermektedir (Moshe, 2011: 17).

Güney Afrika ve ABD dışında özel askeri şirketler ve özel güvenlik şirketleri ile ilgili yasal düzenleme pek azdır. Avrupa’nın dışında büyük bir çoğunluk özel askeri aktörleri görmezden gelir ve endüstrinin düzenlenmesi ve tanımlanmasını uluslararası düzeye bırakır. Avrupa’da genellikle, hükümetler hem KÖO hem de ulusal düzenlemelerini özel askeri endüstrilerini kontrol etmek için yönetim mekanizması olarak kullanırlar (Krahman, 2003: 2).

1990’larda Avrupa ordularının askeri destek hizmetleri için özel askeri şirketlerden yararlanması önemli bir dönüşümü anlatır. Bu dönüşümün en fazla görüldüğü ülkede İngiltere’dir. Thatcher yönetimi ile başlayan özelleştirme akımı,

British Aircraft Corporation, Royal Ordnance, Rolls Royce ve Royal Dockyards'ı kapsayan ulusal silah endüstrisinin özelleştirilmesine sebep olmuştur. Daha sonra, Tony Blair başkanlığındaki İşçi Partisi hükümeti özel askeri şirketlerin ulusal ve uluslararası güvenlik fonksiyonlarındaki rolünün artmasında önemli bir rol oynamıştır (Krahman, 2003: 3).

İngiltere askeri sektörde piyasa odaklı bir yaklaşım izlemektedir. “Kalite İçin Rekabet İnisiyatifi” (*Competing for Quality*) ile 1990’larda yıllık 1,5 trilyon değerinde harcama yapılan 160 iş sahasının yarısı özel sektöre devredilmiştir. (Krahman, 2003:5-6) Avrupa’nın özelleştirmede baş sıradaki ülkesi İngiltere’de, “Özel Finans Girişimi” (*Private Finance Initiatives (PFI)*) askeri işlerde kamu ve özel sektör arasındaki ilişkileri büyük ölçüde dönüştürmüştür. Bunlar İngiltere’de özel askeri şirketlerin büyümesini sağlamıştır. Dış kaynaklardan yararlanma askeri olmayan destek ve yönetim ile sınırlandırılmıştır. Özel Finans Girişimi programları ise lojistik ve eğitim gibi daha çok askeri fonksiyonları kapsamaktadır. Sonuç olarak, özel destek operasyonları giderek cepheye doğru ilerlemektedir. Özel askeri şirketlerin büyümesi ve hizmetlerinin cepheye giderek yaklaşması sadece İngiltere Savunma Bakanlığı’nın özel firmalara olan bağımlılığını artırmamakta bunun yanında, ulusal ve ulus ötesi şirket birleşmelerini kolaylaştırmakta ve şirketler arasında rekabeti azalmaktadır. Özel Finans Girişiminin 10 ila 40 yıl arasındaki uzun dönemli taahhütleri kamu-özel sözleşmelerinin yönetimini ve dizaynını zorlaştırmaktadır. Değişen koşullarda yapılacak düzenlemelerde çok pahalıya mal olmaktadır. Diğer yandan Özel Finans Girişiminin maddeleri kamuya açıklanmamaktadır. Ayrıca yapılan sözleşmelerin yürürlüğe konulması için parlamento onayı da gerekli değildir. Anlaşılacağı üzere İngiltere’nin özel askeri

şirketler üzerinde bir takım denetim tedbirleri olsa da bunların şeffaflığı sağlamadaki gücü ve söz konusu faaliyetlerde hesap verilebilirliği düşüktür (Caparini ve Scherier, 2005: 110-111; Krahmann, 2003: 8-9).

İngiltere Hükümeti'nin yayınladığı *Green Paper* Raporu'na göre özel askeri endüstri içinde paralı askerler, özel ordular, özel güvenlik şirketleri, özel istihbarat şirketleri ve özel askeri şirketler gibi birbirinden farklı gruplar vardır. Buna göre paralı askerler bir kazanç karşılığı savaşıyor veya savaşçılık kabiliyetlerini satan kişilerdir. Özel ordular ise, genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen bir uygulamalardır. Özellikle Güney Amerika'da uyuşturucu baronlarının veya Afrika kıtasında Liberya örneğinde olduğu gibi savaş lordlarının özel orduları mevcuttur (Aktüel, 2013).

Green Paper Raporu ile İngiliz Hükümeti özel askeri sektörün düzenlenmesine yönelik birtakım seçenekler ortaya koymuştur. Bunlar özel askeri faaliyetlerin dünyada yasak edilmesi, özel askeri faaliyetlerin lisans verilerek kontrol altına alınması, sektörün unsurlarının kayıt altına alınması ve sektörde otokontrol mekanizmasının yaratılması gibi seçeneklerdir (Yalçınkaya, 2006: 270).

Almanya 1990'ların ortalarından itibaren hayata geçirilen Almanya Silahlı Kuvvetleri'ndeki reform uygulamaları doğrultusunda özel şirketlerin kullanımı yönünde adımlar atmaya başlamıştır. Askeri dış kaynak kullanımında Almanya'nın yaklaşımı, İngiltere'ninkinden farklıdır. Almanya, Silahlı Kuvvetleri'nin (*Bundeswerk*) piyasa prensiplerine açılmasını 1994 yılında planlamış ancak askeri dış kaynak kullanımına İngiltere'den daha ihtiyatlı yaklaşmıştır. Almanya'da askeri alanda özelleştirme hem daha yavaş hem daha temkinli olmuştur. Almanya devlet ortaklığıyla askeri hizmetler üzerinde doğrudan kontrol kurmayı denemiştir.

Almanya’da askeri alanda market mekanizmalarının kullanımı ile ilgili ilk adım 1994 yılında Savunma Bakanlığı’nın “askeri hizmetlerin tekrar düzenlenmesi ve uygun olan her yerde bu hizmetlerin özelleştirilmesi” yönündeki direktifleri ile atılmıştır. İlerleyen dönemde diğer önemli bir adım da Almanya Silahlı Kuvvetleri’nde “İnnovasyon, Yatırım ve Etkinlik” için “Çerçeve Antlaşması” ile atılmıştır. Bu antlaşma Alman Hükümeti ile Alman ekonomisinin temsilcileri arasında 15 Aralık 1999 yılında imzalanmıştır. Bugünlerde Almanya’da yaklaşık olarak 700 özel şirket bu anlaşmayı imzalamıştır. Bu antlaşma çerçevesinde de askeri hizmetlerin özelleştirilmesi için 14 pilot proje ortaya konulmuştur (Krahmann, 2003: 10).

“Çerçeve Antlaşması” çerçevesindeki projeler bilgi teknolojilerinden askeri eğitim ve lojistiğe kadar farklı yelpazelerdeki hizmetlerin özel sektöre gördürülmesini öngörmüştür. Bu yönde yapılan dış kaynak kullanımı uygulamaları ile Almanya Silahlı Kuvvetleri askeri taşınmazlar üzerindeki mülkiyetini korurken yönetim, harekât ve eğitim gibi hizmetleri özel firmalara devretmiştir. Örneğin ordunun bir savaş eğitim merkezinin özelleştirilmesi ve bir Eurofighter savaş jetleri için eğitim tesisinin özelleştirilmesi buna örnek verilebilir. GÜZ-System-Management Ltd üç yıllık bir sözleşmeyle bu tesislerin işletimini üstlenmiş, araçları tahsis etmiş ve eğitim desteği sağlamıştır (Krahmann, 2003: 11).

Almanya’da hayata geçirilen “Çerçeve Antlaşması” doğrultusundaki projeler İngiltere’nin askeri hizmetlerdeki dış kaynak kullanımı üzerindeki erken dönem uygulamalarıyla karşılaştırılabilir. Bu KÖO’nda ana mekanizma kısa dönemli özel hizmet sağlayıcılarla yapılan kısa dönemli sözleşmelerdir. Almanya bu doğrultuda savaş pilotlarının eğitilmesinden yönetim fonksiyonlarına kadar birçok alanda özel askeri destek satın almıştır. Yapılan sözleşmelerde uzun dönemli olmayıp kısa

dönemli olunca da Alman Silahlı Kuvvetleri hizmet sağlayıcılar üzerinde denetim kurabilmiştir. Böylece uzun dönemli sözleşmelerden kaynaklanan bağımlılık sorunu da kısa dönemli sözleşmelerle aşılmıştır. KÖO’nda sözleşmenin devamı Almanya Silahlı Kuvvetleri’nin tatminine bağlı olmuştur (Krahmann, 2003: 11).

Almanya KÖO’nı piyasa testleri doğrultusunda değerlendirmek için 2000 yılında *Association for Development, Procurement and Operations (Gesellschaft für Entwicklung, Beschaffung und Betrieb, GEBB)* kurmuştur. GEBB İngiliz Savunma Bakanlığı’ndan farklı olarak askeri hizmetlerin tedarikinde doğrudan yer almıştır. GEBB’in amacı dış kaynak kullanımında en verimli olasılığa ulaşmak olarak belirlenmiştir. GEBB aracılığıyla Alman Silahlı Kuvvetleri askeri hizmetlerin tedarikinde bir kontrol ve koordinasyon mekanizmasına sahip olmuştur (Krahmann, 2003: 12).

İngiltere’den farklı olarak Alman Hükümeti, müşterek hissedar ve ortak girişim mekanizmalarını özel askeri hizmetlerin denetimi için kullanmıştır. Sadece sözleşmeden doğan yükümlülöklere dayanmaktansa bu KÖO Alman Silahlı Kuvvetleri’nin anında bu şirketler üzerinde denetim kurmalarını ve hizmetleri nasıl sağlayacaklarına karar vermelerine imkân tanımıştır. Böylece de Savunma Bakanlığı KÖO aracılığıyla özel askeri hizmet operasyonlarında kamusal hesap verebilirliği sağlamıştır (Krahmann, 2003: 13).

3. Sektör İçi Düzenlemeler

Özel askeri hizmet ve mal endüstrisi gittikçe büyümektedir. Bu da kamuoyunun bunlar üzerindeki farkındalığını artırmaktadır. Daha önce bu şirketlerin

paralı askerler ile karıştırıldığını söylemiştik. İşte bu şirketlerde paralı askerlerin kötü ününün üstlerine yapışmamasını sağlamak için belirli düzenlemelerle imajlarını düzeltmeye ve kendilerinin yasal bir konumda olduklarını kanıtlamaya çalışmaktadırlar.

Uluslararası hümaniter hukukun genel ilkeleri doğrultusunda şirketler veyahut bunların çatı kuruluşları düzenleyici mekanizmalar oluşturarak belirli davranış kodeksleri ortaya koymaktadırlar. Özel askeri endüstri içerisindeki birçok özel askeri şirket ve özel güvenlik şirketleri IPOA (*International Peace Association Operations*) diye bilinen birliğe üyedirler. Bu birliğinde oluşturduğu bir davranış kodeksi bulunmaktadır. Bu birliğe katılan bütün şirketler hali hazırda geçerli bütün hümaniter hukuka ait normlara bağlı hareket edeceklerini taahhüt etmektedirler. Bu tarz davranış kodeksleri kendiliğinden düzenleyici mekanizmalardır. Bunlar uygulama aşamasında da pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu kodeksler hukuki bir bağlayıcılığa sahip değildir. Sadece ihtiyari olarak bağlayıcılığa sahiptir. Dolayısıyla bu metinler herhangi bir hukuki güvence ve açıklık sağlamaktan uzaktır. İlk olarak 2001 yılında düzenlenmiş olan IPOA'nın davranış kodeksinin bugün itibariyle onikinci versiyonunun yürürlükte olduğunu düşünürsek, bu kodeksin yaklaşık dokuz ayda bir değiştiğini hesaplamak zor olmamaktadır. Son versiyonunda da uluslararası hukuka bağlı hareket edileceği yalnızca başlangıç kısmında bir kez geçmektedir (Özalp, 2009(b): 68).

Washington D.C. de kurulmuş olan IPOA amacını belirtirken barış ve istikrar operasyonlarında özel sektörün giderek artan öneminin altını çizmiştir. Bu birlik özel askeri endüstriyi barış ve istikrar endüstrisi olarak anlatmaktadır. Bu doğrultuda da IPOA tarafından davranış ilkeleri tespit edilerek insan hakları, şeffaflık, silah

alımlarının kontrolü ve çalışanların hakları ile ilgili müşterek standartlar ortaya konulmuştur (Yalçınkaya, 2006: 270).

Sektör içi düzenlemelere Kızıl Haç'a ait Kızıl Haç Davranış Kuralları (*Red Cross Code of Conduct*) ve 2010 Ocak ayında birçok özel askeri şirket ve özel güvenlik şirketinin İsviçre Dışişleri Bakanlığı, Cenevre Silahlı Kuvvetlerinin Demokratik Kontrolü, Cenevre Uluslararası Hümaniter Hukuk ve İnsan Hakları Akademisinin katılımları, Amerikan ve İngiliz hükümetlerinin de desteğiyle oluşturulan Özel Güvenlik ve Askeri Firmalar İçin Global Davranış Kuralları (*Global Code of Conduct for Private Security Companies and Private Military Companies*) adlı girişimde örnek verilebilir (Özalp, 2009(b): 68-69).

“İngiliz Özel Güvenlik Şirketleri Birliği” (*British Association of Private Security Companies - BAPSC*) adıyla İngiltere menşeli özel askeri şirketler bir üst birlik kurmuşlardır. Bu örgüt özel askeri endüstri ile ilgili şikâyetleri araştırarak bağımsız bir ombudsmanlığın oluşturulmasını da içeren çok etkin sınırlandırmaların hayata geçirilmesini amaçlamaktadır. BAPSC'a dâhil olan ArmorGroup ve diğer büyük şirketler “kovboy” diye adlandırdıkları itibarsız ve saygın olmayan şirketlerden kendilerini ayrı tutmak istemektedirler. Bu sebeple, endüstriye çok sıkı kurallar getirerek bu kurallara uymayanların ilerideki ihalelere girmesini engellemeye yönelik mekanizmaların kurulması ve işletilmesi için uğraşmaktadırlar. Irak'ta faaliyet gösteren özel askeri şirketlerince Irak Özel Güvenlik Şirketleri Birliği (*Private Security Company Association of Iraq- PSCAI*) kurulmuştur. Bu kuruluşun maksadı Uluslararası Irak Gücü, Irak Hükümeti ve bölgedeki diğer kuruluşlarla özel askeri şirketler arasındaki koordinasyonu tesis etmek olarak belirtilmiştir (Cantenar, 2011: 112-113).

Görüldüğü üzere özel askeri şirketler hakkında uluslararası, ulusal ve sektör içi birtakım düzenlemeler söz konusudur. Ancak bu düzenlemelerin tatmin edici olmadığı da ortadadır. Ancak bu şirketler hâlâ daha sağladıkları birtakım avantajlar uğruna tercih sebebi olmaktadır. Bu şirketlerin asıl iş alanı olarak askeri alanda yarattığı birçok avantaj bulunurken beraberinde de birçok dezavantajı getirmektedir. Bu doğrultuda şimdi özel askeri şirketlerin askeri açıdan etkileri üzerinde durulacaktır.

III. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN ASKERİ AÇIDAN ETKİLERİ

Silahlı kuvvetlerin barışta ve savaşta ayrı ayrı görevleri bulunmaktadır. Bu görevler büyük ölçüde çeşitlilik göstermektedir. Ülke savunmasından tutunda, barışı destekleme operasyonlarına, iç güvenlik harekâtından doğal afetlerde yardıma kadar ulusal ve uluslararası platformlarda çeşitli görevler silahlı kuvvetler tarafından üstlenilmektedir. Silahlı kuvvetlerden beklenen de bu görevleri başarılı bir şekilde ifa etmesidir. Bir ordunun başarısı da ona verilen görevi, en az maliyetle, en verimli, en etkili ve en kısa sürede ülkesinin menfaatleri ve kamu yararı doğrultusunda yerine getirmesiyle ölçülür. Silahlı kuvvetlerin ve orduların ülke vatandaşlarının vergileriyle idame ettirildiği düşünülürse, mevcut kaynağın nasıl kullanıldığı ve kullanılacağı bu noktada önemli hale gelmektedir. Özellikle askeri konuların belirli bir teknik ve taktik bilgi gerektirdiği göz önünde bulundurulursa, bu konuda karar vereceklerin yeterli ve konusunun uzmanı kişilerce doğru yönlendirilmesi ülkenin savunması ve bekası için hayati önem taşımaktadır.

Özellikle 1980 sonrası dünyada artan özelleştirme dalgası orduları da etkilemiştir. Sovyet Bloğu'nun yıkılmasıyla ordular küçülmeye gitmişler ve askeri alandaki bazı mal ve hizmetleri özel sektörden temin yolunu seçmişlerdir. Zamanla da orduların faaliyet alanlarına giren konularda özel sektörün kullanımı ve bunların sundukları hizmetler artış göstermiştir.

Ordular öncelikle birincil görevlerine odaklanmak maksadıyla ikincil görevleri olan, ikmal, iaşe, personel, bakım, yeme-içme, çamaşır yıkama, posta hizmetleri gibi faaliyetlerini özelleştirmişlerdir. Zamanla da eğitim ve sıcak çatışma bölgelerinde de özel askeri şirketlere iş sahâları açılmıştır.

Pentagon özel askeri şirketlerin sunduğu mal ve hizmetler aracılığı ile savunma alanındaki maliyetlerin azaldığını düşünmektedir. Bu doğrultuda da ordunun sahip olmadığı özellikler ve kabiliyetler için özel sektörden faydalanmaktadır. Pentagon'a göre ordu bu sayede temel vazifesi olan, ülkenin korunmasına odaklanarak etkin ve verimli bir hâle gelmektedir (Yılmaz, 2015(b): 7). Tabii ki özel askeri şirketler ABD için artan oranda esneklik kazandırsa da, askeri operasyonları özelleştirmek ve bu alandaki mal ve hizmetleri dış kaynaktan temin etmek orduların bazı kritik önemdeki fonksiyonlarını kaybetmelerine sebep olabilmektedir (Avant, 2005: 132).

Güvenliğin özelleştirilmesini diğer sektörlerdeki özelleştirmelerle bir tutmamak gerekmektedir. Çünkü diğer sektörlerde özelleştirme yapıldığında rekabeti tesis etmek güvenlik sektörüne göre daha kolaydır. Hele dış güvenlikle özelleştirmeye gitmek tekelleşmeye ve bağımlılığa yol açabilecek şartları beraberinde getirebilecektir. O yüzden özel askeri şirketlerin devlete askeri açıdan etkilerini incelerken geniş kapsamlı düşünmek gerekmektedir. Teoride özelleştirme

ve dış kaynaklardan yararlanma sanki işletmeleri veya kuruluşları başarıya götürecektir, onun verimliliğini inanılmaz ölçüde arttıracak bir güç gibi lanse edilebilir. Fakat uygulamada yasallık, hesap verebilirlik, kontrol gibi birçok problemi de içinde barındırabilmektedir.

Bir devlet politikası olarak orduların küçültülmesi ve bu ordularında hızla gelişen ve dönüşen dünyada kendisinden beklenen ve istenen görevleri en iyi şekilde ve etkin bir biçimde yapabilmesi sayıca ve malzeme açısından küçülen ordular için zordur. Özellikle nicelikteki azalma nitelikteki artışla kapatılmak istenmektedir. Harekât alanlarının genişlemesi ve bazen devletlerin birden çok alanda ordularını görevlendirme ihtiyacı duyması personel ve teçhizat sıkıntısını beraberinde getirmektedir. Singer'in de belirttiği üzere, özel askeri şirketler daha önceleri de Amerikan ordusuna eşlik etmiş olsa da, 1990 sonrası bu birliktelik muazzam boyutlara ulaşmıştır. Hatta bu şirketler Körfez Savaşı döneminde cephenin ön saflarında görev almışlardır (Singer, 2009: 36). Doğal olarak ordular hükümetin yaptığı politikaları (anayasal çerçeve içerisinde) uygulamakla yükümlüdür. Ordularda bu görevlerini eksiksiz yerine getirmek için personel eksikliğini, eğitim eksikliğini, lojistik desteğini özel askeri şirketler ile aşabilmektedir.

Teknik açıdan devletlerin ve orduların bu şirketleri kullanması mantıklı görülebilir. Devletlerin ve orduların savaş zamanı ve olağanüstü şartlarda ve doğal afet vb. gibi durumlar dışında büyük ordular beslemesi çok maliyetlidir. Büyük boyuttaki orduların eğitimi ve idaresi de bir o kadar zordur. Günümüzde çatışma ortamları silahlı kuvvetlerin esnek bir yapıda olmasını zorunlu kılmaktadır. Kalabalık ordularında esnek bir yapıda olması ve senkronize bir şekilde harekât ortamında sevk idaresi de bir o kadar zordur. Bu gibi sebepler barış şartlarında kalabalık ordulara

gerekli olmadığı düşüncesini akla getirmektedir. Hatta çatışma durumlarında da kullanılmak üzere asker yetiştirmek ve teçhizat ile silah almak yerine bunları dış kaynaklardan kiralamak daha doğruymuş gibi düşünülebilmektedir.

Askeri açıdan ordu ya görevini yapmıştır ya da yapmamıştır. Yani ya zafer vardır ya da yoktur. Ya hedef bölgesi ele geçirilmiştir. Ya da ele geçirilememiştir. Ya barış tesis edilmiştir ya da edilememiştir. Yani kendisine tevdi edilen vazifenin gerektirdiklerini ya yerine getirmiştir ya da yerine getirememiştir. Bu açıdan bakıldığında, ordunun vazifesini en iyi ve etkin şekilde yerine getirmesi için özel askeri şirketlerden yararlanması normal karşılanabilir. Ancak kısa vadede bu şirketler aracılığı ile yerine getirilmiş vazifeler bu şirketleri meşrulaştırmayacaktır. Çünkü uzun vadede ordular bu şirketlere bağımlılıklarını artırarak temel yetenekleri olan savaşma ve savaşmak için gerekli olan lojistik kabiliyetlerini kaybetmelerine sebep olabilecektir. Tabii ki eğer bir ordu mevcut kaynakları ile kendisine verilen vazifeleri ifa edemeyecekse dış kaynaklardan yararlanmayı düşünmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu yüzden ordular bu şirketleri kullanmada ve sözleşmelerini belirlemede çok dikkatli olmak zorundadır. Bu durum ordular için çok zorlu ve kritiktir.

A. Komuta Kontrol ve Koordinasyon

Savaş alanında özelleştirme diğer sektörlerde olduğu gibi tam rekabetin kolaylıkla sağlanabileceği bir alan değildir. Bu yüzden bu alanda hizmet veren şirketlerle yapılan sözleşmeler çoğu zaman devletin aleyhine sonuçlanabilmektedir. Ordularla hizmet sözleşmesi imzalayan şirketlerin savaş alanında veya çatışma ortamında oluşan güvensiz veya zorlu şartlarda kalması durumunda yaptığı sözleşmeyi hiçe sayarak görev alanını terk edip sözleşme gereği yerine getirmek

zorunda olduğu hizmetleri vermekten kaçabildiği bilinen bir durumdur (Singer, 2009).

Askeri bir organizasyonda, emir komuta birliği, kontrol ve koordinasyon çok önemlidir. Daha önce ordular tarafından yerine getirilen faaliyetlerin artık özel askeri şirketlerce yerine getirilmesi beraberinde bir takım sevk idare sıkıntılarını da getirmiştir. Özel askeri şirketler tek başlarına bir harekâta kullanılabildikleri gibi, ülkelerin düzenli ordularıyla ortakta çalışabilmektedir. Bu şirketler düzenli orduların organik kuruluşlarında olmadıkları için askeri harekâtın yönetiminde büyük sıkıntılara sebep olabilmektedirler.

Askeri şirketler düzenli orduların emir komuta zincirine dâhil değildirler. Onlar yaptıkları sözleşmeler çerçevesinde hareket ederler. Bu da beraberinde muharebe alanında komuta kontrol ve koordinasyon problemlerini beraberinde getirerek harekât alanında çok başlı bir yapıya sebep olabilir.

US Army Judge Advocate General Branch'tan Yarbay Charles T. Kirchmaier özel askeri şirketlerin dünyanın dört bir yanında batılı ordularla birlikte çalıştıklarını ve bu ordularda emir komuta eden komutanların da bunlar üzerindeki otorite alanlarını iyi anlayarak uygulamalarının öneminden bahsetmektedir (Kirchmaier, 2009: 37-38).

Komuta kontrol açısından özel askeri şirketlerin yarattığı problemler için Irak'ta Blackwater şirketinin sebep olduğu iki olaydan bahsetmekte fayda vardır. Bunlardan birincisi şu şekilde olmuştur: Felluce'de dört özel askeri şirket çalışanı (Blackwater'a mensup) şehre giden konvoyu eskortlama görevini icra ederken pusuya düşürüldü ve öldürüldü. Burada bu şirket çalışanları ordunun tavsiyelerine

uymayarak Felluce'ye girmişlerdi. Bu çalışanların vücutları parçalanıp sokaklarda dolaştırılmıştı. Bu durum üzerine Felluce işgal edildi ve buradaki ayaklanmalar had safhaya ulaştı (Perry, 2009: 692-693). İkinci olayda Nisaur Meydan'ında 2007 Eylül'ünde onyedisi sivilin Blackwater tarafından öldürülmesidir. Bu durumda oradaki insanları oldukça öfkelenmiştir ve oradaki güçlerin yeni statüsü konusundaki anlaşma üzerine yapılan görüşmeler uzamış ve bölgedeki belirsizlik bir süre daha devam etmek zorunda kalmıştır (Perry, 2009: 693).

Bu iki durumda görüldüğü gibi özel askeri şirketler üzerinde sağlam bir otorite ve komuta kontrol tesis edilemediğinde bunların askeri harekâtın gidişatında büyük etkilere ve zararlara sebep olabileceği anlaşılmaktadır. Özel askeri şirketler askeri açıdan askeri karar vericiler için esneklik sağlasa da komuta kontrol konusundaki belirsizlikler yüzünden pimi çekilmiş bomba misali ne zaman nerede ne yapacağı belli olmayan, üzerinde denetim kurulamayan birimler hâline gelebilmektedir.

Özel askeri şirketlerin amacı kârlarını maksimize etmektir. Bu amaç doğrultusunda çalışırlar. Onları tek bağlayan yaptıkları sözleşmeleridir. Onlar için adına sözleşme yaptıkları ülkenin menfaatinden önce elde edecekleri kârlar önemlidir. Öncelikle kendi varlıklarını sürdürmek ve daha fazla para kazanmak derdindedirler. Yalçinkaya'nın belirttiği üzere, özel askeri şirketler para için savaştıklarından her an karşı tarafa geçme riskini bulundurlar (Yalçinkaya, 2006: 274). Bunun geçmişteki örneklerinden de Machiavelli "Askerlik Sanatı" isimli kitabında bahsetmiştir (Machiavelli, 2003).

Muharebe sahasının önceden tahayyül edilebilmesi çok zordur. Muharebe sahasında meydana gelebilecek olayları önceden ayrıntısıyla tahmin etmek ve

planlamak neredeyse imkânsızdır. Çünkü durumlar sürekli değişebilmektedir. Ordularında her an bu durumlara uygun hareket etmesi ve buna göre şekil alması zorunludur. Bu sebeple özel askeri şirketler ile yapılan sözleşmeler maalesef muharebe sahasında karşılaşılabilecek her duruma uygun düzenlemeler içerebilmektedir. Bu da özel askeri şirketlerin bu boşlukları kendi menfaatleri doğrultusunda doldurmasına sebep olabilmektedir.

Sonuçta unutulmamalıdır ki sözleşmenin taraflarının ikisinin de bu iş için iki ayrı gündemi vardır. İşin en zor kısmı da işte burada başlamaktadır (Donahue, 1989: 38). Çünkü işveren farklı bir gündeme sahip temsilciye güvenerek işi veya hizmeti emanet etmektedir. Hele ki bu iş ülkenin bekasıyla ilgili olduğunda işin ciddiyeti bir kat daha artmaktadır.

Dünya da artık konvansiyonel savaşın yerini asimetrik savaş almaktadır. Yeni savaş biçimlerinin önemli bir özelliği kalabalık ordulara olan ihtiyacı ortadan kaldırmasıdır. Günümüzde teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı savaşların ortaya çıkmasıyla birlikte savaşlarda bu teknolojiyi kullanılabilecek uzmanların varlığı önem kazanmaktadır. Bu uzmanların istihdamı yüksek meblağ gerektirdiğinden silahlı kuvvetler bunları temin etmekte güçlük çekmektedirler. Bu noktada bu uzmanları ellerinde bulunduran özel askeri şirketler silahlı kuvvetler için vazgeçilmez olmaktadır (Singer, 2001/2002: 10-11). Bu doğrultuda güçlü orduların seviyesine ulaşmak için çoğu ordu teknolojik yetersizliklerini bu şirketler aracılığı ile kapatabilmektedirler.

Ancak teknolojik gelişmeleri ordularında da kullanmak isteyen ülkelerin özel askeri şirketlere gittikçe bağımlı hâle gelmesi de kaçınılmaz olacaktır. Bu durum kısa vadede ordulara teknolojik üstünlük sağlarken, uzun vadede özel sektöre ve özel

sektörün kâr amaçlı zihniyetine bağımlılığı körükleyecektir. Orduların harekât alanlarında şartların getirdiği zorlukların derecesine göre bu şirketlerin verdikleri hizmetlerin kesintiye uğrayabildiği de bilinen bir gerçektir. Bu sebeple özel askeri şirketlerin kullanılmasında sadece kısa vadeli düşünülerek uzun vadede ülkelerin gelecekleri ve bekası için önem arz eden konularda orduların zarar göreceği ve aynı şekilde ülke savunmasının da zafiyete uğrayacağı bilinmelidir.

Özel askeri şirketlerin özellikle harekât alanında kullanılması bunların güvenliğinin sağlanması problemini de beraberinde getirmektedir. Bu şirketlerin özellikle lojistik alanında hizmetlerini kesintisiz sürdürülebilmesi için bunların korunması maksadıyla da ordular kaynak ve personel ayırmak zorunda kalabilmektedirler. Zaten personelden ve maddi kaynaklardan tasarruf etme maksadıyla kullanılan bu şirketler için bu sefer başka sebeple kaynak ve personel ayrılmak zorunda kalınarak ne kadar tasarruf edildiği tartışma konusudur.

Orduların barışta ve savaşta özel sektörde olduğu gibi salt kâr zarar hesabıyla yönetilmesi yanlış olacaktır. Bu şirketler kâr zarar hesabıyla iş yapmaktayken, ordular ülke savunması ve kamu yararı için çalışmaktadır. Tabii ki özel sektörde geliştirilen teknik ve taktiklerden faydalanmak yararlı olacaktır. Ancak düşünce yapısının sadece bu yönde olması savaş alanlarında orduların etkili ve verimli olması için yeterli olmayacaktır.

Bu şirketlerle birlikte görev yapacak orduların bunlarla ortak dili konuşması ve kullanması önemlidir. Harekât alanında muhabere ve haberleşme vasıtalarının birbirlerini görebilmesi ve birbirleriyle uyuşması çok önemlidir. Bu şirketlerin elemanları ile ordu görevlileri arasında sağlam bir koordinasyon kurmak harekâtın

bekası için hayati önem taşımaktadır. Bu sebeple bu şirketlerle yapılan sözleşmelerde kontrol ve koordinasyon hususunun özellikle üzerinde durulması gerekmektedir.

Özel askeri şirketlerle ortak bir vasıta ile haberleşmenin ve muhaberenin tesis edilmesi kısa vadede olumlu sonuçlar doğururken, uzun vadede ülkenin ve ordunun istihbari değeri yüksek bilgilerini bu şirketler elde edebileceklerdir. Bu da ileride sözleşme imzalanan şirketle bir anlaşmazlık doğduğunda ileride ülke ve ordu için güvenlik zafiyeti doğurabilecektir. Son zamanlarda istihbari alanda da hizmet vermeye başlayan özel askeri şirketlerin bir dönem hizmet ettiği ülkeler ve kurum ve kuruluşların istihbari bilgilerini ileride başka müşterileri ile paylaşmayacaklarını düşünmek saflık olacaktır. Unutulmamalıdır ki, Markusen'in de dediği gibi, kamu sektörü ve özel sektör arasındaki temel ayırım özel sektörde çalışanın kârını maksimize etme isteği, kamu sektöründe çalışanın ise demokratik ve sivil alanda verdiği hizmetin hesap verebilirliğinin olmasıdır. Özel sektörde amaç kendi kârını artırmaktır. Özel sektör, devletin veya vatandaşın kazancı ve yararını ön plana koymadan kendi çıkarını düşünerek hareket etmektedir. Özelleştirmenin sonucunda da demokratik hesap verilebilir sistemden kâr elde etme yönünde motive olmuş bir sisteme doğru geçiş olmaktadır (Markusen, 2003).

Savaşta ön safhâlârda çatışma bölgelerinde kullanılan özel askeri şirketler bir süre sonra personelde moral düşüklüklere ve personelin cesaretinin kırılmasına sebep olabilecektir. Bu tarz alanlarda bu şirketlere bağımlılık bir süre sonra kritik görevlerde ve çatışma alanlarında kullanılacak tecrübeli askerlerin yetiştirilememesine sebep olabilecektir. Bu şirketlerde çalışan elemanların yüksek maaşlar aldığını öğrenen ordu personelininde bir zamanlar kutsal değerler için göze aldığı tehlikeleri artık sorgulayacağı da aşikârdır. Bu durumunda emir komuta

zincirinde birtakım sıkıntılara yol açabileceği bir gerçektir. Bu sebeple bu şirketlerin işveren ordularındaki faaliyetlerine, diğer personelle olan ilişkilerine ve onlara sağlanan ayrıcalıklara özel dikkat etmek gerekmektedir. Aksi hâlde harekât ortamında komuta kontrol ve koordinasyon hususlarında komutanların büyük problemler yaşayabileceği unutulmamalıdır.

B. İstihbarat

İstihbarat artık yalnızca gizli teşkilatların üzerinde durduğu bir metot olmaktan çıkmıştır. Aynı zamanda özel sektör kurum ve kuruluşlarının da faydalandığı bilimsel bir araştırma konusu şekline bürünmüştür. İstihbarat konusunda çeşitli tanımlar bulunmasının yanında kanımızca Ertuğrul Güven’in tanımı bizim için yeterli olacaktır. Güven, istihbaratı “Bilgilerin toplanması, mevcut bilgilerle karşılaştırılması, bu bilgilerin analizi, değerlendirilmesi, birleştirilmesi ve yorumlanması sonunda ortaya çıkan hâsıladır.” şeklinde tanımlamıştır (Güven, 2013: 119).

Özel askeri şirketler yukarıda bahsettiğimiz tanımda belirtildiği üzere bilgilerin toplanması, mevcut bilgilerin karşılaştırılması, analizi, değerlendirilmesi, birleştirilmesi ve yorumlanması safhâlarında ayrı ayrı olarak veya bunların birkaçı veya tümü için kiralanabilir. Bu açıdan özel askeri şirketler istihbarat ihtiyacı olan her tür müşteriye hizmet vermektedir. Örnek olarak British Petroleum’un (BP) Kolombiya’daki boru hatlarının korunmasını temin etmek için DSL şirketi ile 1997 yılında yaptığı sözleşme özel sektör firmalarının da istihbarat hizmetlerini özel askeri şirketlerden talep ettiğini bize göstermektedir.

Başka bir örnek verecek olursak 14. Tugay'ın olayına bakmak gerekir. Adı kötü muamele ve davranışlara karışmış, sivilleri katleden tugay olarak tasvir edilen Kolombiyalı yerel bir askeri birim olan 14. Tugay'ın adı BM raportörü tarafından Demokratik Kongo Cumhuriyet'inde paralı askerlik suçlamalarına karışmış olan DSL çalışanları eğitim vermiştir. DSL'in üst düzey kadrosuna baktığımızda, eski bir istihbaratçı olan Mark Heathcote, ve eski bir SAS komandosu komutanı olan Tony Ling karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu ekip Kolombiya polisine de eski SAS askerleri ile birlikte gerilla harekâtına karşı harekât eğitimi vermiştir. Eğitimlerde de kontragerilla teknikleri konuları işlenmiştir. Bunun yanı sıra şirketin çalışanları 14. Tugay'a BP'nin projesinin aleyhindekiler hakkında da istihbarat temin etmiştir. Kolombiya ordusu bu özel askeri şirketin temin ettiği istihbarat ile birçok adam kaçırma, cinayet, işkence faaliyetlerini yürütmüştür. Ayrıca 14. Tugay'a bu şirketin temin ettiği istihbaratlar ile 1988 yılında bir grup asker tarafından 43 insan katledilmiştir (Chatterjee, 2014; Barnett, 2000).

Görüldüğü gibi olaya salt askeri anlamda baktığımızda bu şirketlerin gözü çok karardır. İnsan hakları, kötü muamele vs. gibi şeyler bunlar için maalesef anlam ifade etmemektedir. Müşterisini memnun etmek uğruna tüm askeri yeteneklerini sınırsız ve orantısız bir şekilde hiçbir etik kaygı taşımadan kullanabilmektedirler.

Küreselleşme ile birlikte küresel terörizm, kitle imha silahlarının yayılması, finansal buhranlar, enerjinin güvenliği sorunu, küresel ortak alan ve kaynaklara ulaşım, çevre sorunları ve ekolojik krizler gündeme gelmiştir. Bunun yanı sıra, bölgesel ve iç çatışmalar artmış, bunlar için gerekli olan kriz yönetimi ön plana çıkmıştır. Organize suçlar ve devletlerin otoritelerindeki sarsılmalar, demografik hareketler, dış göç hareketleri, iç ve dış güvenlikte bağımlılık ve siber güvenlik

alanında birçok risk ve tehdit ortaya çıkmıştır. Bunlardan doğal olarak istihbarat teşkilatları da etkilenmiştir (Köksal, 2013: 15).

Unutulmamalıdır ki, istihbarat teşkilatları devlet yapılanmasının sadece bir kurumundan ibarettir ve bu kurumun yapısı da idarenin yapısı, siyasi iktidarın karakteri ve rejimin özelliklerinden etkilenir (Asker, 2013: 29). Bu doğrultuda baktığımızda 1970'lerden sonra özellikle refah devletine karşı eleştiriler yükselmiş ve 1980'lerle birlikte özelleştirme politikaları uygulanmaya konmuştur. 1989'da SSCB'nin yıkılmasıyla doğu Avrupa ülkeleri özellikle bu politikalardan nasibini almış ve ideolojik bir dönüşüm geçirmeye başlamışlardır. Reagan ve Thatcher ile yayılan özelleştirme politikaları ve kamuda dış kaynaklardan yararlanma uygulamaları istihbarat teşkilatları içinde söz konusu olmuştur.

2007 yılında ABD'nin federal bütçesinin yaklaşık olarak 2,8 trilyon dolar olduğunu belirten bir kaynağa göre toplam savunma ve güvenlik ile alakalı harcamaların tutarı 988,6 milyar dolardır. İstihbarat harcamalarının %80'i de savunma giderlerinden karşılanmakta, geri kalan %20'lik kısmı da (yaklaşık olarak bu 8 trilyon dolar kadardır!) federal harcamaların diğer alanlarından karşılanmaktadır (Hellman, 2014).

Bütçe açığının 10 trilyon doları geçtiği ABD'de, sözleşmecî şirketlere yılda yarım trilyon dolar harcanmaktadır. CIA adına istihbarat alanında çalışan birçok şirket mevcuttur. İstihbarat servisleriyle çalışan şirketler arasında birçok şirket mevcuttur. İstihbarat servisleriyle çalışan şirketler arasında Lockheed Martin, Raytheon, Booz Allen Hamilton, SAIC bulunmaktadır (Yılmaz, 2013: 76).

Bu şirketler yoğunlukla eski istihbarat personelini kadrolarında barındırmaktadırlar. Dolayısıyla bu durum istihbarat teşkilatları içinde zafiyete sebep olmaktadır. Çünkü bir zamanlar kendileri için, ulusal amaçlar uğruna çalışan istihbarat elemanları, şirketler adına başka müşteriler için çalışabilmekte ve bir zamanlar kendi ülkesi hakkındaki istihbari bilgileri veya devlette çalışırken elde ettiği farklı istihbari bilgi ve kaynakları paylaşması ve bunları anlaştığı özel şirket ve müşterileri için kullanması söz konusu olabilmektedir. Hatta bir zamanlar adına çalıştığı devletin düşmanı olan odaklarla hizmet sağlayıcı ve müşteri ilişkisi geliştirmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Özel askeri şirketler yoğun rekabet ortamında faaliyet alanlarını genişleterek, istihbarat alanında da müşterilerine hizmet vermeye başlamışlardır. Gelişen teknolojiyi temin etme, olanı idame etme ve geliştirme ve yetişmiş insan bulma konusundaki problemler düzenli orduların karşısına çıktıkça bu şirketler devletler için önemli bir hâle gelmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Yılmaz şöyle söylemektedir (Yılmaz, 2013: 77);

Lobicilik ya da danışmanlık gibi görüntüler altındaki bu şirketlerin yönetiminde çalışanlar ve elemanlarının çoğu eski istihbarat dünyasından iş dünyasına bir transfer haberi rutin hale geldi. İstihbarat servislerinin bütçe detayları gizli olduğu için hangi serviste ne kadar özel şirket elemanı olduğunu net olarak söylemek mümkün değildir. Sözleşmecî şirket kullanımı bir seçenek olmaktan giderek zorunluluk hale geldi. Gittikçe yasal ve yasal olmayan güç kullanımı arasındaki çizgide kayboldu.

Gelişen teknolojiden doğal olarak istihbarat alanı da nasibini almıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte birçok uzaktan takip ve hedef belirleme sistemleriyle elde edilen istihbarat ile vurucu güçlerle nokta operasyonları veya

direkt bir noktaya füze, uçak vs. ile taciz ve imha harekâtları yapılmaya başlanmıştır. Bu yoğun teknoloji içeren istihbarat kaynaklarının elde edilmesi ve idamesi zordur. Çoğu gelişmekte olan ülkeler içinde neredeyse imkânsızdır. İşte bu noktada istihbarat alanında hizmet veren şirketler bu tarz devletlerin elini kolaylaştırmaktadır. Ancak elde edilecek istihbaratın doğruluk ve güvenilirlik derecesi çok önemlidir. Yoksa söz konusu şirketleri kiralayan devlet için bu büyük sorunlara sebep olabilecektir. Çünkü şirketleri kiralayan devletler onların hazırladığı raporlara göre harekât düzenleyeceklerdir. Herhangi bir olumsuz durum ortaya çıktığı vakit, hesap sorma mekanizmalarının şu anki düzenlemelerle de neredeyse olmadığını düşündüğünüzde, bu şirketlere yüzde yüz güvenilmesi yanlış olacaktır. Unutulmamalıdır ki, bu şirketler kâr amaçlı çalışırlar. Dolayısıyla en yüksek parayı verenin lehine istihbarat raporlarını şekillendirmeyeceklerini kimse garanti edemez.

Özellikle siber güvenliğin ön plana çıkması ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler bu alanda istihbarat teşkilatlarının uzman personel istihdam etmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca ortada birçok özel sektör tabanlı kuruluşlar olunca söz konusu uzman personeli istihdam etmek için rekabet artmaktadır. Çünkü bu uzmanlar dışarıda daha yüksek fiyatlarla iş bulabilmekteler ve daha özgür ve konforlu iş ortamlarını tercih etmektedirler. Devletlerin istihbarat teşkilatlarının da bu personeli istihdam etmesi için muazzam kaynaklar ayırması gerekmektedir. Bu da devlete muazzam bir yüküdür. Bu sebeple devletler istihbarat ve teknolojik alanlardaki uzman ihtiyacını dışarıdan karşılama yoluna da gidebilmektedir. Bu doğrultuda devletlere istihbarat alanında yardımcı olabilecek özel askeri şirketler mevcuttur. Bu şirketler devletlere hem doğrudan istihbarat temin ettiği gibi uzman personel desteğinde de bulunabilmektedir. Ancak bu tür uygulamaların devletler için

bahsedilen avantajlarının yanında önemli bir dezavantajı da vardır. Bu da bağımlılık sorunudur. Bu şirketlere bel bağlayan ve ülke kaynaklarını aldıkları hizmet karşılığında bu şirketlere aktaran devletler zamanla bu alanlardaki yetenek ve kabiliyetlerini tamamen kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. İşte kendi personeli yetiştirmeyip daha uygun fiyatlarla bu şirketleri tercih eden devletlerin de gelecekte giderek özel askeri şirketlere bağımlı hâle gelmesi söz konusu olabilecektir. Zamanla da bu şirketler olmadan bunları kiralayan devletler kendi istihbaratını sağlayamayacak duruma gelebileceklerdir.

Diğer yandan sosyal medya istihbaratçıları için muazzam bir kaynaktır. Bu kaynakların takibi, değerlendirilmesi ve analizi de çok önemlidir. Ancak istihbarat teşkilatları için birçok bilgi arasından analiz yapmak çok zor ve zahmetli bir iş olmasının yanında iyi bir uzmanlık ve bilgi birikimi gerektiren bir iştir. Özel askeri şirketlerin bu alana da el atması eşyanın doğası gereğidir. Bu şirketlerin de istihbarat teşkilatlarının yetenekli emekli personeli istihdam ederek bu işi çok rahat yapabilecekleri de aşîkârdır.

Yeni ortaya çıkan ve gelişen olgular istihbarat sağlama açısından yeni faydalar sunmaktadırlar. Örneğin twitteroloji diye bir akım ortaya çıkmıştır. Twitteroloji ile sosyal bilimler küresel ölçekte çeşitli halkların ruh analizini yapmaya çalışmaktadır. Twitter artık birçok sosyal bilimci için veri sağlama noktasında verimli bir kaynaktır. Teksas Üniversitesi'nde dilbilimci ve sosyal psikologlardan oluşan bir grubun Arap Baharı (*Arab Spring*) ile ilgili olarak Mısır ve Libya ile ilgili duyarlılık analizi yaptığı bilinmektedir (Yılmaz, 2013: 87-88). Bu uzmanlardan doğal olarak istihbarat teşkilatları faydalanmak isteyeceklerdir. Bu alana da özel sektörün el atacağını tahmin etmeye gerek yoktur. Devletlerin bekası, birlik ve bütünlüğüne

kast eden hareketler ve dağılmasına sebep olabilecek etnik çatışmalardan tutunda iç savaş ihtimâllerine kadar her şey sosyal medyanın nabzı tutularak elde edilebilmektedir. Bu yüzden devletlerin bu alandaki uzmanlara ihtiyaç duyacağı kesindir.

Sonuç olarak savunma ve güvenlik alanında istihbaratın önemi tartışılmazdır. İstihbaratta özel askeri şirketler için önemli bir pazardır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de devletler özel askeri şirketlerden istihbarat hizmeti talep edeceklerdir. Bu açıdan güvenilirlik açısından ve belirli yasal düzenlemelerin eksikliğinden ve hesap verebilirlik ile ilgili sıkıntılardan dolayı bu şirketlerin kullanılması her zaman tereddütle karşılanılmalıdır. Çünkü bunlar için önemli olan kâr elde etmektir, kamunun menfaati değildir. Ayrıca bu şirketlerin yoğun olarak bir devlet tarafından kullanılması o devletin bu alanda bağımlılığını yükseltecektir. Tabii ki bu durum özel askeri şirketler için olumlu bir durum olmasının yanında devletler içinde hayati bir hata olacaktır. Singer'e kulak verirse (Singer, 2009: 134);

Özel askeri şirketlerin sağladığı bir başka yapısal fayda da herhangi bir işlevi özelleştirme ya da bunun için dış kaynak sağlama gibi hizmetleri her sunduklarında, müşterinin şirkete bağımlılığı artar. Bu hizmetler tekrarlanıp, arttıkça, müşteri kendi uzmanlığını ve kapasitesini yitirip, özel askeri şirkete daha da bağımlı bir hale gelir. Bu durum endüstrideki büyük çekim gücünün kısmi sebebidir.

C.Muhariplik (Vurucu Güç)

Özel askeri şirketlerin, birçok devletin silahlı kuvvetlerinin haiz olmadığı yetenekleri mevcuttur. Örneğin bu şirketlerin başka şirketlerle olan bağlantıları

onlara farklı yer ve zamanda muazzam bir kuvveti anında konuşlandırma yetenekleri kazandırabilmektedir. Executive Outcomes'ın Ibis Air ile olan bağlantısı ona bu tür bir imkân ve kabiliyet kazandırmıştır. Ibis Air'in envanterinde nakliye uçaklarından savaş jetlerine, nakliye ve kargo helikopterlerinden, taarruz helikopterlerine kadar birçok araç bulunmaktadır. 1995 yılında Angola ve Sierra Leone'da bu iki şirket arasındaki ortaklık sonucu 20 helikopter harekât sahasında kullanılmıştır. Dolayısıyla Executive Outcomes istenen yer ve zamanda kısa bir zaman içerisinde konuşlanmasını bu ortağına borçludur (Singer, 2009: 177).

Yukarıda bahsettiğimiz durumdan tabi ki güvenlik ve savunma alanında yeterli kabiliyeti olmayan ve imkânı bulunmayan devletlerin yararlanması veya en azından yararlanmak istemesi kaçınılmazdır. Bu şirketler zayıf devletlere caydırıcı bir güç kazandırmaktadır. Ancak özellikle askeri tedarik şirketlerine ayrılan bütçeler, belirli bir hedef veya amaca ulaşıldıktan sonra şirketin ülkeyi terk etmesi sonucu bir nevi havaya uçar. Yani alınan hizmetin kalıcılığı yoktur. Tekrar bir tehlikeyle karşılaşıldığında yine bu şirketlere ihtiyaç duyulur. Çünkü o ülke bu şirketlere muhtaçtır. Bu tarz devletler genellikle siyasi otoritenin zayıf olduğu ve askeri otoritenin güçlenirse ülkede iktidarı ele geçirmesinden korkulan rejimler olduğu için orduların güçlenmesi istenmez ve ülkenin kendi savunmasını yapacak ve güvenliğini sağlayacak güçlü bir ordusu olmaz.

Ayrıca özel askeri şirketlerin bu yetenekleri gelişmiş ve güçlü devletleri de cezbedebilmektedir. Özellikle anında reaksiyon gösterilmesi gereken muharip görevlerde kullanılmak için bu şirketler devletlerin muharebe sahasındaki kuvvet çarpanlarından biri olarak görülebilmektedir (DCAF, 2006).

Muharip görevlerde özel askeri şirketlerin etkisini ve gücünü anlatmak için Soya Muharebeleri'nden bahsetmekte fayda vardır. 1993 yılının mart ayında UNITA'nın Soyo'daki petrol tesislerini ele geçirmesi sonucu, hükümetin önemli gelir kapısı olan petrol kaynakları sekteye uğramıştır. Angola ordusunda bu tesislere zarar vermeden UNITA'yı oradan söküp atacak imkân ve kabiliyette mevcut değildi. Bu yüzden hükümet Executive Outcomes'ı (EO) bu iş için kiralamıştır. Anlaşma sonucu şirket 80 kişilik bir komando birliği ile birlikte tesisleri UNITA'nın elinden söküp almıştır. Bu sayede devlet için önemli bir gelir kaynağı olan tesislerin kurtarılması EO sayesinde olmuştur. Ancak EO'ın ülkeyi terk etmesine müteakip UNITA tekrar bu tesisleri ele geçirmiştir. Singer'in de belirttiği üzere "Soyo çatışmasının asıl önemi özel bir askeri şirketin en yüksek teklifi veren tarafa askeri hizmet tedariki yaparak bir çatışmada en önemli oyuncu olabileceğini göstermiş olmasıdır." (Singer, 2009: 181). EO ile anlaşma yapan hükümet karşılığında değerli madenleri bu şirketlere ipotek etmiştir.

Buradan anlaşılacağı üzere özel askeri şirketlere bel bağlamak kalıcı bir çözüm değildir. Ülkenin bekası ve güvenliği noktasında içinde bulunulan durum çıkmaz bir hâl alırsa, özellikle zayıf ve gelişmekte olan devletler için bu şirketlerden faydalanmak kaçınılmaz olacaktır. Ancak devletler bu duruma düşmeden önce, devletin bekası ve güvenliği için kamu yararını ve menfaatini düşünecek, demokratik çerçeve içerisinde hareket edecek, modern bir ordunun kurulması veya mevcut olanın da idame ettirilmesi ve geliştirilmesi için çaba harcanması daha mantıklı görünmektedir. Eğer karar vericiler sürekli olarak bu şirketlere bel bağlarsa askeri anlamda caydırıcılıklarını paraları, madenleri ve yer altı kaynakları sömürüldüğü müddetçe sağlayabileceklerdir.

Savaş alanlarında muharip görevlerde kullanılmak üzere taktik, operatif, stratejik seviyede lider temininden tutunda, savaş jetlerini kullanmak için gerekli olan savaş pilotlarına kadar geniş yelpazede personel istihdam eden bu şirketler muharebe alanında muharip roller üstlenebilecek personel temini de sağlarlar. Tecrübeli, eğitilmiş ve işinde uzman personel işveren ülkenin mevcut kuvvetlerinin savaşma kabiliyetlerini ve motivasyonlarını artıracaklardır. Örneğin EO Angola'nın 16. Tugayı'na eğitim vermiş, onlarla birlikte cephede UNITA'ya karşı savaşmış, Angola'nın Hava Kuvvetleri'nin uçaklarını kullanabilecek mürettebat sağlamıştır. Ayrıca UNITA'nın komuta merkezlerine zarar verecek komando harekâtı yapan özel kuvvetler temin etmiştir (Spicer, 1999: 46).

Sonuç olarak özel askeri şirketlerin bir askeri harekâtın gidişatını müşterisinin lehine çevirme gücü vardır. Bu güçleri de devletlerin kritik dönemlerinde ellerini kuvvetlendirecek bir araçtır. Ancak işler olumsuz gittiğinde zaten kötü bir durum içerisinde olan devletin nasıl hakkını arayacağı ve içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulacağı soru işaretidir.

D. Askeri Eğitim

ABD başta olmak üzere bazı devletler askeri eğitim kurumlarının işleyişini veya eğitim vermek istediği alanlarda uzman personel, teçhizat ve malzeme teminini özel askeri şirketlerden hizmet satın alarak yapabilmektedirler. Bu tarz şirketler eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunarak, sil baştan yeni bir ordu yaratmaktan tutunda, mevcut kuvvetlerin geliştirilmesi ve mevcut kuvvetlere stratejik danışmanlık yapılması gibi hizmetleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Bunların en bilinen örneği de

Military Professional Resources Incorporated (MPRI)'dır. Bu şirket kamuoyundaki ününü Balkanlar'da kazanmıştır.

Askeri danışma sektörünün lokomotif şirketlerinden biri olan MPRI'nın ilginç bir çalışan profili vardır. Bu şirketin kadrosunda ABD ordusunda görev yapmış eski generaller bile bulunmaktadır. Bunların sayısı da bir hayli fazladır. Bu şirket sahip olduğu uzmanlarının hem ABD ordusunda Balkanlarda Yugoslavya'nın dağılması sonucu ortaya çıkan devletlere verdiği eğitim ve stratejik danışma hizmetleriyle kendisini kanıtlamış bir şirkettir. Şirket ayrıca Afrika'daki askeri birlikleri de eğitmiştir (Wayne, 2002). Bunun yanında MPRI Ekvator Ginesi'nin diktatörü Teodoro Obiang Nguema'nın başkanlık sarayını koruyan güvenlik güçlerini de eğitmiştir (Wallechinsky, 2009).

MPRI müşterilerine verdiği hizmetlerle bir milis gücünü modern ve etkin bir orduya dönüştürebilecek kapasiteye sahiptir. Bunu da Hırvat ordusunu yetiştirirken göstermiştir. Şirketin Hırvat ordusuyla yaptığı anlaşma uyarınca eğitim programının amacı, Sovyet sistemine alışmış subaylara demokrasi ilkelerini ve sivil-asker ilişkilerini öğretmek ve bu doğrultuda profesyonel ve “Barış İçin Ortaklık Programı”na uygun NATO standartlarında bir ordu yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Ancak Hırvatların düzenlediği ağustos 1995'teki “Fırtına Operasyonu” bize göstermiştir ki, şirket Hırvat ordusuna belirlenen amacın ötesinde bir yetenek kazandırmıştır. Hırvat ordusuna düzenledikleri harekâtla ilgili olarak bir askeri BM gözlemcisi, harekâtın niteliği göz önüne alındığında NATO'nun harp akademilerinde bu harekâta en yüksek notun verilmesi gerektiğini söylemiştir. Dolayısıyla şirketin verdiği eğitim hizmetiyle birlikte Hırvatistan ordusu yapılan eğitim sözleşmesinin ötesinde önemli bir vurucu güç haline gelmiştir (Singer, 2009: 204-210).

Bu gibi şirketler küresel özel askeri hizmet piyasasının ortaya çıkmasıyla birlikte uluslararası alanda aktif birer oyuncu haline gelmişlerdir. ABD ordusunun giremediği veya girmek istemediği veya hükümetin girmek isteyip de kongrenin ve kamuoyunun girmesini istemeyip tepki gösterdiği yerlerde özel askeri şirketlerin uluslararası operasyonlar düzenlemesini ve yeni orduların kuruluş ve eğitim faaliyetlerinde danışman olarak yer almasını sağlamıştır. Singer'in de belirttiği üzere söz konusu şirketlerden olan MPRI'nın faaliyetleri ABD'nin dış politika hedefleriyle bağlantılı yürümüştür (Singer, 2009: 199-200). Bu da bu şirketin ABD'nin milli ve askeri hedeflerine hizmet ettiği imajını yaratmıştır.

Özel askeri şirketlerin bir dönem kendi ordularında bilgisinden, tecrübesinden ve uzmanlığından dolayı saygı duyulan personeli kadrosuna kattığı bilinmektedir. Bu açıdan bilgili, tecrübeli ve uzmanlığı olan personel yokluğundan dolayı, zayıf devletler ve gelişmekte olan ülkeler ordularını belli bir seviyeye getirmek için veya yeniden belli bir doğrultuda teşkilatlandırmak için bu şirketlere başvurabilmektedirler. Bu sayede zayıf ordular bu şirketler sayesinde yeteneklerini geliştirirken, güçlü ordularda kalifiye personelini bu şirketlere kaptırmaktadır. Ayrıca kendi ordularını üstün yapan insan kaynaklarını diğer devletlerin ordularıyla paylaşmak zorunda kalmaktadırlar.

Bu şirketler ordulara genellikle teknik ve taktik boyutta eğitim vermektedirler. Ancak bir orduyu ordu yapan sahip olduğu manevi değerleridir. Orduların vatanına, milletine, halkına olan bağlılığı ve sadakati onların en önemli değerlerinin başında gelenlerdir. Eğitim veren bu şirketlerin bu açıdan hizmet verdikleri müşterilerine bu değerleri ne kadar aşılayabileceği de soru işaretidir. Şöyle

düşünün ki, tek amacı kâr olan bir özel sektör firmasının bir kamu kuruluşu olan ordulara bu şekil manevi değerler kazandırabileceğine inanmak komik olacaktır.

Sonuç olarak, bu şirketler orduların kapasitesini ve kalitesini artıracak önemli taktik ve teknik eğitimler vermektedirler. Ancak bir orduda olması gereken manevi değerlerin en önemli amacı kâr elde etmek olan bu şirketlerle kazandırılabilmesine inanmak zordur.

E. Lojistik

Lojistik kavramı askeri kökenli bir kavramdır. 1905'te ilk kez orduların malzeme ve personelini nakletme, tedarik, bakım ve yenilenmesi faaliyetlerini icrayı içeren işlemlerin tamamını anlatmak için kullanılmıştır. Tanımın ortaya çıkışıyla, askeri sahada, sonuç üzerindeki önemli etkisinin farkına varılmış ve bu doğrultuda birçok lojistik model geliştirilip uygulanmıştır. İnsanoğlunun tarihindeki savaşların akıbetinde, lojistik yeterlilik ve beceri büyük rol oynamıştır. Örneğin, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda, İngilizlerin yenilgisinde lojistik başarısızlık dikkati çekmiştir. Amerika'daki İngiliz ordusu savaş boyunca tedarik konusunda İngiltere'ye bağımlı olmuştur. Savaşın doruk noktasına çıktığı anda denizaşırı uzaklıkta bulunan 12.000 bölük, sürekli olarak İngiltere tarafından doyurulmayı beklemiştir. Tedarik yönetimi bölüklerin moralini ve savaşın yönünü etkileyen son derece hayati bir şeydir ve bu konuda İngiltere o dönem büyük sıkıntılar yaşamıştır. Ordunun lojistiğini sağlayacak organizasyonun kurulması ancak 1781'de olmuştur. Fakat çok geç kalınmıştır. Dünya savaşları taşımanın, stoklamanın ve dağıtımın optimizasyonu ve kontrolünün önem kazandığını herkese göstermiştir. Malların daha hızlı taşınmasının yanında gerektiği kadar depolanması, ihtiyaç anında hazır olması, raf

ömrünü kaybetmemesi ve geri dönüşlerinin sağlanması gibi lojistik yönetiminin ana esasları ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da barış döneminde lojistik yönetiminin esasları sorgulanmaya başlamıştır (Çekerol, 2013: 4).

Askeri destek (tedarik) şirketlerinin lojistik alanında dış kaynaklardan yararlanma (*outsourcing*) hizmeti vermeleri bu alanda büyük bir pazarın ortaya çıkacağının habercisidir (Singer, 2009: 224). Askeri destek şirketleri ek askeri destek hizmetleri sunarlar. Bu şirketler, müşterilerinin ana misyonları ve yetenekleri üzerinde uzmanlaşmazlar. Tam tersine orduların ikincil görevleri üzerinde uzmanlaşırlar. Bu gruptaki şirketler çoğunlukla lojistik alanlarında hizmet verirler. Bir askeri harekâtın etkinliğinin, etkililiğinin, verimliliğinin, boyutunun, süresinin vs. belirlenmesinin ana faktörlerinden birisi lojistik faktörlerdir. Bu sebeple bu şirketlerin müşterilerine sundukları hizmetler büyük öneme sahiptir (Singer, 2003).

Lojistik, sahadaki birliklerin ihtiyacı olan askeri malzeme, vasıta, personel (insan gücü), bakım, ulaşım, yaşam malzemelerinin temini, idamesi ve geliştirilmesiyle ilgilenir. Orduların birinci vazifesinin savaşmak olduğu düşünülürse lojistik faaliyetlerin ikincil görevler olması doğaldır. Ancak bu durum lojistiğin önemsiz olduğu anlamına gelmez. Hatta lojistik olmadan muharebe yapılamaz. Bu sebeple de lojistik ordular için kritik öneme sahiptir. Bu alanda da yapılacak dış kaynaklardan yararlanma uygulamalarının devlet ordularına hayati etkisi olabileceğini tahmin etmek de zor değildir.

Günümüzde bu şirketler devlet ordularına muazzam hizmetler sunmaktadırlar. Hatta bu şirketlerden birisi olan Brown&Root gibi askeri kuvvetlerin konuşlandırılmasında ve operasyonlarında lojistik hizmet veren şirketlerin sağladığı hizmetlerle ABD'nin birçok harekât düzenlediği bilinmektedir. Singer'e göre, artık

Amerikan askeri planlamacıları bu şirketler olmadan bir askeri operasyon planlamayı tahayyül bile edememektedir (Singer, 2009: 225).

Sivil kökenli BRS şirketi askeri piyasaya adım attıktan sonra 1992 yılında Amerikan ordusu Lojistik Sivil Artış Programı (LOGCAP) doğrultusunda muhtemel durum harekâtlarının planlama sürecinde ordu ile birlikte çalışmasını öngören bir sözleşme imzalamıştır. Bu şirket Bosna, Kosova, Makedonya, Macaristan, Arnavutluk, Hırvatistan, Yunanistan, Somali, Zaire, Haiti, Güneybatı Asya ve İtalya’da ordu birliklerini desteklemiştir. Somali’deki insani krizle birlikte “Umut Yenileme Operasyonu” nu desteklemesi için yine şirketle görüşüldü. Mogadişu’ya ilk ABD askerlerinden 24 saat gibi kısa bir zaman dilimi sonrasında ayak basan şirket 1995 Mart’ında ABD askerlerinin ülkeden ayrılmasına kadar orada bulunmuştur. Şirket orada, ulaştırma, ikmal hatlarının idaresi, catering, çamaşır yıkama, cenaze işleri vs. gibi alanlarda hizmet sağlamıştır. Ayrıca şirket o bölgede de yerliler için büyük bir istihdam kaynağı olmuştur (Ricks ve Schneider, 2000: 6).

BRS şirketinin Kosova’da vermiş olduğu hizmet dudak uçuklatacak cinstendir. Şirket Kosova’ya ayak basmasına müteakip 12 Haziran 1999’dan 30 Eylül 1999’a kadar 192 baraka, 13 helikopter pisti, 14 yemek yeme yeri, 37 sahra banyosu, 671 tuvalet yapmıştır. Ayrıca muazzam miktarlarda yakıt ikmali, su ikmali gibi birçok lojistik hizmeti üstlenmiştir (Wynn, 2000).

Daha öncede vurgulandığı gibi, lojistik askeri harekâtın en önemli parçalarından biridir ve bu alanda dış kaynaktan temin yapılacaksa çok dikkatli olunması gerekir. Yapılacak en küçük bir hata kelebek etkisiyle cephenin en gerisindeki tek erden, en önde kullanılan tank, top, tüfek, vs. tüm araç-gereç ve personele kadar herkesi ve herşeyi kötü yönde etkileyecek, bundan dolayı oluşan

teknik hatalar taktik kayıplara, taktik kayıplar stratejik düzeyde de büyük problemlere yol açacaktır. Bu sebeple bu alanda yapılacak özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma uygulamaları kamunun diğer alanlarında yapılanlardan daha kritik öneme sahiptir. Diğer alanlarda yanlış bir uygulamanın telafisi bulunabilecekken, savaş alanında ve ülke savunmasında yapılacak bir hatanın geri dönüşü ve telafisi o kadar da kolay olmayacaktır.

Bu noktada DynCorp'un Amerika ordusu ile imzalamış olduğu destek anlaşmasına bakmamız konunun aydınlanması için biraz daha faydalı olacaktır. DynCorp'un eski çalışanı Tom Greer -bu kişi Tuğgeneral Lloyd Waterman'a (Amerikan ordusu, Avrupa Lojistik Komutan Yardımcısı) da yazmış ve söz konusu durumu açıklamıştır- DynCorp'un ABD ordusunu yanılttığını, havacılık ile ilgili bakım işlerinde görevlendirilen ve istihdam edilen kişilerin mesleki bilgilerinin ve uzmanlıklarının yetersiz olduğunu söylemiştir. DynCorp çalışanların bazılarının önceden güvenlikçi, aşçı, garson, mağaza çalışanı ve kasiyer olduğunu belirtmiştir. Bu iddia sahibi şahıs, yetersiz personel tarafından yüksek teknolojiye teknik silah sistemleri ve hava araçlarına yapılan bakımın bunları kullanan mürettebatı bilerek tehlikeye atmak olduğuna dikkat çekmiştir (O'meara, 2002).

Singer'in de belirttiği üzere, şirket gelirlerini artırmak için ucuz ama işinin ehli olmayan kişileri kullanmak isteyecektir. Ancak hiçbir şey ordu personelinin hayatını tehlikeye atmaya değmeyecektir (Singer, 2009: 251). Orduların bu yüksek teknolojiye teknik silah sistemlerini kullanan personelinin de kolay yetişmediği düşünüldüğünde, bu alanda yapılacak olan dış kaynak temininin yapılmadan önce üzerinde önemle durulması gerekir. Greer'in ayrıca Afganistan'daki askeri harekâtın başından itibaren düşman saldırıları dışında düşen uçakların düşme sebebinin bakım

hatası ve teknik yanlışlıklarla olduğunu söylemektedir. Düşen hava araçlarının da bakımlarının DynCorp şirketi tarafından üstlenildiği de bilinmektedir. Bu doğrultuda DynCorp'un yetersiz eleman ve uzmanlık seviyesinin bu kazalara yol açtığı iddia edilmektedir (O'meara, 2002).

Müşterilerinin özel askeri şirketlere çok önemli alanlarda iş devrettiklerini belirten Singer, bu durumun müşteriler için iki muhtemel problem konusu arz ettiğini söylemektedir. Bunlar (Singer, 2009: 255);

- “ Şirket en çok ihtiyaç duyulduğu anda işi bırakabilir.
- Şirket müşteri üzerinde hâkimiyet kurabilir.”

Birinci problem konusunun herhangi bir şirketle yaşanabileceği ortadadır. İkinci problem konusu ise daha çok tedarik şirketleri ile zayıf müşterileri arasında görülür. Ancak özel askeri şirketlerin savunucuları, şirketlerin adını lekelemek istemeyecekleri için böyle bir harekette bulunamayacaklarını söylemektedirler (Singer, 2009: 255).

Fakat bu çok iyimser bir bakış açısidir. Birçok şirketin özellikle Afrika'da ülkelerin önemli gelir kaynaklarına ipotek koyarak, bu müşterilerinin önemli karar süreçlerinde etkili oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla bu şirketler askeri harekâtın hedefleri açısından müşterilerinin milli menfaatleri gereği gibi değil de kendi şirket menfaatleri gereği hareket edebilirler.

Bir askeri harekâta kritik noktalardan biri olan Lojistik alanındaki insan gücü de çok önemlidir. Şirketin kısa bir süreliğine dahi olsa sözleşme imzaladığı insan gücünün işten ayrılması askeri harekâtın gidişatına tesir edecektir. Askeri bir harekât esnasında görevini terk eden bir asker şiddetli bir şekilde cezalandırılır. Bu cezanın

korkusu özel askeri şirket çalışanlarında yoktur. Tabii ki askerlerin cezalandırılma korkusuyla işlerini yaptıklarını söylemiyoruz. İyi yönden bakarsak, ordu personeli bir takım değerlere sahiptir. Vatanseverlik, kahramanlık, ülkesine ve ordusuna sadakât vs. gibi... Ancak özel askeri şirketlerin personeli bu değerlerden ziyade para kazanmaya odaklıdır. Ordularda değerler ön plandayken, özel askeri şirketlerde para ve kâr ön plandadır. Eğer özel askeri şirket çalışanlarının iş etiği de zayıfsa büyük problemlerle karşılaşılacağı aşikârdır. Özellikle lojistik akışının kesintisiz ve sorunsuz olması gereken harekât ortamında, özel askeri şirket çalışanlarının büyük risk olduğu düşünülmektedir. Singer'in dikkat çektiği üzere (Singer, 2009: 259);

...Kanada ordusu Balkanlarda lojistik destek için AT Frontec şirketiyle anlaşmış ancak şirket personelinin çok sık iş bırakmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Aynı şekilde, İngiltere Kraliyet donanma'sının askeri tamir atölyelerini özelleştirme planı işçi grevleri nedeniyle riske girmiştir.

Lojistik konularda özel askeri şirketlerin devletlere olan askeri etkilerinden biri de bağımlılık problemidir. Daha önce bahsettiğimiz üzere UNITA konusunda Sierra Leone Executive Outcomes (EO) şirketiyle anlaşmıştır. Bu şirket UNITA'ya karşı başarı kazanmış ve sonrasında ülkeden çekilmiştir. EO şirketinin çekilmesiyle hükümet tekrar başladığı noktaya geri dönmüş UNITA güçlenmiştir. Bunun üzerine hükümet tekrar bu şirketi işin başına çağırmak zorunda kalmıştır. Görüldüğü üzere Angola bu şirket olmadan ülkede düzeni sağlayamayacak hale gelmiştir. Bu şirket Angola'da muharip bir güç gibi çalışmasının yanında birçok silah teçhizat ve malzemenin de tedarikini yapmıştır. Bunu kendi ordusu ile başaramayan Angola ülkede düzeni tesis edemeyecek kadar bu şirkete bağımlı hale gelmiştir. Çünkü kendi ordusunu modernize edip geliştirmek yerine bu şirkete para yatırmıştır. Ayrıca ABD'de de artık birtakım askeri uzmanlar lojistik alanında tamamıyla özel askeri

şirketlere olan bağılılığın, bu alanda orduların yeteneklerini kaybetmesi sebebiyle orduya zarar verdiğini belirtmektedirler. Çünkü bu şirketlere aşırı bağımlılık, ordunun bu alanlarda, kendi sistemini kurup, personelini yetiştirmesini ve bu işlere uygun araç, teçhizat teminini ve tecrübe kazanmasını engellemektedir. Bu da şirketlerin harekâtın en kritik anında devleti yüzüstü bırakmasına ve bu sebeple de ordunun hazırlıksız ve güçsüz yakalanmasına sebep olacaktır (Latham, 2009; Singer, 2007).

Orduların lojistiğiyle ilgilenen muharebe hizmet destek unsurları geri bölge emniyetini sağlama yanında gerekli olduğunda ön saflarda da savaşmak için görev alabilirler. Bu sebeple bu birliklerin görevini sadece muharebe hizmet desteği gibi görmek yanlış olacaktır. Bu birlikler savaşın gidişatını değiştirebilecek muharip güç olarak da yeri geldiğinde kullanılabilirler. Bu açıdan bakıldığında muharebe destek hizmetlerinin orduların organik kuruluşlarındaki birliklerle değil de özel askeri şirketlerden karşılanması her zaman için optimum faydayı sağlayamayabilir. John Toland'ın "*Battle: The Story of the Bulge*" kitabında bahsettiği gibi II. Dünya Savaşı'nda Bulge Savaşı'nda geri hizmetteki personelin ön saflardaki mücadelesiyle savaşın gidişatı değişmiştir (Toland, 1999). Sonuç olarak, yoğun olarak muharebe hizmet destek alanlarında yani lojistik alanlarında özel askeri şirket kullanımı komutanların böyle bir yedek kuvvetinin olmasını engelleyecektir. Ayrıca bazı durumlarda, bu şirketlerin kendi güvenliklerini sağlayamadıkları noktalarda komutanlar onlara muhafızlık yapacak kuvvet ayırmak zorunda kalacaklardır.

F. Personel

Askeri şirketlerden hizmet temininin askeri harekâta personel üzerinde etkilerinin olması kaçınılmazdır. Özellikle dışarıdan farklı kültüre ve anlayışa sahip bir grup, ordunun içine girecek ve faaliyetlerde bulunacaktır. Bu noktada iki grubun birbiriyle bütünleşmesi ve ortak bir paydada buluşması çok önemlidir.

Eğer şirket personeli ordunun mensuplarının değerlerine uygun hareket etmezse büyük anlaşmazlıkların doğacağı kesindir. Bu açıdan doğru bir algı yönetimi icra edilmezse, ordunun içinde aynı amaca hizmet eden iki grup yerine, sürekli olarak birbirinin işini zorlaştıran çatışan iki grupta uğraşılacak zorunda kalınabilecektir. Bu noktada lider personelin bu konuda çok dikkatli olması gerekecektir.

Özel askeri şirketlerle yapılan sözleşmeler uyarınca şirket personeli ordu personeliyle aynı görevleri yapabilmektedirler. Harekât alanında birbirleriyle temas eden bu iki grubun personelinin birbirlerinden etkilenmesi kaçınılmazdır. Eğer şirket çalışanları ordu personelinden fazla miktarda para alırsa (ki çoğu şirket personeline daha fazla para verir) bu ordu personeli arasında hoşnutsuzluk yaratacaktır. Sonuç olarak da bu durum ordunun moral değerlerini etkileyebilecektir. Personelin motivasyonu düşecek ve işteki verimliliği azalacaktır. Tarihte bunun örnekleri çoktur. Örneğin Napolyon savaşlarından sonra Fransız ordusunda görev yapan İsviçreli paralı askerlere diğer ordu personeline göre daha fazla para ödenmiştir. Bu da iki taraf arasında çatışmalara sebebiyet vermiştir. Sonunda da orduda ciddi isyanlar söz konusu olmuştur (Singer, 2009: 315).

Özel askeri şirketlerin personel konusundaki diğer bir önemli sorun alanıysa kritik ordu personelinin ordular tarafından elde tutulamama sorunudur. Özel askeri şirketlerde daha fazla para kazanabileceğini gören ve düşünen kritik ordu personelini

devletler artık elinde tutmakta zorlanacaktır. Diğer yandan bu durum, daha çok para kazanmak isteyen personelin kendisini geliştirme ve orduda iyi yönde isim yapma isteğini artıracakı düşünülebilir. Bu da doğal olarak ordunun insan kaynakları değerini ve kalitesini artıracaktır. Yani ordunun savaşçıları kendi talebini yaratmak için çok çalışacak ve kalitesini artıracaktır. Orduların kritik personeli elinde tutması zorlaşacağından bu personel için özendirme çalışmaları ve tatmin seviyesini artırıcı önlemlerin alınması gerekecektir.

SONUÇ

Tez çalışmasının ele aldığı konu, 1970’ler itibariyle devletin yaşadığı değişim ve dönüşüm doğrultusunda neoliberal ve yeni sağ politikalar ve 1980’lerin sonu itibariyle Yeni Kamu İşletmeciliği akımının kamu yönetiminde etkili olması dolayısıyla kamu kesiminde yaşanan özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma uygulamalarına paralel olarak savunma alanında ortaya çıkan yeni aktörler olarak özel askeri şirketlerin incelenmesiydi.

Modern devlet, feodalitenin yerini kapitalist üretim biçiminin almasına paralel olarak ortaya çıkmıştır. Saygılı’ya göre modern devletin fiziksel, rasyonel ve hukuksal üç tür özelliği bulunur (Saygılı, 2010: 78). Fiziksel özellikleri arasında meşru şiddet tekeli, egemenlik, sınır sayılabilir. Modern devletin rasyonel özelliği bürokrasidir. Hukuksal özelliği de modern devletin kanunlara dayanmasıdır.

Modern devlet ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren genişleme ve hizmet alanlarının artması sürecini yaşamıştır. Sosyal devlet olgusu bu dönemde ortaya çıkmış ve yirminci yüzyılın son çeyreğine kadar hüküm sürmüştür.

1970’li yıllar sosyal devletin sonunun geldiği yıllar olmuştur. Devletin genişlemesi, her alanda müdahil olması özellikle de ekonomik alana müdahil olması eleştirilmiştir. Karma ekonomiler yerini piyasa ekonomilerine bırakmaya başlamış ve devletin küçültülmesi söylemleri, yeni sağ politikaların öncülüğünde dile getirilmiştir.

1980’lerden itibaren kamu yönetimi alanında önemli gelişmeler hayat bulmuştur. Devletin bu döneme kadar görevlerinin muazzam bir biçimde artış göstermesi ve giderek bürokratik bir hâl alarak büyümesi büyük tepkilere neden olmuştur. 1980’lerle birlikte neoliberal politikalar doğrultusunda devletin

küçültülmesi söylemleri gündeme gelmiş ve bu dönemde Kamu İşletmeciliği yaklaşımı kamu yönetimine egemen olmuştur. Bu dönemin teorik temelini yeni sağ politikalar oluşturmuştur. Yeni sağ politikaların en önemli destekçileri ve dönemin en önemli aktörleri, İngiltere’de Margaret Thatcher, Amerika Birleşik Devletleri’nde ise Ronald Reagan olmuştur. 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yılların başına doğru minimal devlet yani daha az devlet daha fazla piyasa söylemi etkinliğini kaybetmiş ve Post-Washington Konsensüsü ile birlikte, devlete yönlendiricilik rolü biçilmiştir. Bu dönemde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim yaklaşımları kamu yönetiminde yükselen değerler olmuşlardır. Bu doğrultuda birçok ülkede uygulamalar hayat bulmuştur.

Modern devlet yapılanmasında devletin temel ve asli fonksiyonlarından olan savunma ve güvenlik kamu hizmetleri içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Devlette ve kamu kamu yönetiminde 1980’ler itibariyle yaşanan dönüşüm bir kamu hizmeti olan savunma hizmetlerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkinin temelinde yine sağ ve neoliberal ekonomik politikalar yer almıştır. Bu dönemde yukarıda bahsettiğimiz üzere kamu yönetiminde etkili olan Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı doğrultusunda da savunma hizmetiyle görevli kurumlarda bir takım değişimler söz konusu olmuştur. Bu dönemde minimal devlet söylemi etkindir. Yine bu dönemde serbest piyasa ekonomisine önem verilmiş, devletin piyasaya müdahil olduğu alanlardan çekilip bu alanları özel sektöre devretmesi söz konusu olmuştur.

Devlette ve kamu yönetiminde belirttiğimiz yönde yaşanan gelişmelere uluslararası alanda da 1980’lerin sonu ile birlikte Sovyetlerin yıkılışı ve soğuk savaşın bitişi eşlik etmiştir. Bu dönem dünyada yeni çatışma alanları doğmuş, neoliberal politikalar ve Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı doğrultusunda

özelleştirme politikaları, orduların personel ve araç-gereç açısından küçülmeleri (*downsizing*) gibi uygulamalar ortaya çıkmıştır. Dönemin devlet ve kamu yönetimi anlayışına uygun olarak az maliyetle daha etkin ve verimli savunma hizmeti sağlanması düşüncesi kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde özel sektörün desteklenmesi anlayışını ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde savunma alanının özel sektör aktörleri olarak da özel askeri şirketler ortaya çıkmış ve bunlar birçok devlet tarafından savunma hizmetleri için çeşitli maksatlarla kullanılmıştır.

Yeni Kamu İşletmeciliği giderek savunma ve güvenlik alanında da etkisini artırmaktadır. Kamu mal ve hizmetlerinin tahsisinde piyasa mekanizmalarının kullanılmasını savunan Yeni Kamu İşletmeciliği kamu hizmet ve görevlerinin yerine getirilmesinde özel sektöre büyük rol verilmesini ister. Yapılacak sözleşmeler vasıtasıyla işlerin özel sektöre gördürülmesi, işletmecilik yaklaşımında esastır. Yeni Kamu İşletmeciliği ile birlikte hükümetlerin, kamu hizmetlerini en iyi şekilde sağlayacak firmaları seçebilecek ortamı yarattıkları savunulur. Çünkü firmalar yoğun bir rekabet içerisinde en optimal hizmeti verebilmek için yarışır. Yeni Kamu İşletmeciliği sayesinde artık eskiden devletlere özgü olan (askeri, savunma ve güvenlik gibi alanlardaki) kamu mal ve hizmetleri artık özel sektör ile sağlanabilmektedir (Ortiz, 2010: 36). Bu doğrultuda savunma hizmetlerinin sağlanması noktasında karşımıza özel askeri şirketler çıkmaktadır. Şüphesiz bu şirketlerin de devlete birtakım etkilerinin olabileceğini tahmin etmek zor değildir.

Daha öncede vurguladığımız gibi özel askeri şirketlerin en önemli müşterisi olarak devletler karşımıza çıkmaktadır. Devletler tarafından özel askeri şirketlerin kullanılması ulusal egemenliklerini ve meşru şiddet kullanma tekeli üzerindeki yetkisini kullanmakla görevli savunma kurumları olarak ordularının moral

motivasyonunu ve ülke içerisindeki sivil-asker dengesini olumsuz etkileyebilecektir. Özel askeri şirketlere harcanacak paraların ordu için (ordunun modernizasyonu, ordunun geliştirilmesi veya olmayan askeri yeteneklerinin inşa edilmesi gibi) harcanmaması askeri bürokrasiyi hükümete ve/veya devlet başkanına karşı bir duruş almasına sebep olabilecektir. Tabi bu durum seçilmişlerin atanmışlara karşı bir çekişme içinde olduğu ülkelerde seçilmişlerin atanmışlara karşı üstünlük mücadelesinde önemli bir araç olabilir. Ancak uzun vadede bu durum hükümetin kiralanan şirkete bel bağlamasıyla sonuçlanıp bu şirketin ulusal egemenliği zedeleyici tavırlarına sebebiyet verebilir. Yani özel askeri şirket dolaylı yollardan kendisine muhtaç olması sayesinde isteklerini müşterisi olan devlete dayatabilir. Devlet yöneticilerinin ülkenin geleceği ve menfaatleri için bağımsız karar almalarını engelleyebilir.

İlk bölümde modern devletin fiziksel özelliklerinden olan egemenliği, devletin belirli sınırlar içerisinde yegane erk sahibi olarak otoritesini ve gücünü tesis etmesi olarak tanımlamıştık. Bu açıdan yukarıdaki paragrafta belirttiğimiz hususa bakarsak devlet otoritesini, gücünü, kendi toprakları üzerinde bağımsız karar alma yeteneğini özel askeri şirketlere karşı yitirebilir. Dolayısıyla özel askeri şirketlerin kullanımı, kendi kurumlarıyla egemenliğini tesis edemeyen ve sivil-asker ilişkilerinde istikrara sahip olmayan başarısız devletler için önemli bir problem kaynağı olabilir. Bu şirketlerin genellikle kendi istikrarını sağlayamayan ülkeler tarafından kullanılmasının kendi kurumlarına güvenmemesi (Bu güvensizliğin sebebi şunlar olabilir; hükümetin ya kendi ordusunun yeteneklerine güvenmemesi, ya kendi ordusunun güçlenmesi durumunda hükümete veya devlet başkanına darbe yapması korkusunun mevcut olması veya mevcut ordunun ülke siyaseti üzerinde söz sahibi bir

güç olarak durmasının istenmemesi dolayısıyla ordunun teknik açıdan kaynaklanan bürokratik üstünlüğünün elinden alınmak istenmesi vs...) sonucu ortaya çıktığını düşündüğümüzde bu şirketler üzerinde denge unsuru oluşturacak ve hesap sorabilecek bir kuvvetinin olmadığını görürüz. Bu da bize göstermektedir ki şirketler bir süre sonra bu tip müşterilerinin üzerinde bir egemenlik kurma tehlikesini içinde barındırır.

Devlet yöneticilerinin özel askeri şirketlerle yakın ilişki kurması askeri bürokrasiyi askeri teknik konularda alınacak kararlarda devre dışı bırakabilir. Askeri bürokrasinin teknik bilgisinden dolayı üstün olduğu savunma alanındaki söz sahipliğini de tırpanlar. Bir açıdan devlet yöneticileri devletin kendi ordusunun yerine bir özel şirkete meşru şiddet kullanma tekeli bırakmış olur. Yani ülkenin savunma alanındaki kaderi ulusal düzenli orduların yerine yabancı menşeli ve/veya çok uluslu yapıdaki kâr maksatlı olarak kurulmuş bir şirkete bırakılmış olur.

Özellikle rejim karşıtı bir düşünce yapısına sahip veya diktatörlük peşindeki veya ülke içerisinde herhangi bir askeri darbeden çekinen bir iktidar bu şirketler aracılığıyla mevcut ordusunu zayıflatıp yeniden kendi kurmak istediği rejim doğrultusunda silahlı kuvvetler inşa edebilir. Burada mevcut ordunun baskı altında tutularak gelişmesi ve güçlenmesi önlenir. Bir süre içerisinde mevcut ordu tasfiye edilip yeni bir ordu bu şirketlerin vereceği eğitim ve danışmanlık hizmetleriyle kurulabilir.

Bu açıdan baktığımızda bu şirketlerin kullanımı sivil-asker dengesi üzerinde olumsuz sonuçlanıp Papua Yeni Gine’de olduğu gibi ülkeyi iç savaşın kıyısına getirebilir. Papua Yeni Gine’de madenler konusunda yabancılara sağlanan geniş teşvikler ve imtiyazlar ayrılıkçı bir devrim ordusunun ortaya çıkmasına neden

olmuştur. Bu ayrılıkçı grupla baş edemeyen ulusal orduya güvenmeyen siyasi yönetim 1996 sonlarında “Contravene Operasyonu” için harekete geçmiştir. Bunun içinde bir özel askeri şirketle anlaşmıştır. Bunu öğrenen ordu yönetimi bunu kınama yönünde hareket etmiştir. Ordunun desteklediği hükümet karşıtı gösteriler şiddetli isyanlara dönüşmüştür. Sonunda da kiralanan özel askeri şirket işe koyulmadan istifa etmek zorunda kalmış ve yeni bir hükümet kurulmuştur (Singer, 2009: 306).

Özel askeri şirketler danışmanlık, askeri liderlik (buna orduya emir-komuta etme de dahil), vurucu güç olarak birlik tahsis etme gibi maksatlarla düzenli ordunun yerine kullanıldığında müşteri olan devletin düzenli ordusunun içerisinde kendisine karşı hakâret edilmiş hissi yaratabilir (Singer, 2009: 313). Bunun yanında bu şirketlerin çalışanları düzenli ordu mensubu askerlerden daha fazla maaş alırsa veya mevcut kariyer sistemi göz ardı edilerek lider kadrolarına doğrudan getirilirse ordu içerisinde de direnişle karşılaşabilir. Bu doğrultuda da ordu içerisinde hedeflenen modernize çalışmaları veya yeniden organizasyon çabaları sonuçsuz kalabilir ve sivil-asker ilişkilerinde muhtemel bir çatışmaya sebebiyet verebilir (Singer, 2009: 316).

Bunun yanında özel askeri şirketler Singer’inde belirttiği üzere ordu içinde acil müdahale edilmesi gerekli tehditlere karşı bir denge faktörü olmayı başarırsa; ordunun sivillerin egemenliği altında demokrasiyi içselleştirerek profesyonelleşmesini sağlarsa, ordunun toplum içerisindeki statüsüne zarar vermeyip aksine olumlu yönde katkıda bulunursa; ordunun ticari işlevlerini devralıp ordunun elindeki ekonomik gücü yok edebilirse (ki bu özel askeri şirketleri ekonomik yönden güçlendirip hükümet üzerinde egemenlik kurmasına neden olabilir. Önceki bölümlerde belirttiğimiz üzere burada Angola’da görevlendirilen özel askeri

şirketlerin bir süre sonra ülkenin en değerli madenleri üzerinde hak sahibi olması örnek verilebilir); ordu içerisindeki sivil yönetime karşı gelen darbe yanlısı grupların ortadan kalkmasında yardımcı bir rol oynarsa sivil-asker ilişkilerinde istikrarlaştırıcı bir etkiye sahip olabilir (Singer, 2009: 319).

Özel askeri şirketlerin ABD, İngiltere gibi istikrarlı ve güçlü ülkeler tarafından kullanılması toplumun askeriyeye bakışı açısından bazı olumsuzluklara sebebiyet verebilecektir. Singer'in ABD ordusu mensubu olan Albay Bruce Grant'tan aktardığı üzere "Eski askerler yeteneklerini kâr amacıyla uluslararası piyasaya çıkardığı zaman meslek Amerikan halkıyla olan o derin bağını yitiriyor." (Singer, 2009: 321). Görüldüğü gibi özellikle askeriye'nin halkla derin bağlarının mevcut olduğu ülkelerde askeri personelin yeteneklerini para karşılığı özel askeri endüstri piyasasına çıkarması toplumun ordusuna olan sadakatinden şüphe duymasına ve ordu personelinin toplum nezdindeki saygınlığına gölge düşürebilir. Askerlik mesleğinin büyük saygı gördüğü ülkelerde bu meslek sadece para karşılığı yapılan bir iş olarak algılamaya başlanabilir.

Huntington'un söylediği üzere, toplum kendi onayladığı amaçlar doğrultusunda askeri profesyonellerin şiddet yönetimi için kullanılmasını onaylar (Huntington, 2006: 17). İşte özel askeri şirketlerin yaygınlaşması ve bu şirketler için gerekli olan insan kaynaklarının önemli bir bölümünü eski ordu personelinden temin etmesiyle birlikte Huntington'un ortaya koyduğu askeri profesyonellerin toplumun onayladığı amaçlar doğrultusunda hareket ettiği ve yeteneklerini kullandığı algısı değişebilecektir. Bunun yanında bu durum ordunun ülkesi ve toplumu için çalıştığı yönündeki algının da kaybolmasına sebep olabilecektir. Daha açık söylersek, askeri profesyonellerin kendi ordularında edindikleri bilgi ve tecrübelerini özel askeri

piyasaya sunmalarıyla birlikte, toplumda askeri profesyonellerin sadece kendi onayladıkları amaçlar doğrultusunda şiddet yönetimini icra ettikleri algısı zayıflayacaktır. Ayrıca bu zümrenin toplumun çıkarlarından ziyade kendi çıkarları doğrultusunda davrandığı düşüncesi ortaya çıkarabilecektir. Özellikle askerlik mesleğinin kutsal ve değer yüklü bir meslek olduğu algısı güçlü olan toplumlarda bu algı değişebilecektir.

İlk bölümde belirttiğimiz üzere günümüz modern devletinin önemli özelliklerinden birisi hukuksallığıdır. Özel askeri şirketlerin kullanılmasını savunanlar savunma hizmetinin rekabete açılarak daha etkin ve daha ucuz hizmet sağlanacağı düşüncesini ön plana sürse de savunma hizmetinin özelleştirilmesi çok farklı sonuçlara gebe olabilir. Burada devlet özel askeri şirketleri kullanarak kamunun denetimindeki ulusal orduların yerine özellikle günümüzde yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı bir endüstriden hizmet alımına gitmektedir. Bu da hem kamu açısından hesapverebilirlik, saydamlık, yapılanların hukuka uygun olması gibi günümüzde uluslararası kuruluşlarca dayatılan Yönetişim ilkeleriyle de çatışabilmektedirler. Bu şirketler demokrasi açısından değerlendirildiğinde belki askeri bürokrasi karşısında sivillerin elini güçlendirip atanmışların seçilmişler üzerindeki üstünlüğünü ortadan kaldırsa da meşru şiddet tekelinin kullanımı noktasında hesapverebilir, saydam, denetlenebilir olmayabilir. Bu açıdan bakıldığında herhangi bir yasama organına, bürokratik ve yasal bir mekanizmaya takılmadan kamuoyundan gizli bir şekilde bu şirketler yürütme organları tarafından kullanılabilir. Bu durum da demokrasi açısından zararlıdır. Çünkü yasama organı bypass edilerek azınlığın iradesi dayatılmış olur. Bu doğrultuda da yönetimi elinde

bulunduran elit kesim kendi istekleri doğrultusunda dış politikadaki emellerini gerçekleştirmede bu şirketleri kullanabilir.

Bu şirketlerin kullanımı özellikle uluslararası arenada hegemonik güçlerin emperyalist emellerini gerçekleştirmede ve bir nevi uluslararası hukukta hesabını veremeyecekleri veya uluslararası kamuoyuna haklılıklarını ikna edemeyecekleri müdahaleleri için uygun olabilir. Baktığımızda bu yolla hükümetler ne halkına ne de uluslararası kamuoyuna yaptıkları ile ilgili bir açıklama veya meşruluklarını kanıtlama ihtiyacı duymaz.

Demokrasi açısından tehdit oluşturabilecek diğer bir durumda özel askeri şirketlerin diktatörlük veya otoriter bir rejim taraftarı hükümet tarafından kiralanıp kendi emelleri doğrultusunda bir ordu yaratılması noktasında askeri danışmanlık maksadıyla kullanılması söz konusu olabilir. Bu şirketlerin ne kadar savaş hukuku ve demokratik sivil-askeri ilişkileri konusunda eğitimde verdikleri söylene de müşteri yine de almak istediği şeyi alacak yani öğrenecektir. Bu açıdan bakıldığında iyi orduların elit birliklerinde görev yapmış eski askerlerinin yeteneklerini otokratik bir rejim veya diktatörlük yanlısı bir yönetim için kullanması demokrasi açısından bir kayıp olacaktır. Bu konuyla ilgili ikinci bölümde de bahsettiğimiz üzere ne uluslararası hukuk alanında ne de ulusal anlamda yeterli düzenlemelerin olmadığı düşünüldüğünde bu tarz durumlarla karşılaşılması imkân dâhilindedir.

Özel askeri şirketlerle ilgili birçok etik problem, meşruiyet sorunu ve skandallar söz konusudur. Bu sebeple özellikle uluslararası sorun olarak özel askeri şirketler konusunda yasal zeminde düzenlemeler yapılması çok önemlidir. Bu şirketlere ilişkin tatmin edici olmasa da bir takım ulusal, uluslararası ve sektör içi düzenlemeler mevcuttur. Ancak bunlar kesinlikle yeterli değildir. İleride devletlerin

egemenlik ve meşru şiddet kullanımı üzerindeki tekellerinin zarar görmemesi ve uluslararası ortamda bu şirketlerden kaynaklı başıboşluk sebebiyle oluşabilecek çatışmalara sebebiyet vermemesi için bu şirketlerle ilgili acilen düzenlemeler yapılmalıdır.

Özellikle ülkemizde T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Reformu'nda dış kaynaklardan yararlanma tavsiye edilmektedir. Bu açıdan ülkemizde de gelecekte oluşabilecek özel askeri endüstri için de şimdiden düzenlemelerin yapılması ve oluşabilecek yasal boşlukları kapatmak için çalışmalarda bulunulması önemli bir konudur. Savunma ve güvenlik bir ülke için vazgeçilmez konulardan biri olmasının yanında kâr amaçlı kuruluşlarca kolaylıkla suiistimal edilebileceği ve ihtiyaç olmadığı anlarda bile korku yaratılarak sanki ihtiyaç varmış hissi yaratılarak tek taraflı bir bağımlılığın oluşturulabileceği bir alandır. Bu yüzden ülkelerin bu endüstrinin bağımlısı olmaması için gerekli önlemleri alması gerekmektedir.

Özel askeri şirketlerin askeri açıdan önemli etkilerinin olacağı bir gerçektir. Bu etkiler hem olumlu hem de olumsuz olarak devletlerin karşısına çıkabilecektir. Teknik açıdan devletlerin ve orduların bu şirketleri kullanması mantıklı görülebilir. Devletlerin ve orduların savaş, olağanüstü şartlar ve doğal afet vb. gibi durumlar dışında büyük ordular beslemesi çok maliyetlidir. Büyük boyuttaki orduların eğitimi ve idaresi de bir o kadar zordur. Günümüzde çatışma ortamları silahlı kuvvetlerin esnek bir yapıda olmasını zorunlu kılmaktadır. Kalabalık ordularında esnek bir yapıda olması ve senkronize bir şekilde harekât ortamında sevk idaresi bir o kadar zordur. Bu gibi sebepler barış şartlarında kalabalık ordulara gerekli olmadığı düşüncesini akla getirmektedir. Hatta çatışma durumlarında kullanılmak üzere asker yetiştirmek ve teçhizat ile silah almak yerine bunları dış kaynaklardan kiralamak

daha doğruymuş gibi düşünülebilmektedir. Ancak bu şirketlerin kazandıracağı avantajlar yanında dezavantajlarda her ordunun kendi bünyesindeki imkân ve kabiliyetleri ile tehdit durumu göz önünde bulundurularak iyi bir şekilde değerlendirilmelidir.

Silahlı kuvvetlerin vazifesini en iyi ve en etkin şekilde yerine getirmesi için özel askeri şirketlerden yararlanması normal karşılanabilir. Ancak kısa vadede bu şirketler aracılığı ile yerine getirilmiş vazifeler bu şirketleri meşrulaştırmayacaktır. Çünkü uzun vadede ordular bu şirketlere bağımlılıklarını artırarak temel yetenekleri olan savaşma ve savaşmak için gerekli olan lojistik kabiliyetlerini yitirmekle yüz yüze kalabileceklerdir. Tabii ki eğer bir ordu mevcut kaynakları ile kendisine verilen vazifeleri ifa edemeyecekse dış kaynaklardan yararlanmayı düşünmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu yüzden ordular bu şirketleri kullanmada ve sözleşmeleri belirlemede çok dikkatli olmak zorundadır. Bu durum ordular için çok zorlu ve kritik bir iştir.

Özel askeri şirketler düzenli orduların emir komuta zincirine dâhil değildirler. Onlar yaptıkları sözleşmeler çerçevesinde hareket ederler. Bu da beraberinde muharebe alanında komuta kontrol ve koordinasyon problemlerini beraberinde getirerek harekât alanında çok başlı bir yapıya sebep olabilir.

Felluce’de dört özel askeri şirket çalışanının ordunun tavsiyelerine uymayarak şehre girmesi sonucu pusuya düşürülüp öldürülmesi ve Nisaur Meydanı’nda da 2007 yılında 17 sivilin Blackwater tarafından öldürülmesi gibi olaylarda görüldüğü üzere özel askeri şirketler üzerinde sağlam bir otorite ve komuta tesis edilemediğinde bunların askeri harekâtın gidişatında önemli etkilere ve büyük zararlara sebep olabileceği anlaşılmaktadır. Özel askeri şirketler askeri karar vericiler için esneklik sağlasa da komuta kontrol açısından yaşanan belirsizlikler yüzünden

pimi çekilmiş bomba misali ne zaman nerede ne yapacağı belli olmayan, üzerinde denetim kurulamayan birimler hâline gelebilmektedir.

Özel askeri şirketlerin amacı kapitalist piyasa düzeninde kendi varlıklarını sürdürebilmek için daha fazla para kazanmak ve kârlarını maksimize etmektir. Onlar bu amaç doğrultusunda çalışırlar. Onları tek bağlayan sözleşmeleridir. Onlar için öncelikli hedef kâr elde etmektir. Hizmet sundukları müşterisi olan devletlerin menfaatlerini ancak kendi kârlarını artırabildikleri sürece korurlar.

Muharebe sahasındaki ihtiyaçların ve meydana gelebilecek olayların önceden tahmin edilmesi çok zordur. General Eisenhower'ın söylediği gibi “Plan hiçbir şeydir, planlama her şey. Planlamayı başaramıyorsanız, başarısızlığı planlıyorsunuzdur.” Muharebe başladığında her şeyin önceden planlandığı gibi gitmesi çok düşük bir ihtimaldir. Muharebe ortamında durumlar her an değişebilmektedir. Ordularında buna göre önlem alıp hareket etmesi çok önemlidir. Bu doğrultuda bakıldığında, özel askeri şirketler ile yapılan sözleşmeler muharebe sahasında meydana gelebilecek her türlü durumu önceden tahmin etmenin mümkün olmaması nedeniyle muharebe sahasında karşılaşılabilecek her duruma uygun düzenlemeler içermemektedir. Bu durumda özel askeri şirketlerin bu boşlukları kendi menfaatleri doldurmasına sebep olabilmekte ve sözleşmelerden haksız kazançlar elde etmelerine zemin hazırlayabilmektedir.

Değişen dünyada konvansiyonel savaşın yerini asimetrik savaş almaktadır. Günümüzde kalabalık ordulardan ziyade ileri teknolojiye sahip, nicelikten ziyade niteliğin önemli olduğu ordulara ihtiyaç artmaktadır. Çoğu ordu bu alandaki kendi personel eksikliğini özel şirketlerle kapatabilmektedir. Ancak bunun bir bağımlılık sorununa yol açabileceği de hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Orduların barışta ve savaşta özel sektörde olduğu gibi sadece kâr zarar hesabıyla yönetilmesi yanlış olacaktır. Özel askeri şirketler kar zarar hesabını yaparak işlerini idare ederken, ordular devletlerinin savunması ve kamu yararını birinci öncelik olarak düşünerek görevlerini yapmalıdır.

Özel askeri şirketlerle iş yapan devletlerin orduları koordinasyonu sağlamak için ortak bir vasıta ile haberleşmenin tesis edilmesini sağlayabilir. Ancak bu durum kısa vadede harekâtın bekası ve işlerliği için olumlu sonuçlar ortaya koyabilecekken, uzun vadede ordunun istihbari değeri yüksek bilgilerini bu şirketlerin elde etmesine sebep olabilecektir. Bunun da ileri de tahmin edileceği üzere istenmeyen sonuçlara gebe olması muhtemeldir.

Bunun yanında bu şirketlerle ortak harekâtın içerisinde görev alan orduların personeli özel askeri şirketlerden daha düşük maaşlar alması durumunda personelde moral düşüklüklere sebep olabilecektir. Bunun sonucunda birlikler arasında harekâtın başarısı için gerekli birlik ve beraberlik ve koordinasyon zarar görebilecektir.

Özel askeri şirketler istihbarat alanında da etkindirler. Bilgilerin toplanması, mevcut bilgilerin karşılaştırılması, analizi, değerlendirilmesi, birleştirilmesi ve yorumlanması aşamalarında ayrı ayrı veya bu aşamaların tümü için müşterilerine hizmet verebilirler. Özel askeri şirketler, özellikle istihbarat konusundaki yasal veya yasal olmayan güç kullanımı arasındaki ayrımın ortadan kalkması ile çoğu ülke için bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bunun yanında istihbarat alanında teknolojiye hâkim personele olan ihtiyaç, bunların yetiştirilmesindeki zorluk, maliyet vs. devletleri bu şirketlere gebe

bırakabilmektedir. Yine bu durum da bir bağımlılık sorunu olarak devletlerin karşısına çıkmaya adaydır.

Singer'in de belirttiği üzere geçmişte olduğu gibi gelecekte de devletler özel askeri şirketleri kullanacaktır. Fakat güvenilirlik açısından ve belirli yasal düzenlemelerin eksikliğinden ve hesap verebilirlik ile ilgili problemler nedeniyle bu şirketlerin devletlerce kullanımı konusuna çok dikkat edilmelidir (Singer, 2009: 134).

Özel askeri şirketlerin muharebe alanlarında savaşmak üzere kullanılması veya istenen zamanda, istenen yerde, istenen miktarda kuvvet konuşlandırması gibi özellikleri vardır. Bu özellikleriyle de birçok şirket muharebe sahasında müşterileri lehine olumlu sonuçların elde edilmesini sağlamıştır. Bu şirketlerin bir askeri harekâtın gidişatını müşterisinin lehine çevirme gücü vardır. Bu güçleri de devletlerin kritik dönemlerinde ellerini kuvvetlendirecek yani bir kuvvet çarpanı olacak bir araçtır. Ancak işler olumsuz gittiğinde zaten kötü bir durumda olan söz konusu devletin nasıl hakkını arayabileceği büyük bir sorun olarak ortada durmaktadır. Ayrıca kendi imkânlarıyla kendisine yönelen tehdidi bertaraf edemeyecek bir devlet de hizmet satın aldığı özel askeri şirketin aşırı isteklerine (egemenliğini zedeleyebilecek) boyun eğmek zorunda kalabilecektir. Bu durumun da özellikle zayıf devletler için söz konusu olduğu bir gerçektir. Buna örnek olarak Angola ile Executive Outcomes şirketinin yaptığı anlaşma sonucu değerli madenlerini bu şirkete vermek zorunda kalması verilebilir. Bunun yanında diğer bir örnek olarak Irak'ta yaşanan birçok özel askeri şirketin karıştığı skandallarda Irak devletinin skandalların sorumlusu konusunda hiçbir şey yapamaması ve birinci bölümde bahsettiğimiz üzere devletin meşru şiddet kullanma tekeli, egemenlik ve hukuksallık gibi temel özelliklerinin bunlardan dolayı zedelenmesi verilebilir.

ABD başta olmak üzere bazı devletler askerlerine eğitim vermek istedikleri alanlarda uzman personel, teçhizat ve malzeme teminini özel askeri şirketlerden (askeri danışmanlık şirketleri) hizmet satın alarak yapmaktadırlar. Bu tür şirketler eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunarak sil baştan yeni bir ordu yaratılması, mevcut kuvvetlerin geliştirilmesi ve mevcut kuvvetlere stratejik danışmanlık yapılması gibi hizmetleriyle ön plana çıkmaktadırlar.

Bu şirketler orduların kapasitesini ve kalitesini artıracak önemli teknik ve taktik hatta stratejik eğitimler vermektedirler. Ancak bir orduda olması gereken manevi değerlerin en önemli amacı kâr elde etmek olan bu şirketlerle kazandırılabilmesine inanmak zordur. Şunu da akıldan çıkarmamak gerekir ki, süratli bir biçimde gelişen ve değişen teknolojiyi orduların takip etmesi noktasında kısmi olarak bu şirketlerden eğitim hizmeti satın alınması da orduların çağa ayak uydurması için yararlı olabilir.

Özel askeri şirketler lojistik anlamda da müşterisi olan devletlere önemli hizmetler sunmaktadır. Bunlar, lojistik sahadaki birliklerin ihtiyacı olan askeri malzeme, vasıta, personel (insan gücü), bakım, ulaşım, yaşam malzemelerinin temini, idamesi ve geliştirilmesiyle ilgilidir. Orduların birinci vazifesinin savaşmak olduğu düşünülürse lojistik faaliyetlerin ikincil görevler olması doğaldır. Ancak bu durum lojistiğin önemsiz olduğu anlamına gelmez. Hatta lojistik olmadan muharebe yapılamaz. Bu sebeple de lojistik ordular için kritik öneme sahip bir konudur. Bu konuda yapılacak dış kaynaklardan yararlanma devlet orduları için çok önemli katkılar sunabileceği gibi birtakım sorunlara da sebebiyet verebilecektir. Öncelikle lojistik alanında bu şirketler müşterilerinin en çok ihtiyaç duyduğu anda işten çekilebilirler veya giderek aldığı hizmetlerle (bunun yanında kendi lojistik

kuruluşlarına da yatırım yapmaması ile) söz konusu şirketlere bağımlı hale gelmesi bu şirketlerin müşterisi olan devletler üzerinde hâkimiyet kurması ile sonuçlanabilir.

Son olarak askeri şirketlerden hizmet temininin askeri harekâta personel üzerinde etkilerinin olması kaçınılmazdır. Özellikle dışarıdan farklı kültüre ve anlayışa sahip bir grup ordunun içine girecek ve faaliyetlerde bulunacaktır. Bu noktada iki gurubun birbiriyle bütünleşmesi ve ortak bir payda da buluşması önemli bir konudur. Bu noktada da oluşabilecek anlaşmazlıkları engelleme konusunda da orduların lider personeline büyük görevler düşmektedir. Diğer bir sorun alanı olarak da özellikle aynı işi yapan şirket çalışanlarının ve ulusal ordu personelinin maaşları konusundaki eşitsizliğe de dikkat edilmelidir.

Diğer yandan özel askeri şirketlerin ulusal orduların kritik, eğitimli, elit personelini kendine çekmesi de ileride ulusal orduların başını ağrıtabilecektir. Ancak bu durumun daha çok para kazanmak isteyen personelin kendisini geliştirme isteğini ve orduda iyi yönde iş yapma isteğini artıracığı da düşünülebilir. Bu da doğal olarak ordunun insan kaynakları değerini ve kalitesini artırıcı bir rol oynayabilecektir. Yani ordunun savaşçıları, lojistikçileri, mühendisleri, pilotları, istihbaratçıları vs. kendi talebini yaratmak için çok çalışacak ve kalitesini artıracaktır. Bu sayede ordunun genel olarak kalitesi de bu personelle daha da artabilecektir. Fakat orduların kritik personeli elinde tutması zorlaşacağından personeli orduda tutmak için özendirme çalışmalarına özel önem verilmek zorunda kalınabilecektir.

Nihayetinde bu söylenenlerin doğruluğunu zaman gösterecektir. Bu konuda özellikle bilginin kıt olması, kolay ulaşılamaması ve bu alanlarda da yapılmış çalışmaların olmaması veya kamuoyuyla paylaşılmaması sebebiyle doyurucu sonuçlara ulaşmak zordur. Bunun yanında her orduda da aynı sonuçların elde

edilemeyeceği de bir gerçektir. Ancak özellikle Irak ve Afganistan'daki ABD ordusunun faaliyetlerinde yoğun olarak tanıma fırsatı bulduğumuz günümüz özel askeri şirketleri daha yeni bir olgudur. Bu konuda yapılacak daha ayrıntılı ve sağlam temellere dayanan çalışmalar da genellikle istihbari değerdeki belgelere ulaşarak yapılabileceğinden sağlıklı sonuçlara ulaşmak çok zor görünmektedir. Bu açıdan çok fazla bilinmeyen ve ülkemizde de özellikle çok bilinen bir konu olamayan özel askeri şirketler hakkında ileriki çalışmalara destek olacak bir çalışma ortaya konmuş ve eldeki verilerle bir takım değerlendirmeler yapılmıştır. İleride bu konu üzerinde çalışmaların yürütülmesi önemlidir. Çünkü Singer'inde belirttiğı üzere "Savaş özel endüstriye bırakılmayacak kadar önemlidir." (Singer, 2009: 377). Bu sebeple bu alandaki çalışmaların sürdürülmesi, sorgulanması ve üzerinde düşünülmesi dünya barışı ve uluslararası ortamın ve ülkemizin güvenliğı için önemli bir konudur.

KAYNAKÇA

- Abrahamsen, R. ve M.C. Williams, “Securing the City: Private Security Companies and Non-State Authority in Global Governance”, *International Relations*, Cilt:21, Sayı:2, 2007, s.237-253.
- Acar, İbrahim Atilla, Hüseyin Gül, “ 1980 Sonrasında Kamusal mal ve Hizmet Sunumunda Yaşanan Dönüşüm”, 22. Maliye Sempozyumu Bildirileri, 10-13 Mayıs, Antalya, 2007, s.254-282.
- Adams, Thomas K., “The New Mercenaries and the Privatization of Conflict”,(1999)
<http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/99summer/adams.htm>. (01.03.2015).
- Adams, Thomas K., “Private Military Companies: Mercenaries for the 21st Century”, *Non-State Threats and Future Wars*, Robert J. Bunker (der.) Frank Cass, New York 2003, s.54-67.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali, Cemal Bali Akal, Levent Köker, *Kral Devlet yada Ölümlü Tanrı*, İmge Kitabevi, Ankara 1994.
- Akın, F. İlhan, *Kamu Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1974.
- Aktan, C. Can, “Demokrasi ve İyi Yönetişim”,
<http://www.yerelsiyaset.com/pdf/mart2008/2.pdf> , (19.10.2014)

Aktüel, “Ortadoğunun Modern Lejyonerleri”, (2013),
<http://www.aktuel.com.tr/ozel/2013/12/13/ortadogunun-modern-lejyonerleri775> (04.10.2014)

Anadolu Ajansı, “Genelkurmay’dan ‘Özel askeri şirket’ açıklaması” (Sarp Özer’in haberi), 13 Ekim 2014, <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/403804--genelkurmay-baskanligindan-quot-ozel-askeri-sirket-quot-aciklamasi> (23.02.2015)

Arslanel, Nazan, Ertuğrul Yücel, “Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:15, Sayı:2, (2011), s.1-20.

Asker, Ali, Rusya Federasyonu İstihbaratında Dönüşüm, *İstihbarat Bilimi*, Sait Yılmaz (ed.), Kripto, Ankara 2013, s.29-49.

Aslan, M.H., *Hizmet Ekonomisi*, Alfa Yayınevi, İstanbul 1998.

Australia-Department of Defence, *Defence 2000: Our Future Defence Force*, Defence Publishing Service, Canberra 2000
<http://www.defence.gov.au/publications/wpaper2000.pdf> (14.02.2015)

Avant, Deborah, “Privatizing Military Training”, *Foreign Policy in Focus*, Vol.:7, No.:6, May, (2002)
http://www.fpiif.org/privatizing_military_training/ (04.05.2014).

Avant, Deborah, “The Privatization of Security and Change in the Control of Force”, *International Studies Perspective*, Sayı:5, (2004), s.153-157.

Avant, Deborah, *The Market Forces: The Consequences of Privatizing Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2005.

Aydınlı, İbrahim ve Veysel Ayhan, “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi Perspektifinden İktidarın Sınırlandırılması Tartışması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, (2004), s.67-84.

Ayönü, Yusuf, “Bizans Ordusunda Ücretli Türk Askerler (XI-XII. Yüzyıllar)”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:25, (2009), s.53-69.

Barnett, Anthony, “Anger at Kosovo Mines Contract”, *The Observer*, Sundat 7 May 2000, <http://www.guardian.com/world/2000/may/07/balkans> (24.06.2014).

Bassani, Luigi Marco ve Carlo Lottieri, “The Problem of Security: Historicity of the State and “European Realism”, *The Myth of National Defense:Essays on the Theory and History of Security Production*, Hans-Hermann Hoppe (ed.), Ludwig von Mises Institute, Auburn/Alabama 2003.

Baştürk, Efe, “Michel Foucault’da Liberalizm Eleştirisi: İktidar, Yönetimsellik ve Güvenlik”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:14, (2012 Güz), s.65-78.

Bayar, Fırat, “Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Sayı:32, (2008), s.25-34 <http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/Sayi32/firatbayar.pdf> (04.03.2014)

Beriş, H.Emrah, “Egemenliğin Dönüşümü: Tarihsel ve Siyasal Açıdan Egemenlik Kavramının Yeni Anlamı”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006.

- Beriş, Hamit Emrah, “Liberalizmde Devlet ve Güvenlik Sorunu”, 21. Yüzyıl Dergisi, Sayı:24, Aralık, (2010), s.91-95
<http://www.21yuzyildergisi.com/assets/uploads/files/14.pdf> (04.12.2014)
- Berktaş, Fatmagül, “Liberalizm: Tek Bir Teorik Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji”, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, H. Birsen ÖRS (der.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 6. Baskı, 2013, s.47-115.
- Box, Richard C., Garry S. Marshall, B.J. Reed, Christine M. Reed, “ New Public Management and Substantive Democracy”, *Public Administration Review*, Vol.:61, No.:5, September/October, (2001) s.608-619.
- Brayton, Steven, “Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Peacekeeping”, *Journal of International Affairs*, Vol.:55, Issue:2, İlkbahar, s.304-324.
- Brooks, D., Messiahs or Mercenaries? The Future of International Private Military Services, *International Peacekeeping*, Vol.:7, Issue:4, s.129-144.
- Bulut, Kemal, “Özelleştirme Politikalarının İstihdam Boyutu ve Enerji Sektörü”, TMMOB Türkiye V. Enerji Sempozyumu Programı, 21 Aralık 2005.
- Bulutoğlu, Kenan, *Kamu Ekonomisine Giriş*, Maliye ve Hukuk Yayınları, 7. Basım, Ankara 2008.
- Canada-Department of National Defence, 1994 Defence White Paper, (1994)
http://publications.gc.ca/collections/collection_2012/dn-nd/03-6-1994_eng.pdf (14.02.2015)

- Canpolat, Hasan ve Mehmet Cangir, “Değişen Dünyada Kamu Yönetimin Geleceği ve Türkiye’nin Reform Gündemi: Devletin Daha Fazla Demokratikleşmesi”, *Türk İdare Dergisi*, sayı:466, Mart, (2010), s. 25-45.
- Cantenar, Ömer Faruk, *Özel Askeri Şirketler ve Devletin Meşru Şiddet Tekeli Rolüne Etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.
- Carafano, James Jay, *Private Sector, Public Wars: Contractors in Combat-Afghanistan, Iraq, and Future Conflicts*, CT:Praeger Security International, Westport 2008.
- Cem, İsmail, *Sosyal Demokrasi Nedir, Ne Değildir?*, Cem Yayınları, İstanbul 1984, s.136-137.
- Cevizoğlu, Hulki, *Özelleştirme*, Beyaz Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1998.
- Chatterjee, Pratap, “Mercenary Armies and Mineral Wealth”, (2014) <http://www.thirdworldtraveler.com/NewWorldOrder/MercenariesMinerals.html>. (24.06.2014)
- Clinton, Bill, “Remarks by President Clinton Announcing the Initiative to Streamline Government”, 3 March 1993 <http://govinfo.library.unt.edu/npr/library/speeches/030393.html> (13.02.2015)
- Cohen, Saul B., “The Geopolitics of an Evolving World System: From Conflict to Accommodation”, *A Road Map to War*, Paul F. Diehl, Vanderbilt University Press, Londra 1999, s.271-298.

- Cohen, Michael C. ve Maria F. K p  , “Privatizing Foreign Policy”, *World Policy Journal*, Vol.:22, No.:3, (2005), (retrieved March 26th 2007), <http://diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/privatization-foreignpol.pdf> (05.05.2014).
- Corpwatch, (2014) <http://www.corpwatch.org/article.php?list=type&=210> (14.05.2014)
- Csmonitor, “The Rise of the Private Sector Military”, The Christian Science Publishing Society, (2014), [http://www.csmonitor.com/2000/0705/p3s1.html/\(page\)/2](http://www.csmonitor.com/2000/0705/p3s1.html/(page)/2) (09.05.2014).
-  akır, Nurettin, *Türkiye’nin Geleceği ve Terörizm*, Ankara 2013.
-  apar, Selim,   kr  Yıldırım, “Hobbes ve Locke’un Devlet Düşüncesine Katlıları”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:474, Haziran, (2012), s.1-29.
- Çekerol, G l  en Serap, *Lojistik Yönetimi*, Anadolu Üniversitesi Yayını, 1.Baskı, Eskişehir 2013.
-  etin, Halis, “ Egemenlik ve Hukuk İlişkisi  zerine”, *C. . İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, (2002), s.1-16.
- Çevik, Hasan Hüseyin, *Türkiye’de Kamu Yönetiminin Sorunları*, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2004.
- Dam, Caspat Tristen ten Dam, “Private Military Contractors: deploy or avoid?Lessons from the ‘blackwater scandal’in Iraq”, (2014) <http://hdl.handle.net/1887/20587> (15.05.2014).
- Daver, Bülent, *Siyaset Bilimine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1993.

DCAF, *Backgrounder*, 04/2006, s.1-8, www.dcaf.ch (03.03.2015).

Dedeoğlu, Beril, *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, Derin Yayınları, İstanbul 2003.

Derbil, Süheyl, “Kamu Hizmeti Nedir”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:3-4, (1950), s.28-36.

Dikmen, Ahmet Alpay, *Makine, İş, Kapitalizm ve İnsan*, Pratika, Ankara 2013.

Dinucci, Manlio, “Privatization of War”
<http://www.voltairenet.org/article172962.html> (04.05.2014)

Donahue, John, *The Privatization Decision*, Basic Books, New York 1989.

Dönmezer, Sulhi, *Sosyoloji*, Savaş Yayınları, Ankara 1984.

Dyn-intl, (2014) <http://www.dyn-intl.com> (14.05.2014).

Ener, Meliha ve Esra Demircan, “Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:13, Sayı:1, (2008), s.57-82.

Erinys, (2014) <http://www.erinys.net/about-us/4531362948> (15.05.2014).

Eroğlu, Müzeyyen, “John Locke’un Devlet Teorisi”, *Akademik Bakış Dergisi* Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı:21, Ağustos-Eylül, (2010), s.1-15. <http://www.akademikbakis.org/eskisite/21/07.pdf> (04.04.2014)

Eryılmaz, Bilal, *Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*, Alfa Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 2010.

Eryılmaz, Bilal, *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar, Politikalar*, Umuttepe Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Kocaeli 2013.

Eryiğit, Burak Hamza, Fatih Yörükoğlu, “Modernleşme Süreçlerinde Demokrasi ve Bürokrasi İkilemi ve Kavramlarının Anlamsal Boyutları Üzerine Bir İnceleme”, *Akademik Bakış Dergisi* Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı:32, Eylül-Ekim, (2012), s.1-18.

Evirgen, Yakup, “Savunma Harcamaları ve Özellikleri”, (2014) <http://www.yakupevirgen.com.tr/savunma-harcamalari-ve-ozellikleri/> (06.08.2014)

Fidler, Stephen ve Thomas Catan, “With Armed Forces Stretched, Governments Face Hard Lobbying”, *Financial Times*, 24 Temmuz 2003.

Fişek, Kurthan, *Yönetim*, Kilit Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2012.

Fredland, J. Eric, “Outsourcing Military Force: A Transactions Cost Perspective On The Role Of Military Companies”, *Defence and Peace economics*, Vol.:15, No.:3, June, (2004), p.205-219.

Fridman, Milton, *Kapitalizm ve Özgürlük* (çev. Nilgün Himmetoğlu/Doğan Erberk), Plato Film Yayınları, İstanbul 2008.

Giddens, Anthony, *Ulus Devlet ve Şiddet* (çev.Cumhur Atay), Derin Yayınları, 2005.

Giray, Filiz, “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:V, Sayı:1, (2004), s.181-199.

- Girgin, Kemal, *21. Yüzyıl Perspektifinde Dünya Siyaseti*, Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul 2002.
- Giritli, İsmet, *İdare Hukuku*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1985.
- Giritli, İsmet, Kahraman Berk, Pertev Bilgin, Tayfun Akgüner, *İdare Hukuku*, Der Yayınları, Ankara 2013.
- Gözler, Kemal, *Devletin Genel Teorisi*, Ekin Kitabevi, Bursa 2007.
- Gözler, Kemal ve Gürsel Kaplan, *İdare Hukukuna Giriş*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 19. Baskı, Bursa 2014.
- Gözübüyük, Şeref A., *Yönetim Hukuku*, Turhan Kitabevi, 13. Baskı, Ankara 2000.
- Greenway, Sean ve Andrew J. Harris, *Humanitarian Security. Challenges and Responses*, Harvard University Press, Cambridge 1998.
- Griffiths, Martin, Terry O'Collaghan ve Steven C. Roach, *Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Nobel Yayıncılık, 2. Basımdan Çeviri (çev. CESRAN), Ankara 2013.
- Grimsey, D. ve Lewis, K. M., *Public Private Partnerships-The Worldwide Revolution in Infrastructure Provision and Project Finance*, Edward Elgar Publishing, UK 2004.
- Güç, Çakıl, "Savaş Müteahhitleri", (2015),
http://www.akademikortadoğu.com/belge/ortadoğu4%20makale/cakil_guc.pdf
(03.03.2015).

Güler, B. Ayman, “Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye”, *Praksis* 9, Kış Bahar, (2009),s. 93-116.

Günday, Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayıncılık, 6. Bası, Ankara 2002.

Güngör, Mine, “Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing): Kahramanmaraş’taki Hastanelerde Bir Alan Araştırması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş 2007.

Güriz, A., “Hobbes, Şahsiyeti ve Siyasi Fikirleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı:1-2, (1955), s.298-315.

Güven, Ertuğrul, “Stratejik İstihbarat”, *İstihbarat Bilimi*, Sait Yılmaz (ed.), Kripto, Ankara 2013, s.119-137.

Güzelsarı, Selime, “ Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim Yaklaşımları”,(2004),
<http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/selime.doc>

Haberlink, “Blackwater Soruşturması: Ölü Sivil Sayısı 17”, (2014),
<http://www.haberlink.com/haber.php?query=22239.U3N72nhnMI>
(14.05.2014)

HaberTürk, “Ankara’nın Göbeğindeki Mühimmat Temizleniyor” (Şerif Güzel’in haberi), 24 Haziran 2014,
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/961371-ankaranin-gobegindeki-muhimmat-temizleniyor> (23.02.2015)

- Habibbeyli, Arastü, “Uluslararası İlişkiler Sisteminde Arkaizm”, *Uluslar arası Politika Akademisi*, 27 Mayıs 2013
<http://politikaakademisi.org/uluslararasi-iliskiler-sisteminde-arkaizm/>
(14.12.2014).
- Haris, Paul, “How US Merchants of Fear Sparked a 130 Bn Dolar Bonanza”, *The Observer*, 09.10.2006
<http://www.informationclearinghouse.info/article14909.htm> (05.05.2014)
- Hay, Colin, “(What’s Marxist About), Marxist State Theory”, *The State: Theories and Issues*, Colin Hay, Michael Lister ve David Marsh(ed.), Palgrave Macmillian, New York 2006, s.59-79.
- Hayek, Frederick von, *Kölelik Yolu* (çev. Turhan Feyzioğlu-Yıldıray Arsan, Attila Yayla), Liberte Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2010.
- Hellman, Christopher, “US Security Spending: How Much Do We Really Spend?”, Center for Arms Control and Non-Proliferation, (2014)
<http://www.armscontrolcenter.org/policy/securityspending/articles/how-much-do-we-spend/> (23.06.2014).
- Hobbes, Thomas, *Leviathan* (çev. Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.
- Hood, Christopher, “A Public Management For All Seasons” *Public Administration Review*, Vol:69, No:1, 1991, s.3-19.
- Hood, Christopher, “Contemporary Public Management: A New Global Paradigm?” *Public Policy and Administration*, (1995),s.104-117.

- Hoppe, Hans-Hermann, “The Private Production of Defense”, *Journal of Libertarian Studies*, Vol.:14, No.:1, Winter, (1998-1999), s.27-52.
- Hyppolite, Jean, Marx ve Hegel Üzerine Çalışmalar, (çev. Doğan Barış Kılınç), Doğu-Batı Yayınları, 2010.
- Hughes, Owen E., *Kamu İşletmeciliği & Yönetimi*, BigBang Yayınları, 1.Baskı, Ankara 2014.
- Huffingpost, “It’s deja vu for Dyncorp All over again”, (2014)
<http://www.huffingpost.com/david-isenberg/its-dj-vu-for-dyncorp-allb792394.html> (15.05.2014).
- Huntington, Samuel, *Asker ve Devlet: Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti*, Salyangoz Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2006.
- Hürriyet, “Nijerya’da 180 Milyon Dolar Rüşvet Vermişler”, (2014(a))
<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=200702> (15.05.2014).
- Isenberg, David, *Shadow Force: Private Security Contractors in Iraq*, Praeger Security International, Westport 2009.
- İnternethaber, “İşte olay olan o ‘asker yetiştirme’şirketi”, 04.09.2012
<http://www.internethaber.com/adnan-tanriverdi-emekli-pasanin-sivil-karargahi-sadat--457654h.htm> (03.03.2015).
- Kapani, Münci, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, 8. Basım, Ankara 1999.
- Karaaslan, Erkan, *Kamu Harcama Hukuku*, Bekad Yayınları, Antalya 2012.
- Karahan, Yılmaz, *Türkiye’de Savunma Harcamalarının Denetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2014.

- Karahanogullari, Onur, “Kamu Hizmetleri Piyasa İlişkisinde Dördüncü Tip: Eksik İmtiyaz (Kamu-Özel Ortaklığı)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:66, No.:3, (2011), s.177-215.
- Karasu, Koray, “Sağlık Hizmetlerinin Örgütlenmesinde Kamu-Özel Ortaklığı”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66-3, (2012), s.218-262.
- Kavruk, Hikmet, “Yönetişim”, *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2013.
- Kaygusuz, Özlem, “Egemenlik ve Vestfalyan Düzen”, *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası Siyasete Giriş: Uluslar arası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, Evren Balta (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.25-50.
- Keegan, John, *A History of Warfare*, First Vintage Books Edition, New York 1994.
- Keagan, John, *Savaş Sanatı Tarihi* (çev.Fusun Doruker), Yeni Yüzyıl Tarih Dizisi,1. Baskı, İstanbul 1995.
- Keishi, Ono, “Post Conflict Reconstruction and the Private Security Company”, *The National Institute for Defense Studies News*, No. 122, June, 2008, p.1-9.
- Kılavuz, Raci ve Abdullah Yılmaz, “Etkililik ve Verimlilik Olguları Perspektifinde Kamu Yönetiminde Etkililiğin Bileşenleri”, *Teoriden Pratiğe Kamu Yönetimi: Yaklaşımlar, Sorunlar ve Metodlar*, N. Talat Arslan (ed.), Aktüel Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 2005.
- Kirchmaier, Charles T., “Command Authority Over Contracts Serving With Or Accompanying The Force”, *The Army Lawyer*, (2009), p.35-41.

Köksal, Sönmez, Sunuş, *İstihbarat Bilimi*, Sait Yılmaz (ed.), Kripto, Ankara
2013, s.9-18.

Krahmann, Elke, “Controlling Private Military Services in the UK and Germany”
International Studies Association Annual Commention, Portland Oregon
2003., p.1-27.

Laçiner, Ömer, “Orduların Değişen İşlevi ve Savaş”, *Birikim Dergisi*, Sayı:154,
Şubat, (2002)
http://www.birikimdergisi.com/sayi/154/ordularin_degisen_islevi_ve_savas
(08.02.2015).

Latham, William C., “Not My Job: Contracting and Professionalism in the U.S.
Army”, *Military Review*, March-April, (2009), p.40-49.

Leander, Anna, “The Power to Construct International Security: On The
Significance of Private Military Companies”, *Millenium: Journal of
International Studies*, Vol.:33, No.:3, June, (2005), s.803-826.

Machiavelli, *Askerlik Sanatı* (çev. Nazım Güvenç), Anahtar Kitaplar, İstanbul
2003.

Mardin, Şerif, *Türkiye’de Toplum ve Siyaset, Makaleler 1*, İletişim Yayınları,
İstanbul 1990.

Markusen, R. Ann, “The Case Against Privatizing National Security”,
*Governance: An International Journal of Policy, Administration, and
Institutions*, Vol.:16, No.:4, (2003), p.471-501.
<http://hhh.umn.edu/img/assets/3728/privatizing.pdf> (06.06.2014).

Marx, Sebastian, *Privatization in the European Security Politics-The Sector of Military Services*, (This Research is part of the Project Understanding Privatization Policies: Political Economy and Welfare Effects Funded by the European Commission, Contract no.CIT5-CT-2005-028647), December, 2007

Minow, Martha, “Outsourcing Power: How Privatizing Military Efoorts Challenges Accountability, Professionalism and Democracy”, *Boston College Review*, Vol.:46, No.:5, September, (2005)
<http://lawdigitalcommons.bc.edu/bclr/vol146/iss5/2> (17.04.2014)

Mises, Ludwig von, *Bürokrasi* (çev. Feridun Ergin, Attila Yayla), Liberte Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2010.

Mises, 2014 <http://mises.org/library/production-security> (24.01.2015)

Moshe, Schwartz, *The Department of Defense’s Use of Private Security Contractors in Afghanistan and Iraq: Background, Analysis, and Options for Congress*, Congressional Research Service, February 21 (2011).

Necleous, Mark, *Güvenliğin Eleştirisi* (çev. Tonguç Ok), NotaBene Yayınları, Ankara 2014.

Neilberg, Michael, S., *Dünya Tarihinde Savaş* (çev. Mehmet Tanju Akad), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011.

Nemli, Arif, *Kamu Mailyesi Giriş*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990.

Ntvmsnbc, (2014) <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/273399.asp?cp1=1>
(16.04.2014).

Nytimes, “Blackwater said to pursue bribes to Iraq after 17 died”, (2009)
[http://www.nytimes.com/2009/11/11/world/middleeast/11blackwater.html?
r=2&hp&](http://www.nytimes.com/2009/11/11/world/middleeast/11blackwater.html?r=2&hp&) (14.05.2014).

O'brien, Kevin A., “PMCs, Myths and Mercenaries: The Debate On Private
Military Companies”, Royal United Services Institute Journal, Vol.:145,
No.:1, February, 2000 p. 54-59.
[http://www.globalpolicy.org/component/content/article/173-
sovereign/30555-pmcs-myths-and-mercenaries.html](http://www.globalpolicy.org/component/content/article/173-sovereign/30555-pmcs-myths-and-mercenaries.html) (01.12.2014)

Ofluoğlu, Gökhan ve Şeyda Doğan, “İşletmelerde Dış Kaynaklardan Yararlanma
Yönetiminin Organizasyon Yapısı ile Çalışma İlişkilerine Etkileri”,
Kamu-İş Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, (2009), s.139-165.

Oğuz, Yılmaz, *Küreselleşen Dünyada Harp Stratejisi*, Form Offset, Ankara 2008.

O'meara, Kelly Patricia, “Broken Wings”, Insight, April 29 2002
http://www.freepublic.com/focus/f_news/690444/posts (27.06.2014).

Oralı, Levent Ersin, http://ekoformdergi.com/yazi_oku.php?id=62, 28.04.2014.

Orkunoğlu, Işıl Fulya, “Özelleştirme ve Alternatifleri”, *Akademik Bakış Dergisi*
Uluslar arası Hakemli Sosyal Bilimler E-dergisi, Sayı:22, Ekim-Kasım-
Aralık, (2010), s.1-22.

Ortiz, Carlos, “The New Public Management of Security: The Contracting and
Managerial State and The Private Military Industry”, *Public Money &
Management*, January, (2010), s.35-41.

- Ömürgönülşen, Uğur, “Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği”, M. Acar ve H. Özgür (der.), *Çağdaş Kamu Yönetimi I*, Nobel Yayınları, Ankara 2003, s. 3-43.
- Özalp, Ahmet, “Modern Paradigmanın Krizi ve Devlet Üzerine Etkileri”, *Sosyal Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, (2009(a)), s. 1-10.
- Özalp, Osman Nuri, “Özel Güvenlik ve Askeri Firmaların Uluslar arası Hümaniter Hukuka Göre Statüsü ve Montreaux Dokümanı Bağlamında Yeni Arayışlar”, *İÜHFM*, Cilt: LXVII, Sayı:1-2, (2009(b)), s.57-78.
- Özay, İl Han, *İkinci Bine Kavuşurken Günışığında Yönetim*, Alfa Yayınları, İstanbul 1986.
- Özbay, Tanju, *Sorunlarla Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing)*, İTO Yayınları, İstanbul 2004.
- Özel Güvenlik Dünyası, (2014) <http://www.ozelguvenlikdunyasi.com/ozel-guvenlik-ve-insan-haklari-duzenlemeleri.html>. (24.04.2014).
- Özer, Mehmet Akif, *Yeni Kamu Yönetimi*, Barış Kitabevi, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2012.
- Özgüven, Nilgün Güzel, *Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Özel Askeri Şirketler Yoluyla Yürütülen İstihbarat Faaliyetlerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.
- Öztürk, Yunus, *Savunma Planlamasında Yeni Yaklaşımlar ve Türk Silahlı Kuvvetleri’nde Bir Senaryo Uzayı Çalışması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

- Övgün, Barış, *Devlet ve Planlama*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2010.
- Parlak, Bekir, *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, MKM Yayıncılık, Bursa 2011.
- Parker, Geoffrey, *Cambridge Savaş Tarihi* (çev. Füsün Tayanç-Tunç Tayanç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 8. Bası, Ankara 2009.
- Perry, David, “The Privatization of the Canadian Military”, *International Journal*, VOL.:64, No.:3, Summer, (2009), p.687-702.
- Petersohn, Ulrich, “Privatising Security:The Limits of Military Outsourcing”, *Almancadan İngilizceye Çeviren: Christopher Findlay, CSS Analysis in Security Policy*, No.:80, September, (2010), s.1-3.
- Pierson, Christopher, *Modern Devlet* (çev. Dilek Hattatoğlu), Çivi yazıları/Kamera, İstanbul 2000.
- Poggi, Gianfranco, *Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.
- Portugall, Gerd ve Gregor Richter, “Joining Forces: Outsourcing Military Services to German Companies”, *Performance*, Vol.:4, Issue:4, (2012), s.60-65.
- Rainey, Hal G., *Understanding and Managing Public Organizations*, Jossey-Bass, 4th Edition, San Francisco 2009.
- Rakıcı, Cemil, Yılmaz, Tarık Zeki, “Türkiye’de Refah Devleti Uygulamaları”, *Finans&Ekonomik Yorumlar*, cilt:48, sayı:559, (2011), s.5.

Ricks, Tom, Greg Schneider, “Cheney’s Firm Profited From Oversued Army”,
Washington Post, September 9 2000.

Rosenbloom, D.H. ve Kravchuck, R.S., *Public Administration, Understanding Management, Politics, and Law in the Public Sector*, McGraw-Hill, 5th edition, New York 2002.

Rotberg, Robert I., “Failed States in a World of Terror”, *Foreign Affairs*, Vol.:81, No.:4, Temmuz-Ağustos, (2002), s.127-140.

Rothbard, Murray N., *Power & Market, Government and the Economy*, Published by the Ludwig von Mises Institute, 4th Edition, Auburn/Alabama 2006.

Rothbard, Murray N., “Savaş, Barış ve Devlet”, (2015)
http://www.ozgurtoplumundegerleri.com/res/Murray_N_Rothbard_Savas_Baris_ve_Devlet.pdf (07.02.2015).

Rousseau, Jean Jacque, *Toplum Sözleşmesi* (çev. Vedat Günyol), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Rousseau, Jean Jacque, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı* (çev. Rasih Nuri İleri), Say Yayınları, İstanbul 2010.

Rumsfeld, Donald, “Speech 10.09.2001”,
<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=430> (04.05.2014)

Sancak Akademi, 2015 <http://asancak.com/Default.aspx> (23.02.2015)

Sancakdar, Oğuz, *İdare Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2012.

- Sancar, Mithat, “Şiddet,Şiddet Tekeli ve Demokratik Hukuk Devleti”, *Doğu-Batı Dergisi*, sayı:13, (2001), s. 26-27.
- Sarıca, Murat, *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973.
- Saygılı, Abdullah, “Modern Devletin Çıplak Sureti”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:59, Sayı:1, (2010), s.61-97.
- Scahill, Jeremy, *Blackwater: Vatani, Milleti, Bayrağı Olmayan Ordu* (çev. Meral Delikara Üst), April Yayıncılık, Ankara 2010.
- Schreier, Fred ve Marina Caparini, “Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies”, *Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Occasional Paper*, March, Geneva 2005.
- Shaftriz, Jay M. ve Albert C. Hyde, *Classics of Public Administration*, Wadsworth Publishing Company, Belmont/California 1991.
- Shy, John, “Jomini”, *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Peter Paret (ed.), Princeton University Press, Princeton 1986.
- Silverstein, Ken, “Privatizing War: How affairs of state are outsourced to corporations beyond public control”, *The Nation*, July 28, (1997) <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/silver.htm> (17.02.2005).
- Singer, Peter W., “Corporate Warriors: The Rise and Ramifications of The Privatized Military Industry”, *International Security*, Vol.:26, No.:3, (2001/2002)

- Singer, Peter W., *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, New York 2003.
- Singer, Peter W., “War Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law”, *Columbia Journal of International Law*, Vol.:42, (2003(a)), s.521-550.
- Singer, Peter W., “The Private Military Industry and Iraq: What have we learned and where to next?”, *Geneva Centre For The Democratic Control Of Armed Forces Policy Paper*, Cenevre, (2004).
- Singer, Peter W., “Can’t Win With ‘Em, Can’t Go To War Without ‘Em: Private Military Contractors and Counterinsurgency”, *Foreign Policy at Brookings Policy Paper*, Number:4, September, (2007), s.1-21.
- Singer, Peter W., *Kiralık Ordular: Özel Askeri Şirketler*, Timaş Yayınları, 2009.
- Speier, Hans, “Ludendorff:Topyekün Savaşa İlişkin Alman Kavramı”, *Modern Stratejinin Ustaları*, Edward Mead Merle (ed.), (çev. Selma Koçak) Doruk Yayınları, İstanbul 2007.
- Spicer, Tim, *An Orthodox Soldier:Peace and War and the Sandline Affair*, Mainstream Publishing, Edinburgh 1999.
- Stoker, Gery, “Governance as Theory: Five Propositions”, *International Social Science Journal*, Cilt:50, Sayı:155, (March, 1998), p.17-28.
- Şahin, Mehmet ve Özge Uysal, “Kamu Maliyesine Etkileri Açısından Kamu Özel Sektör Ortaklıkları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Maliye Dergisi*, Sayı:162, Ocak-Haziran, (2012), s.155-174.

- Tan, Turgut, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Kamu Hizmeti Yaklaşımı”, *Anayasa Yargısı*, Cilt:8, Ankara 1991, s.233-252.
- Tandırcıoğlu, Haluk, “Geçiş Ekonomilerinde Özelleştirme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:4, Sayı:3, (2002), s.198-226.
- Tangör, Burak, *Avrupa Güvenlik Yönetişimi*, Seçkin Yayınları, Ankara 2008.
- Tannenbaum, Donald ve David Schultz, *Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri*, Adres Yayınları, Ankara 2008.
- Taylor, Frederick W., *Bilimsel Yönetimin İlkeleri*, Çev. H. Bahadır Akın, Adres Yayınları, Ankara 2005.
- TCCB, Savunma Reformu Raporu, Ankara 2014
http://www.tccb.gov.tr/dosyalar/2014_08_22_SavunmaReformu.pdf
(14.02.2015).
- Tekek, Murat, “Özelleşen Savaş (Ortadoğu’da Özel Güvenlik Uygulamaları)”, 1 Mayıs 2012, *Tuicakademi*,
<http://www.tuicakademi.org/index.php/bolgeler/diger/2991-ozellesen-savas-ortadoguda-ozel-guvenlik-uygulamalari> (04.03.2015).
- The Guardian, (2004) <http://www.theguardian.com/world/2004/nov/14/iraq>
(15.05.2014).
- Thomson, Janice E., *Pirates, and Sovereigns: State-Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*, Princeton University Press, Princeton/New Jersey 1994.

Tilly, Charles, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, İmge Kitabevi, Ankara 2001.

Toland, John, *Battle: The Story of the Bulge*, Bison Books, New York 1999.

Topal, Ahmet Hamdi, “Uluslar arası Hukuk Açısından Özel Askeri Şirketler ve Şirket Çalışanlarının Statüsü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:60, Sayı:4, (2011), s.963-1021.

Türen, Ufuk ve Bahar Sennaroğlu, “Exploring The Effects of Outsourcing Incentives on Military Logistics, Outsourcing Intention”, *Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, (2008), s. 68-92.

Tzifakis, Nikolaos, *Contracting out to Private Military and Security Companies*, Centre for European Studies, Brussels 2012.

Uçukoğlu, Nihat, “Neo-Leberal Politikalar, Özelleştirme ve Sanayiye Etkileri”, www.metalurji.org.tr/dergi/dergi136/d136-5973 (08.07.2014).

Uessler, Rolf, *Servants of War: Private Military Corporations and the Profit of Conflict* (translated by Jefferson Chase), Soft Skull Press, Berkeley 2008.

UK, *The Strategic Defence Review White Paper*, (1998) http://www.parliament.uk/briefing_papers/RP98-91.pdf (14.02.2015).

US-DoD, *Directions For Defense: Report of the Commission on Roles and Missions of the Armed Forces*, Department of Defense, Arlington/Virginia, 24 May (1995) http://www.dod.mil/pubs/foi/operation_and_plans/other/734.pdf (13.02.2015)

- Wallenchinsky, David, “More of the World’s Worst Dictators”, *Parade*, 22 March 2009 <http://parade.condenast.com/110133/davidwallechinsky/more-of-the-worlds-worst-dictators/> (25.06.2014).
- Wayne, “Leslie, America’s For-Profit Secret Army”, *The New York Times*, 13 October 2002 <http://www.nytimes.com/2002/10/13/business/america-s-profit-secret-army.html> (25.06.2014).
- Weber, Max, *Sosyoloji Yazıları*, (çev. Taha Parla), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.
- Wilson, Woodrow, “İdarenin İncelenmesi”, *Woodrow Wilson Seçme Parçalar*, (çev. Nermin Abadan), Türk Siyasi İlimler Derneği Yayını, İstanbul 1961.
- Woodfin, Lupert ve Oscar Zarate, *Marksizm*, NTV Yayınları, İstanbul 2012.
- Wynn, Donald T., “Managing the Logistics-Support Contract in the Balkans Theater”, *Engineer*, July (2000).
- Yalçinkaya, Haldun, “Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:61, No.:3, (2006), s.247-278.
- Yalçinkaya, Haldun, *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı*, İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara 2008.
- Yanardağ, M.Özgür ve Bora Süslü, “Türkiye’de Özelleştirmenin Nedenleri ve Uygulamaları”, *Mevzuat Dergisi*, Yıl:5, Sayı:55, Temmuz, (2002).

Yayım, Ahmet Fuat, *Savunma Sanayiinde Küreselleşme Biçimleri: Özel Askeri Şirketler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Yayla, Attila, *Siyaset Tarihine Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1998.

Yeniaktüel, “Blackwater”, (2014) <http://www.yeniaktuel.com.tr/dun104,165@2100.html> (14.05.2014).

Yenişafak, “Ebu Garip İşkencelerine Tazminat”, (2011) <http://yenisafak.com.tr/dunya-haber/ebu-garip-iskencelerine-tazminat-27.09.2011-453775?utmsource=manset-8.1&utmmedium=df&utmcampaign=manset-8.1> (15.05.2014).

Yıldız, İzzet Alper, “Outsourcing: Dış Kaynak Kullanımı”, Subconturkey Yan Sanayi ve Tedarikçi Gazetesi, Yıl:8, Sayı:81, Ocak, (2011) <http://www.subconturkey.com/2011/Ocak/koseyazisi-Outsourcing-Dis-Kaynak-Kullanimi-html> (14.12.2014)

Yılmaz, Dilşat, “Türk Hukukunda Kamu Hizmeti Kavramı ve Kriterleri”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:XII, Sayı:1-2, (2008), s.1215-1234.

Yılmaz, Halit, “Türk Silahlı Kuvvetleri ve Milli Savunma Hizmeti”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:54, Sayı:4, (2005), s.375-430.

Yılmaz, Sait, İstihbaratın Değişen Yüzü, *İstihbarat Bilimi*, Sait Yılmaz (ed.), Kripto, Ankara 2013, s.69-95.

Yılmaz (a), Sait, “Dünya Ordularındaki Değişim ve Türk Ordusunun Profesyonelleşmesi”,

[http://usam.aydin.edu.tr/ORDUNUNPROFESYONELESMES/3a4b\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/ORDUNUNPROFESYONELESMES/3a4b).pdf)

(09.03.2014).

Yılmaz (b), Sait, “21nci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri şirketler ve Kontratçı Firmalar”

[http://usam.aydin.edu.tr/OZELASKERISIRKETLER\(4b4f\).pdf](http://usam.aydin.edu.tr/OZELASKERISIRKETLER(4b4f).pdf)

(04.04.2014).

Zabcı, Filiz Çulha, “Dünya Bankası’nın Pazar için Yeni Stratejisi: Yönetişim”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:57, Sayı:3, (Temmuz-Eylül 2002), s.151-179

Zabcı, Filiz Çulha, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”, Stratejik Rapor No:56, (2013) <http://www.tasam.org/Files/PDF/savasrapor.pdf>. (21.03.2014).

Zengin, Ozan, “Günümüz Kamu Yönetiminde Ön Plana Çıkan Yaklaşımlar”, *Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reform*, Barış Övgün (ed.), Ankara Üniversitesi Yayınları No:242, Ankara 2009.

Zengin, Şennur, “Piyasa Ekonomisinin Şartları ve Özelleştirme”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2, (2010), s.154-171.

ÖZET

Eroğlu, Eren, Özel Askeri Şirketlerin Devlete Etkileri, Yüksek Lisans

Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ahmet Alpay Dikmen, 248 s.

1970’lerin sonu itibariyle devletin yaşadığı değişim ve dönüşüm doğrultusunda neoliberal ve yeni sağ politikalar, 1980’lerin sonu itibariyle de yönetim ve Yeni Kamu İşletmeciliği akımı kamu yönetiminde etkili olmuştur. Bu her iki dönemde de kamu kesiminde özelleştirme ve dış kaynak kullanımı uygulamaları yaygın olarak görülmüştür. Bu tür uygulamalar savunma alanında da önemli karşılıklar bulmuştur. Bu uygulamalar doğrultusunda savunma alanında yeni aktörler olarak özel askeri şirketler (private military companies/PMC) karşımıza çıkmıştır.

Günümüzde özel askeri şirketlerle tekrardan karşılaşmamızın ve savaşlara özel sektör aktörlerinin de dâhil olmasının birçok sebebi vardır. Bunlar arasında, SSCB’nin yıkılması ve yeni çatışma alanlarının doğması, neoliberal politikalar ve 1980’lerde yaygınlaşan “Kamu İşletmeciliği” (Public Management) ile 1990’larda yaygınlaşan “Yeni Kamu İşletmeciliği” (New Public Management) yaklaşımlarının doğrultusunda özelleştirme politikaları, orduların küçülme stratejileri, az maliyetle daha etkin ve verimli savunma hizmetinin sağlanması düşüncesi, siyasi aktörlerin savaşlardaki kayıplar konusunda kamuoyuna hesap verme de zorluk yaşamaları vs. sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Devlet, Yeni Kamu İşletmeciliği, özel askeri şirketler, dış kaynaklardan yararlanma.

ABSTRACT

Eroglu, Eren, The Effects Of Private Military Companies Upon State, Master's Thesis, Advisor: Prof. Ahmet Alpay Dikmen, 248p.

Through the change and transformation of the government by the end of 1970s, neoliberal and new right policies were in effect in public administration. By the end of 1980s, neoliberal and new right policies were replaced by governance and new public management (NPM) wave. In both of these two periods, privatisation and outsourcing practices had been widely observed in public sector. This kind of practices have found important counterparts in defense. Through these practices, we encountered new private military companies (PMC) as new actors in defense.

There are alot of reasons for our re-encountering the private military companies and for private sector actors involving in the wars recently. Among them can be counted, the collepse of the USSR and the emerging of new battle areas; neoliberal policies and privatisation policies towards “Public Management” that has been pervaded during 1980s and New Public Management pervaded in 1990s; armed forces’ strategies, the thought of providing a more effective and prolific defense service with lesse cost; political actors’ having difficulty in explaining to the public about casualties in wars, etc.

Key Words: State, new public manegement, private military companies, outsourcing.